

Roger Mucchielli

Fața omului și caracterul

Inițiere în morfopsihologie

Coordonatorul colecției: dr. LEONARD GAVRILIU

Redactor: IOANA CRACĂ

Concepția grafică a copertei colecției: SILVIU IORDACHE

Tehnoredactori: OFELIA COȘMAN, DIANA TATU

ISBN 973-9437-57-5

MICA BIBLIOTECĂ DE PSIHOLOGIE

Roger Mucchielli

*Fața omului
și
caracterul*

Inițiere în morfopsihologie

Prefață de
NICOLÁ PENDE

Traducere, avanprefață
și note de
dr. LEONARD GAVRILIU

EDITURA IRI
București, 2000

Traducerea s-a făcut după volumul:
Caractères et visages par
Roger Mucchielli. Illustrations de
Protopazzi et de Cosquer. Préface
du Pr. Nicolas Pende (de l'Université de Rome),
Presses Universitaires de France, Paris, 1963

© Toate drepturile pentru traducere în limba română
sunt rezervate Editurii IRI

CUPRINS

<i>Avanprefață</i> de dr. LEONARD GAVRILIU	9
Prefață de prof. NICOLÁ PENDE	11
Cuvânt înainte la prima ediție	15
Cuvânt înainte la ediția a doua.	17

CARTEA ÎNTÂI

Capitolul I: Metoda	27
Capitolul II: Revizuirea noțiunilor fundamentale de Primaritate și Secundaritate. ..	34
Capitolul III: Revizuirea noțiunilor fundamentale de Emotivitate și Activitate	54
Capitolul IV: Compararea acestor rezultate cu morfologiile clasice	64
A) Tipologia lui Hipocrate și Galen	64
B) Clasificarea alchimistă	68
C) Caracterologia astrologică	69
D) Biotipologia lui Nicolá Pende	72
E) Caracterologia embriogenetică a lui M. Martiny	75
F) Kretschmer	82
G) Sheldon	90
H) Jung	98
I) Corman	103

CARTEA A DOUA

Capitolul I: Expresiile morfocaracterologice ale Plasticității–Sejunctivității	113
Capitolul II: Expresiile morfologice ale Emo-Activității	142

CARTEA A TREIA

Capitolul I: De la EnAP la EnAS	161
— Alfred de Musset	188
— Charles Baudelaire	190
Capitolul II: De la EAP la EAS	196
— Joachim Murat	216
— Honoré de Balzac	218
Capitolul III: De la nEAP la nEAS	223
— Charles Maurice Talleyrand	241
— Herbert Spencer	245
Capitolul IV: De la nEnAP la nEnAS	250
— La Fontaine	260
APENDICE:	
Chestionar	265
Stabilirea indicelui prin chestionar	269
Tablouri de corespondențe	271
Bibliografie selectivă	275
Indice de nume	283

În memoria lui
GASTON BERGER

AVANPREFAȚĂ

Cartea lui Roger Mucchielli, medic și psiholog, este o excelentă inițiere în cea mai pasionantă dintre ramurile științei persoanei umane, *morfopsihologia*, cu un accent aparte pus pe *prosopologie*, adică pe acea subdisciplină care caută să descifreze în configurația feței omului, în reliefurile vibratilor ale acesteia o sumă de trăsături tipice ale personalității, ceea ce germanii numesc *Menschenkenntnis auf den ersten Blick* (cunoaștere a omului de la prima privire). Este, incontestabil, un demers de o mare dificultate științifică, dar și o încercare remarcabilă de a „citi“ în jocul de forme și de proporții fizionomice câteva constante tipologice, un stil de comportament al individualității umane, în contextul mediului său specific, pornindu-se de la adevărul fundamental, din ce în ce mai inteligibil pentru psihologi, că omul constituie o unitate somatopsihică de nedescompus.

Evident, la baza morfopsihologiei stă principiul unității indisociabile Soma–Psyche. Principiu de neatacat decât prin prisma unor concepții ideologice, partizane prin definiție. Kretschmer, Sheldon, Corman, Pende și alții au explicat în mod convingător acest principiu fundamental care, însă, din păcate, este de obicei trecut cu vederea de majoritatea psihologilor, fascinați de un fel de dualism implicit și oarecum oficial. Se impune, în această privință, o radicală revizuire de concepție.

Așa cum am avut nu o dată prilejul să semnalăm, prin termenul *caracter*, mai ales francezii din școala lui René Le Senne (sub influența lui E. Kretschmer, probabil), înțeleg de fapt *temperamentul*, excluzând din descrierea trăsăturilor acestuia orice valențe de ordin moral¹. Însuși Roger Mucchielli definește caracterul drept o structură constituțională, de nivel somatopsihic, drept o structură funcțională a cărei dinamică determină formele de comportament *posibile*². Această substituție terminologică este inducătoare de confuzie. Confuzia este însă lesne de contracarat dacă cititorul va fi mereu conștient de faptul că termenul „caracter“ îl înlocuiește și îl completează pe acela de „temperament“. În realitate, temperamentul este canavaua morfofuncțională pe care se brodează caracterul, dar o canava *activă*, care

are puterea de a face să predomine anumite trăsături de caracter, la un anumit grad de tensiune nervoasă.

Diferiții „factori“ descriși de morfopsihologi sunt proprietăți reale ale complexului somatopsihic reprezentat de persoana umană. Urmărind descrierile penetrante ale morfopsihologiei, ai impresia că jocul de forțe se desfășoară în labirintul unui sistem hidraulic flexibil, la nivele volumetrice savant dozate. Toți acești „factori“ nu vor căpăta însă o semnificație cu adevărat științifică decât atunci când vor exprima, în mod verificabil, fenomene cerebrale cu o adresă anatomică exactă, în condițiile cunoașterii integrale a elementelor funcționale pericarionice și sinaptice, inclusiv sub aspect endocrinologic.

Încheiem prin a nota că o lacună importantă a morfopsihologiei actuale este inexistența unei *prosopologii comparate* explicite, pentru că numai compararea metodică a unor indivizi cu fizionomii cvasiidentice și a comportamentului acestora (temperament/caracter) ni se pare a fi *adevărata piatră de încercare* a morfopsihologiei ca știință autentică. Prosopologia comparată ar repune în drepturi tocmai ceea ce morfopsihologii „habotnici“ vor să excludă din start: aportul decisiv în plan psihologic al factorilor de mediu, al factorilor educaționali, al „accidentelor“ istoriei individuale în diferențierea psihologică a unor oameni cu fizionomii de același tip. Prosopologia devine absolut inutilă dacă o reducem la cunoașterea pur și simplu a noului-născut în prima sa zi de viață. Roger Mucchielli însuși ajunge la un moment dat la concluzia că de fapt *caracterul* reprezintă uniunea substanțială a unei individualități și a unui temperament (p. 54), însă adesea scapă din vedere acest adevăr, lansându-se în deducții care ignoră premisele reale. Cercetarea prosopologică nu trebuie să piardă din vedere această direcție comparativă, realmente esențială, care rămâne un mare și urgent deziderat. Numai prin umplerea acestui gol cu un astfel de *experimentum crucis* s-ar putea trage acele concluzii legitimoare fără de care o psihomorfologie validă nu poate efectiv să existe. Este nevoie în acest domeniu de mai multă inducție care să ne situeze în real și de mai puțină deducție sterilizantă, care sacrifică adevărul de dragul unor simetrii iluzorii și în fond utopice.

Dr. LEONARD GAVRILIU

NOTE

¹ Leonard Gavrilu, *Dicționar de cerebrologie (Creier și psihic)*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 81; a se vedea și eseul introductiv la Gaston Berger, *Tratat practic de cunoaștere a omului*, Editura IRI, București, 1997, pp. 7–14.

² A se vedea „Cuvânt înainte la ediția a doua“, în cartea de față, p. 17.

PREFAȚĂ

Cartea *Caractères et visages* a profesorului Roger Mucchielli, pe care o prezint cu prilejul celei de a doua ediții, aduce o contribuție extrem de prețioasă la studierea caracterelor oamenilor și la prosopologie, atât prin anchetele întreprinse de autor, cât și prin partea sa critică. Mai ales acest aspect al cărții îl onorează pe autor: trebuie, într-adevăr, să fii foarte prudent ca să de finești, pornind de la față, caracterul unei individualități umane, sinteză misterioasă de forțe materiale și spirituale, sinteză unică, ireductibilă la vreo alta. Voi cita aici ceea ce scrie, în *Tratatul de medicină biotipologică*, prietenul meu, biotipologul Martiny: „Niciodată, absolut niciodată nu vom avea dreptul să judecăm în mod peremptoriu sau chiar să prevedem parțial, cu ajutorul prosopologiei, personalitatea liberă a omului, deoarece ființa umană este capabilă de toate adaptările și de toate compensările“.

Principiul corelaționist unitar al personalității totale, care stă la baza *biotipologiei individuale pluridimensionale*, pusă la punct de mine, cere ca studierea feței omenești, mult mai mult decât oricare altă *constituție parțială a unor segmente sau a unui organ*, să fie concepută în cadrul *biotipului total* al subiectului, ținându-se seama de unitatea sa somatopsihică, morfogenetică, sociogenetică și de cunoașterea de bază a modului individual de funcționare a acestui mare aparat de homeostază psihică, adică a *aparaturii cerebroendocrin*. Caracterul, cum atât de bine a spus Kretschmer, este cartea de vizită a personalității, iar fața, fără a fi singurul, îi este instrumentul cel mai expresiv.

Așa după cum scrie R. Ermiane, în al meu *Tratat de medicină biotipologică*, ocupându-se de prosopologie, capacitatea de expresie a feței este înainte de toate aceea a ansamblului expresiilor mai ales musculare ale feței, care traduc tendințele și dispozițiile caracterului, permanente sau pasagere.

Acestea fiind spuse, să arătăm că opera lui Roger Mucchielli, cum el însuși ne-o spune, este o tentativă de a arunca o punte între *characterologie* și *morfofopsihologie*. Această tentativă este, după părerea mea, deosebit de reușită. Autorul a umplut în

felul acesta o lacună, până azi destul de mare, a științei cu privire la *persoana umană*, știință care încă suferă de prea accentuata specializare a psihologilor și biologilor persoanei, ei disociind ceea ce este de nedisociat: *soma* și *psyche*.

R. Mucchielli s-a inspirat de la magiștrii săi: Le Senne, în ceea ce privește psihologia caracterologică, elaborată pe bază de chestionare, și Corman, în ceea ce privește morfopsihologia metodică, adică observația directă a semnelor caracterologice ale subiectului, care, după părerea lui Corman, sunt guvernate de *principiul dilatării și retracției în orientarea morfologică a formei corpului și a feței, ca și în atitudinea psihologică a Eului față de datul sensibil, față de datul social, față de el însuși și de intimitatea subiectului*, principiu de bază, general acceptat și care de altfel concordă cu acela al școlii constituționaliste italiene.

Dilatată sau expansiv și retractată: doi termeni care rezumă un întreg ansamblu de semne caracterologice care, așa cum arată frumoasele desene și fotografiile ale lui R. Mucchielli și ale lui Ermiane, se traduc în semne prosopologice, în principal de natură musculară. Dar Mucchielli completează principiul lui Corman prin alte criterii psihofiziologice endocrinologice, cărora eu le-am dat o mare importanță în clasificarea biotipologică făcută. Aceste criterii sunt rapiditatea și promptitudinea, încetineala și întârzierea, reacții psihice numite aici *primaritate* și *secundaritate*, pe care însă eu le-am descris sub denumirile de *tahipsihism* și *bradipsihism*. Aceste caractere sunt puse în raport cu situații endocrine speciale: hipertiroidism–hiper-adrenalism în cazul celor dintâi, hipotiroidism–hipoadrenalism în cazul celor din a doua categorie. Altă trăsătură careia R. Mucchielli îi dă exacta sa valoare este *stenia* sau *astenia* proceselor psihice; autorul ajunge la aceeași concluzie la care am ajuns eu în urmă cu mai mulți ani: baza hormonală a acestei diversități individuale a cuantumului de energie psihică. El recunoaște corespondența dintre cele patru combinații ale mele — *hipotiroidian–hiposuprarenal*, *hipertiroidian–hiposuprarenal*, *hipertiroidian–hipersuprarenal*, *hipotiroidian–hipersuprarenal* — și tipurile sale nEnA (nonemotiv, nonactiv), EnA (emotiv, nonactiv), EA (emotiv, activ), nEA (nonemotiv, activ). Tipul nEA ar corespunde, după R. Mucchielli, extravertitului lui Jung, iar tipul EnA introvertitului, fiecare tip având patru variante, după tipul de gândire, sentiment, senzație, intuiție (Jung).

R. Mucchielli aplică principiul dilatării și retracției, al lui Corman, la interpretarea caracterologică a feței, după cum fenomenul interesează, într-un grad și cu localizare variabile, cele trei sectoare suprapuse ale feței: sectorul superior intelectual, cel mijlociu afectiv, și cel inferior vegeto-instinctivo-afirmativ al Sinelui.

Autorul adaugă feței semnele emotivității și steniei, adică delicatetea, finețea pliurilor, vibratilitatea feței și vivacitatea mimicii, sau caractere contrarii. Avem echilibru între cele trei sectoare în cazul tipului activ, dezechilibru în cazul tipului nonactiv, fermitate a mușchilor în primul caz, aspect flasc în al doilea, ten robust

și cald al pielii sau ten pal și rece, oblicitate în afară și în sus a fantei palpebrale, gură cu comisură dreaptă și semne contrarii la astenic.

În sfârșit, R. Mucchielli ține seama de asimetriile structurii și mimicii feței, asimetrii care demonstrează o lipsă de unitate și de armonie a persoanei, o proastă integrare a impulsurilor, care duce la un comportament instabil și incoerent.

Autorul aplică principiile și metoda sa la interpretarea unei serii de fețe, de individualități comune studiate de el, ca și la fețele unor oameni de geniu ca Musset, Baudelaire, Murat, Balzac, Talleyrand, Spencer, La Fontaine, ale căror fotografii le reproduce, cu diagnosticul caracterologic respectiv.

Este dificil de mers dincolo de această *magnifică analiză morfo-fiziologico-caracterologică*.

Cititorul acestei analize va găsi aici cele mai recente cunoștințe ale acestei științe pe cale de constituire: opera lui Mucchielli este o mare promisiune pentru viitorul prosopologiei.

Roma, februarie 1961

Prof. NICOLÁ PENDE

CUVÂNT ÎNAINTE LA PRIMA EDIȚIE

„Il serait intéressant qu'une caractérologie minutieuse de l'apparence, on pourrait dire une caractérologie sémiologique, déterminât avec précision les signes immédiatement perceptibles d'un caractère, de façon à fournir une première et assez bonne hypothèse de la nature d'un autre homme dans les premiers temps de sa rencontre avec lui, à peu près comme un homme du peuple estime à première vue et tout de suite la force physique d'un autre.“

LE SENNE,
Traité de caractérologie, p. 425

Acela care se interesează de știința caracterelor se găsește realmente în fața a două categorii de tentative net diferite prin orientarea lor generală, fără ca vreun efort să fi fost vreodată întreprins de autori pentru a stabili apropieri: caracterologia și morfopsihologia.

Citind toate lucrările care tratează despre cele două categorii de probleme, găsim ici-colo descrieri care se intersectează, fără a coincide totuși vreodată. Observăm că tipurile descrise îi reprezintă pe toți indivizii pe care am avut ocazia să-i întâlnim zi de zi în jurul nostru, dar încă n-a fost propus vreun principiu unificator care să permită stabilirea tabloului de concordanțe între aceste două mari direcții ale psihologiei diferențiale.

Un asemenea principiu este doar posibil? Această carte caută să rezolve problema. Scopul ei este extrem de precis, iar domnul Le Senne, cerându-i autorului să se angajeze la această cercetare, îi formula planul în felul următor: „Să arunce o punte între caracterologie și morfopsihologie“.

Este deci vorba în primul rând de a compara și eventual de a apropia caracterologia lui La Senne, care este o tipologie, de morfopsihologia lui Corman, care este o metodă.

Acești doi magiștri au urmărit pas cu pas eforturile mele și le mulțumesc aici pentru încurajările venite în mod neprecupețit din partea lor. Tot ce este valoros în această lucrare li se datorește. Sunt deosebit de recunoscător domnului Le Senne pentru nenumăratele sugestii pe care mi le-a făcut, precum și domnului dr. Corman, care, cu o rară complezență, mi-a permis, timp de doi ani, să beneficiaz de învățătura sa vie.

Rezultatele prezentate aici nu pretind nicidecum a fi definitive. Singura lor valoare este euristică, iar autorul se va socoti recompensat dacă vor suscita criticile pozitive și contraexperiențele care vor permite altor caracterologi noi încercări de găsire a soluției.

Mulțumim doctorului Corman și Editurii Stock pentru permisiunea de a utiliza ilustrațiile lui Protopazzi (93 desene în peniță).

CUVÂNT ÎNAINTE LA EDIȚIA A DOUA

Numeroase lucrări au apărut, din 1954 înapoi, lucrări care le-au continuat pe acelea ale lui Heymans, Wiersma și Le Senne. A luat ființă o Asociație Internațională de Caracterologie, precum și o *Revue internationale de Caractérologie*.

Caractèrer et visages a fost ultima lucrare pe care René Le Senne a văzut-o apărând în colecția dirijată de el¹. Moartea sa a survenit în octombrie 1954, într-un moment în care, între alte lucrări aflate „pe șantier“, pregătea *Tratatul de idiologie*², complement indispensabil și așteptat al *Tratatului de caracterologie generală*, apărut în 1949 și cunoscând de atunci înapoi patru ediții.

În 1960, Gaston Berger³, care i-a urmat lui René Le Senne în fruntea Școlii Franceze de Caracterologie, a dispărut la rândul-i ca urmare a unei morți violente. Nimeni nu va putea să ducă mai departe noile analize pe care cei doi magiștri le pregăteau pentru caracterologie. Datorită lor, totuși, a fost lansată această știință tânără, iar ea și-a cucerit, cu ajutorul unui public larg, un loc important în câmpul psihologiei diferențiale.

Chiar în timp ce această știință creștea, am asistat la rigidizarea pozițiilor filosofice ale acelor psihologi care doreau s-o ignore în continuare. Obiectul și metodele caracterologiei au fost puse sub semnul întrebării. Fără îndoială, am putea rămâne la argumentele faptelor și să spunem că reușita sa practică este cea mai bună validare, dar trebuie să intrăm în polemică și să precizăm pozițiile teoretice ale caracterologiei.

Conform concepției lui Le Senne și a lui Gaston Berger, trebuie în primul rând reiterată ipoteza fundamentală, aceea potrivit căreia caracterul nu este totuna cu personalitatea, caracterologia nefiind o personologie. Adoptând un punct de vedere constituționalist, căutăm doar să analizăm și să descriem proprietățile fundamentale ale caracterului, înainte de orice investire într-o istorie, înainte de orice specificare și de orice distorsiune dobândită. Admitem deci că există naturi — sau firi naturale — pe care experiența individuală din cursul vieții (cu ale sale „climate afective“,

cu avatarurile, șocurile, întâlnirile și modelele sale) le desăvârșește și le particularizează, în timp ce asupra datelor congenitale se exercită influențele puternice ale mediului social, ale culturii, ale subculturii și statutelor personalității.

Conform vocabularului lui Le Senne, și pentru claritatea didactică a considerațiilor ce vor urma, distingem trei niveluri în personalitate:

1. *caracterul*, adică ansamblul de virtualități organizate în structură;
2. *individualitatea*, care include aptitudinile extracaracteriale, istoria personală, vârsta, mediile favorabile sau nu, personajul, influența subculturii, a culturii și a cadrului natural;
3. *personalitatea* în sensul strict al termenului, adică puterea de sinteză, de angajare și de creație.

Dar această clasificare presupune posibilitatea, de drept și de fapt, de a izola aceste trei ansambluri. Este cazul pentru caracter?

Se ridică aici două probleme importante: cum să delimităm această structură fundamentală, ale cărei rădăcini plonjează în *soma* și care este îngropată în condiționările istoriei individuale, ea însăși transfigurată prin puterile *Eului*?

Răspunsul la această întrebare teoretică, după cum vom vedea, este conținut în însăși definiția caracterului.

Prin ce mijloace tehnice putem pune un diagnostic pur caracterologic, dat fiind faptul că orice comportament observabil este o rezultată, expresia totalității personalității în situația dată?

Cartea de față are drept scop să dea tocmai o soluție acestei probleme de metodă.

*
*   *

Simțul comun percepe „caractere“, dar prin trăsături parcelare de comportament și de morfologie ce par să dezvăluie un întreg ansamblu și fără a putea descoperi cauzele și nici legile de organizare ale acestuia. Don Quijote și Sancho Panca ilustrează, într-o formă literară, opoziția pitorească a două stiluri de existență, dar avem aici o definiție cu totul exterioară, pur descriptivă, iar dacă antiteza este un procedeu al psihologiei românești, ea n-ar putea fi la locul ei într-o optică științifică, unde nu comparația caracterelor dă temeii generalizării legilor caracterologice, ci invers.

Caracterul este o structură constituțională, de nivel somatopsihic, compus din proprietăți, structură funcțională a cărei dinamică condiționează formele de comportament *posibile*. Caracterul nu este sesizat imediat, ci este *dedus*, pornindu-se de la proprietățile sale fundamentale.

Definirea factorilor caracterologici asigură generalitatea structurală, întemeiază comparația caracterologică, sub rezerva că toate proprietățile luate în considerare

aparțin aceluiași nivel somatopsihic. De fapt omogenitatea de nivel a factorilor este aceea care permite autonomia deducției caracterologice. Altfel spus, respectând criteriile de generalitate și de omogenitate a factorilor, putem face cu prisosință uz de o obiecție obișnuită, aceea a distincției dintre natură⁴ și educație, distincție în mod evident imposibilă la nivelul de observare a comportamentelor, dar posibilă la nivelul funcțiilor caracterologice, ale căror proprietăți „orientează” comportamentul.

De aceea respingem din vocabularul caracterologiei conceptele, proprietățile sau factorii care nu ating sau care depășesc nivelul psihosomatic, precum și orice terminologie care ar introduce referiri esențiale la mediu, la accidental, la educație⁵. S-a reproșat adesea caracterologilor că utilizează un număr variabil de factori de la un autor la altul. O analiză critică, făcută din acest punct de vedere, ar trebui să permită, prin eliminare, remedierea acestui inconvenient.

În consecință, vor fi considerate drept infracaracteriale condițiile organice ca sănătatea, malformațiile anatomice și orice element biologic anecdotic (daltonismul, de exemplu), care particularizează în mod nesemnificativ individul.

În mod simetric, alți „factori”, cum ar fi „energia psihică” propusă de Robert Denis drept „capacitate de a pune *voluntar* în mișcare forțele de rezistență sau de acțiune”, trimit la noțiunile de Persoană, de *Ego-strength*⁶ sau de *Je*⁷, care sunt supracaracteriale în calitate de puteri sintetice de angajament sau de creație, scăpând cauzalității simple, spre a se îndrepta spre viitorul valorizat.

Cât privește funcțiile caracteriale energetice, socotim că realitatea lor somatopsihică se exprimă în substructura Emo-Activității, care implică elemente fiziologice precise.

Așa după cum spune dr. Martiny: „Activitatea este servită de elementul de dotare embriologică a mezoblastului. O bună musculatură, o hematoză satisfăcătoare, o supraproducție de corticosteroizi și de hormoni genitali favorizează în mod absolut evident activitatea. Această acțiune este în general mai *fizică* la corpulentul entomezoblastic nonemotiv, deoarece este hipotiroidian, fiind mai *intelectualizată* la voluntarul chordoblastic emotiv, deoarece este hipertiroidian”.

În ceea ce privește funcțiile caracteriale de comunicare cu mediul (plasticitate-sejunctivitate), problema nivelului factorilor este încă și mai importantă; această problemă angajează de fapt natura raporturilor dintre caracterologie și celelalte mari curente ale psihologiei contemporane.

Atitudinea psihanalizatorilor, care merge de la indiferență la ostilitate, este extrem de simptomatică în această privință. Lucrul acesta poate fi uluitor, mai ales dacă ne revin în memorie atitudinile lui Freud: „Dacă psihanaliza a vorbit atât de mult de factorii accidentali ai etiologiei și atât de puțin de cei constituționali, este pentru că ea are ceva nou de spus pe tema celor dintâi, în timp ce nu are nimic de adăugat,

la cele deja cunoscute, pe tema factorilor constituționali. Refuzăm să stabilim o opoziție esențială între cele două serii de factori etiologici⁸.

În *Moise și monoteismul* (1939), Freud își precizează ideea, încă și mai curajoasă decât aceea a caracterologilor: „Ereditatea arhaică a omului nu comportă numai predispoziții, ci și conținuturi ideoactive, urme mnezice lăsate de experiențele trăite de generațiile anterioare“.

Trăgând consecințele logice din gândirea lui Freud, unii caracterologi au vrut să stabilească echivalențe: Jung, construind o tipologie cu bază ontogenetică, a ajuns la o clasificare de structuri interioare.

„Este a ne juca cu cuvintele dacă nu numim aceasta caracterologie.“⁹

Mai ales succesorii lui Freud, examinând dezvoltarea individului în diferite stadii, au explicat prin „fixație“ anumite comportamente caracteriale. Stadiul oral, de exemplu, care reunește întreaga fenomenologie a hrănirii (sân-biberon), ar avea „consecințe“ caracterologice: supunere, dependență, nevoia de mamă, pasivitate, trebuința obiectului, aviditate.

Fortând coincidența unor tipologii în mod superficial paralele, dar care depind de un sistem de explicație diferit și care decurg fiecare din realități complementare, ridicăm reducția abuzivă a nivelurilor dialectice.

Tipologia caracterologică propune structuri care organizează abstrase funcționale în scheme de comportament; ea face deci previziuni cu privire la un teren, cu privire la o dispoziție imperativă de a acționa într-un mod particular în mediu.

Tipologia psihanalitică se sprijină, dimpotrivă, pe mișcare, pe evoluție, care conduce de la principiul plăcerii la principiul realității și nu poate fi înțeleasă decât în lumina unor evenimente condiționante, care au traumatizat copilul și au blocat această evoluție¹⁰. În principiu, deci, nici o confuzie nu este posibilă, dar, în măsura în care condiționările generează reacții comportamentale durabile, care „se etalează“ pe întreaga situație care prezintă analogii cu situația condițională inițială, este mare tentația de a explica orice „caracter“ prin modelări ale mediului, exercitate în cursul copilăriei și apoi uitate. Simpla observare a variațiilor individuale în gravitatea și compensația traumelor afective la copiii supuși acelorăși carențe biologice și psihologice ar trebui să fie suficientă spre a invalida această ipoteză.

Și mai probante sunt însă concluziile lui Pavlov: „Observăm la animalele noastre o deosebire enormă în rapiditatea formării reflexelor condiționate pozitive și negative, în trăncăia lor și în măsura în care ele devin absolute“¹¹.

„Tipul nervos“ al fiecărui animal rămâne un element stabil și chiar determinant atunci când conflictele condiționate pregătesc nevrozele experimentale, stările de „parabioză“ în care adaptarea a devenit imposibilă. Acest tip de temperament influențează tipul de nevroză, ecoul organic, vindecarea și reacțiile la substanțe farmacodinamice.

Cele două substructuri fundamentale permit stabilirea corespondenței elementare între tipologia descrisă de Pavlov și aceea a lui Le Senne. Tipurile nervoase extrem de slabe dau, în cazul Excitabilului, emotivul astenic plastic (Nervosul), iar în cazul Inhibatului, emotivul astenic sejunctiv (Sentimentalul). Tipurile nervoase puternice sau centrale dau, în cazul *stabilului*, un nonemotiv stenic sejunctiv, iar în cazul *labilului*, un emotiv-activ plastic. Astfel, ipoteza privind o structură constituțională se confirmă, în timp ce *abordarea pur morfologică pare singura capabilă să evite incidența componentelor istorice și culturale ale personalității*, spre a izola mai bine nivelul caracterologic propriu-zis, ceea ce este scopul acestei cărți.

*
*   *
*

Cu toate acestea, obiecții se fac chiar și după această reducere. Le Senne însuși spune: „Nu este exclus ca această coincidență dintre morfologie și caracterologie să se facă într-un sector al acesteia“.

Henri Wallon, mergând încă și mai departe, consideră că „paralelismul psihofiziologic este o noțiune falacioasă“. Pentru el, a face din „complexiunea fiziologică“ suportul caracterului este la fel de aberant ca „a fonda funcția pe existența organului“. Argumentul central al acestei critici este acela că nu putem explica ansamblul comportamentului prin deducție sau combinarea de factori fiziologici elementari, fără a elimina în mod arbitrar modificările, remodelarea pe care o suferă acești factori atunci când individul trebuie să se adapteze la mediu. De exemplu, din acest punct de vedere, capacitatea morfogenă și psihogenă a glandelor endocrine există în mod vizibil, dar adaptarea la mediu tulbură sau favorizează funcționarea lor, îi modifică orchestrația și astfel aceasta nu ar putea să explice caracterul „care exprimă tocmai, *de fiecare dată când el se manifestă*, totalitatea persoanei“. În acest din urmă citat vedem apărând confuzia atât de frecventă, denunțată de Claude Lévi-Strauss, dintre structură și materia sa primă, dintre modelul și realitatea empirică a „trăsăturilor-de-caracter-în-situație“¹² din care acesta este abstras. Luând drept obiect caracterologic „un mod obișnuit sau constant de a reacționa“, imprimarea pe persoană ce *rezultă din repetarea* modurilor de a reacționa în viața cotidiană, profesională sau familială, în fața evenimentelor, în fața „ideilor, culturii, tradițiilor, tehnicilor și cunoștințelor de toate felurile“, Henri Wallon justifică o abordare genetică *a individualității și nu a caracterului*. Reiese din lucrările sale că el nu înțelege termenul „caracter“ în același fel cum o fac caracterologii.

Argumentația împotriva posibilelor corespondențe bio-fizio-psihologice nu este valabilă decât dacă luăm drept obiect de studiu „complexul indisolubil format din situațiile determinate și din dispozițiile subiectului“.

Pentru noi, *obiectul caracterologic* este o structură stabilă (și nu fixă), înainte de orice investiție în istoria individuală, înainte de orice repetare situațională. Este

o structură inconștientă somatopsichică, guvernată de legi a căror autonomie este garantată de interdependența și omogenitatea nivelului factorilor săi. Dar ce sunt acești factori, a căror virtute permite ruperea „complexului indisociabil“ dispoziții-situație? Să precizăm mai întâi că nu avem de-a face cu factori izolați de analiza statistică factorială, ci cu „proprietăți constitutive“ ale „obiectului caracterologic“.

Analiza factorială este o metodă de identificare a variabilelor fundamentale sau a surselor de varianțe ale măsurării comportamentului. În consecință, ea pornește de la *trăsături observabile* ca să găsească în regruparea lor economică mecanismele psihologice subiacente. Ea reușește, într-o primă fază, să izoleze factori ortogonali, dar care, *ipso facto*, au o existență anarhică ce sărăcește și mai mult absența de relație, alta decât cea matematică, cu realul, ... în măsura în care s-a pus problema autenticității conținutului lor. Așa cum arată Wallon, folosirea „corelației substituie o simplă noțiune de concomitență relativă aceleia de cauzalitate eficientă“. Nu trebuie să ne oprim prea mult asupra *aspectului* științific al analizei factoriale, deoarece în domeniul caracterologiei avantajele ei sunt insignifiante. Termenul de factor va fi luat aici în sensul său curent, adică acela de proprietate cauzală și necesară, definită pragmatic, dar ireductibilă în mod rațional la o parte sau alta sau la jocul combinat al numeroase altora.

De altfel, nu atât o deosebire de rigoare științifică ne interesează, căci în ambele cazuri găsim criteriul economiei în enumerare, *ci aptitudinea structurală* a factorilor examinați. Această aptitudine ține de natura *virtuală* a factorilor caracterologici, care scapă contingențelor situaționale, actualului, spre a nu întreține raporturi decât între ei. Ei ascultă de *o logică structurală internă*, care acționează (chiar dacă nu apare în motivația unei refuzări sau a unei supracompensări) în contexte spațiale și temporale diferite. Ei nu au implicații comportamentale concrete și precise decât în sistemul de relație care îi unește și în raport cu investiriile socio-istorice și cu situațiile care îi actualizează.

Caracterul este o structură, acest termen fiind înțeles în sensul fonologiei și antropologiei structurale.

Aceasta ni se pare a fi poziția caracterologiei în științele umaniste și aceasta va fi pentru noi definirea câmpului în care vom lucra. Bineînțeles, în paginile ce vor urma trebuie să facem sacrificii pe altarul unei inteligibilități mai largi, dar formularea simplificată la care vom fi obligați să recurgem nu trebuie să ducă la neînțelegeri.

NOTE

¹ Colecția „Caractere–Caracterologie și analiza personalității“, pe care a fondat-o și a condus-o mai târziu în colaborare cu Édouard Morot-Sir. (Nota trad.)

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

---

² A nu se confunda cu ideologie, *ideologia* având drept obiect studierea individualității în expresiile sale singulare și irepetabile. (Nota trad.)

³ A se vedea Gaston Berger, *Tratat practic de cunoaștere a omului*, traducere, preambul și note de Michaela-Brândușa Malcinschi, eseu introductiv de dr. Leonard Gavrilu, Editura IRI, București, 1997. (Nota trad.)

⁴ „nurture“, în textul original. (Nota trad.)

⁵ A se vedea nota 4.

⁶ În limba engleză, în textul original = *forța Eului*. (Nota trad.)

⁷ Psihologii francezi descriu un *je*, deosebit de *moi* (= *Eu*), uneori un fel de sinonim al subiectului. (Nota trad.)

⁸ Freud, *De la tehnică psihanalitică*, Presses Universitaires de France, 1953.

⁹ Martiny, Procès-verbal du 16 décembre 1957 du Centre d'Études Anthropotechniques.

¹⁰ „Pe când psihanaliza insistă asupra individuației ca structură temporală ale cărei noduri sunt evenimentele, caracterologia insistă asupra individuației ca structură sincronică ale cărei noduri sunt interferențele de funcții“ (G.-G. Granger, *Pensée formelle et sciences de l'homme*, Aubier, 1960, p. 196).

¹¹ Pavlov, *Typologie et pathologie de l'activité nerveuse supérieure*, Presses Universitaires de France, p. 27.

¹² „traits-de-caractère-en-situation“, în textul original. (Nota trad.)

CARTEA ÎNTÂI

CAPITOLUL I

METODA

Dacă aceste două discipline, caracterologia și morfopsihologia, converg în scopul de a înțelege în mod intuitiv o individualitate concretă și originală, ele diferă în primul rând prin metodă: prima utilizează mai ales metoda chestionarului caracterologic, pe când cea de a doua se bazează pe examenul formei corpului și în special a feței.

Și o metodă și cealaltă au dificultățile și avantajele lor. La drept vorbind, avantajele fiecăreia sunt făcute în mod exclusiv din inconvenientele celeilalte. Pornind de la răspunsurile obținute la chestionar, nu va fi întotdeauna ușor să se opereze descompunerea factorilor caracteriali ce intervin în „da“ sau „nu“ ale subiectului, după cum nu este ușor de evaluat spontaneitatea răspunsurilor. În cel mai bun caz, presupunând o spontaneitate perfectă, cum să ne asigurăm de faptul că autojudecarea conștientă atinge nivelul caracterologic și nu se oprește, de exemplu, la „personaj“?

Metoda morfologică ar trebui deci să se dovedească superioară aceleia a chestionarelor, dar ea se izbește de un alt obstacol: morfopsihologul trebuie să facă să vorbească o față umană. Nu mai este vorba de subiectul ce ne poate păcăli, care poate rezista, ci de psihologul ce se poate înșela pe sine pentru că nu întâlnește o rezistență. În consecință, este de început printr-o critică.

Dificultățile metodei chestionarului apar doar în condițiile folosirii. În principiu, pare extrem de lesnicios și extrem de sigur să obții răspunsurile unui subiect, în prezența acestuia sau prin corespondență, la o serie de întrebări ce se referă la propriul său caracter. În realitate, procedeul se dovedește a fi plin de capcane; mai întâi este vorba de respectarea imperativelor practice: întrebările trebuie să fie clare, ușor de înțeles, utilizabile într-o populație întinsă, care să cuprindă toate eșantioanele sociale ale unei culturi date. Maniabilitatea, calitate importantă, este invers proporțională cu numărul de întrebări necesare evaluării factorilor.

Apoi, nu toți caracterologii sunt de acord asupra chestionarului. Fără a ne referi la altele decât la actualități, există aproape tot atâtea chestionare câți autori în această colecție „Caractere“ a Presses Universitaires de France.

În afară de chestionarul original pe care l-au utilizat Heymans și Wiersma, publicat de Le Senne ca apendice în al său *Traité de caractérologie* și care permite stabilirea de statistici, putem azi răspunde la chestionare ca acelea ale domnilor Berger, Grieger, Maistriaux, Gaillat și Gex, și la multe altele pe care în mod cert le-am omis. O lucrare foarte instructivă tocmai a apărut în aceeași colecție, cu privire la folosirea comparată a acestor chestionare¹. Apar deosebiri considerabile în aprecierea și evaluarea „proprietăților fundamentale“, a căror sinteză trebuie să definească un caracter.

Căci avem de „evaluat“ aceste proprietăți, de exprimat printr-o cifră-reper factorii constitutivi, izolându-i pe cât posibil din complexul concret reprezentat de un individ și de comportamentul său, avem de dat o cifră simbolică Emotivității, Activității, Răsunetului impresiilor și tendințelor complementare; avem de găsit întrebări pentru „Emotivitate“ la care toate genurile de emotivi să răspundă afirmativ și să obținem răspunsuri destul de exacte, căci „intensitatea“ acestei proprietăți, măsurate de la 0 la 10, de exemplu, va cântări greu în diagnosticul final. La fel stau lucrurile cu celelalte „proprietăți“ de bază și întrucât descrierea finală a caracterului trebuie dedusă din ansamblul cifrelor, rămânem uluiți în fața progresiei geometrice a erorilor posibile.

Spre a remedia aceste inconveniente, a fost mare tentația multiplicării întrebărilor referitoare la fiecare factor; dar și în cazul acesta, două consecințe îi neliniștesc pe cercetătorii noștri: pe de o parte, greutatea de a găsi mai multe întrebări diferite și totuși analoge, pentru că vizează aceeași proprietate; pe de altă parte, lungirea neobișnuită a chestionarului: 90 de întrebări, dintre care fiecare cuprinde un număr de eventualități ce variază de la 2 la 9 în cazul chestionarului Heymans, 90 de întrebări în cazul chestionarului Berger, 160 la Grieger și 194 la Maistriaux.

Și ce întrebări!!! Ca să răspundă la ele, subiecții trebuie în mod obligatoriu să devină maeștri în arta introspecției, să sesizeze nuanțele caracterului și să jongleze cu vocabularul special al psihologiei, iar câteodată al metafizicii. Este dezarmant să constăți că chestionarele noastre sunt întotdeauna făcute pentru studenți, ba chiar, în general, pentru studenții noștri în psihologie. Inaplicabile la străini, la copii, la bolnavii mintali, ele sunt, din nefericire, inaplicabile la cei mai mulți dintre muritorii.

Am aplicat unor țărani binevoitori, unor docheri inteligenți, unul din ultimele chestionare apărute. Ei au rămas înmărmuriți în fața unor întrebări ca următoarele: „Simțiți timpul ca pe ceva fluid, continuu, curgând fără întrerupere și antrenând totul cu el?“, „Aveți nevoie estetică profundă?“, „Gândiți că există mistere ce trebuie respectate și că, în anumite cazuri, rațiunea ar trebui să cedeze și să renunțe la continuarea cercetării?“

Să nu credeți cumva că un minimum de cunoaștere de sine este de ajuns spre a repune totul în ordine; dimpotrivă, intelectualii, studenții, profesorii și medicii pe

care i-am chestionat se pierdeau în explicații, în „distinguos“, în circumstanțe și cazuri particulare.

Ca să rezolve această nouă problemă a răspunsurilor nuanțate, chestionarele au multiplicat numărul de răspunsuri posibile. Gaston Berger, deja, prevedea „da“, „nu“ și „da și nu“; Grieger, în al său test nr. 2, prevede 5 grade pentru fiecare răspuns: „foarte puternic“, „puternic“, „mediu“, „slab“, „foarte slab“. Vedem cât de lesnicos este un astfel de chestionar, mai ales dacă ne amintim că el cuprinde 160 de întrebări!

Încă mai este necesar, pe lângă toate, ca răspunsurile să fie sincere. Entuziaștii metodei vor protesta și vor spune că, evident, aceasta este condiția *sine qua non*, a cărei necesitate subiectul o înțelege imediat și căreia, în general, i se supune bucuros. Fie. Să presupunem că subiecții noștri sunt dispuși la sinceritate totală, să sperăm că această preocupare nu se răsfrânge asupra răspunsurilor, transformându-le în lungi discursuri de ezitare, să admitem că forma întrebărilor nu-i sugestionează absolut deloc, ce vor răspunde ei la aceste întrebări din chestionarul nr. 1 al lui Maistriaux: „Vă găsiți în general simpatic, ori antipatic?“; „Aveți tendințe de homosexualitate?“...

Dar să presupunem că subiecții noștri, deosebit de lucizi, au răspuns la aceste întrebări, că inconștientul lor nu mai are secrete pentru dânsii, — cine va ști dacă aceste răspunsuri depind de o dispoziție fundamentală sau de una trecătoare, de o trăsătură de caracter sau de o stare patologică?

Am pus unor depresivi, îngrijiiți în secția de spital a dr. Corman, întrebările din testul Berger privind Emotivitatea (E) și Activitatea (A). Toți mi-au exagerat E și au diminuat A, fiind absolut sinceri, și numai diagnosticul morfologic a rectificat eroarea. Aceleași întrebări le-am pus unor elevi din clasa de filosofie a unui liceu și majoritatea acestora, fără bună știință, au minimizat E și au exagerat A.

Pentru a preveni aceste confuzii supărătoare între „Eul ideal“, „Eul“ de moment, și „Eul“ autentic, domnul Maistriaux propune dedublarea tuturor întrebărilor și întrebarea dacă răspunsul vine dintr-o „tendință înăscută“ sau dintr-o „tendință dobândită“. Se multiplică cu 2 numărul întrebărilor și se sporește cu atât mai mult dificultatea răspunsurilor. Acest „dobândit“ este el revelația „înăscutului“ ascuns până atunci, ori o achiziție veritabilă? Este el trainic sau fragil, natural sau ține de voință? Nu riscăm să luăm un „dobândit“ anterior drept un „înăscut“? Ce loc să facem acestui „dobândit“ în descrierea concretă a caracterului, către care trebuie să ducă, să nu uităm, toate eforturile noastre? Să facem două descrieri: aceea a caracterului „înăscut“, care „evoluează“ către „dobândit“? Dar acest dobândit este el capătul unei evoluții reale? Sau numai visate? Iar dacă acest caracter evoluează, putem avea o cunoaștere oarecare a acestei ființe în devenire? Iar dacă, în sfârșit, spre a evita perturbarea pe care subiectul o provoacă în el analizându-se în mod inopinat, vrem să-l supunem unui chestionar caracterologic „proiectiv“⁴², cerându-i să-și imagineze un „erou“ cu care să fie antrenat în cutare sau cutare situație imaginară tipică, cu

greu am putea ști ceea ce în răspunsurile sale vine de la caracter, de la idealul său moral, de la conformism, de la impresia pe care dorește să ne-o facă, de la exemplele pe care subiectul le-a putut lua din jurul său sau pur și simplu din subconștientul său sondat prin tehnicile zise proiective³. Trebuie, de asemenea, să rezolvăm și dificila problemă de a ști dacă testul de proiecție vizează detecția aceleiași realități cu testul caracterologic.

Am presupus, pentru moment, că problema factorilor de pus în evidență, a numărului și ierarhiei acestora, a fost rezolvată în unanimitate de caracterologi.

În pofida acestor dificultăți incontestabile, trebuie recunoscut cu toată buna-credință că tipologia lui Le Senne își găsește verificarea în fapte. Descrierile de caractere făcute de el sunt de un realism și de un adevăr constatabile chiar și printr-o minimă experiență: nervoșii (EnAP)⁴, amatori de schimbare, de noutăți și de divertismente, sentimentalii (EnAS), melancolici, nehotărâți, scrupuloși și tainici, colericii (EAP), cu gesturi ample și cordiali, cu discurs facil, prompti în acțiune, pasionații (EAS), cu verbul dur, cu autoritatea severă, cu mari proiecte sociale, sangvinii (nEAP), oameni de afaceri și de salon, diplomați și oportuniști, flegmaticii (nEAS), cu principiile lor inviolabile, cu al lor simț al datoriei, cu gustul muncii și al metodei, amorfii (nEnAP), egoiști și leneși, apaticii (nEnAS), tăcuți și seci, — toate aceste caractere⁵ și nenumăratele lor variante există și se mișcă în jurul nostru, al familiilor noastre, în cluburi, în birouri, pe stradă. Și rămânem stupefiați în fața marii valori a rezultatului obținut în raport cu subțirimea, cu precaritatea metodei folosite.

*
*   *
*

Metoda morfologică, destinată să înlocuiască aici metoda chestionarului, nu este nici ea scutită de critici.

Prima obiecție care îmi vine în minte este pericolul proverbial de a judeca după nutură. Perceperea superficială a unei fețe omenești conduce uneori la o intuiție difuză a caracterului pe care îl exprimă, însă cel mai adesea duce la o reacție afectivă necontrolată de simpatie sau de antipatie. Este de la sine înțeles că atitudinea morfopsihologului este cu totul alta. El nu apreciază „moralitatea“, ci observă. Voința de comprehensiune caracterologică se substituie judecății de valoare, iar cunoașterea propriei sale ecuații caracteriale personale permite ridicarea deasupra interpretărilor egoiste marcate de neutralitatea binevoitoare. În sfârșit, prospectarea sistematică a unei fețe omenești, disciplina tehnică ce impune analizarea metodică a expresiilor sau aspectelor morfologice, pe care mai înainte le socoteam (din ce motive obscure?) lipsite de interes, sunt tot atâtea scuturi favorabile seninătății omului de știință.

O dată ce am isprăvit cu această obiecție, să vedem care sunt dificultățile reale.

În primul rând este necesar să avem subiectul în fața ochilor noștri. Fotografiiile făcute de amatori au rareori o valoare antropometrică, iar fotografiile „artistice“ înecă detaliile într-o lumină savant distribuită. Fotografiiile antropometrice din față și din profil au o valoare mai mare, dar mai degrabă ca *aide-mémoire* decât ca documente pe care să te poți baza. Astfel, în anumite cazuri în care, pentru a diferenția un Nervos de un Sentimental, trebuie să ținem seama de mobilitatea feței, de nuanțele surâsului, de expresii, de ritmurile și direcțiile privirii⁶, aceste fotografii oferă prea puține resurse. Ba chiar ele ne induc în eroare atunci când ridurile cauzate de bătrânețe, fără legătură cu ridurile de expresie, marchează mai profund fața. În sfârșit, aceste fotografii dau fețelor mai mult relief sub proiectoare decât relieful realmente semnificativ datorat contracțiilor musculare. Este în mod efectiv foarte dificil de apreciat raporturile discrete de proporție, asimetriile, mimica, colorația sau gradul de robustețe al carnației. Pe de altă parte, fotografiile nu ne spun nimic asupra taliei și lățimii în spate.

Să presupunem că individul respectiv este prezent în fața ochilor noștri. Vom avea în acest caz dificultăți practice legate de un studiu prelungit. Trebuie spus că este greu, în timp ce sporovăim cu cineva, să-i privim fruntea din profil, apoi să-i privim capul „de sus și de la spate“, așa cum recomandă metoda cea bună, sau să ridicăm cu nonșalanță buclele domnișoarei ca să ne aruncăm ochii asupra oblicității urechii sale.

Dar să presupunem că avem de-a face cu un subiect deosebit de complezent și de docil. Rămân dificultățile considerabile ale stabilirii diagnosticului. Nu există practic două fețe absolut asemănătoare, după cum nu există față „etalon“. Avem nevoie de fiecare dată de o „intuiție“ globală a individualității, numai această intuiție putând organiza și rectifica observațiile de detaliu. Să notăm totuși că nu avem aici o dificultate specială pentru psihomorfologie. Aceleași obstacole le întâlnim și aiurea, de exemplu, în grafologie: scrisul, ca și fața, reflectă un caracter, oricine admite lucrul acesta, deși se insistă asupra obscurității semnificațiilor. E. Caille spune în această privință: „Cred că în ceea ce privește scrisul, unele aspecte revelează mai mult caracterul, pe când altele se raportează la personalitate. Mai degrabă alura grafismului, derularea dinamicii sale par a exprima caracterul. Tocmai pe baza acestei impresii sintetice își construiește grafologul diagnosticul“⁷. Nimic din toate acestea nu are același sens în toate scrisurile, întrucât semnificația vine de la raporturile fiecărui element cu toate celelalte.

Toate aceste dificultăți se reîntâlnesc în psihomorfologie. Ele se reduc, toate, la arta dificilă de a distinge esențialul de accidental și fac parte din orice noviciat științific.

Există însă dificultăți mai specifice investigației caracteriale. Cea mai mare mi s-a părut a fi recunoașterea „compensațiilor“. Aceste fenomene, nu prea bine cunoscute, complică în mod deosebit diagnosticul și descrierea caracterologică.

Compensațiile intervin de fapt în două momente ale cercetării: acela al deducției caracterologice și acela al interpretării formelor unei fețe sau ale unui scris. Dificultatea este dublă: prima, care va fi ușor rezolvată prin integrarea morfopsihologiei cu tipologia lui Le Senne, privește rectificările pe care le aduc anumite semne la o dominanță de altfel clară: semnele polarității V, de exemplu, ca să folosim terminologia lui G. Berger, „compensează” ceea ce o Emotivitate–Activitate ar putea să aibă din agresivitate; semnele Afirmării–Eului sau ale Ambiției compensează un anumit eșec al Activității. Aceste remarci vor deveni mai clare în continuare și vom discuta mai mult despre ele.

Cea de a doua dificultate, mai puțin lesne de depășit, vine din ceea ce aș numi rezultatele mecanice ale forțelor vitale care modelează o față. Fizionomiile pe care va trebui să le observăm sunt, de fapt, echilibruri complexe între tendințe morfologice. Vom vedea, de exemplu, că Secundaritatea sau, mai exact, o anumită formă a controlului impresiilor și reacțiilor se traduce printr-un recul al vestibulurilor senzoriale (oculare, olfactiv, bucal), care le face să se „înfunde” și să se „adâncească” în cadrul osos al feței, cadru osos care și el se înfundă atunci când această tendință este extrem de marcată⁸, operând astfel o „retracție a frunții”, cum spune Corman; vom afla de altfel că combativitatea, „Polaritatea M”, după G. Berger, se traduce printr-o strivire laterală a feței (retracție laterală), care determină de obicei o proeminare înainte a profilului. Ce se va întâmpla atunci când vom avea de-a face cu un individ care posedă ambele tendințe (să spunem, spre a simplifica, o Secundaritate–M), din care una poate înfunda cadrul osos, iar cealaltă îl face să sară înainte? Cazul este departe de a fi rar, iar rezultatele nu vor fi nici ele întotdeauna aceleași, ca urmare a acțiunii suplimentare a altor tendințe morfologice. Având dinaintea ochilor prezentă fața, cum vom ști căror „factori” caracterologici să le atribuim forțele ipotetice al căror echilibru îl vedem?

Metoda morfopsihologică este deci greu de manevrat, riscând să fie de aceea în mod facil ridiculizată și de a-l umple de ridicol pe acela care o va folosi fără o suficientă inițiere. Va fi de ajuns să știe lucrul acesta ca să fie prudent.

*
*   *

Alianța dintre tipologia lui Le Senne și metoda lui Corman va permite totuși facilitarea considerabilă a acestei inițieri. Într-adevăr, vor fi propuse aici un chestionar (unul în plus!) și o metodă morfologică, cât mai concordantă cu puțință, ambele metode referindu-se în mod teoretic la clasificarea lui Le Senne, ale căror descrieri vor fi presupuse a fi bine cunoscute cititorului.

Această asociere a celor două metode ne oferă mai multe avantaje:

- evitarea din partea debutantului a unor confuzii scandaloase, deoarece el va putea aplica chestionarul, găsind abia după aceea pe față semnele corespunzătoare;
- pentru psiholog și consilierul de orientare, va permite rectificarea prin examenul morfopsihologic a răspunsurilor la chestionar, care pot fi mai mult sau mai puțin precise, mai mult sau mai puțin sincere, mai mult sau mai puțin determinate de o stare de moment;
- procurarea, prin însăși deosebirea dintre cele două metode și dintre cei doi indici extrași, a unor informații psihologice suplimentare asupra subiectului (care poate „cenzura“ tendințele de altfel înscrise în morfologia sa);
- permite virtuozilor acestor discipline asociate prevederea aceluiași comportament global, unii pornind de la fața omului, alții pornind de la chestionar.

NOTE

¹ M. Gex, *Test caractériel pour un diagnostic rapide*, Presses Universitaires de France, 1953, coll. „Caractères“.

² Un astfel de chestionar a fost imaginat de domnul Ardoino, actualmente secretar general al Asociației Internaționale de Caracterologie.

³ Cf. asupra acestui nivel: R. Mucchielli, *Le jeu du monde et le test du village imaginaire, les mécanismes de l'expression dans les techniques dites projectives*, Presses Universitaires de France, 1960.

⁴ Explicarea siglei: Emotivi non-Activi Primari.

⁵ A se vedea, evident, *Traité de caractérologie* al lui René Le Senne.

⁶ Dr. Ermiane enumera 16!

⁷ Comunicare scrisă, 1954.

⁸ Ermiane susține că această retracție nu se operează pe cadrul osos, ci se traduce prin acțiunea mușchilor care închid vestibulurile. Explicația este mai satisfăcătoare pentru spirit, dar nu schimbă nimic în ceea ce privește rezultatul expresiv.

⁹ Este vorba de orientarea școlară sau de cea profesională, în raport cu aptitudinile, capacitățile și aspirațiile subiecților. (Nota trad.)

REVIZUIREA NOȚIUNILOR FUNDAMENTALE DE PRIMARITATE ȘI SECUNDARITATE

Aplicarea metodei morfopsihologice a provocat un rezultat care a părut la început surprinzător: pe de o parte, asocierea funcțională a noțiunilor de Emotivitate–Activitate, iar, pe de altă parte, spargerea noțiunii de Primaritate–Secundaritate și integrarea sa într-un concept mai larg.

Vom expune mai întâi acest din urmă rezultat.

Psihologii din Școala de la Groningen¹ nu au izolat decât Emotivitatea și Activitatea ca proprietăți fundamentale ale caracterului. Ei s-au găsit curând în fața necesității de a introduce o a treia proprietate fundamentală, aceea a Primarității–Secundarității. Să-i amintim conținutul:

Cutare individ poate răspunde la un afront prin lovituri și totuși curând să-i întindă din nou mâna adversarului său; cutare șef militar va decide pe teren manevra salutară de pus în practică, urmărind cursul luat de evenimente; cutare gurmand nu va rezista tentației unui fel de mâncare ce i se oferă... Toți acești oameni, de altfel foarte diferiți, au comun faptul că aparțin în întregime prezentului, acționează și reacționează pe moment, așa încât vom spune despre ei că sunt PRIMARI².

Există „Primaritate“ atunci când „efectele unui dat mental realmente prezent în conștiință refulează datele trecutului”³, *atunci când individul trăiește, acționează și gândește în funcție de prezent*, spre deosebire de cei care trăiesc, acționează și gândesc în funcție de trecut sau de viitor și care vor fi deci definiți drept SECUNDARI.

Putem, într-adevăr, ca să reluăm aceleași comportamente care ne-au și servit drept exemplu, să recunoaștem că omul nostru rănit în amorul propriu poate să-și rumege luni în șir ranchiuna, fără a-i mai strânge de-acum înainte mâna adversarului său de o zi; că cutare șef militar nu va pleca în campanie decât cu un plan în mod minuțios studiat pe hartă și bine chibzuit; că un altul, la fel de gurmand ca și precedentul, își va interzice să cedeze tentației, amintindu-și de o prescripție medicală sau din respectarea unui principiu. Toți acești oameni vor manifesta prin acest comportament

o anumită „SECUNDARITATE“. Acești secundari, care sunt astfel absolut *altfel* decât ceea ce simțul comun numește „secundar“, se caracterizează prin *influența persistentă a experiențelor trecute, a principiilor sau proiectelor îndepărtate* asupra acțiunii sau reacției actuale.

Astfel definit, acest nou factor fundamental al caracterului pare clar stabilit și, trebuie s-o mărturisim, nu fără multă ezitare am purces la revizuirea lui, sub presiunea experienței și a reflecției.

1. Experiența ne arată zi de zi că același individ poate fi când „primar“, când „secundar“. Heymans a remarcat mai de mult lucrul acesta. În a sa *Psihologie a femeilor*, el notează că femeile sunt în general destul de „primare“. Ele reacționează puternic la prezent, le place noutatea, schimbarea, fără a se sinchisi câtuși de puțin de logică. „Versatilitatea femeilor — notează domnul Burloud în cartea sa *Le caractère* — este una din temele favorabile ale literaturii și cântecului. Ca frunza în vânt, femeia este schimbătoare. În schimb, ele se consolează mai puțin repede de pierderea unei ființe dragi, sunt mai atașate de amintirile de demult, de prieteniiile din copilărie. Ele revin cu mai mare tragere de inimă în locurile natale sau la mormintele celor dispăruți“⁴, ceea ce Primaritatea lor nu ne-ar permite să inferăm. Este adevărat că Heymans a încercat să explice aceste fapte atribuindu-le celui răsunet secundar al reprezentărilor afective vizavi de Emotivitatea în general puternică la femei. Explicația este însă insuficientă, o hiperemotivitate primară trebuind să se caracterizeze prin violența reacțiilor, niciodată prin prelungirea lor insolită. Sau, în acest caz, se cuvine să distingem la femeie o primaritate intelectuală și o anumită secundaritate afectivă, ceea ce scindează în mod primejdios această proprietate „fundamentală“ pe care Heymans, în articolul său *Rezultatele și viitorul psihologiei speciale*⁵, le-a calificat drept „un fenomen care îmbrățișează întreaga viață psihică“.

Cele spuse mai sus despre femei în general se verifică în jurul nostru cu privire la majoritatea indivizilor, bărbați și femei. Întâlnim extrem de rar secundari cu totul secundari sau primari în totalitate primari; celor dintâi le-ar fi necesară o lipsă absolută de spontaneitate, iar celorlalți o absență radicală a reflecției. Desigur, știm prea bine că Secundaritatea–Primaritatea este întotdeauna relativă și că, pe de altă parte, putem nota 5 din 10 în ceea ce privește răsunetul impresiilor; dar aici este vorba de indivizi care sunt exclusiv primari cu privire la anumite lucruri și exclusiv secundari în ceea ce privește alte lucruri, iubind distracția, reinnoirea emoțiilor, dar fiind în același timp fideli meseriei sau căminului lor familial; oameni care își vor sistematiza ideile și opiniile, dar care în dragoste vor fi de un dezarmant vagabondaj.

2. Insăși definirea Secundarității–Primarității întâmpină dificultăți extrem de instructive în capitolul pe care Le Senne îl consacră acestei noțiuni. Pentru a se feri de criticile formulate mai sus, el distinge mai întâi o „persistență pasivă“ a emoțiilor, „exterioară sau mai curând anterioară Secundarității propriu-zise“⁶. Tocmai

această „persistență pasivă“ i-ar permite afectivității conștientizarea de sine, ceea ce ar explica secundaritatea unor primari. Secundaritatea veritabilă ar interesa funcțiile cerebrale propriu-zise, nu sentimentele, legate mai degrabă de factori viscerali.

Fără a vorbi de problemele fiziologice pe care această soluție foarte discutabilă, atribuită lui Otto Gross, nu se poate să nu le ridice, pare dificil de conciliat această distincție între Secundaritatea adevărată și pseudo-Secundaritate cu experiențele lui Wiersma, evocate în același capitol de către Le Senne⁷. Acestea tind să facă dovada că „opoziția celor doi factori, Secundaritate–Primaritate, se regăsește în toate operațiile psihofiziologice“ și arată că persistența pasivă a senzațiilor este mai mare la secundari decât la primari.

Mult mai pertinentă este, din fericire, definiția pozitivă a Secundarității dată de Le Senne în paginile care urmează. Pornind de la „prelungirea impresiilor“, noțiune despre a cărei obscuritate am pomenit, el ajunge la „sistemizarea vieții mentale“, la „puterea de inhibiție“, „stăpânirea de sine“ și „control“⁸. Ne spune în treacăt că „secundaritatea poate fi secătuitoare în măsura în care separă individul de real, adică de concret și de actual“⁹ și că, la urma urmei, este o „independență față de prezent“¹⁰. Dar în acest caz Secundaritatea încetează de a fi o proprietate fundamentală ca Emotivitatea sau Activitatea, ea apărând drept o *atitudine față de datul concret și actual*, adică drept un mod de a exista în lume, cu care putem practic identifica *individualitatea în întregul ei*, întrucât marchează de o manieră generală raporturile individului cu lumea care îl înconjoară.

3. Ajungând la acest punct al expunerii, inițiatii își vor spune poate că am uitat cu totul „factorii de tendințe“ și alți „factori complementari“ a căror importanță pare capitală pentru psihologia diferențială. Tocmai de acești factori urmează să ne ocupăm mai jos.

Le Senne, lăsând deschisă lista acestor „proprietăți suplimentare“, deja lua în considerare trei proprietăți principale: amploarea câmpului de conștiință, inteligența analitică, Egocentrismul–Alocentrismul.

A. *Amploarea câmpului de conștiință*, care, măsurată de la 0 la 5 și de la 5 la 10, ne va permite să distingem conștiințele „cu câmp îngust“ și conștiințele „cu câmp larg“, exprimă, ca să spunem așa, permeabilitatea conștiinței¹¹ la solicitările lumii. În cazul unui „câmp larg“, individul va fi capabil să perceapă împreună mai multe impresii, să întreprindă frontal mai multe acțiuni, să se intereseze de mai multe obiecte diferite. Atenția sa câștigă în extensiune, pierzând din această cauză în concentrare și, la limită, tinde la dispersie.

În cazul unui „câmp de conștiință îngust“, subiectul va fi, dimpotrivă, „tensionat“; el nu poate face decât un singur lucru la un moment dat, de unde distracția sa uneori comică față de tot ce nu este obiect prezent pentru atenția sa. Pierzând în extensie, atenția sa actuală câștigă în profunzime¹².

B. *Inteligența analitică*, departe de a fi o calitate epifomenală, exprimă în felul ei însuși caracterul. „Proprietatea complementară“ care este vizată aici de Le Senne este definită de el drept „atitudinea de a se comporta, într-un grad mai mare sau mai mic, ca un teoretician“¹³. La limita superioară vom avea de-a face cu indivizi emina-mente capabili de abstractizare și care se complac în abstracții; la limita inferioară, dimpotrivă, vom avea spiritul practic.

C. Cât privește noțiunea *Egocentrism–Alocentrism*, fără a o confunda cu egotismul și altruismul, Le Senne o definește totuși ca predominantă a sentimentului Eului și afirmare a propriilor trebuințe, prin prioritate față de acelea ale semenului în *Egocentrism*, și, dimpotrivă, prin aptitudinea de „a se abstrage de la propriile trebuințe“ din grijă pentru semen, în *Alocentrism*.

Concepem importanța incidenței acestor noi proprietăți în descrierea idiologică a caracterelor, dar lista astfel deschisă riscă să nu mai poată fi închisă, iar psihologul se neliniștește, pe drept cuvânt, de alungirea ei neobișnuită care vine să ruineze frumoasa, prețioasă, necesara simplitate a caracterologiei leseniene.

Tratatul practic de analiză a caracterului de Gaston Berger¹⁴ pare, din acest punct de vedere, să ducă până la paroxism această neliniște. Angajându-se cu hotărâre pe această cale nouă, cu grija exclusivă de a surprinde tot mai din aproape realitatea caracterială, Berger izolează, ca urmare a numeroaselor sale experiențe, 6 noi factori care completează, modifică și specifică cele 3 proprietăți fundamentale: Amploarea câmpului de conștiință și Polaritatea, care ar fi „factori complementari“, precum și ultimii 4: Aviditatea, Tandrețea, Interesele senzoriale și Pasiunea intelectuală, pe care îi numește „factori de tendință“.

Este necesar, pentru a fixa ideile, să dăm definiția acestor noi proprietăți, care ne vor sluji foarte mult în continuare.

A. *Amploarea câmpului de conștiință* este reluată de la Le Senne. Domnul Berger tinde totuși să o asocieze la ceea ce mai înainte constituia o proprietate separată: tipul de inteligență. Fapt ce poate să pară curios și a cărui semnificație simptomatică nu ne-a apărut imediat.

Subiectul cu „câmp de conștiință îngust“, în afara trăsăturilor de caracter deja văzute, va avea o înclinație de a analiza și recompune obiectele vieții sale intelectuale¹⁵, va iubi ideile clare și distincte¹⁶, contururile nete și precise, definițiile exacte, aspectul logic și rațional al realului; îi lipsește suplețea, permeabilitatea la ideile semenului. Individul „cu câmp de conștiință larg“ va fi un „intuitiv“. G. Berger îi opune aici pe Bergson lui Descartes, pe filosoful „mișcătorului“ aceluia al „naturilor simple“, „melodicele“ poeme ale lui Verlaine, amator de nuanțe, de vag, de neclar, poemelor mai apropiate de artele plastice ca acelea ale parnasienilor, de exemplu.

B. Introducerea noțiunii de *Polaritate* constituie, fără nici o îndoială, unul din cele mai mari merite ale domnului Berger, iar noi vom avea ocazia să revenim la

aceasta. Aici să spunem doar că Polaritatea permite opunerea a două comportamente simbolizate prin două divinități antice, Marte sau Războiul, Venus sau Seducția¹⁷. Factorul „Marte“ angajează caracterul, fie el bărbat sau femeie, în „luptă, competiție, încăierare. Dacă este preocupat de chestiuni intelectuale, va fi un polemist înverșunat, căutând în orice ocazie nu punctele în care poate fi perfectat un acord, ci acelea care să-i permită să strige «sunt contra!»¹⁸.

Factorul „Venus“, dimpotrivă, „determină un caracter ce detestă lupta, chiar și când dispune de mijloacele de a o duce și de curajul de a suporta loviturile. În consecință, el îl detestă pe acela care îl obligă să se bată, iar dacă trebuie în cele din urmă să intre în luptă, se va arăta un adversar nemilos¹⁹, pe când caracterul cu factor „Marte“ va manifesta cea mai sinceră stimă pentru partenerul care îi ține piept. Acești subiecți au în general noblețe; ei iubesc măreția; caracterele cu factor „Venus“, conciliatori înăscuți, nu știu întotdeauna, în căutarea de compromisuri, să evite compromiterile. Cei dintâi au o fire mândră, gustul împăunării și riscului; ceilalți au dorința de a plăcea, manifestă complezență, au gustul păcii. „Nici un factor — spune foarte bine domnul Berger — nu are poate mai mare importanță în relațiile interpersonale, mai ales în raporturile dintre bărbați și femei²⁰, cât și pentru înțelegerea deznodămintelor în exemple pe care ni le furnizează istoria.

C. *Aviditatea* este un factor observat de multă vreme. El a apărut în numeroase tentative de clasificare, îndeosebi în aceea Delmas–Boll. „Aviditatea este dorința de posesiune, de posedare de lucruri, de posedare de ființe“, spune domnul Berger. Ea apare și în *ambitie*, care este dorința de a-și spori puterea, avuția sau titlurile, ca și în *avaritie*, care este dorința de a-și conserva posesiunea și de a se bucura de ea. Avarul este un avid temător, aventurierul un avid încrezător, ei ilustrând două aspecte ale aceleiași dorințe: „A avea spre a fi mai mult și a fi pentru a se întinde și a avea și mai mult²¹.

D. *Interesele senzoriale* sunt dincolo de orice idee de posesiune, de achiziție sau de apropiere. Ele definesc fondul comun al tendințelor care îi orientează pe indivizi spre senzație drept calitate: gustul dezmierdărilor și al voluptății senzuale, dar și interesul pentru culori, forme, sunete, parfumuri, bucuriile bolții palatine. „Asociate cu o aviditate puternică și o inteligență prea puțin exigentă, interesele senzoriale vor duce la lăcomia bulimică și la desfrâul vulgar. Atunci când, într-o asemenea combinație, aviditatea se socoate frustrată și creează un complex de inferioritate făcut agresiv de un temperament Marte, se alunecă în cruzime și sadism“, scrie G. Berger, dându-ne aici o nouă lecție de cea artă de a deduce un caracter din compoziția unor factori elementari.

E. Antepenultimul „factor de tendință“ este *Tandrețea*. Această noțiune, la fel de importantă, epurează, ca să spunem așa, proprietatea fundamentală numită Emotivitate. Domnul Berger insistă, într-un mod foarte fericit, asupra acestui aspect.

Emotivitatea, așa cum o definește Școala de la Groningen, iar după ea Le Senne, este în permanență contaminată, ca să spunem așa, de conceptul de Afectivitate. Un motiv în sens caracterologic nu este în mod obligator un tandru, *ci pur și simplu un excitabil*. Altceva este acea efuziune sentimentală reprezentată de noțiunea de tandrețe, făcută din dorința de amicitie și de dragoste, de contact afectiv cu semenul, din bunătate sau, mai exact, spre a rămâne credincios concepției domnului Berger, din „participarea la sentimentele celuilalt”; vom spune mai simplu, păstrându-i cuvântului sensul etimologic, că tandrețea este capacitatea de „simpatie”.

„Există emotivi seci (a se înțelege nontandri), pe care îi va răvăși, de exemplu, o insignifiantă rănire a amorului propriu. Tandrețea este, dimpotrivă, frecvent nerecunoscută la nemotivi, mai ales dacă ei sunt extrem de secundari.”²²

F. Rămâne, în sfârșit, *Pasiunea intelectuală*, pe care domnul Berger o deosebește de inteligență așa cum dorința de a înțelege se deosebește de capacitatea de a înțelege. Ea este o curiozitate intelectuală, gust pentru ideile pure. Aici domnul Berger reintegrează un element care se găsea în proprietățile complementare descrise de Le Senne și pe care noi le-am văzut sub numele de „inteligență analitică”. Această din urmă noțiune a fost, ca să spunem așa, tăiată în două de domnul Berger. O parte a fost asimilată cu îngustimea câmpului de conștiință, adică cu gustul pentru idei clare, pentru elemente simple. Cealaltă parte e reluată aici, fiind vorba de capacitatea de a se degaja de sensibil, de concret, pentru a urca la abstracție și la cunoașterea teoretică, la rațional și noțional. „Pasionatul intelectual” avid de cunoștințe teoretice savurează bucuria dezinteresată de a ști. El se opune în mod evident, ni se pare, spiritului practic, gândirii instrumentale, angajării sociale.

Să facem bilanțul, după această trecere în revistă critică. Factorii noi introduși de domnul Berger clarifică cu osebire clasificarea de acum clasică în 8 familii caracterologice; ei permit descrierea majorității caracterelor „disidente” în raport cu aceste 8 familii, și totuși, în același timp, lucrul acesta riscă să facă impracticabilă caracterologia. Deducția individualității își vede sporind în mod geometric dificultățile, în timp ce numărul de factori crește în progresie aritmetică; numărul de caractere–tipuri trece de la 8 la 512 și nici un principiu de compoziție nu ne mai este propus. Tocmai practica metodei morfologice a fost aceea care ne-a permis să descoperim cauza acestei multitudini de factori complementari, să o justificăm într-o anumită măsură și să concepem unitatea posibilă a acestei eterogenități, altfel spus, să revenim la simplu fără a pierde nimic din cele dobândite.

Să spunem fără întârziere că toți factorii complementari antrenează cu ei însăși noțiunea de Secundaritate–Primaritate, disjunctă de grupul Emotivitate–Activitate, de care ne vom ocupa mai târziu, organizându-se într-o noțiune mai vastă: DESCHIDEREA–ÎNCHIDEREA LA CEEA CE ESTE DAT, care în acest caz

corespunde noțiunilor fundamentale de DILATAȚIE–RETRACTIE din morfo-psihologia lui Corman. Acest moment capital merită o expunere detaliată.

4. Am ajuns, la sfârșitul paragrafului 2, la o concepție despre Secundaritate extrasă din expresia pe care i-o dă Le Senne și care tinde să depășească îndeosebi simplul Răsunet al impresiilor. Găsim aici o „inhibiție“, un „control“, o „independentă față de prezent“ care ni se pare a semnifica o anumită atitudine față de datul concret și actual, atitudine pe care o vom defini acum drept „sejunctivă“, cu alte cuvinte ca pe un recul față de ceea ce este dat, ca pe o *ruptură de contact*. Dar ea este mai mult decât închidere, este și — ne spune Le Senne — „o înregistrare, o acumulare“. Departe de a denatura noțiunea de Secundaritate, această definiție revine mai degrabă la concepția autentică a acelei așa-zise „proprietăți“ așa cum a fost ea prezentată de acela căruia caracterologia i-o datorează: Otto Gross. În lucrarea fundamentală din 1902, apărută sub titlul *Funcția cerebrală secundară*, Otto Gross, după preliminarii fiziologice obscure asupra Secundarității ca proces celular cerebral, zugrăvește un tablou psihologic magistral al tipului numit de el tocmai *personalitatea sejunctivă* și care este, în mod evident, Secundarul²³.

„Funcția secundară — spune O. Gross — este fundamentul interiorizării individualității... În locul tendinței la viața practică în realitate, apare impulsia la interiorizare. Lucrurile nu sunt deloc percepute în calitate de fenomene izolate, ci ca idei parțiale ale unor vaste complexe reprezentative... «Secundarul» nu are câtuși de puțin atenția orientată spre societate, întrucât el este absorbit de procesele interioare. Predominanța propriilor sale idei îl împiedică să accepte ideile și idealurile străine. Puternica elaborare interioară dă un caracter individual pronunțat complexelor sale reprezentative. Viața sa afectivă nu este întotdeauna utilă Societății. Accentuarea forței de contracție îi permite să se cufunde în lucruri care nu mai prezintă interes vital imediat.“

În comentariul său, Jung atacă ipoteza fiziologică pe care el tinde să o asimileze cu „un mit cerebral“, dar stăruie asupra descrierii caracterului sejunctiv, în care el îl vede preformat pe acela pe care îl va numi INTROVERTIT. El face din această dispoziție nu o proprietate constitutivă, ci „o atitudine generală“ a cărei origine adevărată, psihologică, se datorează în bună parte influenței mediului²⁴. Departe de a se înscrie în constituția fiziologică, *Secundaritatea este înainte de toate o atitudine sejunctivă, o atitudine de recul și de închidere față de mediu*. Din această cauză încetează de a mai fi pe același plan ca Emotivitatea–Activitatea, care sunt proprietăți ce structurează temperamentul²⁵, devenind expresia individualității înțeleasă în esență ca o *modalitate a raporturilor dintre conștiință și realul obiectiv*, modalitate caracterizată prin Refuz și nonadaptare. „Primarul“ ne pare, în consecință, caracterizat de contactul cu același real obiectiv și de o mai mare *ușurință de adaptare*.

Urmează de aici două rezultate:

În primul rând Primaritatea–Secundaritatea, așa cum este acceptată în prezent, anume în calitate de specificare a Răsunetului impresiilor, nu mai este decât *un caz particular* al acestei atitudini generale de contact sau de distanță, de adaptare sau de sejunctivitate față de real.

În al doilea rând, toți factorii complementari sunt tot atâtea aspecte ale aceleiași atitudini. Această concepție ne va permite chiar să adăugăm și alți factori la lista celor deja descoperiți, în funcție de diversele sectoare ce pot fi distinse în ceea ce convenim să numim „datul“.

Înainte de a studia acest punct, nu ar fi rău să evocăm în treacăt dificultățile terminologice de a exprima într-un concept destul de general această atitudine fundamentală caracteristică a individualității în fața realului. Însăși această evocare ne va permite, fără îndoială, să precizăm în mintea cititorilor despre ce este vorba. Dispunem de mai multe cuvinte: *Afabilitate–Inafabilitate*, care a avut neajunsul de a fi, mai ales în ceea ce privește forma negativă, un neologism dizgrațios; *Consonanță–Disonanță*, care se aplică în cel mai bun caz mediului social, dar cu greu altor sectoare ale datului; *Sintonie–Distonie*, care cade sub lovitura aceleiași critici; *Extraversiune–Introversiune*, care utilizează cuvinte din vocabularul lui Jung, ceea ce poate introduce o confuzie dăunătoare, așa cum vom vedea mai departe; *Spontaneitate–Control*, care definește destul de bine cele două mișcări, dar a cărei folosire nu este prea fericită în forma adjectivală; *Plasticitate–Aplasticitate*, reluate din vocabularul doctorului Allendy, reprezintă mai bine conținutul noțional și vom avea ocazia să folosim acești termeni, ca și termenii *Expansiune–Retracție*, din vocabularul lui Corman, cu condiția de a îndepărta din expansiv ceea ce implică pentru el Activitate și ceea ce Retracted conține cel mai adesea din sensibilitate (sau, mai exact, din Emotivitate), la fel ca, în sfârșit, *Deschidere–Închidere*, în pofida aspectului negativ al celui de al doilea termen.

Vom conveni totuși, spre a fixa ideile, să utilizăm termenul de *Plasticitate* pentru a caracteriza atitudinea de deschidere a datului, și termenul de *Sejunctivitate* pentru a exprima atitudinea inversă, de recul și de refuz a aceluiși dat. Principalul avantaj al acestor convenții va fi acela de a ne permite să păstrăm inițialele P și S spre a simboliza aceste atitudini, ceea ce va autoriza menținerea formelor de-acum clasice de EnAP, EnAS, EAP, EAS, nEAP, nEnAS, nEnAP și nENnAS.

5. Să elucidăm acum conținutul complet al acestor noțiuni:

Plasticitatea, examinată, pentru nevoile expunerii, în absența oricărei incidente a Emotivității–Activității, se caracterizează prin *ușurința de adaptare* și cea excelentă adaptare la realul dat, la mediu, determinând toate aspectele comportamentului și ale evoluției.

La subiecții de acest fel²⁶, *adaptarea are întâietate în fața individualității*. Omul nu este nimic dacă este separat de mediul său. El nu are viață interioară; se spune

uneori că este superficial, dar se greșește, pentru că el nu are nici suprafață, nici profunzime, fiind în întregul său angajat în cea mai mărunță din acțiunile sale. Tocmai din această cauză la el viața spiritului nu se prea deosebește de viața corpului. Ceea ce contează sunt mai ales datele senzoriale. El nu cunoaște din lume decât ceea ce poate vedea, auzi, mirosi, atinge, gusta. Are mai degrabă iscusința de a face decât de a cunoaște; mai degrabă simte decât înțelege, fiind un intuitiv. Reflectează prea puțin, dar docilitatea sa față de fapte îi dă bun-simț. Memoria sa este bună și fidelă; imaginația sa, exclusiv reproductivă, nu are puterea de a inventa. Este incapabil să conceapă idei generale sau abstracții. Pe cât de abil este în viața practică, pe atât de naiv și de supus greșelii este în speculația intelectuală. Putem spune, într-un cuvânt, că maxima lui Locke „nu există nimic în intelect care să nu fi fost mai întâi în simțuri“ se aplică prin excelență acestui tip. Din punct de vedere profesional, excelența sa capacitate de adaptare îl face să reușească în toate profesiile. Cu toate acestea, reușește mai bine în meseriile în care se servește de mâini²⁷. Bun tehnician, bine adaptat la obiect, este capabil să dobândească bune automatisme profesionale. Oricare ar fi profesia sa, el își valorifică sociabilitatea și calitățile de adaptare concretă la realități. Dacă este filosof, va fi pragmatist și senzualist. Realismul său nu-i permite să pună la îndoială autenticitatea lumii care îl înconjoară; dacă este sociolog, va profesa ideea că suntem reflectarea lumii în care am trăit și că viața popoarelor este determinată, în cea mai mare parte, de condițiile vieții materiale.

Tipul Sejungtiv, atunci când este în *întregime realizat*, se definește prin trăsături exact contrarii, deduse toate din dificultatea sa de adaptare sau mai degrabă din ruptura de contact cu realul și mediul înconjurător²⁸. Este necesar să studiem aici mai îndeaproape această atitudine generală artificial separată de complexul Emotivitate–Activitate.

Vom lua dintr-o altă lucrare a lui Corman²⁹ trăsăturile caracteristice ale acestei Sejungtivități care, în mare parte, se identifică cu Retracția așa cum o înțelege el. Spunem „în mare parte“ numai pentru că Retracția, cum am și văzut, implică în vocabularul morfopsihologiei o hipersensibilitate care vine să justifice, ca să spunem așa, acea mișcare de protecție exprimată de Retracție.

„Cu cât retracția este mai marcată — spune Louis Corman —, cu atât cercul de expresie este mai îngust. Organismul ajunge să refuze majoritatea influențelor mediului care îl înconjoară. Dacă retracția ar deveni totală, ceea ce ar însemna expansiune nulă, viața s-ar stinge în organism, din lipsă de aport nutritiv. Stare limită, de care se apropie mulți retractați extremi, care trăiesc cu totul repliați asupra lor înșile, în strâmta lor individualitate.“

Acest termen, individualitate, are nevoie de un comentariu. Antagonismul Expansiune–Retracție (să spunem Plasticitate–Sejungtivitate) se rezolvă într-o tensiune între adaptare și individualitate. Cusurul Dilatațiilor este acela că prea

pronunțata lor adaptare are drept contraparte o absență aproape totală de individualitate, personalitatea lor confundându-se cu ființele și obiectele care îi înconjoară. Invers, cusurul Retractaților este acela că lipsa de adaptare îi izolează de mediu, îi face să piardă orice contact cu natura, constituindu-le o individualitate prea separată.

Din aceste remarci rezultă că acești Retractați extremi sunt închiși largilor schimburi cu mediul. La ei sunt reprimite toate elanurile naturale. Nimic nu-i mână către semeni. Inteligența lor, ruptă de legăturile cu realul, operează într-o lume de abstracții fără contact cu viața.

6. Se cuvine să spunem despre aceste două atitudini exterioare ceea ce Le Senne a spus despre Primaritate–Secundaritate; anume că Sejunctivul nu este niciodată total sejunctiv, și nici Plasticul total plastic.

Oicare dintre aceste două cazuri extreme duce la aneantizarea individului: primul negându-l în calitate de conștiință personală în fața lumii și în fața semenului, iar celălalt rupându-l de legătura vitală indispensabilă pentru supraviețuirea sa. Primul gândește și vorbește, al doilea se hrănește, iar aceste comportamente simple le permit să evite situația-limită a tipului lor. Realizarea acestor situații-limită i-ar face să basculeze în scurt timp în patologie, hiperplasticul astenic tinzând spre isterie, hiperplasticul stenic spre manie, hipersejunctivul astenic spre paranoia, iar hipersejunctivul astenic spre catatonie.

În cazul în care caracterele normale sunt amestecuri de Plasticitate și de Sejunctivitate, este necesar să determinăm cu grijă toate aspectele acestor atitudini generale, ca să putem repera în ce direcții sunt ele deschise și în ce privință sunt sejunctive.

Există două moduri de a preciza acest aspect. Le vom folosi în mod succesiv.

1. Imaginați-vă mai întâi un Primar în sensul LESSENIAN clasic. Este o ființă caracterizată în esență de scurtul interval care separă excitația de reacție și prin scurtimea reacției înseși. Reacționează pe moment și un moment; trăiește în prezent, în actualitate.

Dotăți acest individ cu un câmp de conștiință larg. Actualitatea, căreia el îi acordă toată atenția și întreaga-i preferință, se lărgeste. Cercul intereselor sale crește. El nu mai pierde nimic din datul prezent, răspunzând la toate solicitările, dispersându-și atenția. Iată-l din ce în ce mai mult în actualitate. „Primaritatea“ sa sporește, dacă putem spune așa³⁰. Acestui Primar-larg să-i acordăm acum o inteligență intuitivă, orientată spre concret și practică, să-l dotăm, așadar, cu realism. Este evident că adaptarea sa la real crește și mai mult. Acțiunea, reacțiile, interesele, aptitudinile sale se orientează spre actual în multiplicitatea sa schimbătoare și în contingențele sale concrete. Adăugați acum factorul V (Polaritatea „Venus“ a lui Berger). „Deschiderea“ absolut intelectuală, ca să zicem așa, definită anterior, sporește cu o deschidere față

de semen. Priceperea de a face (*le savoir-faire*) trece din planul tehnic în planul social. Absența de principii și de sistematizare devine dorință de a plăcea, supunere, complzență și grijă de conciliere. Dacă intervine și „Tandretea“, sintonia se burdușește de tezaurele simpatiei. O dată cu „interesele senzoriale“ și *absența* de pasiune intelectuală, ajungem la culmea capacității de a percepe în întreaga sa bogăție concretă lumea naturii; și, în sfârșit, aviditatea, pe care o putem concepe ca afirmare a Eului sau ca voință de putere, vine să pună un punct final acestui acord perfect al conștiinței și datului, adăugând la aceasta acordul conștiinței cu instinctele „Sinelui“.

Am alunecat deci pe nesimțite de la Primaritatea propriu-zisă la descrierea Plasticității. Toți factorii „complementari“, toți „factorii de tendință“, în aceeași măsură ca Primaritatea–Secundaritatea, devin tot atâtea puncte de vedere asupra Plasticității esențiale. Toate trebuie să fie precizate și revizuite în definiția lor, în funcție de această atitudine generală pe care în mod implicit vizează s-o exprime.

Același procedeu de demonstrație ne-ar face să trecem de la Secundarul *stricto sensu* la tipul sejunctiv. Reprezentați-vă un Secundar deja independent de prezentul ca atare, întrucât el îl percepe prin experiențele sale trecute sau în relație cu proiectele sale de viitor îndepărtat. Faceți din el un „îngust“, adică omul unei singure idei; dați-i o inteligență orientată spre abstract și o polaritate „Marte“. Intransigența sa devine furibundă, izolarea sa devine ieșită din comun. Va ajunge să susțină, contra tuturor și contra experienței, o idee unică și necomunicabilă. Luați-i orice tandrețe, orice interes senzorial, orice spirit practic și orice aviditate și aveți Sejunctivul integral, rupt de lume, rupt de ceilalți, divizat contra lui însuși.

Este deci *aceeași mișcare* de deschidere la realul prezent, la viață, care ne face apti să sesizăm în mod intuitiv evenimentele sau sentimentele celorlalți, care ne face să acordăm prioritate experienței concrete față de teorie. Simțul prezentului, încrederea în semen, simpatia, inteligența practică sunt aspecte multiple, țintiri diferite ale unei singure maniere de a fi pentru un individ, armonios în tipul său și lipsit de asimetrii; sunt rezultante diferite prin obiectul lor, diversele moduri de a manifesta *actul simplu prin care o conștiință se deschide sau se închide la Umwelt-ul său.*

2. Caracterologul trebuie să încerce, la urma urmei, să înțeleagă intuitiv modalitatea — am putea spune, la fel de bine, modulația — acestei dinamici. El trebuie totuși să opereze de-a-ndoaselea și să pornească de la manifestări ale acestui act în diferitele sectoare ale *Umwelt*-ului. Acest act, simplu și nedecompozabil la originea sa, devine complex și polimorf în traducțiile sale obiective, de unde necesitatea de a distinge, din trebuințe didactice și discursive, trei direcții ale mișcării prin care conștiința individuală acceptă sau refuză ceea ce numim datul. Cele trei direcții, care vor fi ele însele descompuse la rândul lor, sunt determinate de existența a trei sectoare ale *Umwelt*-ului: datul sensibil, datul social și datul „Sinelui“.

Prin *dat sensibil* înțelegem lumea ca reprezentare, ca ansamblu de solicitări actuale, diverse și concrete.

Datul social reprezintă existența celorlalți în jurul fiecăruia dintre noi și rețeaua de relații intersubiective pe care o susținem cu ei.

În sfârșit, *datul Sinelui* reprezintă prezența și instanța în fiecare dintre noi a impulsurilor naturale, forța trebuințelor noastre, expresia constituției noastre bio-psiho-logice³¹.

Să le studiem, examinându-le în relația lor trăită cu conștiința subiectului, și obținem un profil cu 8 puncte de reper diferite:

A. *Plasticitatea–Sejunctivitatea* vizavi de lumea sensibilă³² se prezintă de fapt ea însăși sub trei aspecte:

1. P sau S vizavi de prezent în actualitatea sa. Regăsim Primaritatea–Secundaritatea clasică, concepută cu mai multă precizie ca posibilitate sau ca dificultate de a se reînnoi pe firul actualității, de a acționa și reacționa în prezent și pentru prezent.

2. P sau S vizavi de prezent în diversitatea sa. Recunoaștem lărgimea sau îngustimea câmpului de conștiință³³. Lumea sensibilă este întotdeauna pentru noi o panoramă plurisenzorială; individul va fi cu atât mai bine adaptat cu cât va avea un câmp de conștiință mai larg, capabil să sesizeze cel mai mare număr de date sensibile, în raporturile lor reciproce și cu el însuși.

3. P sau S vizavi de prezent în concretețea sa. Avem aici de-a face cu forma de inteligență.

Nu există decât două poluri ale inteligenței? Robert Denis³⁴ enumeră trei, pe care el le prezintă în mod schematic în felul următor:

1. Inteligență *senzorială*:

- fizică;
- estetică;
- concretă.

2. Inteligență *rațională*:

- analitică;
- logică;
- obiectivă;
- abstractă.

3. Inteligență *intuițională*:

- intuitivă;
- subiectivă;
- imaginativă;
- afectivă;
- globală;
- sintetică;
- creatoare.

La examinarea subcategoriilor, așa cum se întâmplă în orice recensământ al unor trăsături semnificative, vedem că nu este vorba de proprietăți constitutive ale caracterului, ci de rezultante foarte elaborate ale unor factori de personalitate. Îi opunem studiul riguros al lui R. Maistriaux³⁵. Reluând ancheta realizată acum o jumătate de secol de Heymans și Wiersma, cu procedee de analiză factorială și aplicând-o la mai bine de 2 000 de subiecți, autorul obține următoarele rezultate: inteligența se diversifică după două dimensiuni: a) una cantitativă; b) alta calitativă, care se situează între doi poli extremi G și P, inițiale care desemnează „Generalizarea“ și „Particularizarea“, mișcarea naturală spre abstract și spre concret.

În lumina acestui studiu solid, luăm aminte că cei 3 poli (senzorial, rațional, intuițional) propuși de R. Denis nu sunt trei calități ale inteligenței, ci trei stadii ale dezvoltării acesteia, trei etape în scara cantitativă.

Rămânând în sfera caracterului, putem spune puține lucruri asupra vigorii, asupra valorii intrinseci a unei inteligențe; putem, în schimb, să știm destul de multe lucruri cu privire la forma sa, cu privire la orientarea sa spre concret, practic, util, ori spre abstract, teoretic, speculativ³⁶. Dinamica de sejunctie apare aici net ca o mișcare de a se abstrage, iar plasticitatea ca dorință de a se adapta în nemijlocit.

Termenii „inteligență analitică“ la Le Senne reprezintă ceea ce este aici numit sejunctivitate cu privire la concret, atunci când el o definește drept „capacitatea de a se comporta într-un grad mai mare sau mai mic ca un teoretician“³⁷; „în măsura în care este analitică — spune mai departe Le Senne — inteligența este și sintetică, însă într-un mod derivat și uneori sumar“. Opoziția stabilită de Le Senne se situează deci între o inteligență analitică și o inteligență sintetică, orientată sau nu spre practică. Este evident că, în această ipoteză, tocmai Primaritatea sau Secundaritatea vor da orientarea definitivă. În ipoteza adoptată de noi, dimpotrivă, destinația inteligenței este un caz particular al dinamicii Plasticității sau Sejunctivității; vom spune deci că tipul de „inteligență plastică“ este o inteligență concretă și că tipul de „inteligență sejunctivă“ este abstract.

Tipul de inteligență abstractă este caracterizat printr-o ruptură cu experiența, datul, concretul. El tinde să evadeze din acestea, să le deprecieze. Celălalt tip, dimpotrivă, făcând o dată în plus dovada „simțului terestru“, va refuza să depășească experiența, va socoti ideile pure și teoriile drept tot atâtea construcții imaginare. Dacă ar trebui să desemnăm aceste tendințe cu vreun nume mitologic, pe una am numi-o „Terra“, pe cealaltă „Mercur“³⁸.

B. *Plasticitatea-Sejunctivitatea vizavi de datul social*³⁹ se prezintă, de asemenea, sub trei aspecte:

1. P sau S vizavi de partenerul social, de ideile sale, de obiceiurile sale, de modurile sale de a fi. Plasticitatea semnifică în acest caz ușurința de a se plia la aceste moduri de a fi, de a le accepta, de a le admite. Ea implică posibilitatea de conciliere;

Îl face pe individ amabil, pașnic, suplu, într-un cuvânt, adaptat. Sejunctivitatea, în această privință, îl face pe individ intransigent, certăreț, tot pe atât de dispus să spună „nu“ pe cât era precedentul dispus să spună „da“. Recunoaștem aici factorii pe care domnul Berger îi numește M (sau Războiul) și V (sau Seducția). Se cuvine totuși să îl epurăm de amestecul în Polaritatea „Marte“ a activității implicite, atunci când el vede în aceasta capacitatea de a se impune și de a risca; factorul M este Sejunctivitatea față de partenerul social⁴⁰, deci independența, cu ceea ce ea determină ca mândrie și gust al originalității. Factorul V este plasticitatea, adică acceptarea de compromisuri necesare, căutarea acordului posibil. Nu avem aici de făcut decât să precizăm acești factori, rezultatele lor în sinteza idiologică urmând a fi examinate mai departe.

2. *Plasticitate–Sejunctivitate față de mediul uman în general.* Această trăsătură fundamentală încă nu este izolată în caracterologia Școlii lui Le Senne, fiind mai mult sau mai puțin amestecată fie cu Polaritatea, fie cu Tandrețea. Spre a o distinge de aspectul Marte–Venus, vom numi-o în mod simbolic *aspectul Jupiter–Saturn* (le vom spune, așadar, factorii J și Sa). Reprezintă propriu-zis sociabilitatea sau insociabilitatea⁴¹.

Subiectul al cărui caracter comportă factorul M poate căuta tovarășia. În acest caz el va fi, în societate, certăreț și tachinator; lucrul acesta nu știrbește cu nimic dorința sa de a fi anturat. Un Marte nonsociabil va fi agresiv și mizantrop; subiectul al cărui caracter poartă factorii V și J va fi un ins șarmant și serviabil, iubind manifestările de grup. Subiectul V și Sa va avea două fețe: o complezență superficială și un „fond“ secret, pe care nu-l va confesa niciodată. Vedem astfel în ce mod un alt „factor de tendință“ al lui G. Berger reprezintă parțial noțiunea noastră. Ne referim la „aviditate“, noțiune în care vedem amestecându-se două tendințe extrem de diferite: tendința numită aici Jupiter–Saturn, caracterizată de „le fait de prêter volontiers ou non ses affaires“ (întrebarea 16 cu privire la „aviditate“⁴², după G. Berger), de încredere sau neîncredere naturală (întrebarea 76); și tendința, „dorința de a avea și de a-și spori avuția“, tendință care singură ar merita de fapt numele de aviditate și pe care G. Berger o detectează prin alte întrebări din același grup.

Deci tocmai pe cea dintâi dintre aceste două componente dorim noi s-o izolăm aici. Plasticitatea socială va fi marcată de ușurința raporturilor sociale, de încrederea în semen, de receptivitate la încrederea semenului. Sejunctivitatea socială fi, dimpotrivă, tendința de a nu permite semenului accesul la „Eu“, ea antrenând după sine neîncrederea și izolarea afectivă. Vom defini deci acest aspect prin cuvintele Încredere și Sociabilitate în ceea ce privește pozitivitatea sa, neîncredere și nesociabilitate în ceea ce privește modul său sejunctiv.

3. *Plasticitate–Sejunctivitate în ceea ce privește condiția umană,* adică Tandrețea și Uscăciunea afectivă. Poți fi mefient și chiar, în afară de aceasta, combativ, fără

a fi din cauza aceasta lipsit de inimă. „Saturnianul“ tipologiei astrologice întruchipează acest caracter. Este cel mai adesea un mizantrop tandru, care debordează de dragoste neexprimată.

Analizele lui G. Berger sunt suficient de clare și de complete, așa încât este inutil să le reluăm aici. Plasticitatea din acest unghi reprezintă în mod evident ceea ce el numește „Tandrețe“, cu alte cuvinte capacitate de simpatie.

C. *Plasticitatea–Sejunctivitatea în ceea ce privește „Sinele“*⁴³. Există, într-adevăr, un sector al datului pe care nu trebuie să-l uităm, acesta fiind datul „Sinelui“. Numim în felul acesta, după cum am văzut, ansamblul impulsurilor noastre instinctive; realitatea lor face parte din „dat“. Este totuși adevărat că acest dat, departe de a se impune cu aceeași forță tuturor subiecților, este în realitate diferit de la unul la altul. Poți avea un temperament puternic sau slab. Dar un lucru este forța acestui temperament și alt lucru atitudinea conștiinței personale în privința sa. Îl putem accepta sau nega, voi sau refuza. Ce este acest „temperament“? Vom încerca în capitolul următor să răspundem la această întrebare. Fără a ne angaja în dificilele probleme de a ști ce sunt instinctele umane, dacă ele manifestă sau nu forța uneia sau mai multor impulsii profunde, vom nota aici că temperamentul este reprezentat în conștiința subiectivă de ceea ce vom numi gruparea Emotivitate–Activitate și care de aceea se reduce la doi factori. Să acceptăm ca ipoteză această afirmație, așteptând demonstrația ce va veni, și să ne ocupăm aici de atitudinea Plasticitate–Sejunctivitate cu privire chiar la acest temperament.

„A simți“ mai mult sau mai puțin intens este o chestiune de temperament, este un dat constitutiv al acestui temperament. Dar a vrea să simți cât mai mult posibil, să ai gustul senzațiilor, înseamnă a vrea să te bucuri; avem aici un aspect al atitudinii de Plasticitate față de sine. La fel, a acționa mai mult sau mai puțin lesne este un dat al constituției biopsihologice a unui subiect, pe când a afirma Eul în această acțiune este o modalitate suplimentară care depinde de Plasticitate.

Distingem, în consecință, două aspecte ale atitudinii față de „Sine“:

1. Aviditatea propriu-zisă, care este afirmație a Eului ca dorință de a fi cât mai mult posibil, ca dorință de a avea, ambiție. Este ceea ce Emmanuel Mounier, în excelentul capitol consacrat afirmării Eului⁴⁴, numește „forța de apropiere ce tinde la consolidarea trecerii Eului în rândul lucrurilor“ sau „sintonie instinctivă“, „voință de putere“, „*libido* captiv“. Știm deja că se cuvine să admitem în acest sens o parte din ceea ce G. Berger numește „aviditate“, fiind vorba de aceeași tendință, epurată de ceea ce noi am raportat mai sus la aspectul Saturn–Jupiter (J–Sa).

Atitudinea sejunctivă față de aceeași realitate va fi negarea Eului, autocritică, precum și ceea ce Mounier numește subestimarea de sine⁴⁵. Este evident că această voință de putere va căpăta forme foarte diferite, în conformitate cu amploarea puterii

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

reale. Vom regăsi aici analizele lui Corman, care distinge două forme de aviditate: „aviditatea de expansiune“ la ambițioșii puterii și „aviditatea de retracție“ la avari, de exemplu; aviditatea la activii cu mare putere de expansiune și aviditatea la nonactivii reduși la a conserva mai degrabă decât la a cucerii.

2. *Dorința de senzații*. Dorința de senzații conține, în felul ei, afirmarea Eului; ea se comportă cu forța temperamentului și cu celelalte aspecte ale atitudinii față de dat, pentru a realiza multiplele forme ale senzualității cuceritoare sau pasive, superficiale sau profunde, grosiere sau sublimite.

Ultimele două noțiuni ne situează într-o regiune conștientială în care par implicate complexe ca acelea studiate de psihanaliză. Ar fi poate bine să notăm aici clar că nici nu este vorba de așa ceva. Găsim aici, ca de altfel în întregul studiu al Plasticității–Sejunctivității, *condițiile* existenței sau absenței unor „complexe“; am putea spune că ele sunt sau nu sunt *posibile*, dar niciodată nu vom ști, prin ancheta morfocaracterologică pură, dacă ele sunt sau nu *reale*. Cunoașterea caracterului nu epuizează personalitatea. Tocmai istoria individului, experiențele sale personale și îndeosebi cele din copilărie vor determina sau nu existența cutărui sau cutărui complex. Absența oricărei dorințe de expansiune poate fi, evident, datorată unui complex de inferioritate. Dar ea se poate datora unei detașări autentice a Eului față de instinctul de apropiere. Vom detecta prin metoda morfocaracterologică acest al doilea caz. Cât privește primul caz, o altă anchetă ne va permite să-l înțelegem, sau cel puțin să înțelegem dezacordul instructiv dintre ceea ce el spune despre el însuși și ceea ce spune pentru el fizionomia. Ne găsim deci într-o regiune care, cel puțin din punct de vedere logic, este infracomplexuală⁴⁶.

Să rezumăm într-un tablou recapitulativ expunerea precedentă, ceea ce va pregăti căile la tabloul corespondențelor morfologice.

	Plasticitate	Sejunctivitate
I Față de datul sensibil	<i>)Imperiul momentului:</i> Interval scurt între excitație și reacție.	<i>)Simț al îndepărtatului:</i> Interval lung între excitație și reacție.
	Primaritate	Secundaritate
	<i>)Lărgime a câmpului de conștiință:</i> Deschidere la real în diversitatea sa, dispersia atenției. Vedere a ansamblurilor, diletantism.	<i>)Îngustime a câmpului de conștiință:</i> Concentrare a atenției asupra obiectelor unul câte unul. Vedere a detaliilor, specializare.
	<i>)Factor Ic*:</i> Inteligență concretă. Realism, simț practic.	<i>)Factor Ia**:</i> Inteligență abstractivă. Formalism, construcție de ireal.

ROGER MUCCHIELLI

II Față de datul social	) <i>Factor V:</i> Dorința de conciliere, de calm.	) <i>Factor M:</i> Intransigență, mândrie, dispută.
	) <i>Factor J:</i> Încredere și sociabilitate. Afabilitate, gustul vieții mondene.	) <i>Factor Sa:</i> Neîncredere și nesociabilitate. Gustul singurătății.
	) <i>Tandrete:</i> Capacitate de a simpatiza cu semenul, „inimos“.	) <i>Răceală profundă:</i> Incapacitate de a simpatiza cu semenul, uscăciune a inimii.
III Față de sine	) <i>Aviditate:</i> Dorință de expansiune și de apropiere, voință de putere.	) <i>Nonaviditate:</i> Dezinteres, negare a voinței de putere.
	) <i>Factor I_s:</i> Dorință de senzații. Interese senzoriale generale.	) <i>Factor nI_s:</i> Indiferență față de senzații. Absență de interese senzoriale generale.

* Ic = Inteligență concretă. (Nota trad.)

** Ia = Inteligența abstractă. (Nota trad.)

Putem spune, la încheierea acestui capitol, că Plasticității îi va corespunde Dilatarea formelor, Sejunctivității Retracția formelor; și că divizarea acestui studiu în trei mari aspecte pregătește divizarea metodologică a feței omenești în trei etaje: etajul superior, etajul mijlociu, etajul inferior.

NOTE:

¹ Referire în special la olandezii G. Heymans și E. Wiersma. (Nota trad.)

² Acest termen este, evident, foarte nefericit ales, dată fiind confuzia pe care o sugerează la orice cititor neinițiat în vocabularul psihologiei cu ceea ce simțul comun înțelege în mod peiorativ prin „spirit primar“. Va fi de ajuns să repetăm încă o dată aici că Primaritatea în sens caracterologic nu are *nimic de-a face* cu acea incapacitate de a se ridica la idei generale, acea absență de spirit critic și de cultură pe care le implică termenul în vocabularul comun.

³ Le Senne, *Traité*, p. 89.

⁴ *Op. cit.*, p. 132.

⁵ *Op. cit.*, p. 6.

⁶ *Op. cit.*, p. 102.

⁷ *Op. cit.*, p. 91.

⁸ *Op. cit.*, p. 112.

⁹ *Op. cit.*, p. 99.

¹⁰ *Op. cit.*, p. 97.

¹¹ „accueilance de la conscience“, în textul original. (Nota trad.)

¹² Se va găsi în *Le Senne, Traité*, pp. 104 și urm., remarcabila descriere a acestor două tipuri.

¹³ *Op. cit.*, p. 116.

¹⁴ Carte editată în limba română cu titlul *Tratat practic de cunoaștere a omului*, traducere, preambul și note de Michaela-Brândușa Malcinschi, eseu introductiv de dr. Leonard Gavrilu, Editura IRI, București, 1997.

¹⁵ G. Berger, *op. cit.*, p. 55.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Să spunem aici că denumirea „Marte“ sau „Venus“ nu are *nimic de-a face* cu astrologia. Este vorba de un reperaj simbolic comod, care nu angajează planetele, așa cum termenul *uranii* nu angajează planeta Uranus sau „luni“ nu angajează Luna.

¹⁸ *Le Senne, Traité*, p. 62.

¹⁹ *Op. cit.*, p. 64.

²⁰ *Op. cit.*, p. 67.

²¹ *Op. cit.*, pp. 79–82.

²² *Op. cit.*, p. 98.

²³ Luăm citatele din capitolul consacrat de C.G. Jung lui Otto Gross în *Tipuri psihologice*.

²⁴ C.G. Jung, *op. cit.*, p. 291.

²⁵ Vom folosi termenul „temperament“ (care va fi explicat mai târziu) într-un sens particular care se opune didactic la „individualitate“. Să spunem aici pe scurt că ceea ce numim „caracter“ este o structură reglatoare a mișcării, prin care un subiect se îndreaptă către dat. Această mișcare are o intensitate și un stil. Intensitatea sa (ardoarea sau astenia, de exemplu) va fi vizată de termenul temperament, ea părând să depindă de realități biologice. „Stilul“ său (deschidere la datul prezent, ori deschidere modulată, ori închidere) va fi vizat de termenul Individualitate, părând a depinde de acțiunea și reacția temperamentului și mediului.

²⁶ L. Corman, *Quinze leçons de morphologie*, pp. 27 și urm.

²⁷ Aici am putea pune, retoric, întrebarea deloc retorică: „Există, oare, meserie în care să nu te servești de mâini?“ Ce ar însemna pictorul, pianistul, flautistul, chirurgical sau scriitorul care nu s-ar folosi de mâini? Nici măcar meseria de preot, cea mai „spiritualizată“, nu este de conceput fără travaliul mâinilor. Diviziunea în meserii manuale și nemanuale nu are sens. Un așchietor de metale (strungar, să zicem) își face meseria privind mult timp cum funcționează mașina, pe când un pianist, la concertul de pian, nu-și poate permite asemenea pauze în „lucrarea“ mâinilor! (Nota trad.)

²⁸ Iată-ne, deci, la cealaltă extremă. Între aceste două limite, se cuvine de spus că noi trecem prin grade intermediare.

²⁹ Louis Corman, *Manuel de morpho-psychologie*, pp. 47 și urm.

³⁰ Să semnalăm, în treacăt, o opinie care tinde să se generalizeze printre caracterologii Școlii lui Le Senne, potrivit căreia lărgimea ar compensa Primaritatea, pe când îngustimea câmpului de conștiință ar întări-o. Este ușor de găsit această formulă în *Traité de caractérologie générale*, fiind reluată în lucrările domnilor Le Gall și Berger. Trebuie subliniat că Îngustimea

întărește *expresia Emotivității*, concentrând reacția, dar nu Primaritatea însăși. Aceasta este mai manifestă când devine mai sacadată, însă nu crește nicidecum. Găsim, de altfel, sub semnătura lui Otto Gross, o definiție a Secundarului drept „conștiință îngustată” și a Primarului drept „conștiință superficială” (citată de Jung, *op. cit.*, p. 281), care vine în sprijinul celor afirmate, iar sub semnătura lui Jung găsim o caracterizare a Secundarului — introvertit prin atitudinea sa de „tensiune”, și a Primarului — extravertit prin atitudinea sa „relaxată” (Jung, *op. cit.*, p. 293). Spre a da lovitura de grație acestui mit, să-l cităm pe Le Senne însuși, care scrie că „îngustarea conștiinței întărește Secundaritatea” (*Traité*, p. 113) și că „lărgirea câmpului de conștiință este legată cu necesara adaptare la mediul schimbător” (*op. cit.*, p. 110).

³¹ Evident, Roger Mucchielli nu are dreptate atunci când așază acest dat al Sinelui în *Umwelt*, care, orice s-ar spune, este o realitate *exterioară nouă*, pe când „datul Sinelui” se constituie ca o componentă fundamentală, face parte integrantă din noi înșine. O astfel de situare a „datului Sinelui”, ca aceea susținută de Roger Mucchielli, nu poate aparține decât unei logici dualiste. (Nota trad.)

³² Cf. Mounier, *Traité du caractère*, chap. VII, „Le refus du réel”.

³³ Trebuie precizat că, peste tot, Roger Mucchielli (ca și magistria săi) tratează despre o conștiință redusă la starea de vigilitate (conștiență). (Nota trad.)

³⁴ Communication à la commission de physio-psychologie du Centre d'Études anthropo-techniques du 20–2–1956.

³⁵ Cf. revue *La Caractérologie*, no 2, Presses Universitaires de France, 1960, et *L'intelligence et le caractère*, Presses Universitaires de France, 1959.

³⁶ Cf. Grieger, *L'intelligence et l'éducation intellectuelle*, coll. „Caractères”, Presses Universitaires de France.

³⁷ Le Senne, *Traité*, ed. cit., p. 116.

³⁸ Nu facem aici aluzie decât la acea latură *concretă* a aspectelor de tip „Terra”, la simțul practic, la grija de lucruri și nu de idei. „Mercur” va simboliza aici (este vorba de un simbol și s-ar înșela grav oricine ar pune sub aceste nume mitologice întregul conținut al tipologiei astrologice) detașarea lesnicioasă față de lucruri și atașamentul la tot ceea ce neagă realul: ideal, imaginație, abstracție. Desigur, aceasta nu înseamnă că factorul Ic (Inteligență concretă) va permite să-i refuzăm individului posibilitatea de a avea un ideal, imaginație sau idei abstracte. Va trebui dar să spunem că toate aceste virtualități rămân la el sub dependența îngustă a experienței. Această legătură, dimpotrivă, este slabă în cazul factorului Ia (Inteligență abstractă).

³⁹ Cf. Mounier, *Traité du caractère*, chap. IX: „Le refus d'autrui”.

⁴⁰ Ar fi mai exact să spunem că simbolul nostru „Marte” (și, repetăm, avem de-a face cu un simbol) va semnifica *in mod convențional* în această expunere, de acum încolo, Sejunctivitatea față de partenerul social, față de cuvintele, acțiunile și modul de viață al acestuia.

⁴¹ În a lor dare de seamă, F. Gauchet și R. Lambert, *La caractérologie d'Heymans et Wiersma*, Presses Universitaires de France, 1959, arată că întrebările despre polaritate la G. Berger se divizează la analiză în 4 factori și nu în 2.

⁴² A se vedea Gaston Berger, *Tratat practic de cunoaștere a omului*, ed. cit., p. 247, unde întrebarea 16 (Aviditate) sună în felul următor: „Împrumutați bucuos cărțile, uneltele, instrumentele dumneavoastră etc.? / Sau nu vă place să dați cu împrumut lucrurile care vă aparțin?” (Nota trad.)

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

---

⁴³ Cf. Mounier, *Traité du caractère*, chap. X: „L'affirmation du moi“.

⁴⁴ *Op. cit.*, p. 582.

⁴⁵ *Op. cit.*, p. 608.

⁴⁶ Am expus în altă parte (R. Mucchielli, *La caractérologie à l'âge scientifique*, Edit. du Griffon–Suisse, Dunod–France) dialectica relației dintre istoria individuală și caracter. Repetăm aici că modelul acestei relații este acela al structurii (în sensul fonologiei sau al Antropologiei structurale) în raporturile sale cu conținuturile semnificative actuale.

REVIZUIREA NOȚIUNILOR FUNDAMENTALE DE EMOTIVITATE ȘI DE ACTIVITATE

La începutul aplicării metodei morfologice la tipologia lui Le Senne s-a văzut că era dificil să fie distinse una de cealaltă noțiunile de Emotivitate și de Activitate. Menținerea celor doi termeni diferiți a devenit chiar problematică. S-a vorbit de Emo-Activitate sau de Stenie spre a desemna această nouă realitate psihologică. Este vorba, pe de altă parte, de ceva foarte diferit de *atitudinea generală față de viață*, studiată în capitolul precedent și caracterizată de o Plasticitate–Sejunctivitate relativă. Prin această Plasticitate–Sejunctivitate individul se situează ca atare în fața lumii și a oamenilor, reglându-și prin aceasta experiențele și primind în schimb, din aceste experiențe, o informație în sensul etimologic al cuvântului. De aici tentația de a numi Individualitate această atitudine față de viață, care reprezintă înainte de toate *uşurinţa sau dificultatea adaptării la dat*.

Dar această adaptare sau această lipsă de adaptare pot fi pasive sau active. Individul „plastic“ se poate lăsa fasonat în mod pasiv de către mediu sau caută activ și în mod voluntar cea mai bună adaptare posibilă la mediu; la fel, individul „sejunctiv“, sau, ca să nu greșim, să spunem mai sejunctiv decât plastic, poate fi în mod natural închis la acțiunea mediului sau poate fugi în mod sistematic și deliberat de acesta. Deosebirea esențială este o schimbare a inițiativei. În primul caz această inițiativă vine mai degrabă de la mediu, iar în cel de al doilea mai degrabă de la individ. Ai noștri dilatați-plastici și ai noștri retractați-sejunctivi se subdivid deci în două categorii: Stenicii și Astenicii. Această noțiune de Stenie pare să depindă în acest caz de altceva decât individualitatea în sensul definit până aici și să depindă de un alt punct de vedere asupra caracterului, punct de vedere pe care îl vom desemna cu numele de „temperament“.

Caracterul se prezintă astfel ca o uniune substanțială a unei individualități și a unui temperament. Spre a folosi imaginea folosită mai sus pe această temă, să spunem că ceea ce numim caracter este o dinamică aparte prin care un individ se deschide

sau se închide în fața datului; putem însă lua în considerare în mod artificial în această mișcare forma sa și vigoarea sa. Vom numi „individualitate“ primul punct de vedere și „temperament“ pe cel de al doilea. Discuția, mereu deschisă, în pofida declarațiilor clare ale lui Le Senne, asupra a ceea ce este fix și asupra a ceea ce evoluează în caracter, ar putea avea în plan teoretic un început de soluție: caracterul este o structură structurantă stabilă, dar nu este în acest sens decât o predispoziție; aceasta este influențată de condițiile de viață în măsura în care și ea le influențează; un echilibru se stabilește în mod normal în acea regiune a ființei care este orice relație între Eu și mediu; acest mediu poate accentua sau compensa predispozițiile individualității până când acestea se fixează la sfârșitul adolescenței. Tocmai această evoluție este aceea marcată de lenta transformare a feței umane, căci fața se transformă. Un exemplu ușor de găsit și celebru este dat de compararea portretului generalului Bonaparte în Italia cu portretul împăratului Napoleon I (cf. pp. 56–57).

O parte a caracterului scapă tot mai mult acestei evoluții. Timpul îl revelează, fără a-l transforma în structura sa; istoria individului îl pune la încercare fără a-l crea și tocmai acesta este *temperamentul*, înțeles aici drept acel nucleu emo-activ reprezentat de conceptul de Stenie.

I

„Unitatea sintetică a nucleului E–A este extrem de importantă. Am numit-o uneori Emo-Activitate. M-am gândit la Stenie; dar există EnA (emotivi nonactivi) astenici, ceea ce pare să facă numai din A cauza Steniei“, observa René Le Senne¹. Pare deci de dorit să precizăm această noțiune. Să începem prin a o dezghioaca cu ajutorul sinonimului care ne vine imediat în minte: energia.

Balzac scrie în *Fiziologia căsătoriei*: „Bărbatul are o sumă dată de energie. Cutare bărbat sau cutare femeie este față de cutare altul sau alta ca 10 față de 30, ca 1 față de 5. Cantitatea de energie sau de voință pe care fiecare dintre noi o posedă se desfășoară ca sunetul; ea este când slabă, când puternică, modificându-se după octavele ce are de parcurs. Această forță este unică și cu toate că se împrăstie în dorințe, în pasiuni, în lucrări ale inteligenței sau în munci corporale, ea aleargă unde o chemăm“. Deosebirea dintre temperamente pare deci o deosebire de cantitate de energie, o diferență de tonus. „Idea de forță sau de putere înseamnă înainte de toate — spune, pe de altă parte, Pierre Janet, în *De l'angoisse à l'extase* — un potențial cantitativ de energie dimpreună cu efectele sale: rapiditate, durată a actelor.“ Același autor face distincție între „forța latentă“ pusă în rezervă și, ca să zicem așa, capitalizată, și „forța vie“ mobilizată, scoasă din rezervă. După cum ne amintim, tocmai acestei utilizări îi dă el numele de „tensiune psihologică“, iar această tensiune

este, crede el, deficientă în stările de psihastenie. Folosind aici termenul de astenie, va fi vorba tocmai de slăbiciune, de „forța latentă“ ca atare și nu de tensiunea psihologică. Noi studiem, într-adevăr, caracterele în normalitatea lor și nu în stările lor patologice. „Stenicii“ sunt un tip supravital, care se bucură de o abundență de forțe, fiind caractere „ardente“; Astenicii țin de tipul subvital, care dispun de forțe insuficiente, fiind caractere „reci“. În același sens, Pavlov vorbea de „tipuri puternice“ și de „tipuri slabe“ la subiecții în experiență de parabioză.

Stenia determină, fără a prejudicia modul de expresie pe care i-l va da Plasticitatea–Sejunctivitatea, *un caracter cu tendințe bogate și puternice*. Indivizii hiperstenici au reacții vii și violente, dorințe și trebuințe puternice. Ei se lansează în acțiune cu impetuozitate și adesea fără măsură. Ei sunt capabili de un travaliu considerabil și prelungit. Au de altfel nevoia de a-și cheltui supraabundența de forțe. Toate expresiile

BONAPARTE

acestui temperament în raporturile cu mediul sunt duse la incandescență. Dacă râd, o fac în hohote clocotitoare; dacă au necazuri, vor fi profunzi; dacă iubesc sau urăsc, o vor face cu patimă; dacă își fac proiecte, acestea vor fi proiecte de mare anvergură; dacă lucrează, vor face-o ca Balzac, optsprezece ore pe zi când e nevoie. Au mereu dorința de a întreprinde ceva, de a dobândi mereu mai multă putere, spre a-și spori volumul operelor. Ei depășesc obstacolele sau le doboară. Nu cunosc limită a puterii.

Astenicii, dimpotrivă, în cazurile extreme manifestă repulsie față de orice efort și nu se interesează de nimic. Tendințele lor sunt sărace și prea puține la număr; dorințele și trebuințele lor ard mocnit, fără flacără. Sunt capabili să stea la nesfârșit fără ocupație și fără a se plictisi din această cauză. Sunt moderați fără nici un merit, deoarece moderația lor este expresia neputinței. Pasivi, ei opun pretutindeni forța inerției lor solicitărilor multiple ale lumii exterioare, iar lenea lor nu este rea-voință, ci e una congenitală. Lupta pentru viață nu este de ei. Vor acționa numai sub constrângere și orice efort îi costă. Partizani ai *statu quo*, mulțumindu-se cu ce au, sunt incapabili să-și schimbe mediul, să-și pună pecetea pe el, să realizeze ceva. Au aerul de a reflecta pe când de fapt nu fac nimic, nu resimt nici o tulburare, nu-și pun nici

NAPOLEON

o întrebare. Au aerul de a fi prudenți, în timp ce sunt numai lenți; au aerul de a fi flegmatici, pe când sunt numai apatici. Trăiesc ca și cum ar vegeta, așa cum hiperstenicii trăiesc cu ardoare. Această bogăție și această sărăcie a tendințelor, desemnate sub numele de Stenie și Astenie, redescoperă, după cum vedem, vechea opoziție dintre bilioși și limfatici, cu rezervele pe care le vom formula mai târziu; pare ușor să-i identificăm aici, pe de o parte, pe Emotivii-Activi din terminologia noastră clasică, iar, pe de altă parte, pe non-Emotivii-non-Activi.

Dificultățile vin de acolo că toate diferențierile de temperament par să depindă de forța mai mare sau mai mică a tendințelor sau, mai exact, de o mai mare sau mai mică forță de expansiune, fără a fi cu puțință să distingem ceea ce, în această „energie psihomotorie — după expresia lui Le Senne — provine de la Emotivitate și ce provine de la Activitate. Pentru că în orice Emotiv există un Pasionat care domină prin puterea sa.

Emotivitatea este de fapt un capital de forță, o sursă de putere². Emotivul care nu este decât vânător de emoții se joacă cu emotivitatea sa, nu o utilizează. De îndată ce un interes puternic se trezește în el, de îndată ce o pasiune îl înfierbântă sau un exemplu măreț îl îmboldește, Emotivitatea sa va deveni rezervorul de energie din care el se va adăpa. Am putut observa în jurul nostru ființe hoinare și visătoare din care, în marile ocazii, țâșneau o energie și o credință de neînfrânt. Ocazii de felul acesta furnizează războiul, dar și căsătoria, faptul de a deveni tată, o mare responsabilitate de care devine conștient cineva, o nenorocire venită pe neașteptate sau întâlnirea cu un om excepțional, pe scurt, toate marile răspântii ale vieții.

„Emotivitatea singură pare totuși neputincioasă să înalțe un caracter inactiv altfel decât în mod sporadic“³, când lucrul acesta nu se întâmplă într-un domeniu specializat, ori în circumstanțe cu totul aparte. Explicația este că energia emotivă se epuizează repede și trebuie reînnoită în fiecare clipă spre a alimenta un efort coerent. De altfel, ea nu este întotdeauna benefică, iar la unii inactivi se exprimă prin tulburări și inhibiții mai mult decât printr-un surplus de energie.

Total se petrece ca și cum Emotivitatea, funcție de alarmă, ar avea puterea, prin substratul ei nervos-tiroidian, să stimuleze un sistem mobilizator (corticosteroidi) de energie extrasă din rezervorul vital organic și visceral (componentă mezoblastică).

În consecință, Emotivul subactiv poate dispune de resurse energetice sporadice, dacă este împins de la spate, găsind un tonus condiționat, în pofida unei capacități mobilizatoare autonome mediocre sau a unor rezerve vitale insuficiente.

În majoritatea cazurilor, nimic din comportamentul exterior al unui activ nu ne poate permite să spunem dacă elanul său, dacă străduința sau voința sa de a lucra vin de la factorul E sau de la factorul A. Iată de ce, pe planul strict biologic pe care s-a situat în primul rând, L. Corman nu putea vorbi decât de o mai mare sau mai mică „forță de expansiune“, adică de Stenie sau Astenie. De fapt, în esența ei, viața

este expansiune; ea îl mână pe individ să se depășească, să se tranșească; ea îl împinge în afara lui însuși. Astenicul nu va fi acela care este privat de absolut orice puseu de expansiune; o astfel de ființă nu ar fi viabilă și ar pieri curând, aneantizată de forțele naturale ce asaltează orice ființă vie. Astenicul va fi acela la care această luptă contra forțelor care rezistă la expansiune va apărea tocmai ca o luptă dureroasă, deoarece elanul său de expansiune nu este destul de puternic spre a-l împinge să intre în bătălie. El se va epuiza repede în simpla luptă de protecție; el va trebui să-și mobilizeze în fiecare clipă slabele sale rezerve de energie. La limita maximală a Asteniei, el va trebui să cedeze sub presiunea forțelor care îl asaltează în mod natural; se va înconjura de un meterez protector; nu-i va plăcea să se mai miște; pe scurt, va limita în mod instinctiv, cu toate energiile ce-i rămân, ocaziile de a înfrunta realul.

Morfopsihologia lui Corman interzicea deci la început separarea Activității de Emotivitate și înlocuia dubla noțiune prin noțiunea de putere relativă a „forțelor de expansiune“, în acord, cum vom vedea, cu morfologiile clasice. Aceasta până în ziua în care experiența l-a făcut să-i observe pe „hiper-steno-astenici“. Sub acest concept rebarbativ — încă un cuvânt, cum va spune Sheldon, care nu poate fi pronunțat decât scoțând pipa din gură — el desemna tipul pe care l-a descris în 1947 în *Diagnostic du tempérament par la morphologie* și în *Manuel de morpho-psychologie* sub numele de „Réagissant“⁴ și în care vom recunoaște un anumit tip de „Nervos“.

De aici două forme de energie dispozițională: o energie pe care noi o vom numi nervoasă, și o alta pe care o vom numi organică. Tipurile de acțiune ce vin de la una sau de la cealaltă sunt ușor de discernat. Activitatea nervoșilor, în sensul comun al termenului, atunci când evenimentele îi obligă să acționeze, are ceva cât se poate de febril. Se spune în mod spontan că ei „trăiesc pe nervii lor“ atunci când această acțiune se prelungește; acțiunea veritabililor activi dă, dimpotrivă, o impresie de forță calmă, chiar și atunci când ei se văd nevoiți să-și accelereze ritmul; ei par să-și extragă energia din masa lor organică.

Le Senne, care admite că Emotivitatea, ca și Activitatea, este „psih energetică“, face din Activitate o energie cu „rădăcini cerebrale“ și din Emotivitate o energie cu „rădăcini viscereale“. Înțelegem această poziție dacă judecăm originea Emotivității prin prisma modului ei de a răsuna; la un Sentimental hiperemotiv, la care toate „semnele“ mediului sunt interiorizate, iar răspunsurile sunt filtrate, este normal ca emotivitatea să fie percepută ca o realitate fiziologică perturbatoare a echilibrului visceral. La fel la un Astenic, însă foarte voluntar, activitatea va implica o luptă contra corpului, o mobilizare a întregii energii nervoase cerebrale pentru a se compensa lipsa de rezistență fizică la efort.

Am putea deci inversa concluzia lui Le Senne asupra acestui punct, pentru că activitatea caracterologică, așa cum foarte bine spune domnul Burloud⁵, „este aceea

care se desfășoară în mușchi“, pe când energia nervoasă va fi mai degrabă aceea care se desfășoară în „emoțiile excitante“.

II

Putem deci să reintroducem în morfopsihologie cele două noțiuni, de Emotivitate și de Activitate, utilizând precizările aduse de experiență. Evaluarea lor se va face în funcție de ușurința cu care pot fi declanșate și cu care pot fi exprimate: Emotivitatea prin excitabilitate, Activitatea prin facilitatea acțiunii susținute.

Termenul de Excitabilitate marchează cel mai bine această rapiditate a intumescenței, ea însăși semn al forței Emotivității ca energie psihomotorie. Ewald⁶ folosea în acest sens termenul Impresionabilitate. *Excitabilitate* este preferabil termenului Sensibilitate, al lui Ribot și Malapert sau al li Ermiane⁷, care asimilează sensibilitatea la RECEPTIVITATEA față de senzații și sentimente, receptivitate care, în aceste două funcții, aparține factorilor de deschidere–închidere la lumea senzorială și de tandrețe; la fel în ceea ce privește termenul *Affizierbarkeit* al lui Klages și termenul Afectivitate al lui Jung, care riscă să consolideze confuzia, atât de fericit denunțată de Gaston Berger, dintre Emotivitate și capacitatea de simpatie. Să semnalăm, de asemenea, că non-Emotivitatea nu înseamnă non-Sensibilitate; nonemotivii sunt adesea „sensibili“, de o sensibilitate pasivă și pur receptivă, diferită de ceea ce înțelegem aici prin Excitabilitate. *Această excitabilitate* — vom păstra termenul de Emotivitate, care acum a trecut în uzajul curent — este o iritabilitate, iar această noțiune *definește o proprietate fundamentală a organismului viu în aceeași măsură ca forța de expansiune*. Nu trebuie totuși să uităm că iritabilitatea este semnul prezenței unei „energii nervoase“. Vom aprecia această energie și forța stăruinței sale prin intermediul măsurării pragului absolut al excitabilității; aceasta presupune în mod evident că o mare putere de intumescență se traduce prin ușurința declanșării sale și că, invers, slăbiciunea aceleiași intumescențe este marcată de nivelul ridicat al pragului său absolut. Este ceea ce vrea să spună Le Senne atunci când scrie: „Esența Emotivității este capacitatea de a fi zgduit de evenimente a căror importanță este minimă. Îl recunoaștem, dimpotrivă, pe omul rece prin faptul că evenimentele care îi mișcă pe cei mai mulți oameni prin amenințările și seducțiile lor, pe ei îi lasă aproape insensibili“⁸. În acord cu aceste declarații, vom îndepărta la rândul nostru orice implicație sentimentală din termenul Emotivitate, spre a-i conserva „structura constituțională, anterioară oricărei experiențe afective“, cum spune A. Burloud⁹. Coborârea generală a pragului Emotivității, cel puțin față de o situație sau de o ființă, este condiția necesară insuficientă a apariției sentimentelor. Trebuie adăugată aici tandrețea. Analizele domnului Berger au dovedit că se întâlnesc Emotivi lipsiți sau

aproape lipsiți de capacitatea de simpatie. Tipul „Mercur“ al tipologiei astrologice ar fi un exemplu.

Activitatea ca forță de expansiune în rezervă va fi, în ceea ce o privește, evaluată prin capacitatea de acțiune susținută și se va marca organic prin continuitatea acțiunii, prin relativa infatigabilitate, prin trebuința de cheltuială musculară. Reacția în fața obstacolului va fi abandonată ca simptom al activității. Într-adevăr, experiența a arătat că impaciența în fața dificultății, refuzul de a se da bătut, căutarea obstacolului în sine este mai degrabă una din expresiile factorului M¹⁰. Activul nu se descurajează în fața obstacolului fiindcă el simte mereu în el forțe spre a merge mai departe după înlăturarea obstacolului, însă reacția psihologică de excitație în fața dificultății vine de la acel aspect al Sejunctivității desemnat sub denumirea de Polaritate M, mai ales când ea este susținută de o Excitabilitate puternică.

Semnul Activității va fi deci ușurința acțiunii susținute. Introducerea aici a adjectivului „susținute“ pare să implice o Secundaritate destul de străină, la prima vedere, de activitatea propriu-zisă. Experiența ne arată totuși că tocmai această calitate este aceea care distinge în mod exact Activitatea adevărată și activitatea datorată Emotivității. Într-adevăr, să nu uităm că noi evaluăm aici, prin simptomul ei caracteristic, și cantitatea de forță de expansiune în rezervă. Slăbiciunea acestor rezerve va putea alimenta, pe termen scurt, aceeași sumă de travaliu manifest, dar, evident, nu o va putea susține pe o durată mai lungă, ceea ce definește non-Activitatea. Aceste remarci ne permit să rectificăm un text ca acela al lui Le Senne, în care el declară¹¹: „Tratând în primul rând individul ca pe o mașină, Emotivitatea este energia pe care această mașină o primește de la mișcarea sa, după puterea acumulatorilor organici. Activitatea este «suplețea» cu care ea răspunde la solicitări, utilizând energia care îi este pusă la dispoziție: dacă Activitatea biruie inactivitatea, ea nu folosește prin rezistențele sale decât o parte a energiei eliberate, inferioară mediei; în car contrar, ea risipește mult; Inactivitatea joacă rolul unui gresaj prost. De aici dificultatea esențială de a trece la acțiune a celor caracterizați drept non-Activi, tergiversările lor, indeciziile, tendința de a neglija muncile impuse, de a amâna acțiunile agasante“¹². Am avea aici, în mod efectiv, un mijloc obiectiv de apreciere a forțelor de expansiune, ba chiar de a le măsura; dar nu ar trebui să luăm metoda de observație drept realitatea obiectivă. Individul care are la dispoziție o rezervă importantă de energie fizică va trece bucuros și cu ușurință la acțiune; acela care simte în el sfârșirea forțelor va da înapoi în mod instinctiv din fața acțiunii ce l-ar costa o cantitate de energie a cărei cheltuire l-ar epuiza. Chiar și în acest caz i-ar trebui o anumită Sejunctivitate, un anumit control. Individul „plastic“, să spunem „primar“, mai inconștient de sine, își va arunca forțele în acțiunea necesară fără a se sinchisi de cea epuizare care îl așteaptă, prin singura sa capacitate de a ține piept la solicitările prezentului. Subiectului ceva mai sejunctiv îi va repugna în mod instinctiv

această cheltuire a unei energii deja prea slabe, iar această repulsie se va exprima pe planul conștiinței prin acele reflecții indefinite asupra oportunității acțiunii, prin acea indecizie, prin acea cazuistică a inacțiunii de care dau dovadă anumiți sentimentali¹³.

Iată-ne, așadar, în fața autenticelor „proprietăți fundamentale ale caracterului“:

1. pe de o parte Stenia sau Astenia temperamentului drept cantitate de forțe disponibile, cu cele două genuri de energie ale sale, una mai curând nervoasă, reperată prin semnul său psihologic reprezentat de impresionabilitate; cealaltă mai curând organică, reperată în comportament prin ușurința acțiunii susținute;

2. pe de altă parte, gradul de Plasticitate–Sejunctivitate vizavi de real, adică ușurința sau dificultatea adaptării individului la dat, stilul său de a-fi-în-lume.

NOTE

¹ Scrisoare a autorului, din 12 martie 1952.

² Dimpotrivă, credem că orice emotiv este un mare cheltuitor, un mare risipitor al „capitalului de forțe“ de care dispune. (Nota trad.)

³ Comunicare scrisă a lui M.E. Caille.

⁴ „Ripostant“, am putea noi traduce acest cuvânt care abia dacă există ca atare în limba franceză. (Nota trad.)

⁵ A. Burloud, *Le caractère*, p. 133.

⁶ Citat de Boven, în *Etat présent de la caractérologie*.

⁷ Procès-verbal du 25 juin 1956 à la commission de psycho-physiologie du Centre d'Études anthropotechniques.

⁸ R. Le Senne, *Traité*, p. 66.

⁹ A. Bourlout, *op. cit.*, p. 133.

¹⁰ Factorul „Marte“. (Nota trad.)

¹¹ R. Le Senne, *op. cit.*, p. 79.

¹² Sau a le săvârși cât mai repede posibil, spre a se debarasa de ele, cam așa cum înghiți un purgativ.

¹³ Aceste definiții ale Emotivității ca impresionabilitate, ea însăși semn al „presiunii“ acestei energii psihice particulare, și ale Activității ca ușurință a acțiunii susținute, ea însăși semn al cantității de forțe de expansiune aflate în rezervă, sunt amestecate cu ceea ce patologia glandelor endocrine ne învață cu privire la tiroidă și suprarenale. Redescoperim considerațiile lui Pende; să spunem aici pur și simplu că „hipertirodienii“ sunt supraemotivi, nervoși, iritabili, impulsivi, instabili; „hipotirodienii“ sunt suprainemotivi, nu mai manifestă interes pentru lumea exterioară, iar sensibilitatea lor generală este scăzută (cf. pentru toate precizările, în *Traité de psychologie* al lui Dumas, t. VII, cartea a II-a). În treacăt fie spus, această pierdere de interes pentru lumea exterioară se asociază aici cu o diminuare a sensibilității generale. Ea nu are deci nimic de-a face cu pierderea de contact afectiv cu realul, care este o maladie

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

---

a atitudinii față de viață și care este un aspect patologic al Sejunctivității, cum vom vedea în schizofrenie.

„Hipersuprarenalienii“, în ce-i privește, au o putere musculară augmentată, o trebuință de a-și cheltui forțele fizice, o dezvoltare anormală a caracterelor virile secundare; „hiposuprarenalienii“ manifestă o oboseală persistentă la efort (cu toate că nu au nici pierdere de grăsimi și nici atrofie musculară), o diminuare a voinței, o dificultate a trecerii la acțiune. Ei se lasă pradă depresiei și tristeții; presiunea arterială maximă și presiunea minimă sunt amândouă scăzute.

Măsurări precise și statistice trebuie să fie posibile în ce privește pragul sensibilității la Emotivi, continuitatea de efort la dinamometru, sau compararea presiunilor arteriale la Activi, precum și cele 4 combinații posibile, hipotiroidian-hiposuprarenalian, hipertiroidian-hiposuprarenalian, hipertiroidian-hipersuprarenalian și hipotiroidian-hipersuprarenalian, în care recunoaștem fără prea mare osteneală pe ai noștri nEnA, EnA, EA și nEA și, în trecut, clasificările făcute de Théodule Ribot, de Wilhelm Wundt și alții.

COMPARAREA ACESTOR REZULTATE CU MORFOLOGIILE CLASICE

Contrapoba acestor definiții constă în a încerca să explicăm prin ele câteva mari teorii morfologice și de a face prin aceasta chiar o unificare a lor, cât și unificarea ansamblului lor cu tipologia lui René Le Senne.

Această confruntare și sperată ajustare nu constituie nicidecum o lucrare de toată încrederea!

Mulțimea tipologiilor, numeroasele disidențe, cât și teama de disidențe îi paralizază avântul și difuziunea eficientă. În ceea ce privește faptele, observăm o mare dispersiune de documente, conferințe, articole și, de asemenea, izolarea cercetătorilor.

Întregă această activitate, foarte atrăgătoare și stimulative, își croiește în prezent drumul, datorită coordonării lucrărilor, realizată de Biroul Internațional de Antropologie Diferențială (B.I.A.D.). Sediul acestuia este la Geneva, iar prof. Baumann, de la Facultatea de Medicină din acest oraș, și-a asumat funcția de secretar general.

Vom prezenta aici, foarte succint, câteva studii-reper, al căror număr l-am limitat în mod voluntar¹, scopul nostru nefiind stabilirea unui bilanț, ci demonstrarea faptului că marile contraste ale metodelor tipologice nu dăunează decât parțial verificărilor de rezultate. În esența sa, tipologia lesseniană găsește corespondențe cu toate celelalte tentative caracterologice.

A) TIPOLOGIA LUI HIPOCRATE ȘI A LUI GALEN

Prima concepție, aceea care de aproape două mii cinci sute de ani influențează dezvoltarea caracterologiei, este concepția lui Hipocrate. Ea este departe de a fi moartă. După marele Lavater² în secolul al XVIII-lea, psihologii încă o mai apără în secolul XX; pe aceasta o susțin, sub alte denumiri, dr. Allendy în *Les tempéraments* (1922) și tot pe aceasta o dezvoltă dr. Carton în *Diagnostic et conduite*

des tempéraments (1926), domnul Louis Gastin în *Éléments de psycho-diagnostic* (1948), și mulți alții. Această concepție a fost reținută spre a servi drept cadru „Tipologiei Activității Nervoase Superioare“ în celebrele cercetări cortico-viscerale ale Școlii ruse (Pavlov, Ivanov Smolenski, Bîkov).

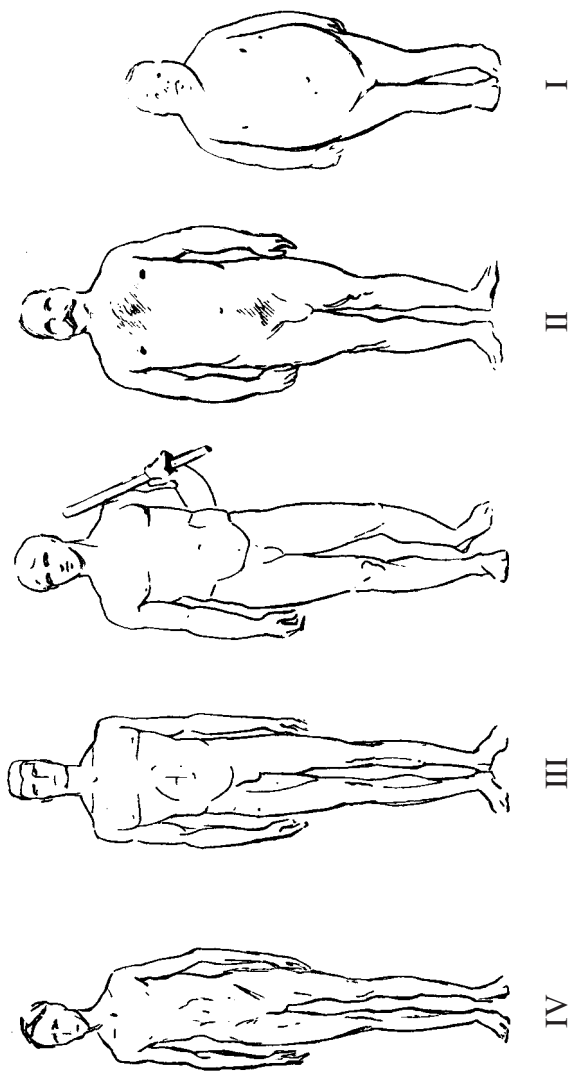
Nu intenționez să expun această concepție, descrisă în lucrările citate mai sus și foarte bine rezumate în *Diagnostic du tempérament par la morphologie* de Corman; voi reaminti numai că Hipocrate, reluat de Galen și Celsus, distingea 4 temperamente principale nimbate de mituri, de elemente, de fluiduri și umori: Limfaticul, Sangvinul, Biliolul și Nervosul sau Atrabilarul.

Dr. Allendy, în excelenta parte întâi a cărții sale, trece în revistă toate teoriile istorice cu privire la temperament: grecești, ebraice, chineze, antice, medievale și moderne. Iată, rezumativ, cum prezintă el cele 4 tipuri fundamentale:

Limfaticul sau „flegmaticul“ are tenul alb cu reflexe livide, pielea fină, netedă, nepăroasă, rece și umedă. Țesutul muscular abundent ascunde reliefuri, rotunjește formele, dând feței o expresie blajină, puhavă, tinzând la obezitate. Firele de păr sunt fine, cresc încet și cad repede; genele sunt lungi; pilozitate rară pe trunchi și pe membre. Buza superioară este umflată; cea inferioară este moale și atârână; aripile nasului groase, lobul urechii puternic. Ochii luminoși, proeminenți, privirea dulce și vagă. Pulsul este slab și lent, circulația leneșă... Caracter nepăsător, maleabil, visător, blajin, docil. Viață lipsită de pasiuni. Afectuos, se atașează în parte din obișnuință. Memorie excelentă, imaginație săracă, inteligență lentă și profundă...

Sangvinul are un tentrandafiriu, cu reflexe aurii și calde; piele suplă, caldă și umedă. Mușchi consistenti, robuști. Figura exprimă bunăstarea și sănătatea. Ochii cu tendința de a proemina, sclerotică foarte albă, privirea directă. Cu un apetit excelent, sangvinul are tendința excesului gastronomic; transpirația este abundentă. Acest temperament foarte puternic întruchiează tipul athletic. Somn lung, profund, liniștit... Circulație abundentă și activă, mers viguros, dar greoi, gesturi violente și lipsite de grație. Natură optimistă, conciliantă, generoasă, expansivă. Este însă iritabil, impulsiv, cu accese de furie extrem de violente, dar fără ranchiună. Foarte supus instinctelor sale, gurmand, voluptuos, înflăcărat și schimbător în afecțiunile sale, vanitos, caută liniștea personală. Memorează lesne, inteligență vie, însă superficială; îi plac umorul, bațocura, bunul-simț. Este sceptic și jovial.

Biliolul sau colericul are un corp mai subțire; pielea gălbuie, caldă, uscată..., țesutul celular grasos este rar, ceea ce accentuează proeminențele musculare și face venele foarte vizibile. Trăsăturile sunt dure și pronunțate. Păr negru, abundent..., sistemul pilos dezvoltat. Frunte mare, buze subțiri, un nas ascuțit, cu nări mobile. Ochii, întunecați la culoare, sunt înfundați în orbite, sclerotică are o tentă verzuie. Privirea fixă, pătrunzătoare, expresivă, arzătoare. Puls rapid, inima este mai degrabă mică, iar venele sunt înguste, ceea ce accelerează circulația. Voință puternică, inflexibilă, tenace. Este mândru, ambițios, autoritar, violent, insubordonat și desfășoară o activitate tumultuoasă; afecțiuni tiranice, violente, marcate de gelozie. Caracter despotic, dogmatic, atașat prejudecăților, vindicativ, încăpățânat. Memoria nu are nimic remarcabil, dar inteligența este promptă și strălucitoare.

Iată, reprezentate din față, temperamentele hipocratice: Limfaticul (I), Sangvinul (II), Bilioul (III) și Nervosul sau Atrabilarul (IV). La mijloc este reprezentată dezvoltarea echilibrată, care conciliază cele două tendințe opuse, figurată aici după imaginea lui *Doryphor*, modelul de frumusețe al antichității.

(După L. Corman, *Diagnostic...*)

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

Nervosul sau atrabilarul sau melancolicul are tenul foarte întunecat, cu reflexe pământii și plumburii. Piele tare, netedă, lustruită, rece și uscată. Mușchii sunt foarte bine desenați, dar nu prea dezvoltăți. Trăsături crispate, expresie tristă. Buze subțiri, nas subțire, ochi înfundați și seci, privire fixă, neliniștită, în general coborâtă. Puls încet, apetit slab, capricios, digestie dificilă, transpirație nefrecventă. Toate funcțiile sunt încetinite și neregulate... Gesturi lipsite de amplitudine, tremurătoare, penibile. Mers studiat și dificil, voce joasă, conversație dominată de mâhnire. Caracter extrem de excitabil, reacționează viu. Este o natură pesimistă, bizară, concentrată, avară; e egoist, suspicios, ranchiunos și solitar. Este un teoretician complicat, rutinier, constant în întreprinderile sale, torturat de dorințe anormale.

Este suficient să citim aceste descrieri fidele tradiției celei mai pure a morfologiei umorale ca să băgăm de seamă că tentativa corespondențelor lui Le Senne³ este cât se poate de discutabilă. El o prezintă în felul următor: „Verificăm valoarea clasificării lui Galen arătând că cele 4 temperamente ale clasificării sale corespund fără silurile celor 4 grupe ale clasificării de la Groningen:

- Sangvinii devin non-Emotivi primari;
- Flegmaticii (sau Limfaticii) devin non-Emotivi secundari;
- Colericii (sau Bilioșii) devin Emotivi primari;
- Melancolicii (sau Nervoșii) devin Emotivi secundari“.

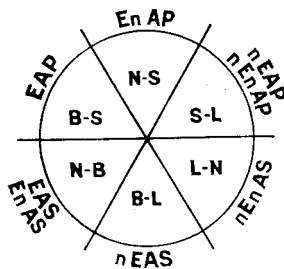
În mod vizibil, *termenii* lui Hipocrate au cântărit în alegerea corespondențelor, fără ca temperamentele să fi fost cu adevărat evocate. Nu este mai valabil nici tabloul care face din Sangvinul lui Galen un nEA, din Limfatic un nEnA, din Bilios un EA și din Nervos un EnA. Mulți cercetători au presimțit lucrul acesta, iar soluția a fost amorsată utilizându-se în acest scop combinații binare de temperamente, fără a se preciza care este cel dominant. Prin acest procedeu, E. Caille, precum și G. Polti și Gary de Lacroze⁴ ajung la diviziunea în șase tipuri: N.S. (Nervos sangvin), B.L. (Bilios limfatic), S.L., N.B., B.S., L.N., repartizați într-o roză a caracterelor.

Această roză și corespondențele sale, care — după cum ne amintește domnul Gex — a fost adoptată și de dr. Viard⁵, prezintă inconvenientul de a diferenția în mod incorect factorul de activitate caracterologic. De exemplu, nEAP și nEnAP sunt regrupate pe această roză înaintea unui singur binom SL.

(A se vedea *figura* alăturată).

Fără îndoială, putem da lui „S“ o valoare dominantă și lui „L“ un rol de subdominantă spre a da seama de nEAP al lui Le Senne și putem face operația inversă pentru nEnAP (Amorul lui Le Senne), dar în numele căror criterii?

Soluția problemei corespondențelor este foarte simplă când luăm în seamă dialectica celui, caldului, uscatului și umedului, care constituie fondul acestei tipologiei din antichitate și semnificația

conceptelor sale. Ele se reduc la două noțiuni pozitive, celelalte două fiind absența caldului și umedului. „Cald“ la antici înseamnă Stenia unui temperament. Spunem azi, fără a ne mai gândi la Foc, care simboliza „caldul“ și care este totuși etimologiceste prezent în cuvântul nostru: Ardoarea. „Căldura“ semnifică o mare cantitate de energie disponibilă.

„Umedul“ pentru Galen, Hipocrate și Celsus reprezintă Plasticitatea caracterului. Fără a ne gândi la „Apă“, care simboliza acest factor al temperamentului și care este prezent și în cuvântul nostru, noi spunem despre un caracter a cărui Plasticitate este mare că el este „fluid“ sau „unduios“.

„Recele“ și „uscatul“ sunt amândouă lipsuri. Lipsă de „căldură“, de „vitalitate“, de „flacără“ la „rece“, întotdeauna inert, lent, timid în acțiune și reacție. Lipsă de liant, de plasticitate, de suplețe, de adaptare la „uscat“, întotdeauna prea dur, prea rigid, prea inflexibil, care lasă prea puțin să-i apară emoțiile sau să-i „transpire“ proiectele. Corespondența se stabilește deci făcând să varieze gradul de Stenie între cele două extreme ale sale EA și nEnA, spre a trece de la „cald“ la „rece“, iar gradul de Plasticitate–Sejunctivitate spre a trece de la „umed“ la „uscat“:

Limfatici	Rece și umed.
. . . . .	Astenic–Plastic
Sangvini	Cald și umed.
. . . . .	Stenic–Plastic
Bilioși	Cald și uscat.
. . . . .	Stenic–Sejunctiv
Nervoși	Rece și uscat.
. . . . .	Astenic–Sejunctiv

sau, ca să reluăm termenii foarte fericiți aleși ai dr. Allendy, utilizați de el din referire în accepțiuni destul de diferite și mai degrabă patologice decât caracterologice, Limfaticul este atoni-plastic, Sangvinul toni-plastic, Biliosul toni-aplastic, iar Nervosul atoni-aplastic⁶.

Vedem cât de săracă și cât de fecundă totodată este această clasificare. De îndată ce luăm aminte la gradele și formele Steniei, la gradele și multiplele aspecte ale Plasticității–Sejunctivității, vedem aceste tipuri simple dizolvându-se într-o puzderie de tipuri mixte.

B) CLASIFICAREA ALCHIMISTĂ

O dată ce am clarificat astfel clasificarea celor 4 temperamente, devine foarte simplu de înțeles toate tentativele cu 3 elemente, care au apărut de pe vremea

alchimiștilor din evul mediu și până în zilele noastre, de la Paracelsus și până la Vannier⁷ și la homeopați.

Tipologia alchimistă pornește de fapt de la două puteri: un principiu de energie, care „înflăcărează” temperamentul, îl face ardent, simbolizat de sulf (pucioasă) și un principiu de plasticitate, de suplețe și de adaptare, simbolizat de mercur (argint-viu). Alchimiștii regăseau aici cele două elemente esențiale ale oricărei vieți, pe care hindușii le fac să izvorască din ochii lui Brahma: Focul și Apa și, fără îndoială, și cele două principii ale chinezilor, masculinul și femininul, Yin și Yang. Cele două principii opuse, „recele și uscatul”, erau atribuite morții. La aceste două principii, ei au adăugat o putere de stabilizare, de organizare, un element creator al individualității ca atare, simbolizat de sare, corp chimic inert, stabil și fix, după părerea lor, care moderează elementul sulf și structurează elementul mercur. Este deci posibil să vedem corespondențe și să raportăm „sufful” la gradul de Emo-Activitate, „mercurul” la gradul de Plasticitate-Sejunctivitate, evaluat pornind de la Plasticitate ca reper: „Sarea” reprezintă conștiința de sine, stabilitatea, organizarea însăși a personalității și oarecum gradul ei de maturitate.

Toate tipologiile cu nume barbare ale homeopaților, cele 3 temperamente — oxigenoid, hidrogenoid și carbonitrogenoid — ale lui Grauvogl din secolul al XVII-lea; cele 3 tipuri — fosforic, fluoric și carbonic — ale lui Vannier din secolul XX, reiau teza alchimistă clasică. *Aceleași elemente* sunt vizate, dar tipurile reprezentative diferă; astfel, Vannier ia drept model al tipului Ardent caracterul care ar fi EAS al tipologiei lui Le Senne, iar drept tip Plastic pe acela care ar fi EnAP, iar drept tip de echilibru caracterul pe care Le Senne îl numește cota 555.

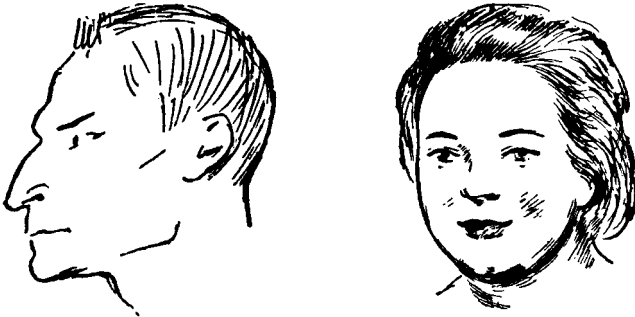
C) CARACTEROLOGIA ASTROLOGICĂ

Înainte de a aborda morfologiile moderne, ar fi nimerit să spunem câteva cuvinte despre morfologia astrologică, atât de interesantă în multe privințe. Vom face în cursul acestei lucrări frecvente incursiuni în aceasta, încercând să situăm cele 8 tipuri fundamentale în scara noastră caracterologică.

Prima carte a lui Corman⁸ dezvoltă în mod exclusiv această tipologie, iar noi împrumutăm de la el câteva portrete. Cele 8 caractere fundamentale sunt prezentate în perechi: Marte-Venus, Terra-Mercur, Jupiter-Saturn, Soare-Lună.

Nici unul din aceste tipuri nu corespunde termen cu termen tipurilor caracterologiei Heymans-Le Senne, iar numărul componentelor lor sporește și mai mult dificultatea unei expunerii. Fiecare dintre aceste modele astrologice pune accentul, după părerea noastră, așa cum putem vedea din tabloul Plasticității-Sejunctivității, pe un aspect particular al atitudinii față de lume, cu excepția perechii Soare-Lună.

1. Tipul Marte, în opoziție cu Venus, pune accentul pe combativitate, pe dinamismul unuia în contrast cu dispoziția conciliantă, cu adaptarea ușoară la viața familială și socială a tipului Venus. În realitate aceste trăsături se manifestă mai ales dacă atribuim tipului Marte și o Emo-Activitate intensă, iar tipului Venus o Emo-Activitate inferioară mediei, ceea ce dă înflăcărare primului, calm celui de al doilea.

La stânga, Marte, dinamic, tumultuos, încăpățânat, agresiv
La dreapta, Venus, blândă, maternă, tandră și pașnică

2. Tipul Terra se opune tipului Mercur ca ființă atașată de pământ, atașată muncii manuale, realităților concrete și practice, sentimentelor sale, vieții sedentare, stabile și aspre; se opune intelectualului diletant, curios față de toate, schimbător, imaginativ, incapabil de o muncă stăruitoare, mai cerebral decât afectiv, mai scilpitor decât sincer. Pentru a accentua această opoziție, era fatal să se facă din unul și un nEA, iar din celălalt și un EnA.

La stânga, Terra, muncitor manual, infatigabil, aspru și sedentar
La dreapta, Mercur, intelectual, diletant, instabil și delicat

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

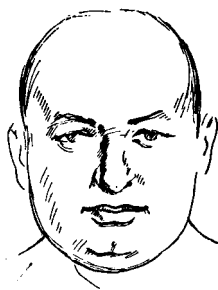
---

3. Perechea Jupiter–Saturn concretizează deosebirea radicală de atitudine față de societate în general.

Jupiter este adaptat la viața socială. Activitățile sale esențiale sunt de ordin social. El are un comportament voluntar în afaceri, în comerț. Spirit practic, clar, extravertit, organizator, optimist; este în mod evident opus tipului Saturn, mizantrop și solitar, incapabil de o bună adaptare socială și făcându-și din aceasta un principiu, refugiat în el însuși, introvertit, neliniștit, scrupulos, taciturn. Evident, aceste trăsături sunt întărite dotându-l pe Jupiter cu o grupare nEA sau EA, iar pe Saturn cu o grupare EnA.

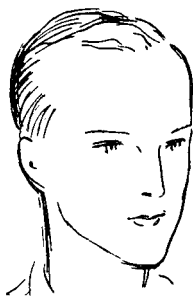

La stânga, Saturn, mizantrop, cu viață interioară ardentă

La dreapta, Jupiter, sociabil și organizator, practic și interesat

4. Rămâne perechea Soare–Lună, care opune cu totul altceva: elanul creator opus pasivității pure, viața opusă stagnării, spiritul inventiv opus asimilării imitative, sufletul opus materiei, activitatea opusă receptivității pure, starea de veghe opusă somnolenței, cum ziua se opune nopții, ființa radioasă unei palori funciare. Cea mai grăitoare modalitate de elan creator fiind

La stânga, Soarele, cu privirea luminoasă, cu viață intelectuală intensă și creatoare

La dreapta, Luna, cu ochi atoni, atașat de trebuințe egotiste și infantile

viața spirituală, Soarele este un tip cu instincte sublimite, cu sentimente delicate, cu inteligență fecundă; Luna este un caracter indolent, greoi, calm, fără viață afectivă și fără viață intelectuală, redus la o uluitoare receptivitate.

„Soarele“ reprezintă EA în măsura în care semnifică ardoarea și inițiativa, dar, pentru a exprima întregul conținut al descrierilor clasice ale acestui tip, este necesar să-i adăugăm creativitatea intelectuală și artistică, bogăția spirituală. Luna, la fel, reprezintă oarecum nEnAP, la care se adaugă o slabă creativitate.

Nici unul din aceste 8 tipuri nu poate exista în stare pură. Realitatea ne furnizează nenumărate aliaje din două sau trei „tipuri“, care se fecundează, se anulează, se compensează și pe care le vom regăsi în clasificarea finală.

D) BIOTIPOLOGIA

Această disciplină, care introduce o fază decisivă, din punctul de vedere al rigorii științifice, în validarea biopsihologică, merită a fi expusă în potențialitățile și limitele sale.

Fie că este endocrinologică o dată cu Pende, sau embriogenetică o dată cu Martiny, biotipologia propune o explicație prin *cauzele* raporturilor formă-caracter, fondează legitimitatea noțiunii de caracter ca realitate bio-fizico-psihologică, sprijinindu-se pe solide metode statistice și biometrice.

NICOLÁ PENDE

Pende a creat știința biotipologică inspirându-se din marile tradiții constituționaliste, pe care el le restructurează cu ajutorul unor criterii antropometrice, radiografice, funcționale, histologice, inframicroscopice etc.

În acest spirit, noțiunea de constituție, care ia în considerare omul în totalitatea sa, se opune „ultraspecializării“ actuale, care studiază „organul și nu organismul total“. Tocmai în acest spirit pionierii constituționaliști au și definit un anumit număr de tipuri, ca acelea deduse din legea celor două forțe antagoniste a lui Alkmeon sau cele ce rezultă din combinații de temperamente hipocratice.

Pe aceeași linie, și pe baze antropometrice, Viola definește doi poli opuși de variație a formei umane: variația în sens longilin și variația în sens brevilin. Tocmai în acest moment intervine Pende și, o dată cu el, noțiunea de pluridimensionalitate constituțională și multiplicarea criteriilor de evaluare.

Pericolul unei atari întreprinderi era să se ajungă la compilații de rezultate fiziologice eterogene și la improductive tabulații statistice. Nicolă Pende a știut să evite acest prim obstacol, definind constituția drept „o formă de organizare unitară guvernată de un statut“. Atribuind acestei noțiuni caracteristicile unei *Gestalt*, are loc, fără îndoială, o apropiere de adevăr, dar, în acest caz, cum să fie utilizat acest adevăr? Cum să opereze în fapte această referire perpetuă la totalitate? Soluția lui Pende constă în a structura datele neuroendocrine în jurul echilibrurilor funcționale tipice. Dar, la rândul său, tipul sau biotipul este definit drept „figura completă a persoanei pe cale de realizare continuă“. La dificultatea de a înțelege acest „complexus“ total, se adaugă acum dificultățile de a-i reconstrui evoluția: atât simultan, în cele două regiuni somatice (fețele morfofiziologice ale faimosului poliedru), cât și psihic (fețele timoneopsihice). Metoda de cercetare propusă, care este una genetică, pare perfect adecvată comprehensiunii biotipului, predeterminărilor sale esențiale, înscrise în planul specific de edificare transmis de ereditate. Numărul și soliditatea rezultatelor obținute ne-o confirmă. Din nefericire, planul de cercetare este în contradicție formală cu spiritul care îl animă. Până în prezent, obiectul biotipologic, în fapte, este aproape exclusiv biofiziologic.

Opera considerabilă a lui Pende cu privire la cunoașterea genetică și biotipologică a constituțiilor somatice își pierde suflul atunci când abordează zonele diencefalo-talamice, „acel loc unde se întâlnesc străfundurile sufletului și pragurile înalte ale chimiei“ (Boven)⁹. În consecință, noțiunea de Plasticitate–Sejunctivitate nu apare în această operă care, în intenția sa, afirmă în permanență unitatea somatopsihică, dar care, în demersul ei istoric, reintroduce dualismul. Vom găsi, în partea metodologică (p. 300) a *Tratatului de medicină biotipologică*, această frază revelatoare: „Există, oare, o psihometrie capabilă să dea o apreciere corectă relațiilor dintre corp și spirit?“ Chiar dacă aceste corespondențe pur statistice ar fi descoperite, nu am poseda totuși semnificația lor psihologică, adică locul și rolul care le revine într-o structură de conștiință în fața lumii¹⁰. În termeni mai concreți, biotipurile descriu temperamentele EnA sau EA sau nEA sau nEnA pe care nu le găsim în stare izolată într-un individ, ci asociate cu o structură de atitudini generale față de viață¹¹, care, prin Plasticitatea și Sejunctivitatea sa, le orientează, le semnifică psihologicește. După ce am exprimat aceste rezerve, de ordin pur metodologic, să abordăm clasificarea biotipologică, clasificare care aliază precizia clinică¹² și ordinea statistică.

Stabilind o corelație între acțiunea antagonistă a celor două ansambluri neurohormonale (anabolism–catabolism) și cele două tipuri, longilin și brevilin, N. Pende izolează în plan statistic patru biotipuri de bază (biotipul fiind valoarea medio-normală a curbei lui Gauss).

I. BIOTIPUL BREVILIN HIPOSTENIC

Talia este cel mai adesea insuficientă, iar greutatea corporală e exagerată, cu tendința la o adipozitate excesivă. Ochii mici, pleoapele tombante, fanta palpebrală îngustă, fața ca o lună plină.

Asimilația alimentară este accentuată, transformarea hidraților de carbon și chiar a protidelor în grăsime este pronunțată, de unde o tendință la obezitate atonică distrofică. Fruntea rotundă, mai degrabă fugind în jos, părul, sprâncenele, barba rare și fine. Etajul inferior al feței este larg, buzele moi și tombante, bărbia rotundă, largă și teșită (predominanță bucală digestivă).

Hipotiroidia și insuficiența antehipofizei se adaugă la aceea a corticosuprarenalelor și a gonadelor. Pe plan caracterologic este calm, somnolent, apatic, sedentar.

Slabă reactivitate și slabă combativitate, natură pasivă și liniștită, tendință la plăceri gastronomice și la somn. Regula este hipoestezia. Inteligența, mai degrabă intuitivă, este lentă. Obedient, muncitor, răbdător, flegmatic, preferă adesea să trăiască în lumea visului.

Correspondența cu topologia noastră, cum era de prevăzut, se reduce la temperament, aici la non-Emotivitate non-Activitate (nEnA), în real acest tip întâlnindu-se decât sub forma de Apatic sau Amorf.

II. BIOTIPUL BREVILIN STENIC

Echilibrul neuroendocrin implică o insuficiență tiroidiană și o predominanță a hormonilor genitali sau corticosuprarenali.

Reacții psihomotorii nu foarte rapide, însă puternice și durabile, cu rezistență la efort. Viguros, dinamic, optimist, sociabil, iubitor de excursii în aer liber și de viață nomadă, e supus depresiei (cicloidism).

Regăsim aici în mod vizibil Activul caracterologic, dar singură insuficiența tiroidiană ne indică non-Emotivitatea, ceea ce nu este prea satisfăcător în privința tendinței cicloide semnalate. Dar se cuvine să adăugăm că fiecare tip fundamental se specificizează în trei sau patru subtipuri potrivit cu jocul funcțiilor endocrine dominante și sub orchestrația hipofizară. În consecință, vom găsi un brevilin stenic hiperpituitar–hipersuprarenalian foarte athletic, combativ și metodic, pe când un alt brevilin hipergenital este mai agreabil în societate, politicos, diplomat, complezent și tandru. Toate aceste variații comportamentale în cadrul aceluiași tip sunt, din nefericire, descrise prea succint și cu un vocabular psihologic prea ambiguu pentru a putea încerca să stabilim corespondențe mai fine cu factorii de Plasticitate.

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

III. BIOTIPUL LONGILIN HIPOSTENIC

Ceea ce frapează este delicatetea generală, fragilitatea, atonia. Ansamblul amintește morfologia copilului mare, prepuber, hipoevaluat.

Tiroida este hiperfuncțională, în timp ce paratiroidele, corticosuprarenala, insulina și hormonii genitali sunt întotdeauna insuficiente.

Psihism sărac, lipsit de forță, deprimare, labilitate, psihoestezie. Reacțiile psihomotorii sunt rapide, însă instabile, din cauza epuizării facile.

Recunoaștem în acest biotip Emotivul non-Activ, „mai imaginativ și sentimental decât senzual și activ (...), tipul muncitorului intelectual schizoid“.

IV. BIOTIPUL LONGILIN HIPERSTENIC

Talia este în general superioară mediei, greutatea corporală inferioară, în pofida excelenței dezvoltării a scheletului și mușchilor.

Frunte înaltă, boselată, fața rectangulară, mai ales în varianta hiperpituitară (este mai îngustă în varianta hipertiroidiană). Cele trei etaje ale feței sunt aproape egale. Orientarea metabolică este net catabolică, iar cei din antichitate au descris acest biotip drept bilios.

Viteză mare a reacțiilor musculare și nervoase¹³, ca și a reacțiilor psihice, sexualitate puternică și controlată. Uneori o anumită tendință paranoică. Caracter echilibrat, pozitiv, dominator al altora și stăpân pe sine. Adaptabilitate polivalentă la toate muncile. Varietățile hipertiroidiană și hipersuprarenaliană corespund unei naturi pasionale ascunsă sub o falsă răceală. În acest biotip regăsim al nostru Emotiv-Activ (EA).

E) M. MARTINY

Cu toate că dr. Martiny are o concepție mai mult embriogenetică decât endocrinologică a tipologiei, lucrările sale se intersectează cu celea ale lui Pende. Tocmai de aceea vom expune aici mai ales ipoteza sa originală asupra ontogenezei feței omului¹⁴.

Ideea centrală a caracterologiei embriogenetice este că „foițele“ (ectoblast, mezoblast, entoblast) suprapuse în „discul embrionar“ s-ar dezvolta cu o predominanță ierarhică variabilă sub impulsul formator al chordoblastului. Se obțin astfel patru somatotipuri și patru mixotipuri, cărora le putem defini forma, funcția fiziologică, trăsăturile de caracter dominante.

„Embriogeneza ne arată că chordul nervos dă prin extremitatea sa anterioară maximum din impulsul său organizator.“ „Pe o față văzută din profil, punctul activ al chordului se proiectează la înălțimea conductului auditiv extern. Fără îndoială că ne găsim aici în punctul central și radiant, în locul geometric al celor mai subtile corelații între formă, funcție și psihism.“

Pornind de la acest fapt biologic primordial, dacă trasăm 4 axe al căror centru răspunde regiunii pretragiene a urechii unei fețe umane etalon (grecul Antinous), se obțin opt direcții spre care se vor exercita deformațiile datorate chordului nervos, dominantelor ecto-mezo-entoblastice și rezultatelor acestora (cf. fig. A).

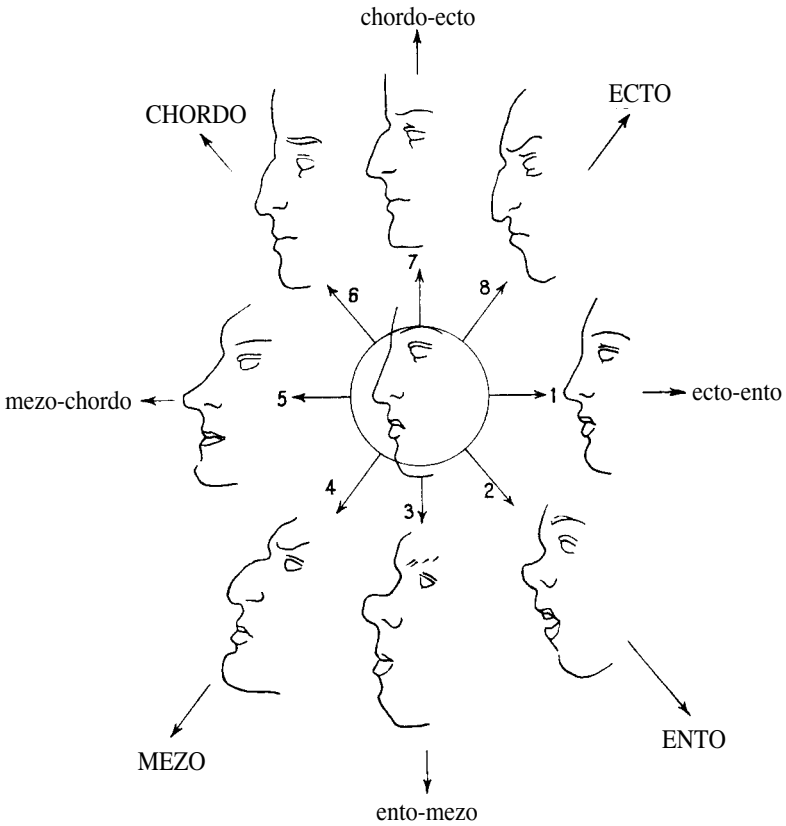

Fig. A: Scara prosopologică a evoluției ontogenetice

— Direcția 1 răspunde planului de dominanță ecto-entoblastică, proiecție a extremității celor două ciclomere posterioare, drept și stâng, pasive.

— Direcția 3 răspunde planului metameric cu dominanță ento-mezoblastică, masiv și material.

— Direcția 5 răspunde planului de dominanță mezo-chordoblastic, proiecție a extremității celor două ciclomere, drept și stâng, active.

— Direcția 7 răspunde planului metameric de dominanță chordo-ectoblastică, rafinat, spiritual.

În consecință o veritabilă explorare biotipologică poate fi efectuată urmărind influența modelantă, „plămădirea ontogenetică“ a celor opt linii de forță, numerotate de la 1 la 8.

Să începem cu biotipul a cărui deformare este cel mai ușor de urmărit, deoarece răspunde apelului verticalei (direcția 3).

ENTO-MEZOBLASTICUL (fig. 3). Modelul este atras în jos; există o analogie între acțiunea forței inductoare și gravitație. Fața și ceafa se prăbușesc la picioarele unui craniu devenit ascuțit la vârf. Fruntea apare joasă și îngustă. Nasul masiv, orizontal, face un unghi aproape drept cu rădăcina sa. Trăsăturile sunt grosolane, ochii mici sub pleoape grele. Ansamblul feței se înscrie frontal și lateral într-un trapez cu baza inferioară.

Reacțiile neuro-senzoriale sunt lipsite de vivacitate. Este un brevilin stenic cu hiper-corticosuprarenalism, hipergenitalism, hiperpituitarism somatotrop în lățime și hipotiroidie. Corman face din el un dilatat. Noi deja putem indica non-Emotivitatea–Activitate (nEA). Un alt factor se degajă la acest „necioplît sau la această matroană“: orientarea spre concret și, poate, aviditatea.

CHORDO-ECTOBLASTICUL (fig.7). Ansamblul feței se înscrie într-un ovoid cu baza superioară. Frunte înaltă, largă, rotunjită. Maxilarul este ascuțit, trăsături aristocratice. Nas subțire, acvilin. Ochi larg deschiși, gene lungi. Ten clar, față surzătoare. Are trăsăturile pure ale unui artist radios. Corman face din el un aliaj de retractat de bază și retractat frontal. Este un longilin elegant, grațios, cu atitudine de nonșalanță, cu gesturi armonioase. Hipogenitalismul și hipertiroidismul specificizează acest efeb sau această băiețoaică cu Emotivitate puternică și sub-Activitate.

Axa 3-7 opune un nEA unui EnA și, în mod secundar, fără a putea afirma nimic, orientarea spre concret și orientarea spre abstract, ca și aviditatea la Sejunctivitatea față de sine, la „dematerializarea și demisia organică“ a ectoblasticului.

ECTO-ENTOBLASTICUL (direcția 1, fig. 1) și *CHORDO-MEZOBLASTICUL* (direcția 5, fig. 5). Chordo-mezoblasticul contrastează net cu biotipul ecto-entoblastic (fig. 1). Să le judecăm: primul (fig. 5) este mai degrabă masculin. Forma sa umană este aceea a unui normolin stenic, nervos, agitat, cu mers suplu, cu gesturi vii și scurte. Ochi vii, ironici. Este mai activ decât nervosul ectoblastic pur, deoarece constituția sa dă o tiroidă mai bună, mai puțin epuizantă. *Ecto-entoblasticul* este un biotip în mod normal feminin. Ochi mângâioși, față plăcută, voce delicată. Acest tip are o adaptare pasivă. Aspectul este indolent și senzual, cu atitudinea de abandonare de sine.

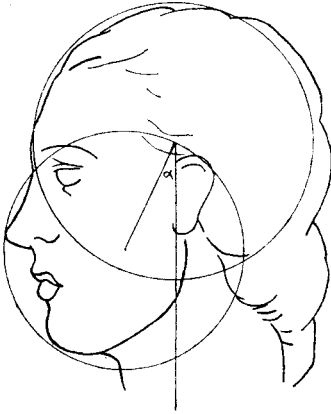

Fig. 1. Biotipul ecto-entoblastic teoretic

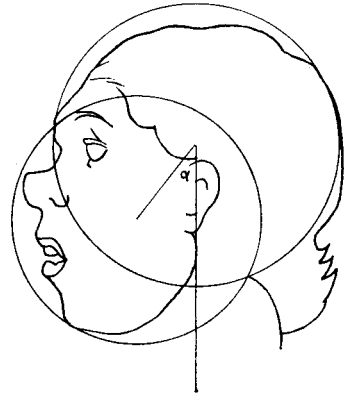

Fig. 2. Biotipul entoblastic teoretic

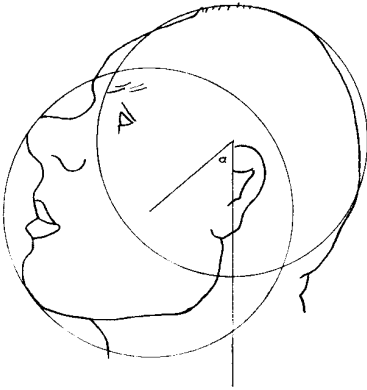

Fig. 3. Biotipul ento-mezoblastic teoretic

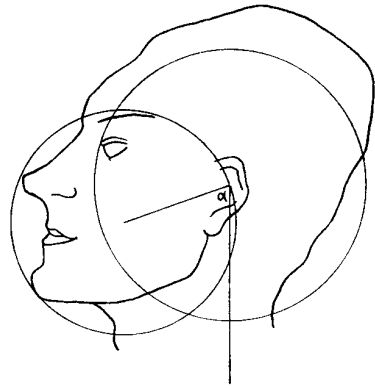

Fig. 5. Biotipul chordo-mezoblastic teoretic

Opoziția Marte-Venus este asociată cu aceea EA-nEnA.

Să comparăm acum, tot două câte două, cele patru biotipuri fundamentale.

ENTOBLASTICUL (fig.2) brevilin astenic manifestă o tendință la sedentaritate calmă, la pasivitate, la reacții psihomotorii lente. Sângele rece, răbdarea nu compensează lipsa de concentrare și tendința la visare cu ochii deschiși, dar are o adaptare ușoară la munca

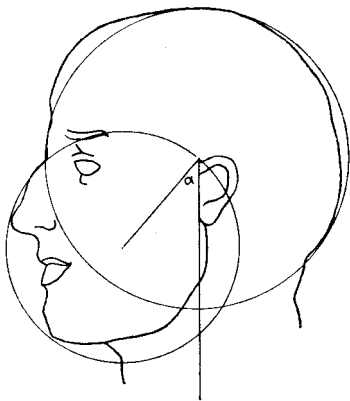

Fig. 6. Biotipul chordoblastic teoretic

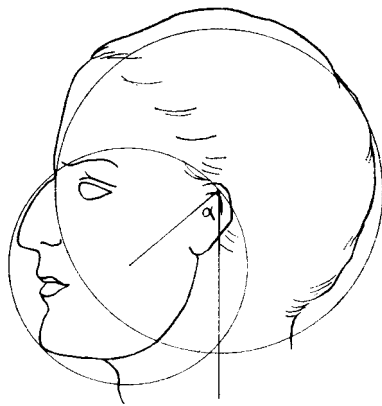

Fig. 7. Biotipul chordo-ectoblastic teoretic

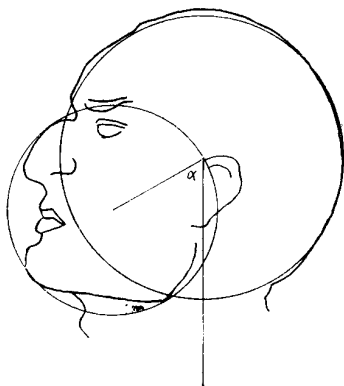

Fig. 10. Biotipul mezoblastic teoretic

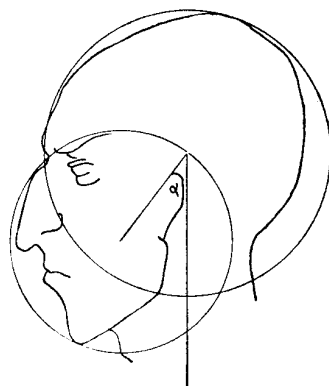

Fig. 11. Biotipul ectoblastic teoretic

monogestuală și monotonă. Corman îl consideră drept un dilatat hipoexcitabil, la care se adaugă retracția de bază.

CHORDOBLASTICUL (fig. 6). Autoritar, stăpân pe sine, organizator, este un longilin stenic. Claritatea de decizie și capacitatea sa de adaptare polivalentă îl fac deosebit de eficace, dar de aici decurge o suprasiguranță în eficacitatea sa și un comportament paranoid. Antiteza

EA-nEnA capătă și mai mult relief dacă facem din primul un nEnAP, iar din cel de al doilea un EAS.

În sfârșit, confruntarea mezoblasticului și ectoblasticului pune accentul pe aviditatea activă a primului și nonaviditatea astenică a celui de al doilea.

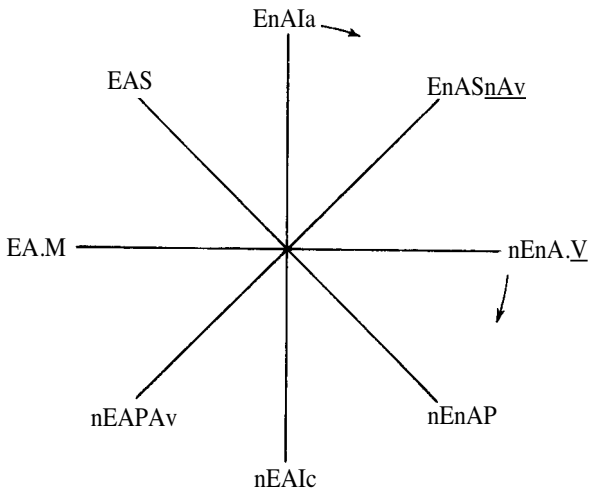
MEZOBLASTICUL (fig.10). Brevilin stenic cu tonus muscular ridicat, mezoblasticul are simțul mișcării și acțiunii. Este vânător înăscut. Pasionat de viață, se adaptează lesne la o muncă sacadată și variată. Cusurul acestui biotip este alternanța mentală (cicloid).

La celălalt pol, *ECTOBLASTICUL* longilin astenic este predispus, în caz de disfazie, la o schizotimie de apărare (fig. 11); prea sensibil, prea vulnerabil de asemenea, se ține adesea în afara vieții.

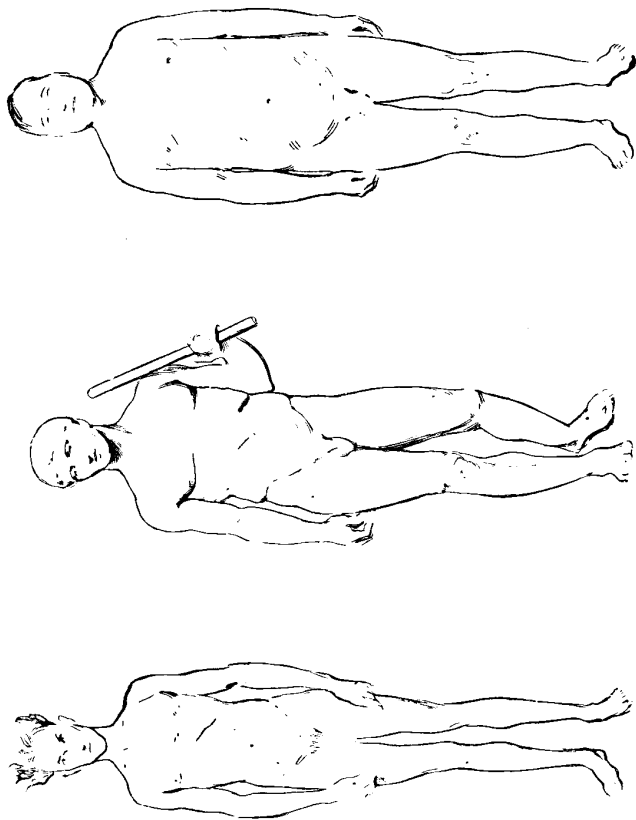
Regrupând corespondențele noastre impresioniste asupra schemei inițiale, se desenează o mișcare generală.

De la punctul de plecare ecto-entoblastic foarte feminin, venusian, de la un amorf paranevros, urmărind sensul acelor unui ceasornic, ajungem la un biotip hiperplastic cu o retragere, cu o închidere tot mai marcată, până la pierderea de contact cu realul (schizotimia ectoblasticului).

Disponând de referiri temperamentale (EA) și de factori de Plasticitate (M, V) (nAv-Av), am putea fi tentați să stabilim corespondențe, termen la termen, cu caracterologia leisseniană. Ne abținem de la aceasta. Biotipurile lui Martiny sunt jaloane, momente. Așa cum vom vedea în portretele noastre din Cartea a treia, deducția caracterologică face să reiasă multiple compensații între factori.

În centru, „modelul“ echilibrului masculin. *La dreapta*, Breviliniu sau Brahitipul; observați trunchiul său proporțional mai dezvoltat decât membrele, brațele și picioarele scurte, masivitatea sa, unghiul xifoïdian și unghiul pubian deschise, „talie“ sa joasă. *La stânga*, Longiliniu sau Longitipul; observați membrele sale mai dezvoltate decât trunchiul, zveltețea, unghiul xifoïdian și unghiul pubian închise, „talie“ sa înaltă.

(După L. Corman, *Diagnostic...*)

Pe de altă parte, determinarea statistică grupează în jurul temperamentului (EA) factorii de Plasticitate–Sejunctivitate care îi sunt cel mai adesea asociați. Nu avem aici de-a face decât cu o frecvență, nu cu o structură. Oricare ar fi referințele inevitabile la atitudinea generală față de viață, datele fiziologice nu pot fi suficiente spre a explica această atitudine și *corespund exclusiv unei deosebiri de tonus neurovegetativ*. Acest tonus este mai ridicat la temperamentele cu predominanță simpaticotonică, care vor tinde spre EA ca limită superioară, mai slabă la temperamentele cu predominanță vagotonică, care, dimpotrivă, vor tinde spre nEnA.

Să trecem acum la tipologiile lui Kretschmer, Sheldon, Jung și Corman.

F) KRETSCHMER

Încă din prefața la celebra sa carte *Structura corpului și caracterul* (1930), Ernst Kretschmer se reclamă de la Kraepelin și declară că a găsit în cele două mari cadre de nosologie psihiatrică ale ilustrului său înaintaș elementele psihologice ale lucrării sale.

Efortul nosologic al lui Kraepelin a dus la opunerea a două tipuri de maladie mentale: nebunia maniaco-depresivă și demența precoce. Renunțând la o enumerare de simptome, Kraepelin a descoperit că era necesar să se examineze în primul rând „modul de a fi al bolnavului în raport cu realitatea înconjurătoare“. Bleuler, mergând pe aceeași cale, a progresat în înțelegerea demenței precoce și, punând pe al doilea plan simptomele (halucinații, idei delirante), a precizat elementul esențial căruia el cel dintâi i-a dat numele de schizofrenie.

El rămânea deci în prezența a două entități: nebunia maniaco-depresivă și schizofrenia, caracterizate prin faptul că în cea de a doua nu mai exista „contact afectiv“ cu bolnavul. Acesta a pierdut *contactul vital cu realitatea*.

Aceste rezultate le preia și le duce mai departe Kretschmer, extinzându-le la psihologia diferențială normală; el face deosebire între *ciclotimi* și *schizotimi*. Principiul acestei distincții este principiul esențial al lui Kraepelin și Bleuler: dereglarea, prin exces sau prin insuficiență, a contactului vital cu realul și cu semenul.

Ciclotimul este sinton, schizotimul nu. Sintonia desemnează atitudinea care ne permite să vibrăm la unison cu ambianța, să comunicăm cu semenul în simpatie. Indivizii „sintoni“ vibrează la unison cu mediul; ei nu trăiesc nici o contradicție dureroasă între „Eu“ și ambianță, nici o veleitate de negare din principiu, nici o dorință de a corecta lumea potrivit unor formule imuabile. Ei ignoră conflictele unei acuități tragice, dar trăiesc în orice lucru, „se topesc în lucruri, plini de simpatie și de milă“¹⁵. Schizofrenia este o ruptură a acestor contacte.

În lucrarea lui Kretschmer se pune, așadar, problema diferențierii, mai întâi în maladiile mentale, apoi în psihologia oamenilor normali, a celor două mari aspecte

ale atitudinii generale față de viață; consonanța și disonanța, sintonia și asintonia, să zicem, spre a regăsi conceptele din primul nostru capitol: Plasticitatea și Sejungtivitatea.

Dacă așa stau lucrurile, atunci teza lui Kretschmer ar trebui, mai devreme sau mai târziu, să introducă un alt principiu de diferențiere privitor la gradul de stenie sau de astenie al acestor tipuri, tocmai aceasta fiind ceea ce se petrece în mod efectiv, cum vom vedea.

CICLOTIMII sau sintonii. „La cicloizi (acest nume reprezintă ciclotimia așa cum o întâlnim la oamenii normali) este vorba de bunătațea de inimă, de cordialitate, bunăvoință și simpatia activă, de toleranța față de cei pe care îi înțelegem bine¹⁶; este, de asemenea, „franchețea, naturalețea și spontaneitatea în expresia afectivă și în mișcare¹⁷. „Cicloizii nu au complexe sau complexe lor sunt insignifiante. Elementele afective ce vin din afară sunt de îndată asimilate și elaborate.¹⁸ „Ei sunt partizani foarte sinceri ai simțului comun, ai deciziilor conciliante, ai compromisurilor afective.¹⁹

SCHIZOTIMII sau disonanții. „Ne imaginăm foarte bine că mulți schizoizi (și aici termenul îi vizează pe schizotimii atenuați pe care îi întâlnim în viața normală) trăiesc în cursul vieții lor o răcire a temperamentului în raporturile cu exteriorul, părțile superficiale rigide strângându-se din ce în ce mai mult în jurul nucleului central rămas sensibil și delicat. Schizoizii cei mai sensibili ne par, la observație, înconjurați de o subțire lamă de gheață și, invers, schizofrenicii cei mai pietrificați în aparență pot face dovadă de hipersensibilitate dacă, întâmplător, punem degetul la acești bolnavi pe un complex personal foarte intim.²⁰ „Schizoizii veritabili resimt toate culorile țipătoare, toate sunetele ascuțite ale vieții reale, care sunt pentru cicloid și omul mijlociu un excitant indispensabil al vieții, ca pe o disonanță urâtă, brutală și chiar dureroasă în plan psihic. «Autismul» lor este o repliere spasmodică asupra lor înșiși... Ei caută singurătatea..., un adăpost pentru sensibilitatea lor prea vulnerabilă.²¹ Ei sunt „sau absolut nesociabili, sau de o sociabilitate eclectică mărginită la un cerc restrâns și închis, ori superficial sociabili, fără comunicare profundă cu anturajul... Le plac cărțile și natura din cauza mizantropiei și a înclinației pentru ceea ce este silențios și inofensiv...“

Alături de acești exaltați silențioși, găsim printre schizoizii nesociabili silueta caracteristică a originalului ursuz, care își clocește capricios ideile în celula sa zăvorâtă, niciodată aerisită: cercetare ipohondrică de mijlocie și exerciții menite să-i mențină pe oameni sănătoși, invenții tehnice, sisteme metafizice. Sub o formă activă, vedem deodată acești făcniți bizari sau aceste capete detracate părăsindu-și cotlonul spre a deveni „iluminați“ și converțiți în fondatorii de secte, predicatori de idealuri umane, partizani ai vegetarianismului, ai gimnasticii, ai Mazdanzan-ului, ai religiei viitorului sau ai tuturor acestora la un loc²².

Deosebiri de atitudine în fața vieții sunt în mod evident legate, crede Kretschmer, de o deosebire esențială a morfologiei, iar ceea ce el numește „schema de constituție“ este o evaluare detaliată a măsurării structurilor corpului, feței, craniului, membrelor, tegumentelor, vaselor, glandelor și viscerelor. Domnul Verdun, de altfel, a determinat progrese importante în metoda antropometrică, progrese care îi permit să completeze raporturile și indicii caracteristici constituțiilor kretschmeriene.

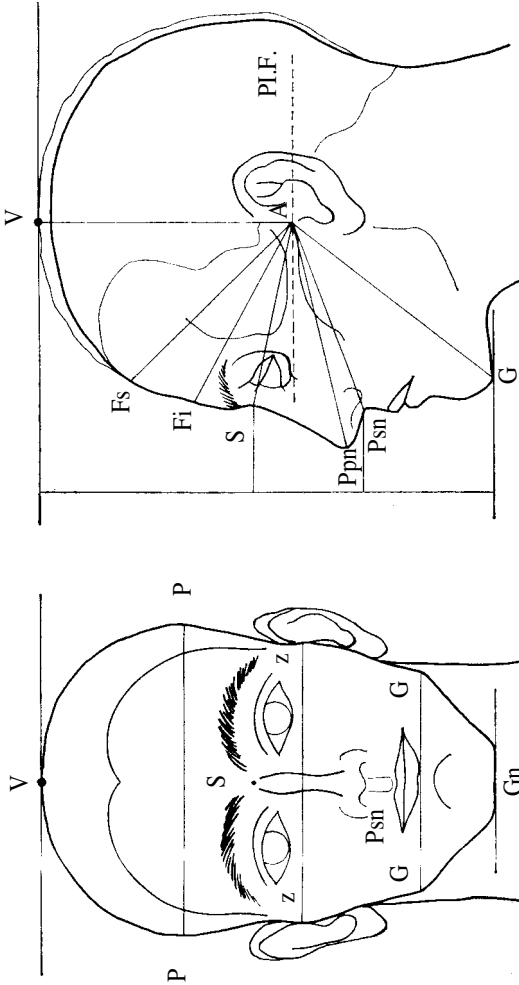

Fig. A: V, vertex; S, șă intersprâncenară; Psn, punct subnazal; Gn, gnathion; PP, diametru biparietal; ZZ, diametru bizigomatic; GG, diametru bigonic.

Fig. B: A, punct auricular; V, vertex; Fs, punct frontal superior; Fi, punct frontal inferior; S, șă intersprâncenară (punct nazal superior); Psn, punct subnazal (p. nazal inferior); Ppn, punct pronazal; G, gnathion; PIF, plan Frankfurt.

TABELUL VALORILOR MEDII (DUPĂ VERDUN)

	Medie aritmetică	σ	Cap total	Talie
			%	%
ÎNĂLȚIMI (în proiecție)				
Talie (în poziție culcat)	169,55	$\pm 6,47$		
Cap total. Gnathion. Vertex	22,41	$\pm 0,747$		13,21
Segment bucal. Gnathion. Psn	6,42	$\pm 0,533$	28,9	3,78
Segment nazal. Șa ispr. Psn	5,42	$\pm 0,363$	24,3	3,19
Față totală. Gnathion. Șa ispr.	11,84		53,2	6,97
Segment cranian. Șa ispr. Vertex	10,57		46,7	6,24
Înălțimea craniului. Axă biaur. Vertex	12,69	$\pm 0,543$	99,9	13,21
			56,5	7,48
PROFUNZIMI (în proiecție)				
Segm. cranian. Diam. biaur. frontal sup.	11,06	$\pm 0,535$		
Segm. cran. Diam. biaur. frontal infer.	10,18	$\pm 0,535$		
Segm. nazal. Diam. biaur-nazal sup.	9,19	$\pm 0,473$		
Segm. nazal. Diam. biaur-nazal inf. (Psn)	10,08	$\pm 0,559$		
Segm. nazal. Diam. biaur.-pronazal	11,47	$\pm 0,485$		
Segm. nazal. Vârful nasului	1,18	$\pm 0,027$		
Segm. bucal. Diam. biaur-mentonier (Gnathion)	12,36	$\pm 0,603$		
LĂȚIMI				
Segm. cran. Diam. bi-parietal	15,36	$\pm 0,577$		
Segm. nazal. Diam. bizigomatic	13,91	$\pm 0,526$		
Segm. bucal. Diam. bigoniac	10,65	$\pm 0,554$		
LUNGIMEA CRANIULUI				
Segm. cran. Diam. fronto-occipital	18,97	$\pm 0,672$		
Greutate	-	-		
VALORI VOLUMETRICE				
Val. vol. somatic global (greutate-densitate)	62,183 l			Volum somatic global
Val. vol. segment bucal	0,765 l	$\pm 0,097$	14,8	1,22
Val. segm. nazal	0,723 l	$\pm 0,090$	13,9	1,16
Val. vol. față total	1,489 l		28,7	2,38
Val. vol. segm. cranian	3,682 l	$\pm 0,367$	71,2	6,08
Val.vol. cap. total	5,171 l		99,9	8,46
Raport volumetric cranio-facial	40,168	$\pm 4,505$		

Prima inovație se referă la tehnica însăși, la utilizarea unei tabele antropometrice universale care asigură fidelitatea măsurărilor lineare și volumetrice ale corpului omenesc. Aceasta pentru că proporțiile volumetrice, așa cum a arătat Viola, sunt încă și mai semnificative decât proporțiile lineare, dar calculul n-a devenit ușor de practicat decât din 1947 încoace, o dată cu punerea în uz a acestui tabel.

Cea de a doua inovație constă în studierea foarte precisă a segmentului cefalic, neglijat până acum, și în stabilirea unui *Model al proporțiilor lineare și volumetrice ale masivului cranio-facial al francezului mijlociu*²³. Dăm alăturat (pp. 84–85) tabelul valorilor medii și al crochiurile care le corespund, dat fiind interesul clinic pe care îl prezintă pentru morfopsihologii francezi. Cu atât mai mult cu cât abaterea-tip permite măsurarea obiectivă a deviației în raport cu normala.

Verdun, aplicând aceste valori volumetrice la studierea constituției individuale, notează că segmentul bucal al leptosomului este dedesubtul mediei, în timp ce valorile segmentului nazal cresc. Vom examina ilustrațiile care, așa cum face Kretschmer, îl opun pe cicloidal Luther schizoidului Calvin (cf. pp. 87–88).

Simpla descriere a acestor două tipuri extreme ne permite să constatăm că, pe cele 3 axe ale relației vitale cu realul, cicloidal este „deschis“, iar schizoidul „închis“.

Adaptat la prezent, la datul schimbător, la latura practică a lucrurilor, cicloidal este, de asemenea, conciliant, sociabil, compătitor și, în sfârșit, își afirmă fără complexe propriul „Eu“.

Dimpotrivă, schizoidul este neadaptat la prezent, este fixat asupra uneia sau câtorva idei abstracte, fiind intransigent, nesociabil, fără comunicare profundă cu anturajul, și nemulțumit de el însuși.

Dar, așa după cum l-am avertizat pe cititor, experiența îl obligă pe Kretschmer să-și nuanțeze tipurile și să admită în primul rând existența unui tip mixt, care ține de cicloidal prin tonusul său mijlociu și de schizoid prin Sejunctivitate, ceea ce el numește *tipul athletic* și care corespunde tipului EAS al lui Le Senne. Din punct de vedere patologic, știm că EAS alimentează grupul paranoicilor și este deci de înțeles de ce Kretschmer îi găsește foarte adesea asociați cu schizofrenicii. El subdivizează apoi ale sale grupuri-limită în două varietăți care tind să se strângă în jurul a ceea ce el numește „poli“: în cazul ciclotimiei „polul vesel“ sau hipomaniac și „polul trist“ sau depresiv; în cazul schizofreniei, „polul sensibil“ și „polul rece“. Trebuie adăugat că în cadrul schizoizilor din primul grup Kretschmer îi distinge pe „tenaci“ de „instabili“²⁴.

Aceste precizări ne vor permite să stabilim un tabel de corespondențe cu tipologia Școlii de la Groningen.

CICLOTIMUL din POLUL VESEL este „iute la mânie, omul unei furii copilărești, care se înfierbântă și se potolește repede. Nu este făcut să-și înghită necazul, să se macine interior, dar, în schimb, este neranchinos“²⁵. Are o mare „capacitate de a gusta umorul și de a râde“²⁶.

LUTHER

Față de picnic (tip ciclotim), cu tendința de expansiune în lățime, moliciune, rotunjime. Fața este surmontată de un craniu mare, rotund, larg, dar nu prea înalt. Armatura osoasă tinde spre formele largi și plate, însă nicidecum greoaie. Depozitele grăsoase sunt abundente. Profilul este unul de slabă curbură, proporțiile etajelor feței sunt armonioase în înălțime. Maxilarul pare totuși mai mare. Nasul este drept, concav, mai degrabă mare, puțin aplatizat, cu vârful cărnos. Ochii sunt mici și înfundați, uneori și reliefați.

CALVIN

Față de schizoid, îngustă și alungită. Îngustimea îi dă adesea o aparență de lungime exagerată. Palid și slab, cu trăsături pronunțate. Există disproporție între lungimea exagerată a nasului și hipoplazia maxilarului inferior. Cu fruntea puțin teșită, partea superioară a conturului facial avansează pe o linie oblică de-a lungul crestei nasului și coboară până la bărbia scurtă, mică. Cele două linii oblice formează un unghi obtuz. Nasul este subțire, ascuțit, lung, cu profilul angulos. Liniile conturului maxilarului fac un unghi aproape obtuz.

„Foarte agitat, ușor influențabil, se atașează de orice nou-venit și îi devine de îndată prieten... Înclinație către un anumit materialism, cu dorința de a se bucura, de a trăi din plin, de a bea, mânca, de a gusta din toate bunurile vieții.”²⁷

Avem deci de-a face cu un hiperstenic–plastic, adică un Coleric „deschis” asupra tuturor axelor de relație cu datul.

CICLOTIMUL din POLUL DEPRESIV. Ritmul psihic al cicloizilor mai deprimați seamănă în esență cu acela al hipomaniacilor prin lipsa de continuitate, de sistem, de logică, prin absența mecanismelor de apărare complicate. Găsim aceeași reacție directă la excitații, aceeași impresionabilitate spontană și suplă, dar ritmul lor este lent, mișcărilor sunt ezitante și sobre, ideile se dezvoltă în timp, deciziile se maturizează greu. Este un temperament greoi²⁸. Kretschmer recomandă să li se amenajeze o viață ordonată, protejată, în care să-și practice obișnuințele, fiind evitate situațiile agitate, pline de responsabilitate, în care ei regăsesc descurajarea și fuga ideilor.

Avem de-a face, în consecință, cu un anumit tip de astenic–plastic; îi vom numi deocamdată Amorfi para-nervoși.

SCHIZOTIMII din POLUL SENSIBIL se divizează ei înșiși, pare-se, în „instabili” și în „tenaci”. Primii, cărora Kretschmer le-a dat o dată calificativul instructiv de „hipomaniaci”, sunt incoerenți, gălăgioși, vulgari, gata de ripostă, elocvenți și de o versatilitate de giruetă²⁹. „Schizoizi vioi, ei sunt rezeziți, distrați sau neastâmpărați, exprimând un ritm motor săltăreț”³⁰ și „deosebit de nerăbdători, capricioși, nonșalanți, nedisciplinați; nu se poate niciodată conta pe ei”³¹.

Aceste câteva trăsături ne permit să recunoaștem un tip de Nervos hiperemotiv îngust M, destul de frecvent. Fie spus în treacăt, factorii Sejunctivității (Îngustime, polaritate M) sunt cei care vin să dea acestui tip morfologia sa anguloasă și alungată de schizoid, în timp ce o Plasticitate totală ar fi fost în mod obligatoriu legată de o dilatare a formelor de tip cicloid.

Indivizii din al doilea subgrup sau „schizoizii hipersensibili”, „tenaci”, sunt — spune Kretschmer — „mai extravaganti, exaltați, obscuri și vagi, mistici, metafizicieni, cu înclinație la sistematizare și la schematizare”³². Noi îi găsim aici pe Sentimentalii înguști, abstracți, tandri, de cea mai bună calitate.

SCHIZOTIMIILE din POLUL RECE au pierdut tocmai acest contact afectiv, această tandrețe încă pronunțată la schizotimii din polul sensibil și la schizoizii mijlocii. „Infirmi în plan afectiv, acești schizoizi nu pot nici măcar compătimi. Ei sunt «străini» de lume. Tenaci, intransigenți, duri, seci, excesivi în reacțiile lor, a căror energie se acumulează îndelung și se dezlănțuie în explozii declanșate de mărunțișuri.”³³ „Temperamente supratensionate”, ei ba se destind, ba se ghemuiesc.

Avem aici de-a face cu un Sentimental sejunctiv pur care, din cauza absenței „tandreței”, are caracteristicile atribuite de Le Senne Apaticului: cruzime și uscăciune afectivă.

Astfel, fără nici un artificiu, caracterologia lui Kretschmer găsește o cale de a se uni cu tipologia lui Le Senne sau cu legea Dilatare–Retracție a lui Corman.

G) SHELDON

William Herbert Sheldon este primul autor, după știința mea, care a utilizat o metodă în același timp psihologică și morfologică. În *Varietățile temperamentului* (1942), tradusă în limba franceză în 1951, celebrul profesor american expune esențialul concepției sale. Pornind de la descrierea exactă a trăsăturilor de caracter așa cum sunt ele date în toate adjectivele posibil aplicabile ființelor omenești, Sheldon, printr-o reducere metodică, reușește să precizeze 60 de trăsături caracteristice, așa încât toate celelalte se reduc la acestea sau sunt determinate prin compoziția lor cu dozaj variabil.

El a observat apoi că aceste 60 de trăsături se organizează statistic în 3 grupe atunci când sunt confruntate cu experiența. Acestor trei grupe el le-a dat numele de VISCEROTONIE, SOMATOTONIE și CEREBROTONIE.

TABELUL LUI SHELDON

Viscerotonie	Somatotonie	Cerebrotonie
1. Relaxare în ținută și mișcare.	1. Ținută și mișcări ferme și decise.	1. Reținere în atitudine și mișcare. Îngustime plină de gravitate.
2. Îi place confortul fizic.	2. Îi place aventura.	2. Reactivitate emotivă excesivă, cu tulburări fiziologice.
3. Lentoare în reacții.	3. Reacții energice.	3. Rapiditate excesivă în reacții.
4. Îi place să se hrănească.	4. Trebuința și plăcerea exercițiului.	4. Gustul intimității.
5. Plăcere de a mânca în grup.	5. Plăcerea de a domina. Pofta puterii.	5. Tensiune mentală excesivă. Hiperatenție. Anxietate.
6. Plăcerea de a digera.	6. Îi plac riscul și hazardul.	6. Secret sentimental. Disimularea emoțiilor.
7. Îi plac ceremoniile curtenesii.	7. Maniere cutezătoare și directe.	7. Mobilitate neliniștită a ochilor și a feței.
8. Sociofilie.	8. Curaj fizic în luptă.	8. Sociofobie.
9. Amabilitate față de toți.	9. Agresivitate competitivă.	9. Abordare socială inhibată.

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

Viscerotonie	Somatotonie	Cerebrotonie
10. Aviditate față de afecțiune și aprobare.	10. Insensibilitate psihologică.	10. Rezistență la obișnuință. Automatizare dificilă.
11. Orientare spre semen.	11. Claustrofobie.	11. Agorafobie.
12. Egalitate de flux emoțional.	12. Absența milei și a gingășiei.	12. Imprevizibilitate a atitudinii.
13. Toleranță.	13. Voce nereținută.	13. Voce reținută. Teamă de a face zgomot.
14. Satisfacție placidă.	14. Indiferență spartană la durere.	14. Hipersensibilitate la durere.
15. Somn profund.	15. Gustul tapajului.	15. Insuficiența somnului. Oboseală cronică.
16. Lipsă de caracter.	16. Hipermaturitate a înfățișării.	16. Vivacitate juvenilă a manierelor și înfățișării.
17. Comunicare liberă și lesnicioasă a sentimentelor. Extraversiune.	17. Orientare spre expansiune activă.	17. Orientare spre introversiune.
18. Relaxare și sociofilie sub influența alcoolului.	18. Suficiență și agresivitate sub influența alcoolului.	18. Rezistență la alcool și la alte droguri deprimante.
19. Nevoia unui semen în caz de dezorientare.	19. Nevoia de acțiune în caz de dezorientare.	19. Nevoia de singurătate în caz de dezorientare.
20. Orientare spre copilărie și relațiile familiale.	20. Orientare spre țelurile și activitățile proprii tinereții.	20. Orientare spre perioadele târzii ale existenței.

Utilizarea grilei este foarte simplă. Iată rețeta acesteia. Transformați fiecare dintre aceste trăsături într-o întrebare care să vă privească și evaluați „nota“ pe care ați obține-o la punctul respectiv, notă mergând de la 1 pentru absența acelei trăsături la dumneavoastră la 7 în cazul intensității ei maxime. În caz de ezitare, cotați 3,5.

Totalizați punctele astfel obținute *pe coloană* și împărțiți totalul fiecărei coloane la 20. Veți obține o cifră care reprezintă intensitatea aspectului „viscerotonic“ al caracterului dumneavoastră, urmată de o cifră care semnifică factorul „somatotonic“, precum și o ultimă cifră ce exprimă componenta „cerebrotonică“. Fiecare dintre aceste cifre este în mod necesar cuprinsă între 1 și 7. Ansamblul celor 3 cifre reprezintă „constituția“ dumneavoastră și este suficient s-o reportați la un *Dicționar al temperamentelor* (pe care din păcate Sheldon nu ni-l dă într-o formă teoretică integrală) pentru a vă vedea descris cu minuțiozitate.

Cele trei cifre–reper sunt, se înțelege, 711, 171, 117. Fiecăreia îi corespunde un caracter omogen și o constituție morfologică (cea ce Sheldon numește un *somatotip*). Le prezentăm aici una după alta.

VISCEROTONICUL (sau 711)³⁴. Flaciditate a trunchiului, a carnației, a mâinilor, a tuturor mușchilor care comandă expresia facială. Mișcarea este de o înceteală cuminte. Nici un semn de tensiune exterioară. Repulsie caracteristică pentru efortul fizic. Metabolism bazal prea puțin ridicat. Pulsul și respirația au tendința de a fi mai lente decât cele normale. Reacțiile emoționale

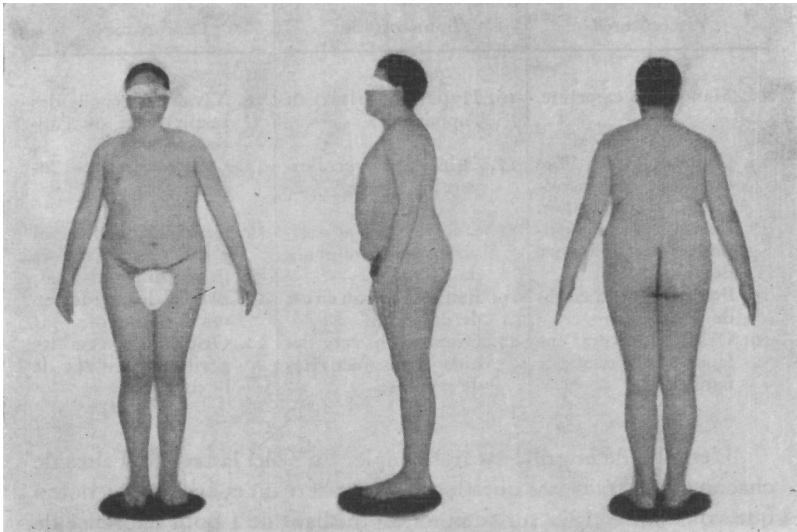

Fig. 1: Endomorfism predominant, cu mezomorfism minim și o ușoară încărcătură secundară de ectomorfism. Somatotip: 7–1–1 1/2. Somatotipuri regionale: 7–1–2, 7–1–1, 7–1–2, 7–1–2, 7–1–1. În cazul comparației cu somatotipul rar: 7–1–1, cf. fig. 1 A în *Varietățile constituției fizice a omului*.

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

sunt lente. Reacțiile faciale sunt nonșalante sau absente, figura este aceea de om blajin și relativ lipsită de mimică.

Bucurie profundă totuși în actul de a mânca și în tot ceea ce îi seamănă (sugere, mestecat, îmbrățișare). Cea mai intensă dintre satisfacțiile sociale este benchetuiala și întârzierea la masă, urmată de digestia calmă. Digestia este întotdeauna bună și fără incidente. Subiecții de acest tip iubesc reuniunile, relațiile sociale, politețea, semnele exterioare de afecțiune; ei înfloresc și se reconfortează în compania celorlalți. Izolarea este pentru dâșii sinonimă cu frustrarea și inconfortul. Amabili și binevoitori, participă la bucuriile și necazurile tuturor. Doresc să fie iubiți de toți cei care îi înconjoară și să li se dea asigurări în această privință. Au o intuiție sigură în contactele lor sociale. Nu se implică în incidente furtunoase, nu se înfurie, nu au incompatibilități. Toleranți, întotdeauna bine dispuși, tind să fie în mod ferm mulțumiți de ei înșiși, nevăzând urgență în nici o situație, fiind mereu destiși. Viața lor nu cunoaște nici o intensitate, iar personalitatea lor este lipsită de „caracter”. Ei se comportă față de toată lumea fără inhibiție, fără control, fără disimulare. Simt nevoia să-și verse grijile, când li se întâmplă, pe umărul semenului, chiar dacă acesta este un necunoscut. Instinct familial puternic. Sunt foarte atașați de familia lor, de mamă, de copilăria lor privită drept perioada cea mai fericită a existenței. Îi adoră pe copii, cu care de altfel se aseamănă în multe privințe.

SOMATOTONICUL sau 171³⁵. Marca sa este disponibilitatea corpului pentru acțiune, în primul rând disponibilitate musculară. Fiecare mișcare a sa este agresivă și fără ezitare. Mersul

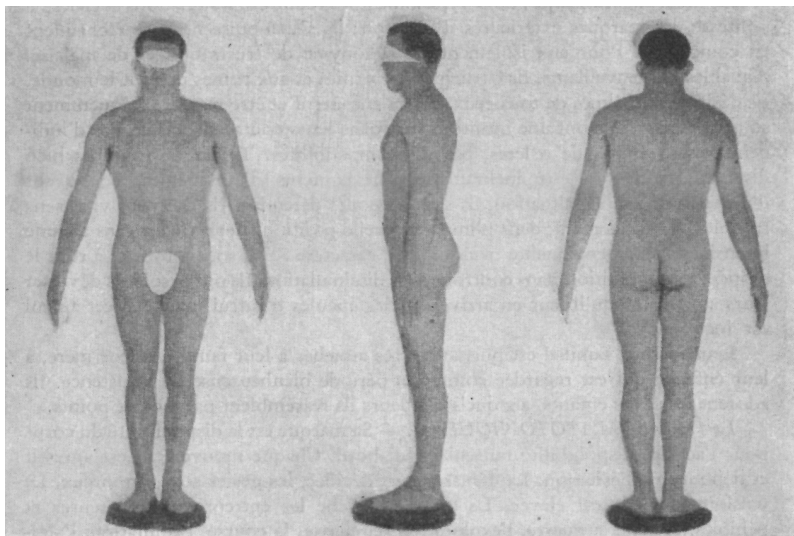

Fig.2: Mezomorfism predominant, cu endomorfism minim și cu o ușoară încărcătură secundară de ectomorfism. Somatotip: 1-7-1 1/2. Somatotipuri regionale: 1-7-1, 1-7-2, 1-7-1, 1-7-2, 1-7-2. În cazul lui 1-7-1, cf. fig. 1B; *ibidem*.

este ferm, gesturile sunt viguroase. Tensiune arterială ridicată. Este în căutare de întreprinderi periculoase și neplăcute. Îi plac războiul, explorarea, vânătoarea, alergarea, echitația, alpinismul etc.; îi plac viteza și excesul de viteză, animalele puternice și musculoase, dulăii, caii și fiarele sălbatice. Nu cunoaște piedici în acțiune. Zis și făcut. Infatigabil, se trezește devreme și are nevoie de exercițiu muscular viguros și regulat. Nevoie de prestigiu, de autoritate, tendință de a se impune, de a-și supune semenul, de a fi servit. Generos, manifestă chiar și în generozitate o „psihologie de senior“.

Imprudent, temerar, jucător, merge întotdeauna la țintă, fără politețe, fără a se furișa, sincer, direct, încrezător în forța sa. Plăcerea competiției, pofta de a-i depăși pe ceilalți, îndrăzneală, iată principalele trăsături ale sale; este dur, inamic al oricăror sensiblerii. Îi plac aerul liber, spațiile vaste, marile proiecte; are oroare de tot ceea ce este mic sau meschin. Vorbește tare, cu o voce sonoră ce se aude de departe. Iubește zgomotul, tapajul, trântitul ușilor, râsul franc. Suportă fără a clipi rănirile și durerea.

Este prea puțin înclinat la introversiune și la conștiința de sine, fiind mereu orientat spre lumea exterioară; trece repede la acțiune, neavând timp să reflecteze. Nu prea știe ce se petrece în el, își ignoră tulburările interne, de unde izbucnește adesea o prăbușire bruscă și fatală, care surprinde cu atât mai mult cu cât subiectul nu s-a plâns niciodată.

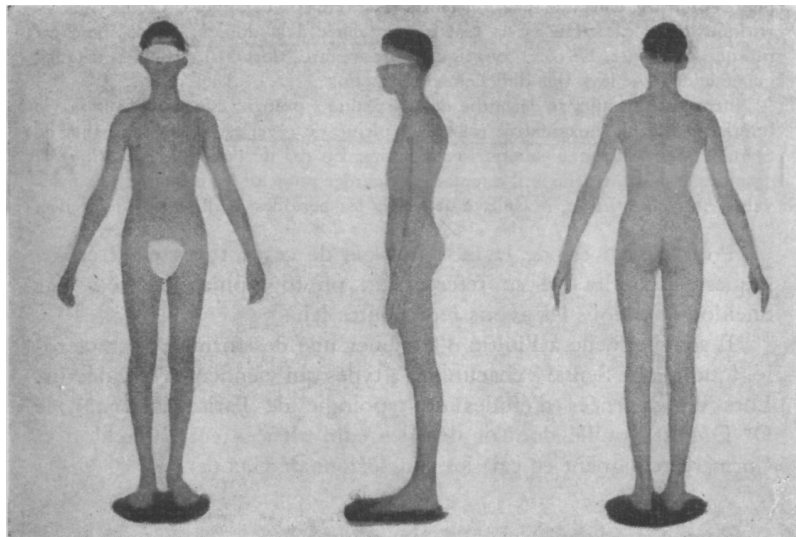

Fig.3: Ectomorfism predominant, cu o ușoară încărcătură secundară în același timp de mezomorfism și de endomorfism. Somatotip: 1 1/2-1 1/2-7. Somatotipurile regionale: 2-1-7, 1-2-7, 1-1-7, 2-2-6, 1-1-7. În cazul 1-1-7, cf. fig. 1C, *ibidem*.

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

Cu toate că, după înfățișare, somatotonicul „pare mai bătrân decât vârsta sa“, el „rămâne tânăr“ și îndrăgostit de această tinerețe. Este neplăcut impresionat de trecerea timpului și are impresia că existența sa e sfârșită o dată cu tinerețea. Nu vrea să îmbătrânească.

CEREBROTONICUL sau 117. Corpul său vedește o contractură penibilă. Toate mișcărilor sunt controlate, buzele sunt strânse. Fața îi este într-o aprehensiune tensionată. Postură cifotică, cu „spate rotund“. Respirație superficială și silențioasă, puls rapid și slab, tensiune de obicei joasă. Organismul cerebrotonicului pare să aibă un prag de reacție coborât la excitațiile de tot felul. Emoțiile și chiar situațiile sociale obișnuite provoacă la el reacții viscerale. Instabil, nervos, tresare ușor sau are, în orice caz, tendința de a tresări interior. Rosește și pălește viu, se tulbură, se încurcă în cuvinte. Are o nevoie profundă și mereu urgentă de singurătate. Rari prieteni intimi sunt admiși în micul cerc al vieții sociale. Vulnerabil, hiperconștient, are un prag al atenției extrem de jos și nimic nu-i scapă, nici chiar ceea ce mai bine ar fi să nu vadă și să nu audă spre binele echilibrului sensibilității sale profunde. Sentimentul insecurității este regulă, asociat cu o repulsie față de risc. Interes și curiozitate față de moarte. Refuz de a se lăsa la voia întâmplării, de a-și exprima sentimentele; detestă să-și deschidă inima sau să-și etaleze corpul. Evită de obicei privirea semenului, dar ochii săi sunt vii și ca și cum ar sta la pândă. Detestă să fie recunoscut sau interpelat, pentru că în general îl surprindem cu „spiritul“ absent. Se retractă în fața contactelor sociale, în special când este vorba de necunoscuți. Îi place să stea într-un colț, într-o încăpere mică și închisă, într-o casă ascunsă. Nu-i place să fie deranjat. Un semn caracteristic pentru acest caracter este reacția anticipată la durere. Insomnia este aproape permanentă. Cerebrotonicul adoarme târziu, doarme prost, iePUREȘTE în general, și se scoală foarte greu dimineața.

Introvers, subiectul se deturneză de la „realitate“ spre a se concentra asupra vieții sale interioare. Viață imaginativă bogată, plină de reverii. Este incapabil să ia o decizie, temporează, șovăie. În caz de necaz, practică „politica struțului“. Are tendința de a păstra pentru el atât veștile bune, cât și pe cele rele. În sfârșit, aspiră să atingă perioade târzii ale existenței.

În ceea ce privește morfologia acestor 3 tipuri caracterologice, va fi suficient să ne referim la fotografiile publicate de Sheldon³⁶ și pe care le-am reprodus.

Pare lucru ușor pentru inițiați să atribuie una din formulele caracterologice ale lui Le Senne fiecăruia din cele 3 tipuri pe care le-am descris. Cu prilejul zilelor consacrate studiilor tipologiei de la Paris (din 1948), dr. Dugast-Rouillé dădea deja echivalențele dintre Sheldon și Corman, ajungând în această privință la aceleași concluzii ca Gex³⁷.

	Corman	Huter
Viscerotonic	Dilatat	Nutriție Naturală
Somatotonic	Retractat lateral	Mișcare
Cerebrotonic	Retractat bază	Sensibilitate

Putem, de asemenea, să recunoaștem un Amorf expansiv în 711, un tip de Coleric combativ în 171 și un Sentimental îngust în 117. Ar fi totuși dovadă de superficialitate să rămânem aici, din trei motive:

1. Pentru că Sheldon declară a ne da pentru aceste tipuri-limită exemple absolut excepționale și că noi suntem obligați să măsurăm în fiecare caracter concret „tendința viscerotonică“, „tendința somatotonică“ și „tendința cerebrotonică“.

Aplicând metoda lui Sheldon constatăm, într-adevăr, că 711, 171 și 117 sunt entități de negăsit și că, în schimb, există din abundență 234, 325, 442 etc.

2. Pentru că Sheldon ține seama, în stabilirea protocolului caracterologic, de suma celor 3 cifre. Acest aspect el l-a dezvoltat în cartea *Varietăți ale constituției fizice a omului* (1940). El face totuși multiple aluzii la acestea în *Varietățile temperaturamentului* (1942). Sheldon distinge subfamiliile: cei total-9, cei total-10, cei total-11, cei total-12, fiecare din aceste subfamiliile având un număr de varietăți determinat de numărul de combinații ale celor 3 cifre, a căror sumă este totalul în chestiune.

Când acest total cade sub 9, individul pare văduvit de virtualități adaptative și trebuie clasificat printre constituționalii inferiori³⁸. La fel, dincolo de 12, unitatea tendințelor devine tot mai dificilă și instabilă; caracterul este lipsit de echilibru.

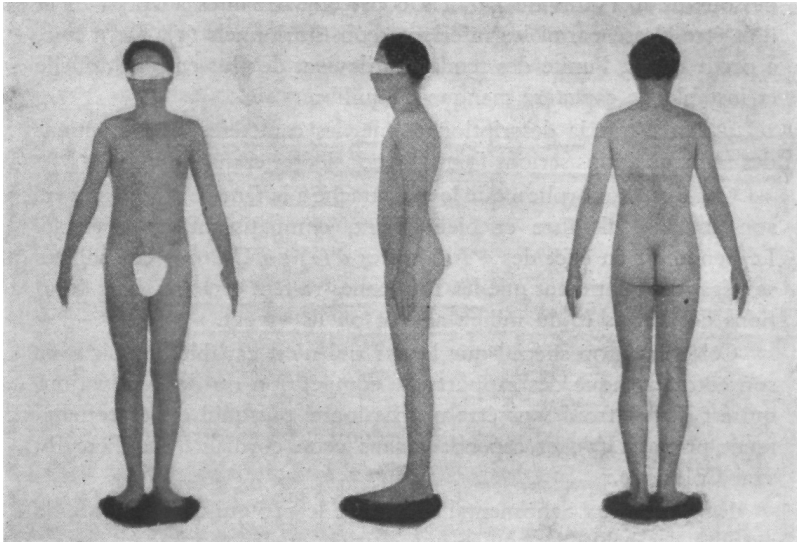

Fig. 4: Un individ mijlociu. Constituție fizică la jumătatea de drum dintre extreme, punând în evidență aproximativ același echilibru între cele 3 componente primare. Somatotip: 4-3 1/2-4. Somatotipuri regionale: 4-4-4, 4-3-3, 4-3-4, 3-4-4, 4-4-3.

3. Pentru că însăși descrierea caracterelor-tip conține trăsături pe care am fi obligați să le considerăm aberante.

În mod curios, „Amorul“, ca și 711 atașat familiei, este orientat spre copilăria sa, altruist și binevoitor, compătimitor și serviabil. Le Senne, într-adevăr, spune despre „Amorfi“: „Din toate aceste cifre se degajă sentimentul că Amorfi rămân străini de emoțiile celorlalți și față de mediul afectiv în care trăiesc“³⁹.

Iată cât de special este Colericul echivalent cu 171, care nu este capabil să aibă cu anturajul său decât raporturi de competiție sau de dominație, care este dur și rece, fără a fi un pasionat, pentru că este esențialmente primar⁴⁰, și totuși lipsit de acea cordialitate familiară a adevăratului Coleric.

În sfârșit, ce curios este Sentimentalul îngust, similar cu 117, care este incapabil să contracteze obișnuințe, care are o atitudine și sentimente imprevizibile, care are „o capacitate surprinzătoare de a-și schimba opiniile“⁴¹ și care pare mai „tânăr“ decât îl arată vârsta din cauza „vivacității juvenile a manierelor și a înfățișării“, care îi marchează fizionomia „cu o vioiciune intensă ca aceea a anumitor specii de păsări insectivore“⁴², trăsături pe care noi le-am atribui mai degrabă Nervosului.

Să revedem comentariile lui Sheldon asupra celor 3 „componente primare“. „Dacă ni se acordă o anumită licență poetică — scrie Sheldon —, am putea descrie prima componentă dinamică drept o dorință manifestă de a îmbrățișa anturajul și de a uni substanța sa cu însăși aceea a individului“⁴³. Viscerotonia înseamnă realism. Viscerotonicul își găsește extazul în stabilirea unei ambianțe „reale“, făcută din lucruri agreabile, care au gust bun, miroase frumos, al căror aspect, sonoritate, contact sunt plăcute. Dorința viscerotonice este de a simți curgând în venele lor seva caldă și hrănitore a pământului⁴⁴. Ei sunt „deschiși“, neexistând în ei decât puține lucruri misterioase; a trăi cu ei înseamnă a-i cunoaște, a-i înțelege și a-i simpatiza⁴⁵.

Aceste cuvinte sunt îndeajuns ca să ne facă să recunoaștem aici însăși antiteza schizoidiei; să spunem deci că *această componentă VISCEROTONICĂ reprezintă în fiecare caracter plasticitatea sa*. Urmarea se deduce cu ușurință.

SOMATOTONIA este în primul rând Activitate. A doua componentă constituie în existență elementul „motor“. Somatotonia reprezintă trebuința devorantă de activitate viguroasă și hotărârea subiectului de a supune mediul voinței sale... Extazul pentru somatotonic se naște din victoria asupra obstacolelor viguros depășite, iar infernul său este inacțiunea⁴⁶. „Subiecții somatotonici tind să nu aibă putere introspectivă; întocmai ca niște puști încărcate, ei au nevoie să fie ațintiți asupra unui obiectiv și descărcați, funcția lor fiind acțiunea.“⁴⁷ Este deci vorba de Activitate.

CEREBROTONIA este în primul rând Emotivitate. Ea constă, pentru un caracter, în a arde o mare cantitate de energie nervoasă și de a flirta cu pericolul „unei epuizări nervoase“⁴⁸, fiind de asemenea „acuitate a atenției“, „intensificare a conștiinței“⁴⁹,

„hipersensibilitate“, „exces de reacție la emoție sau la durere“⁵⁰. Dacă suprimăm din „cerebrotonic“ trăsăturile de caracter care opun în mod formal pe Viscerotonici Cerebrotonicilor (Sociofilie–Sociofobie; Amabilitate față de toată lumea — Abordare socială inhibată; comunicare liberă și ușoară a sentimentelor — Secret sentimental etc.), trăsături ce fac parte din Plasticitate–Sejunctivitate, adică din gradul real de „Viscerotonie“, rămâne pentru a-i caracteriza pe „Cerebrotonici“ gruparea EnA. În această formulă, nA întărește intensitatea lui E și a agitației interioare pe care această Emotivitate o determină. Putem spune că Cerebrotonia este înaintea de toate Emotivitate.

„Reducția“ operată de Sheldon ar putea deci să fie continuată. Ea ar duce în mod necesar la 3 componente ale caracterului, pe care le-am expus:

- Plasticitatea–Sejunctivitatea;
- Activitatea sau puterea de expansiune aflată în rezervă;
- Emotivitatea.

H) JUNG

A venit momentul să comparăm această Plasticitate–Sejunctivitate cu Extraversiunea și Introversiunea descrise de Carl Gustav Jung în *Tipurile psihologice*⁵¹.

La prima vedere, caracterul „plastic“ pare extravertit, iar caracterul „sejunctiv“ introvertit. „Noi — scrie Le Senne — regăsim Extraversiunea și Introversiunea la locul lor în planul caracterelor, Introversiunea la Sentimental, iar Extraversiunea la Sanguin.“⁵² Opinie împărtășită de Corman⁵³ și de Martiny⁵⁴. Acest din urmă autor atașează Primaritatea la Extraversiune, iar Secundaritatea la Introversiune, dar, în afară de aceasta, asimilează gruparea emo-activ cu o funcție. În așa fel încât tipul senzorial echivalează cu nEnA, apaticul devine un „Introvertit–senzorial“, iar amorful un „Extravertit–senzorial“. Ceea ce este în contradicție formală cu descrierea lui Jung, care face din acest din urmă tip un activ.

Un studiu mai aprofundat al textelor ne va dovedi, dimpotrivă, că Extraversiunea nu este Plasticitate, după cum Introversiunea nu este Sejunctivitate. Va fi posibil de arătat, dimpotrivă, că Extraversiunea reprezintă gruparea nEA, iar Introversiunea gruparea EnA.

Uităm prea ușor că Jung, în afara „tipurilor generale de atitudine“, în număr de două, caz în care este vorba tocmai de Extraversiune–Introversiune, distinge o serie de „tipuri funcționale“ care vin să particularizeze și să specificizeze tipurile generale de atitudine, „orientând“ caracterul după aceea din cele 4 funcții care este cea mai exigentă în el: Gândirea, Sentimentul, Senzația, Intuiția.

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

Avem, deci, după Jung, o tipologie cu 8 repere:

Extravertitul	[	1) Tip gândire
		2) „ sentiment
		3) „ senzație
		4) „ intuiție
Introvertitul	[	1) Tip gândire
		2) „ sentiment
		3) „ senzație
		4) „ intuiție

Să spunem mai întâi câteva cuvinte despre ceea ce Jung înțelege prin ale sale două tipuri generale de atitudine:

„Tipurile generale se disting prin atitudinea pe care ei o iau față de obiect. Aceea a Introvertitului este abstractivă; în fond, scopul său este de a-i lua obiectului puterea. Aceea a Extravertitului, dimpotrivă, este pozitivă. El îi afirmă importanța până într-acolo încât să-și orienteze în permanență atitudinea subiectivă după obiectul la care el o raportează. Aceste două tipuri diferă atât de mult, iar contrastul lor este atât de izbitor încât chiar și cei care ignoră totul despre psihologie îl observă”⁵⁵; iar Jung continuă, zugrăvind un tablou foarte pregnant al caracterului închis, bănuitor, nesociabil, în care noi recunoaștem un tip puțin stilizat al Sentimentalului, și un caracter deschis, vesel, amabil, sociabil, în care recunoaștem în mod efectiv câteva trăsături ale Sangvinului. Începe să prindă consistență opinia potrivit căreia am avea realmente de-a face cu „atitudinea generală în fața datului“, pe care am definit-o în capitolul II.

Dacă primele pagini din expunerea sistematică a lui Jung (noi nu avem de judecat aici interpretarea dată de el istoriei ideilor, în acele 336 pagini), în care se găsesc amestecate considerații psihologice și biologice, rămân destul de ambigue, precizările pe care el le face în definirea celor două tipuri sunt mai prețioase: „Întreaga conștiință a Extravertitului privește spre exterior, pentru că întotdeauna de aici îi vine determinația importantă și decisivă..., interesul și atenția sa ascultând de evenimente obiective...“ Extravertitul este *inserat* și nu *adaptat*⁵⁶. „Introvertitul, dimpotrivă, își ridică Eul la rangul de subiect, realizând astfel acea personalizare maladivă a conștiinței care îl face străin față de obiect..., situația predominantă aparținând factorului subiectiv.”⁵⁷

Este deci vorba de orientarea temperamentului, *anterior oricărei descrieri a modalității de adaptare la real*, spre obiect sau spre subiect.

„Introversiunea — scrie Le Senne în darea sa de seamă asupra lucrării lui Jung — este definită drept condiția în care subiectul are un nivel de valoare mai înalt decât

obiectul; Extraversiunea, dimpotrivă, este definită drept condiția în care obiectul are o valoare mai înaltă decât subiectul... Extravertitul este îndreptat spre lucruri, spre exterior; el dă obiectului toată greutatea posibilă în dauna lui însuși... La limită, Extravertitul este amenințat să se piardă în obiect... Introvertitul aruncă un văl subiectiv între percepția obiectelor și el însuși⁵⁸.

Este suficient să comparăm aceste definiții cu celea ale EnA sau nEA, ca să vedem că Introversiunea reprezintă prima grupare, iar Extraversiunea pe cea de a doua: „Inactivitatea deturneză Emotivitatea de la acțiunea asupra lucrurilor, spre a o aduce spre conștiința de sine⁵⁹. O dată cu non-Emotivitatea, activitatea este în întregime îndreptată spre Obiectivitate⁶⁰.

Înțelegem acum ezităările lui Le Senne atunci când el, după ce a aplicat atributul de *extravertit* Sangvinului (din cauza primarității), se vede obligat să-l aplice și Flegmaticului, care are o funcție S⁶¹. Tabloul de corespondențe pe care îl propunem ține seama de acest fenomen:

1. EXTRAVERTITUL TIP LOGIC

Va fi un om care caută să pună toate manifestările vieții sub dependența unor concluzii intelectuale... El măsoară după ele binele și răul, după cum după ele determină frumosul și urâtul. Tot ceea ce se acordă cu formulele sale este exact și tot ceea ce le contrazice este fals... Tipul gândire–extravertit subordonează totul regulii sale; anturajul său trebuie să facă la fel... Morala sa îi interzice excepțiile... În primul rând sunt atinse sentimentele, adversare esențiale al unei reguli intelectuale rigide⁶².

Vom regăsi acest tip în descrierile noastre finale. Vedem de pe acum că avem de-a face cu un nEA complet sejunctiv.

2. EXTRAVERTITUL TIP SENTIMENTAL

Personalitatea se dizolvă cu totul în sentimentul momentului... Și, întocmai ca în viață, situațiile alternează în permanență, declanșând tonalități afective diferite, personalitatea dizolvându-se în tot atâtea sentimente diferite. Exteriorizare sentimentală exagerată, căreia totuși nu-i putem acorda câtuși de puțin încredere. Ele sună a gol, nu conving⁶³.

Acest tip corespunde formulei nEA, încă extrem de plastică (excepție făcând non-Aviditatea și absența de interese senzoriale și cu factor V).

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

---

3. EXTRAVERTITUL TIP SENZITIV

Tema sa constantă este aceea de a simți obiectul, de a avea senzații și, dacă e posibil, să se bucure de ele. Nu este lipsit de amabilitate, ci dimpotrivă... Pentru el nu există nimic deasupra concretului și realului. Nu are nici un ideal... Se transformă într-un juisor grosolan, în esthet rafinat și fără scrupule⁶⁴.

Recunoaștem în acest tip un nEA eminamente „plastic“, însă îngust și nontandru.

4. EXTRAVERTITUL TIP INTUITIV

Intuitivul extravertit nu este niciodată de găsit pe terenul valorilor reale, universal recunoscute, ci întotdeauna acolo unde există posibilități. Are un fler ascuțit pentru tot ce este formă și promite ceva în viitor... Este mereu în căutarea de noi posibilități, situațiile stabile putând să-l înăbușe. Se pare că întreaga lui viață se absoarbe în situația nouă, până în ziua în care i se va părea o închisoare pe care o va trata ca atare... Are prea puțin respect pentru convingerile și obișnuințele mediului său; în consecință, poate fi considerat un aventurier imoral și brutal...⁶⁵.

Avem aici un tip nEA ce va fi caracterizat prin formula nEAP, foarte plastic, cu excepția a 3 aspecte (factorii M, nT și nAv).

5. INTROVERTITUL TIP LOGIC

Ca și tipul logic extravertit, tipul logic introvertit este mai presus de orice influențat de idei. Ele nu răsar de data aceasta din datul obiectiv, ci dintr-un fond subiectiv.

În dezvoltarea ideilor sale el nu dă înapoi de la nici o cutezanță, oricât de mare ar fi aceasta. El se vede totuși pradă unei nemăsurate anxietăți de îndată ce cutezanța sa pare a fi gata să devină realitate. Dat fiind faptul că își gândește problemele până la capăt, el le complică, împotmolindu-se fără încetare în tot felul de scrupule. Îi vine greu să admită că ceea ce este clar pentru el nu este și pentru ceilalți... Străinilor li se pare rebarbativ, inabordabil și orgolios, adesea înăcrit ca urmare a prejudecăților sale prea puțin favorabile societății. Ideile sale, la începție fecunde, devin distractive, întrucât sunt otrăvite de o amărăciune condensată⁶⁶.

Este vorba în mod vizibil aici de tipul EnA, complet sejunctiv.

6. INTROVERTITUL TIP SENTIMENTAL

Acest tip mai curând feminin (ca de altfel și tipul sentimental extravertit) manifestă în afară o discreție armonioasă, un calm agreabil, o egalitate de dispoziție simpatice. În prezența

a ceva antrenant și entuziasmant, ființa de acest tip păstrează la început o neutralitate binevoitoare asociată cu o ușoară bănuială de superioritate critică, ce frânge primul elan al unei firi sensibile. O emoție impetuoasă se vede respinsă de glacitatea sa ucigătoare, în afară de cazul în care, din fundul inconștientului, această emoție nu-l zguduie pe individ... Dat fiind faptul că această ființă pare cel mai adesea rece și rezervată, o judecată superficială îi poate nega orice sensibilitate. Eroare gravă, căci sentimentele nu sunt nicidecum extensive, ci intensive... În consecință, o milă intensivă se închide oricărei exprimări, atinge o profunzime pătimașă, închizând în sine mizeria unei lumi. Poate că în excesul ei va sfârși prin a exploda, conducând la un act uluitor, aproape eroid... Adevărata preocupare a acestui tip este o religiozitate secretă, disimulată în mod anxios...⁶⁷

Acest tip reprezintă al nostru EnA complet sejungtiv, în afară de ceea ce privește factorul T, pe care îl posedă în cel mai înalt grad, ca și factorul V.

7. INTROVERTITUL TIP SENZITIV

Acest tip poate frapa prin calm sau pasivitate, ori prin stăpânirea de sine rațională. Această particularitate, care derutează judecata superficială, își datorează existența lipsei raportului cu obiectul... Un conținut subiectiv ieșit din inconștient se strecoară între influența obiectală și subiect... Subiectul se protejează împotriva acțiunii exercitate de obiect. Subiectivitatea acestui tip este contrară realului... El se mișcă într-o lume mitologică în care obiectele iau înfățișarea unor zei clemenți sau a unor demoni malefici. Fără ca el să fie conștient de lucrul acesta, obiectele își exercită în acest fel acțiunile asupra judecării și comportamentului său. Lumea obiectivă va fi pentru el aparență și comedie⁶⁸.

Avem aici un tip Sentimental para-Nervos căruia i-am putea da drept formulă EnA (P nL Ic M Sa nT).

8. INTROVERTITUL TIP INTUITIV

Tip de om original, visător, vizionar, fantezist, artist. Intuitivul se mulțumește cu percepția. Aprofundarea intuiției îl îndepărtează de realitatea tangibilă și îl face să devină o enigmă pentru anturaj. Artist, arta sa anunță lucruri extraordinare, stranii, cu multiple tente scilpitoare, sublime și ridicele totodată. Impulsivitate și lipsă de măsură, bizar atașament față de impresia sensibilă⁶⁹.

Din toate trăsăturile pe care le dezvoltă Jung, concluzia noastră este: EnA, P L Ia.

Am trecut astfel în revistă tipurile lui Jung; să amintim, în încheiere, deosebirea făcută de el între „tipurile raționale“ (tipul logic și cel sentimental) și „tipurile iraționale“ (tipul senzitiv și cel intuitiv), care corespund, pare-se, Secundarității și

Primarității. Drept urmare, iată cum ar arăta un tablou simplificat al acestor tipuri și al corespondențelor lor:

Extravertiți (nEA)

1) Tip logic	nEAS abstract
2) „ sentimental	nEAS tandru
3) „ senzitiv	nEAP îngust
4) „ intuitiv	nEAP larg

Introvertiți (EnA)

1) Tip logic	EnAS abstract
2) „ sentimental	EnAs tandru
3) „ senzitiv	EnAP îngust
4) „ intuitiv	EnAP larg

D) CORMAN

Ne-a mai rămas să expunem metoda morfopsihologică a lui Louis Corman⁷⁰.

Corman neagă că face o tipologie, el propunând o metodă. Pornind de la o lege empirică, legea de Dilatare–Retracție a formelor formulată de Sigaud, el demonstrează că orice organism viu *se dilată sau se retractă*, după cum mediul în care trăiește este favorabil sau dăunător. Pare greu de admis postulatul potrivit căruia Retracția rezultă exclusiv dintr-o rezistență la mediu. Căci — notează E. Caille — „persoanele nefericite în tinerețea lor ar trebui să fie retractate și viceversa... Doar dacă nu cumva se consideră că anumite medii convin mai bine unor caractere decât altora. În acest caz, însă, caracterul este acela care reacționează la mediu și nu mediul este acela care participă la formația caracterului; întreg acest proces este obscur. Mi se pare că în formele morfologice avem multă ereditate”⁷¹.

Corman a ajuns de fapt să admită dependența de ereditate a formelor constituționale și a caracterului subiacent⁷². Dar metoda sa biodinamică l-a făcut să pună la început accentul mai degrabă pe ceea ce este mișcător decât pe limitele variabilității caracterului.

El consideră că comportamentul în „Retracție” sau în „Dilatare” se explică prin prezența în orice vietate a două „instincte” fundamentale: instinctul de expansiune, care tinde să sporească ființa, instinct legat de forțele de expansiune, și instinctul de conservare, care tinde să protejeze ființa, instinct legat de o sensibilitate destinată să apere organismul. Este evident că variabilitatea va apărea cu atât mai puternică cu cât noțiunea de caracter va fi extinsă la fapte de personalitate. Este cazul lui

Corman, care prezintă caracterul ca pe „o sinteză a vieții afective, a voinței și inteligenței”. Polemica, pentru a fi constructivă, va trebui deci să aibă în vedere faptul de a ști *ce* este constant și *ce* variază și nu proporția, „procentajul” de ereditate morfologică și caracterială. Noi deja am propus o soluție acestei probleme (cf. Cuvânt înaintea la ediția a doua. Realitățile descrise nu aparțin aceleiași plan). Iată de ce, lăsând de-o parte orice preocupare teoretică, abordăm temele esențiale ale metodei lui Corman.

În *Diagnostic du tempérament par la morphologie* (1947) el studiază, în ceea ce privește efectele, acel „instinct de conservare” capabil, spre a proteja ființa, să efectueze o ruptură de contact, o oprire a funcțiilor de relație cu lumea exterioară, în mod normal în cazul oboselii și somnului, în mod patologic în „punerea la adăpost”, fenomen prin care Corman explică unele sindroame ale maladiilor curente și prin care el clarifică faimoasa pierdere a „simțului realului”, de care suferă psihastenicii.

În *Manuel de morpho-psychologie* el descrie, în baza aceleiași legi de Dilatare–Retracție, aplicată de data aceasta exclusiv la normali, diferitele tipuri de Expansiune și de Retracție sau, mai exact, consecințele morfopsihologice ale diferitelor aspecte ale Expansiunii–Retracției.

Expansiunea și Retracția sunt noțiuni dinamice la Corman; el definește temperamentul drept un „mod obișnuit de a acționa și reacționa”⁷³. Tocmai acest mod obișnuit de a fi în lume trebuie să-l cunoască psihologul în mod intuitiv. Acest mod de cunoaștere este indispensabil atunci când obiectul științei este ființa umană. Nu putem cunoaște un individ prin acumulare de trăsături, printr-o colecție de semne pe care el le prezintă, ci trebuie găsit principiul care dă la urma urmei un sens tuturor acestor semne, „mișcarea simplă” care caracterizează cutare individ particular, relația vie dintre un organism conștient și mediul său.

Expansiune și Retracție sunt două modalități extreme ale acestei mișcări vii, „obiectivată, pe de o parte, în morfologie și întemeind, pe de altă parte, individualitatea psihică”⁷⁴. „În consecință, temperamentul de Expansiune este acela la care predomină reacțiile de expansiune; și, invers, temperamentul de Retracție este acela la care predomină reacțiile de punere la adăpost. Primul, absorbind din plin mediul care îl înconjoară, se dezvoltă *dilatându-se*; cel de al doilea, dimpotrivă, respingând cea mai mare parte din elementele mediului, se dezvoltă *retractându-se*.”⁷⁵

Contrar la cele ce ne-am putea aștepta atunci când examinăm aceste noțiuni dintr-un punct de vedere intelectual, în loc să le examinăm din punctul de vedere al vieții (acela adoptat de Corman), Dilatarea este pasivă, iar Retracția este activă. Putem urmări în acest caz evoluția sau mai degrabă formarea caracterului: sugarul este în stadiul de Expansiune pasivă⁷⁶. „La începutul vieții — scrie Corman —, Retracția este absentă, iar lucrul acesta este de înțeles: copilul se bucură la sânul mamei de condiții de protecție speciale, după naștere noi silindu-ne să-i dăm un mediu cât mai mult posibil înrudit cu acela pe care tocmai l-a părăsit. În acest mediu,

nou-născutul este receptivitate pură. Tocmai mulțumită acestor condiții se poate realiza prodigioasa creștere din primele luni... Tipul morfologic care corespunde acestei excelente adaptări la mediu este dilatatul extrem, cu vestibulurile «deschise». Nou-născutul nu are nici un efort de făcut, nici o luptă de dat. Această pasivitate este înscrisă în structura corpului său, în flaciditatea cărnii, în atonia vestibulurilor, în toate structurile care exprimă slăbiciunea sensibilității și a motilității.“

Apoi, în mod progresiv, se trezește viața de relație. O dată cu funcțiile de relație (motilitate, mers, percepții, limbaj, nutriție activă), cercul de Expansiune se întinde, copilul întâlnește obstacolul mediului și forțele străine de tot felul care încep să-l asalteze. Adaptarea necesită în acest caz intervenția unor mecanisme compensatoare, al căror rol esențial este o dezvoltare a sensibilității, apariția conștiinței ca alegere și refuzul elementelor nocive, adică Retracția. „Prin această mișcare de Retracție, organismul rupe contactul cu ceea ce îl înconjoară.“⁷⁷

În această viziune dialectică a dezvoltării, sensibilitatea este o funcție de vigilitate, activitatea de Expansiune devine căutare a unui mediu de elecție, iar Retracția, sursă a conștiinței de sine, este un control și o posibilitate de a alege. În lumina principiului că forma obiectivează funcția, Corman ne dă mijloacele unei lecturi morfopsihologice care ne permite să urmărim pas cu pas acest progres al adaptării. El descoperă și descrie 3 mari forme sau, mai exact, 3 grade de Retracție: „La primul său grad Retracția este dinamizantă, la cel de al doilea ea este interiorizantă, iar la ultimul ei grad este secătuitoare“.

Dacă revenim la imaginea în mod ideal plastică de nou-născut, vom vedea Retracția durificând mai întâi modelul, întărind rezistența organismului la penetrația nediferențiată a tot felul de influențe din mediu, așa încât vom obține *Dilatatul stenic*.

Retracția continuând, vom fi în curând la stadiul de *Retracție laterală*, care lansează individul la cucerirea activă și impetuoasă a mediului său de elecție; apoi la stadiul de *Retracție frontală*, care interiorizează. Aceasta se exprimă printr-un recul al vestibulurilor senzoriale la adăpostul cadrului lor osos și printr-o redresare consecutivă a liniei profilului; ea dă expresie distanței pe care subiectul o pune între el și lucruri, dă expresie apariției reflecției, a judecării, a măsurii. În cazul în care Retracția continuă, păcătuind prin exces, adaptarea devine din ce în ce mai dificilă, subiectul fugind de toate influențele și refugiindu-se în cercul tot mai restrâns al unui mediu de protecție greu de salvagardat. Forțele sale de Expansiune secătuesc, fiind acum utilizate doar la conservare; *Retracția extremă* este secătuitoare.

Revenind, după aceste observații, la psihologia diferențială, Corman arată cum fiecare individ, departe de a trece în mod necesar prin toate aceste stadii, tinde să găsească un anumit mod de adaptare pe acea linie continuă care merge de la Dilatatul pasiv la Retractatul extrem. *Acest mod de adaptare, echilibru viu între forțele sale organice și acțiunea mediului, definește fiecare caracter*. Nu se mai pune problema

de a face o tipologie care tinde în mod nefericit să dea mișcarea vieții unei reprezentări fragmentare, discontinue și încremenite. Va fi suficient să notăm cu grijă marile jaloane ale acestei mișcări, punctele de reper importante de la care pornind va trebui să cercetăm, printr-o intuiție mereu originală, tipul de adaptare al fiecărui individ.

Aceste mari momente, aceste mari jaloane sunt, după părerea lui Corman, de un număr greu de fixat și întotdeauna mult prea convenționale. Cu toate acestea, el distinge:

1. *Dilatatul extrem astenic*, deschis în mod pasiv la tot ceea ce aduce mediul și deci în mare pericol în cazul în care adultul rămâne fixat la acest stadiu original, fără a conserva mediul protejat care îi garantează supraviețuirea;
2. *Dilatatul echilibrat stenic*, caracterizat de o capacitate superioară de adaptare activă;
3. *Retractatul lateral*: activ, dinamic și cuceritor, înfruntând mediul cu o totală încredere în forțele sale;
4. *Retractatul frontal*: chibzuit, măsurat, original;
5. *Retractatul cocoșat*: aliază puterea Retractatului lateral cu chibzuința Retractatului frontal, compoziție care poate produce o mulțime de varietăți;
6. *Retractatul echilibrat stenic*, la care Retractația tinde să devină inhibantă, selecționând relațiile cu lumea exterioară pentru a alimenta o viață interioară foarte bogată;
7. *Retractatul extrem astenic*: pentru el viața nu constă decât în a menține de bine de rău trecutul și obișnuința, în afara cărora individul nu mai poate trăi;
8. Un al optulea tip, cu forțe de Expansiune deficiente, dar cu adaptarea lesnicioasă, este descris sub numele de *Ripostant (Réagissant)*, fiindă incapacabilă de acțiune personală susținută și creatoare, dar eminentemente excitabil și întotdeauna „ripostant“.

Vom regăsi aceste teme în cărțile a doua și a treia. În măsura în care vom fi obligați să fixăm aceste tipuri spre a le compara cu acelea ale tipologiei lui Le Senne, vom pierde din nefericire dinamismul profund al psihologiei lui Corman. Ne vom mulțumi doar să utilizăm, adaptând-o — cu riscurile de rigoare — metoda morfopsihologică.

NOTE

¹ Pentru o abordare teoretică mai aprofundată, cf. *La caractérologie a l'âge scientifique*, édition du Griffon, Neuchâtel (Suisse) et Dunod (France).

² Johann Gaspar Lavater (Zürich, 1741 — idem 1801), filosof, poet și teolog protestant elvețian, fondator al fizionomiei, arta de a diagnostica un caracter judecând după trăsăturile

feței omului. Principalele sale scrieri sunt *Arta de a studia fizionomia* (1772) și *Fragmente fiziognomonice* (1774). (Nota trad.)

³ Le Senne, *Traité de caractérologie*, p. 47.

⁴ *Les hommes, leurs faimes, leurs amours*, éd. de l'auteur S-O.

⁵ *Le voeu suprême de Socrate ou la connaissance de soi-même et des autres*, Vigot, 1953, p. 98.

⁶ Este suficient să ținem seama de două componente, adică să punem unul din cele 4 tipuri hipocratice drept „dominant“, asociindu-l cu un al doilea tip „subdominant“, ca să regăsim în mod vizibil cele 8 caractere ale Școlii de la Groningen. Tabloul ar fi următorul:

nEnAP	Nervos-Sangvin (N.S.)
nEnAS	Nervos-Bilios (N.B.)
nEAP	Sangvin-Bilios (S.B.)
nEAS	Bilios-Nervos (B.N.)
nEAP	Sangvin-Limfatic (S.L.)
nEAS	Bilios-Limfatic (B.L.)
nEnAP	Limfatic-Sangvin (L.S.)
nEnAS	Limfatic-Nervos (L.N.)

⁷ Vannier, *La typologie*, Paris, 1928.

⁸ L. Corman, Rousseau, *Visages et caractères*, Plon, édit.

⁹ Exprimare care în fond denotă viziunea dualistă, contrar funcționalismului axat pe unitatea somatopsihică monistă. (Nota trad.)

¹⁰ O „structură de conștiință“ nu poate exista ca dat original, orice conștiință fiind rezultatul „comerțului“ individului cu lumea în care trăiește. (Nota trad.)

¹¹ Tocmai o astfel de structură definește esențialmente *conștiința* de simpla *conștiență*. (Nota trad.)

¹² Pentru convingere, cf. *Traité de médecine biotypologique*, Doin, 1955, 343.

¹³ Reacțiile musculare le presupun pe cele nervoase, iar cele psihice sunt prin excelență „nervoase“. (Nota trad.)

¹⁴ Expunerea ce urmează este o reluare condensată a capitolului „Biotipologie și prosopologie statică“ din *Traité de médecine biotypologique*, Doin, 1955.

¹⁵ Kretschmer, p. 136.

¹⁶ *Op. cit.*, p. 160.

¹⁷ *Op. cit.*, p. 166.

¹⁸ *Op. cit.*, p. 175.

¹⁹ *Op. cit.*, p. 176.

²⁰ *Op. cit.*, p. 158.

²¹ *Op. cit.*, p. 159. [Este însă de ajuns să știm că *autismul* poate debuta la sugar, ca să fim mai prudenți cu asemenea raționamente cu priză mai ales la literații superficiali.] (Paranteza trad.)

²² *Op. cit.*, pp. 161–162.

²³ Raportat în N. Pende, *Traité de médecine biotypologique*.

²⁴ Kretschmer, *op. cit.*, pp. 175–176.

²⁵ *Op. cit.*, p. 135.

²⁶ *Op. cit.*, p. 136.

- ²⁷ *Op. cit.*, p. 137.
- ²⁸ *Op. cit.*, p. 140.
- ²⁹ *Op. cit.*, p. 162.
- ³⁰ *Op. cit.*, p. 174.
- ³¹ *Op. cit.*, p. 176.
- ³² *Op. cit.*, p. 162.
- ³³ *Op. cit.*, p. 177.
- ³⁴ Sheldon, *Variétés du tempérament*, pp. 36–53.
- ³⁵ *Op. cit.* pp. 54–74.
- ³⁶ *Op. cit.*, pp. 9–10.
- ³⁷ Comunicare scrisă din 23 ian. 1952.
- ³⁸ Sheldon, *op. cit.*, p. 322, notă.
- ³⁹ R. Le Senne, *Traité*, p. 528.
- ⁴⁰ Sheldon, *op. cit.*, p. 285. Somatotonicul trăiește pentru prezent.
- ⁴¹ *Op. cit.*, p. 291.
- ⁴² *Op. cit.*, p. 251.
- ⁴³ *Op. cit.*, p. 273.
- ⁴⁴ *Op. cit.*, p. 277.
- ⁴⁵ *Op. cit.*, p. 278.
- ⁴⁶ *Op. cit.*, p. 282.
- ⁴⁷ *Ibidem*.
- ⁴⁸ *Op. cit.*, p. 299.
- ⁴⁹ *Op. cit.*, p. 303.
- ⁵⁰ *Op. cit.*, p. 307.
- ⁵¹ Tradusă în 1950 (în limba franceză). În limba română a fost tradusă de Viorica Nișcov (Editura Humanitas, București, 1997). (Paranteza trad.)
- ⁵² Le Senne, *Traité*, p. 49.
- ⁵³ *Synthèse des caractères* (Stock).
- ⁵⁴ Proces-verbal du 16–12–1957, commission de psycho-physiologie, centre d'Anthropo-technie.
- ⁵⁵ Jung, *Types psychologiques*, p. 337.
- ⁵⁶ *Op. cit.*, pp. 341–342.
- ⁵⁷ *Op. cit.*, pp. 385–388.
- ⁵⁸ Le Senne, *op. cit.*, p. 227.
- ⁵⁹ *Op. cit.*, p. 183.
- ⁶⁰ Trebuie să luăm aici Obiectivitatea în sensul de Transcendență în raport cu subiectul, deoarece la tipul „logic extravertit” conștiința este în totalitate sclava unei Idei.
- ⁶¹ Le Senne, *op. cit.*, p. 424.
- ⁶² Jung, *op. cit.*, pp. 355–364.
- ⁶³ *Op. cit.*, pp. 365–368.
- ⁶⁴ *Op. cit.*, pp. 373–376.
- ⁶⁵ *Op. cit.*, pp. 378–380.
- ⁶⁶ *Op. cit.*, pp. 393–397.

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

---

⁶⁷ *Op. cit.*, pp. 399–402.

⁶⁸ *Op. cit.*, pp. 407–409.

⁶⁹ *Op. cit.*, pp. 411–412.

⁷⁰ Presupunem, în cele ce urmează, că morfopsihologia lui Corman este bine cunoscută. Cele două lucrări esențiale ale sale în această problemă sunt: *Manuel de morpho-psychologie* (Stock, 1974) și *Diagnostic du tempérament d'après la morphologie* (Amédée Legrand, 1974).

⁷¹ Comunicare scrisă.

⁷² *Synthèse des caractères*, Stock, 1959, p. 10.

⁷³ *Diagnostic du tempérament*, p. 11.

⁷⁴ *Manuel*, p. 38.

⁷⁵ *Diagnostic*, p. 11.

⁷⁶ Cf. *Manuel de morpho-psychologie*, cap. III. în întregime, și *Diagnostic*, cap. II în întregime.

⁷⁷ *Diagnostic*, p. 23.

CARTEA A DOUA

EXPRESIILE MORFOPSIHOLOGICE
ALE PLASTICITĂȚII–SEJUNCTIVITĂȚII

Dacă ar fi să dăm curs tradiției tuturor lucrărilor de morfologie, prosopologie, biotipologie etc., acest capitol ar trebui să înceapă printr-o anatomie a cadrului osos al feței, urmată de miologia completă a expresiilor faciale, tradiție didactică supărătoare, al cărei artificiu perpetuează hiatusul somatopsihic pe care ne propunem să-l umplem. Pe de altă parte, abordând problema pe latura sa filosofică, am putea expune condițiile *a priori* ale posibilității corespondențelor morfocaracterologice. Ceea ce este periculos din mai multe motive. Este, într-adevăr, modul cel mai sigur și, de asemenea, cel mai puțin cartezian de a-ți introduce prejudecățile filosofice cu privire la suflet și corp, ca și principii metodologice personale cu privire la ceea ce este sau nu este științific. Înseamnă a stabili *a priori* că fața omului este o realitate somatică și că nu vom găsi aici decât „corespondențe“ cu psihismul. Nu este posibil de afirmat că morfologia aparține mai mult sufletului decât corpului, sau invers, fără a distruge „natura simplă“ care este obiectul nostru de studiu. Determinarea acestei posibilități sau nonposibilități de corespondențe ar presupune cunoașterea perfectă și prealabilă a genezei și semnificațiilor faptelor bio-fizio-psihologice: geneză care nu este încă decât parțial inteligibilă și semnificații care nu apar decât în experiență. Așa încât vom face „tabula rasa“ în ceea ce privește condițiile *a priori*; să intrăm direct în miezul prosopologiei și să vedem care este starea actuală a acestei experiențe.

Fața noastră se compune din părți mobile, mușchii pielosi care mobilizează tegumentele și funcționează pe un cadru stabil din oase, cartilajii și țesuturi celulo-grăsoase.

Acești mușchi sunt atât de mici și de gingași încât ascultă în orice clipă de incitațiile sistemului nervos superior. Ceea ce este încă și mai adevărat despre mușchii vocii, cei mai delicați și care sunt cei dintâi atinși de valul emoțiilor noastre. De unde sugestia lui Ermiane de a utiliza traseele vocii obținute în foniatrie ca metodă complementară de investigare psihologică.

Pe de altă parte, ansamblul feței noastre, limită între interioritate și mediul ambiant, exprimă în felul său raporturile Eului cu mediul și, de asemenea, gradul de tonus sau de atonie al temperamentului. Orice psiholog care va dori să se intereseze de acest sector nou al experienței va trebui să evite — cum spune Descartes — precipitarea și prejudecata. Evaluarea formelor este o gimnastică specială, descoperirea detaliului tipic fiind dificilă. Kretschmer scrie: „Așa după cum micul semn Babinski, mărunț detaliu exterior, poate denunța alterări subtile, adânc îngropate în masa centrilor nervoși, fiecare centimetru din conturul mâinii și fiecare grad al curbării maxilarului poate deveni indicele unei formule constituționale a unui subiect. Nici un singur fir de păr de pe cap și nici o varietate a vârfului nasului nu ne lasă indiferenți. Cu următoarea rezervă, totuși: fiecare detaliu morfologic nu devine important decât în măsura în care este inserat în cadrul marilor tablouri de ansamblu“¹.

Îl vom pune deci dintr-odată pe cititor în fața experiențelor și a rezultatelor lor, cerându-i să nu judece rău *a priori* metoda morfopsihologică și, dimpotrivă, să-și aducă obolul său la construcția acestei cunoașteri în cazul în care, după un lung antrenament, va fi remarcat relații noi.

*
*   *

Vom începe cu Plasticitatea–Sejunctivitatea. Plasticitatea este legată de *o dilatare în lățime și în profunzime* a feței, iar Sejunctivitatea de o retracție a feței, mai ales în diametrele lățimii și profunzimii.

Teoria biodinamică a lui Corman susține că retracția este în mod necesar semn de *sensibilitate*, retracția fiind o defensă, o punere la adăpost — „o reacție de refuz, o ruptură de contact cu mediul“². Ne putem întreba asupra oportunității acestei inducții, deoarece știm acum că „mediul“ zis „de retracție“ sau „de dilatație“ nu este astfel decât *în raport* cu structura biotipologică a subiectului respectiv. Este mai ușor să admitem că această structură constituțională are răsunet asupra expresiei, asupra jocului muscular care închide și protejează vestibulurile senzoriale³. De altfel, retracția osoasă nu este întotdeauna legată de o sensibilitate. Nu găsim dilatați hiperexcitabili și hiperemotivi? „Asimilarea influențelor mediului ca alimentele“ ni se pare o explicație vagă și insuficientă a fenomenelor de retracție. Oricum ar sta lucrurile, interesează prea puțin că retracția rezultă în mod direct, dintr-o constituție, sau indirect, dintr-un „instinct de conservare în mediu ostil“, deoarece întotdeauna exprimă o închidere față de lume. Fie că este dobândită, cum ar fi vrut-o Corman, fie că exprimă o structură inițială, retracția este în mod cert o ruptură de contact, un mod de Sejunctivitate.

Toate cele 8 tipuri ale lui Le Senne vor putea fi astfel tipuri de Dilatați sau de Retractați. Un Sentimental, de exemplu (pe care riscăm să-l considerăm *a priori* drept

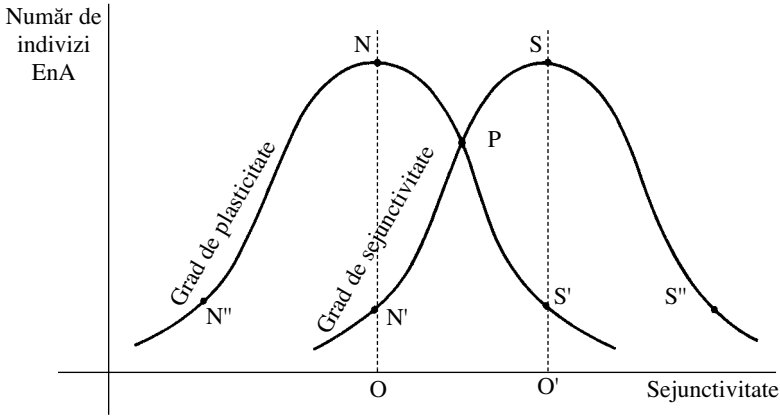
un Retracted total), poate foarte bine, chiar dacă este „Secundar“, să fie larg, concret, conciliant (V), tandru etc.⁴, adică să aibă totodată o Plasticitate care să facă din el un „Dilatat“, în pofida compensației sale de Secundaritate. La fel, un Nervos (cât privește Nervosul, opinia *a priori* este dificilă întrucât, din cauza Primarității, suntem tentați să facem din el un Dilatat, pe când experiența ne arată cel mai adesea Nervos și zvelt, cu trăsături concave) poate foarte bine, deși este „Primar“, să fie Îngust, abstract, combativ (M) etc., adică Sejungtiv în toate aceste privințe. Ceea ce este cert este că un Nervos *totalmente Plastic* va fi în mod efectiv un prunc buclat și că, în ceea ce privește caracterul său, chiar dacă este înrudit cu „Nervosul“ descris de Le Senne, va merita o descriere revizuită. În consecință, „Nervosul“ sau „Sentimentalul“, sau orice alt tip descris de Le Senne este un tip de Nervos, de Sentimental etc. posibil într-un număr limitat, dar deschis și altor posibilituri⁵. Să luăm câteva exemple:

Caracterul cu formula EnAP, totalmente „plastic“, va purta numele de Nervos, dar nu va fi Nervosul lui Le Senne, căci al nostru EnAP va semăna mult cu acela pe care Le Senne îl numește Amorf-para-Nervos. La fel, EnAs totalmente Sejungtiv se va numi și Sentimental, cu toate că seamănă foarte mult (cu excepția Emotivității sale, dar aceasta este atât de „specializată“ încât sunt puține șanse de a fi remarcată) cu Apaticul. „Nervosul“ lui Le Senne și „Sentimentalul“ său se găsesc între aceste două limite. Or, între aceste două limite există în mod necesar „Sejungtivitate“ în „Nervos“ și „Plasticitate“ în „Sentimental“. În mod efectiv, Nervosul descris de Le Senne este nL și M; Sentimentalul său este T și Av. De ce, atunci, în această transformare lentă și continuă care, pornind de la EnA, ne face să trecem de la Plasticitatea pură la Sejungtivitatea pură, să fixăm cutare momente, numite „nervos“ sau „Sentimental“, mai degrabă decât cutare altele⁶?

Această întrebare pretinde un răspuns dublu. Pe de o parte, inteligența umană are în mod cert nevoie de fixitate și de stabilitate. Dacă o caracterologie se prezintă ca tipologie, ea va avea în mod necesar tendința, care ține de exigențele inteliecției, de a descrie „instantanee“ sau „secțiuni“ în această mișcare. Pe de altă parte, interpretarea lui Le Senne este justificată deoarece *în plan statistic* acestea sunt tipuri de „Nervos“ dintre cele mai numeroase în rândurile Nervosilor, în timp ce tipul său de „Sentimental“ este cel mai răspândit în rândurile Sentimentalilor. O curbă de acest gen ne va da o idee în această privință (a se vedea figura de mai jos)⁷.

Este evident că în măsura în care înlocuim o tipologie printr-o metodă, *vom avea tendința de a pierde fixitatea spre a câștiga în suplete*. Dar descrierea sporește în dificultate, devenind idiologică; ea nu va fi posibilă decât dacă acele cadre tipologice ale caracterologiei lui Le Senne sunt bine cunoscute și bine asimilate.

Un procedeu de debut constă, după ce am stabilit măsurătorile celor 8 aspecte ale Plasticității-Sejungtivității, în a căuta media aritmetică. Obținem astfel centrul de referință tipologică, de la care pornind se va efectua descrierea idiologică

EnN, „Nervoșii” după Le Senne, a căror formulă implică un anumit grad de Sejunctivitate (ON').

EnS, „Sentimentalii” după Le Senne, a căror formulă implică un anumit grad de Plasticitate (O'S').

Și unii și ceilalți sunt în plan statistic cei mai numeroși.

EnN'', Nervoși în întregime „plastici”, puțin numeroși.

EnS'', Sentimentali în întregime sejunctivi, puțin numeroși.

En P, EnA, în aceeași măsură plastici și sejunctivi, într-un număr destul de important.

a compensațiilor și a combinațiilor singulare. Un al doilea procedeu, mai precis, constă în a stabili Plasticitatea–Sejunctivitatea medie pentru fiecare din cele 3 aspecte ale atitudinii generale față de viață. Observăm în acest caz că un individ EnA poate fi extrem de „Sentimental” din punct de vedere intelectual (de exemplu, organizator, meticulos, scrupulos în munca sa, păstrându-și ideile pentru sine, căutând dincolo de lucruri principii universale etc.) din cauza unei Sejunctivități relative asupra primului punct, și extrem de „Nervos” din punctul de vedere al raporturilor cu lumea socială (de exemplu, inconstant în sentimente, iubind distracțiile sociale, relațiile cu sexul opus, știind să rădă în societate etc.) din cauza unei Plasticități relative asupra ultimelor două puncte.

Evident, va trebui să găsim *compusul original* pe care îl dă existența în unul și același individ din aceste două ordine de tendințe, punând sub semnul întrebării, în ambele cazuri, unitatea caracterului și, în cazul cel mai extrem, chiar și echilibrul său.

Vom încerca, în ultima parte, să dăm exemple de descrieri idiologice, punând de o parte formula caracterologică cifrată completă (cu 10 cifre), iar, de altă parte, ori de câte ori va fi posibil, crochiul feței umane.

Să abordăm acum partea cea mai dificilă a acestei lucrări, anume tabloul de corespondențe morfocaracterologice. Dificilă deoarece, fără voia noastră, vom fi conduși la stilizarea și accentuarea realităților, care, toate, sunt *vaporoase, nuanțate, discrete*.

I

ETAJUL CEREBRAL ȘI ATITUDINEA FAȚĂ DE LUMEA SENSIBILĂ

Se cuvine să punem de la bun început față în față cele două categorii de lucruri a căror corespondență o vom studia aici.

Pe de o parte, în fața umană, *partea superioară*, apoi liziera părului, până la ochi inclusiv, cu fruntea, tâmplele, arcadele sprâncenare, în calitate de cadru osos, iar ochii ca organe senzoriale⁸.

În acest etaj, vom examina elementele mai fizionomice: fruntea, tâmplele, sprâncenele și situația lor, culoarea ochilor, gradul de tonicitate sau de relaxare a mușchilor pieloși de la acest etaj, aceia care fac să se miște sprâncenele și pleoapele.

Pe de altă parte, vom studia noțiunea de Plasticitate din punct de vedere caracterologic, noțiune care, la acest nivel, cuprinde 3 aspecte:

1. Primaritate;
2. Lărgimea câmpului de conștiință;
3. Orientarea inteligenței spre concret.

Cele 3 aspecte sunt măsurate caracterologic cu ajutorul unui chestionar, măsurarea fiecărui punct făcându-se în 5 întrebări. Iată cele 15 întrebări corespunzătoare⁹:

Grupa 1

PRIMARITATE–SECUNDARITATE

1. Vă interesează îndeosebi rezultatele imediate ale acțiunilor dumneavoastră?
— Sau sunteți călăuzit de ideea viitorului îndepărtat (bătrânețe, lucrare de mare anvergură etc.)?
2. Știți să vă bucurați de prezent pentru el însuși?
— Sau prezentul vă este în mod natural impregnat (în afara oricărei situații personale istorice) de impresii din trecut sau de reflecții asupra viitorului?
3. Preferați, în acțiunile dumneavoastră, să vă supuneți împrejurărilor și să țineți seama de ele?
— Sau invocați bucuros, în momentul acțiunii, principii tradiționale la care țineți?

4. Preferați să vă improvizați acțiunile și să hotărâți pe loc ce veți face?
— Sau vă place să vă organizați acțiunile sau munca, făcându-vă planuri, programe, orare?
5. Vă place schimbarea (schimbarea de locuri, de idei, varietatea de distracții, de metodă de muncă)?
— Sau preferați obișnuitul și întoarcerea regulată a anumitor fapte?

Grupa 2

LĂRGIME-ÎNGUSTIME A CÂMPULUI CONȘTIINȚEI

1. Când vă dedicați unei munci, vă stingheresc prea puțin zgomotele din jur (radio, zgomotele străzii, conversații etc.)?
— Sau, spre a vă duce la îndeplinire cum se cuvine sarcina, eliminați tot ceea ce îi este exterior?
2. Sunteți înțelegător în fața diversiuilor și distracțiilor provocate de alte persoane?
— Sau sunteți nemulțumit (chiar dacă, din anumite motive, nu o arătați) atunci când vin să vă deranjeze în ocupația căreia v-ați consacrat?
3. Vă este de ajuns ca lucrurile să fie făcute „în linii mari” și „în esența lor”?
— Sau le urmăriți cu meticulozitate, în toate detaliile?
4. Acceptați cu ușurință să fiți în întârziere la întâlniri sau la locul de muncă?
— Sau acordați o mare importanță punctualității (chiar dacă, din alte motive, nu o puteți realiza după voință)?
5. Vă interesați de numeroase lucruri, din domenii variate, căutând să aveți o oarecare viziune asupra întregului?
— Sau vă cantonați bucuos în cutare domeniu specializat, pe care căutați să-l stăpâniți în profunzime?

Grupa 3

ORIENTAREA INTELIGENȚEI SPRE CONCRET SAU ABSTRACT

1. Dacă cineva caută să vă convingă, sunteți mai sensibil la probele prin fapte și experiență decât la probele prin raționament?
— Sau vă arătați mai sensibil la argumentații și la probe prin rațiune?
2. Vă interesează în primul rând rezultatele practice ale unei idei sau ale unei imagini?
— Sau apreciați ideea în ea însăși sau mașina pentru ingeniozitatea mecanismului ei?
3. Căutați în primul rând ceea ce este util?
— Sau vi s-a întâmplat să căutați să rezolvați o problemă lipsită de orice utilitate?
4. Aveți nevoie să vedeți, să atingeți, să palpați sau cel puțin să vă imaginați, ca să înțelegeți?
— Sau puteți înțelege în absența oricărei reprezentări concrete?
5. Dacă vreți să învățați o știință, trebuie să vă bazați în permanență pe experimentare și verificarea practică a tot ce studiați?
— Sau credeți că veți ajunge la aceasta mai ușor începând cu studiul teoretic, aplicațiile nefiind în acest caz decât ilustrări accesorii?

*

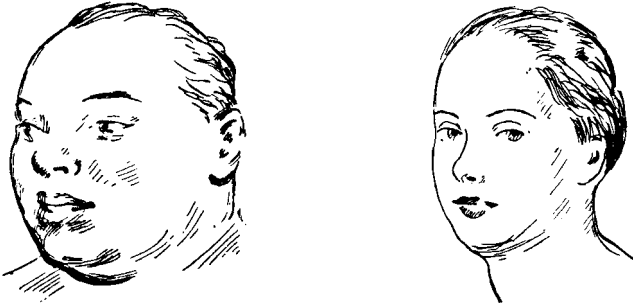
* *

Transformarea răspunsurilor în cifre este foarte simplă. Avem de ținut seama de următoarele convenții:

Plasticitatea este măsurată în mod pozitiv (ar fi fost anormal să dăm o cifră care să tindă spre o funcție care dilată formele) de la 0 la 10 decile. Acceptăm ideea domnului Gex și vom scrie X în cifră romană ori de câte ori o vom întâlni. Fiecare răspuns afirmativ la prima formă a fiecărei întrebări valorează 2 decile pentru Plasticitate dacă este dublată de un „nu“ la a doua formă a întrebării (este cazul tipului de individ totalmente primar, de exemplu, care va răspunde „da“ la fiecare primă formă a întrebărilor din chestionarul grupa 1 și „nu“ la fiecare a doua formă). Invers, fiecare răspuns negativ la prima formă și pozitiv la cea de a doua formă este semn de Sejunctivitate și va valora în mod convențional o decilă. Un *același* răspuns la cele două forme, de două ori „da“ sau de două ori „nu“, se va cota o decilă, la fel ca și imposibilitatea de a răspunde la aceste două forme. După transformarea acestor răspunsuri în cifre, dispunem de 3 cifre, care merge fiecare de la 0 la X, media fiind 555; „Plastici“ *au mai mult* decât media, iar „Sejunctivii“, *mai puțin*.

Pe fața omului, un grad înalt de Plasticitate relativă corespunde unei *dilatări a etajului superior*, iar o mare Sejunctivitate corespunde unei *Retracții* a aceluiași etaj.

1. Să descriem cazul-limită care ar corespunde indicelui 888, de exemplu: fruntea este lată (forțele de dilatare acționează în *lățime*), mult mai lată decât înaltă, tâmpile sunt îndepărtate la maximum una de cealaltă și sunt rotunjite, convexe, ca și restul frunții¹⁰. Din față, nici o linie aparentă nu separă partea temporală a frunții de partea anterioară. Sprâncenele sunt destul de sus situate, perii lor fiind în mod natural plantați ca să degajeze ochiul (lucru pe care îl concepem bine prin inversul dat de sprâncenele *à la Clemenceau*, stufoase și plantate perpendicular pe piele, ceea ce le face să cadă în fața ochilor). Ele sunt departe una de alta, descoperind net glabella¹¹. Această dilatare–deschidere este adesea accentuată, din punct de vedere expresiv, de acțiunea frontalului. Acest mușchi lat și plat care, îndărătul pielii frunții, își are inserția la nivelul sprâncenelor și se contractă pe verticală, de jos în sus, pune în relief spontaneitatea de întâmpinare a susului feței. Subiectul pare uimit, ca și cum s-ar abandona impresiilor. Ochii sunt mari, ușor în relief, distanțați și de o culoare clară. Plasticitatea caracterologică nu trebuie totuși evaluată prin examinarea doar a etajului superior al feței, care servește aici exclusiv drept punct de reper. Există și alți indici, semnificativi pentru deschiderea la real: lățimea gurii, de exemplu, va accentua această impresie de deschidere la lumea sensibilă. În consecință, se impune să ținem seama de raportul suprafeței cadrilaterului senzorial (unghiurile externe ale ochilor și colțurile gurii) cu suprafața totală a cadrului osos al feței.

Iată două fețe care prezintă dilatarea etajului superior, despre care am vorbit. Ele corespund, de altfel, unor mari deosebiri în ceea ce privește caracterul. Trebuie știut că fruntea înaltă este semn de Sejunctivitate, pe când fruntea mijlocie, însă lată, este semn de Plasticitate.

Într-un cuvânt, Plasticitatea va fi marcată cu atât mai clar cu cât tâmpelile vor fi convexe, sprâncenele depărtate, ochii bine deschiși, gura larg despăcată, iar unghiul extern al ochiului apropiat de marginea cadrului osos.

Se cuvine să studiem aceste fețe, ca și pe cele ce urmează, ascunzând orice parte situată dedesubtul liniei ochilor, în așa fel încât să *fixăm bine caracterele lor comune etajului superior*.

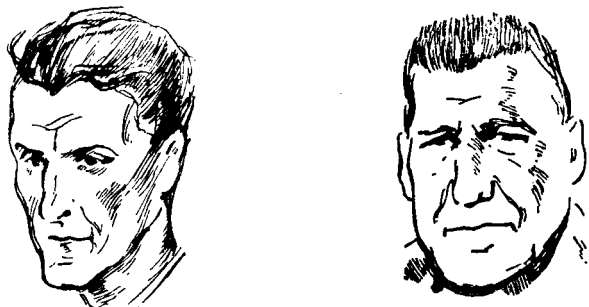
2. Să descriem, dimpotrivă, cazul-limită inferior, care ar corespunde, de exemplu, indicelui 222: fruntea este mai îngustă în diametrul transversal. Această îngustime se marchează fie direct, fie indirect, printr-o *înălțime* mai mare decât media. Într-adevăr, putem considera că această înălțime ar trebui să corespundă în mod normal unei anumite lățimi proporționate. Absența acestui echilibru și ruptura sa în favoarea înălțimii trebuie să ne facă să ne gândim la o retracție în sensul lateral. Tâmpelile sunt scobite, plate sau concave, iar creasta care limitează înainte fața temporală a osului frontal este foarte vizibilă.

Sprâncenele sunt joase, stufoase, apropiate, cu perii orizontali; acestea se împreunează uneori pe o glabellă îngustă, adesea marcată de riduri verticale. Recunoaștem aici contracția sprâncenosului¹², mușchi care își are inserția în partea mijlocie a sprâncenei și se contractă spre simetricul său, umflă capul sprâncenei și produce riduri verticale ale focalizării obișnuite a atenției. Contracția unui alt mușchi, sprâncenosul vertical, care coboară capul sprâncenei și provoacă o încrețire orizontală a rădăcinii nasului, exprimă permanența unei atenții exclusive, încăpățănarea.

Ochii sunt înfundați, relativ mici, apropiați și de culoare închisă. Se observă, de asemenea, o mare frecvență a clipitului, pleoapele, care tind să se unească înaintea irisului, închizând unghiul lacrimal și înșcriind sub acesta câteva riduri ale pielii fine de aici.

Apropierea ochilor în raport cu axa nasului este un fenomen destul de greu de apreciat. În mod normal, distanța care separă cele două extremități interne ale fantei

Iată două fețe „retractate“ la etajul superior; se va observa că fruntea nu este prea lată, ceea ce determină adesea o creștere de înălțime. De notat sprâncenele joase, ochii înfundați și întunecați, sprâncenele apropiate, „bara de reflecție“ din mijlocul frunții.

palpebrale trebuie să fie egală cu lățimea aceleiași fante palpebrale, adică cu lățimea părții vizibile a ochiului. Variațiile sunt de ordinul milimetrilor.

Înfundarea ochilor pare să poată fi mai ușor de pus în evidență prin procedeul descris de Corman în *Diagnostic du tempérament*.

Trebuie să luăm seama totuși la un fapt destul de frecvent, care riscă să falsifice diagnosticul: ochiul se află la limita dintre etajul superior și etajul mijlociu al feței; i se va întâmpla să suporte *contralovitura a ceea ce se petrece în etajul mijlociu*. Vom vedea mai târziu ce înseamnă „Retracția latero-nazală“; să spunem aici totuși că ea constituie un recul al masivului osos al pomeților, o înfundare a acelor plaje ale feței ce se găsesc sub ochi, de o parte și de alta a nasului. Or, o Retracție latero-nazală accentuată poate antrena orbita în retragerea sa. Înfundarea ochiului poate fi în acest caz o rezultată mecanică de care nu va trebui să ținem seama la etajul superior. În aceste cazuri, de altfel, dacă celelalte elemente morfologice sunt dilatate, ochii vor fi mari, limpezi, destul de spațiați, iar înfundarea lor ar constitui o anomalie. Evident, o anomalie de felul acesta nu este exclusă. Ea va fi studiată într-un paragraf ulterior.

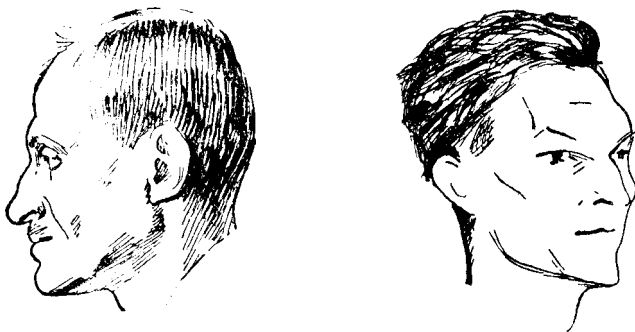
Dacă coborâm o verticală sprijinită pe marginea antero-superioară a orbitei, fața fiind dreaptă, putem aprecia gradul de retracție al ochiului. Să nu luăm punctul de sprijin pe pomeți, a căror retracție eventuală ar putea fi sursă de eroare.

Este important de știut că momentan *nu avem a ține seama de oblicitatea sau de verticalitatea frunții*. Acest semn, pe care îl considerăm extrem

de important, este rezultanta unor forțe biopsihologice ce vor fi studiate o dată cu etajul mijlociu.

Un alt aspect îl constituie convexitatea frunții în sensul lateral. Dacă fruntea plastică este, cum am văzut, de regulă convexă în sensul lateral, fruntea sejunctivă este mai puțin convexă, mai curând plată. Poate fi, deci, plat oblică sau plat verticală. Important este aici să fie plată. La limita extremă a sejunctiei, fruntea poate fi concavă, adică marcată de o scobitură subliniată, în general, de un rid orizontal la mijlocul ei. Această scobitură, pe care Corman o numește „bară de reflecție“, trebuie interpretată în mod nuanțat. Când este foarte marcată, este semnul unei Sejunctivități care inhibă și paralizează acțiunea, indiciul unei rupturi atât de mari cu realul încât inserția devine improbabilă. Ea capătă în acest caz numele de „bară de oprire“. Marcată fără exces, ea indică un mare grad de Sejunctivitate. Trebuie, de asemenea, notat că în unele cazuri de Sejunctivitate compensată (vom studia numaidecât aceste cazuri) zona inferioară a frunții se bombează — ceea ce numim „proeminența supraorbitară“ —, dând *iluzia* unei scobituri mai mari decât în realitate. Va trebui să ținem seama de acest efect în aprecierea „barei de oprire“.

Un alt fenomen poate „ascunde“ aplatizarea tâmpelor, anume dezvoltarea mușchiului temporal, care își are inserțiile anterioare pe această parte a fosei temporale, spre a-și căuta dedesubtul arcadei osoase a zigomei inserția sa terminală pe apofixa coronoidă a maxilarului inferior. Această dezvoltare a mușchiului (semn, după cum vom vedea, al altor trăsături de caracter) face prea puțin vizibilă concavitatea tâmpelor. Trebuie ținut seama și să-i dăm toată atenția crestei temporale, care limitează fruntea sejunctivului la dreapta și la stânga și care, cel mai adesea, rămâne vizibilă.

Iată două fețe care prezintă „bara de reflecție“. La cea din dreapta ea este armonioasă și se datorează unei bombări a părții inferioare a frunții. La fața din stânga ea este joasă și profundă. Aceasta din urmă este fața unui bolnav mintal.

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

Studierea etajului superior este, evident, departe de a fi epuizată prin aceste câteva notații. Patologia inteligenței și patologia caracterelor sunt în mod cert posibile pornind de la examinarea detaliată a frunților umane. Aceste considerații depășesc însă cu mult limitele a ceea ce ne-am impus, așa încât rămânem la această simplă aluzie¹³.

Ne rămâne să distribuim caracteristicile etajului superior, așa cum le-am descris, în tabloul Plasticității–Sejunctivității cu privire la datul sensibil, în așa fel încât să putem interpreta celelalte 6 combinații posibile ale celor 3 factori: Primaritate–Secundaritate, Lărgime–Îngustime, Concret–Abstract.

Combinațiile tuturor modurilor posibile produc uneori rezultante mecanice greu de interpretat; pe de altă parte, s-a întâmplat ca semnele de obicei atribuite unuia dintre cei 3 factori să fie în mod anormal reprezentative pentru unul din ceilalți doi. Tabloul de mai jos este *statisticește* verificat, iar aceasta îi marchează, în mod evident, limitele de aplicare.

Etaj superior	Plasticitate	Sejunctivitate
Primaritate– Secundaritate	<p>Frunte uniformă, în general convexă.</p> <p>Sprâncene normal situate sau situate prea sus. Acțiune a frontalului. Ochi mari, luminoși, cel mai adesea destul de reliefați.</p>	<p>Frunte mai curând plată. Zonă retractată în mijlocul frunții. „Bară de reflecție“.</p> <p>Sprâncene situate jos, atârând peste orbite.</p> <p>Ochi mai degrabă mici, de culoare închisă, înfundați în orbite. Clipit frecvent.</p>
Lărgime– Îngustime a câmpului de conștiință	<p>Sprâncene îndepărtate una de alta. Ochi distanțați. Cadru mic important. Tâmpile convexe. Fără creste temporale vizibile.</p>	<p>Sprâncene apropiate. Acțiune a sprâncenosului. Ochi apropiați. Clipit frecvent. Tâmpile scobite sau creste temporale reliefate pe laturile frunții, cu atât mai apropiate cu cât Îngustimea este mai accentuată.</p>
Orientare spre concret sau abstract	<p>Frunte proporțional mai lată decât înaltă. Bombare supraorbitară, înaltă și în relief.</p>	<p>Frunte proporțional mai înaltă decât lată. „Bară de reflecție“ joasă, când există, și zonă a boselor frontale (partea superioară a frunții) dezvoltată în înălțime.</p>

II

ETAJUL MIJLOCIU AL FEȚEI ȘI ATITUDINEA FAȚĂ DE SEMEN

Pe fața omului, etajul mijlociu sau afectiv este cuprins între o linie orizontală care trece prin mijlocul ochilor și o a doua linie orizontală ce trece sub baza nasului. Aceste limite sunt absolut convenționale și vom vedea, în repetate rânduri, caracteristicile etajului mijlociu răsfrângându-se asupra etajului inferior, dar și asupra etajului superior. La acest etaj, vom avea de luat în considerare cadrul osos al pomeților, nasul și obraji.

Pe de altă parte, avem de luat în considerare noțiunea de Plasticitate-Sejunctivitate din punct de vedere caracterologic, ea cuprinzând la acest nivel 3 aspecte:

1. Conciliere sau opoziție	}	Factor V sau factor M
2. Încredere și sociabilitate sau insociabilitate, neîncredere	}	Factor J sau factor Sa
3. Capacitate sau incapacitate de simpatie	}	Tandrețe sau Răceală afectivă

Aceste 3 aspecte sunt măsurate din punct de vedere caracterologic cu ajutorul unui chestionar cu câte 5 întrebări despre fiecare aspect, prin procedeul de transformare a răspunsurilor în cifre de la 0 la X (ca mai înainte). Așadar, nu vom repeta cele spuse la locul respectiv. Iată cele 15 întrebări corespunzătoare:

Grupa 1
CONCILIERE SAU OPOZIȚIE

1. Atunci când un conflict sau o discuție prea vie este pe punctul de a izbucni, preferați să cedați (fie și în aparență) spre a-l /o evita?
— Sau îl/o înfrunțați?
2. Atunci când un adversar are cuvântul, sunteți sensibili mai ales la punctele asupra cărora sunteți de aceeași părere cu el?
— Sau asupra punctelor în care opiniile dumneavoastră sunt în divergență?
3. La capătul unei discuții, acceptați fără supărare concesiile chiar și într-o chestiune la care țineți mult?
— Sau rămâneți tranșant și categoric la punctul dumneavoastră de vedere, evitând orice compromis?
4. Reușiți, fără a vă forța, să aduceți complimente cuiva pe care nu-l iubiți, în cazul în care acesta are parte de un eveniment fericit sau posedă ceva frumos?
— Sau, într-un asemenea caz, trebuie să faceți mari eforturi pentru a-l felicita?
5. Vă acomodați în mod spontan cu obișnuințele celorlalți?
— Sau vă păstrați, în toate mediile, obișnuințele personale?

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

Grupa 2

ÎNCREDERE–SOCIABILITATE SAU NEÎNCREDERE–INSOCIABILITATE

1. Vă plac reuniunile, viața în grup?
— Sau preferați singurătatea până și în distracțiile dumneavoastră?
2. Participanți cu ușurință la veselia unui grup care nu vă este cu totul familiar?
— Sau, într-un astfel de caz, sunteți destul de greu de „dezghețat” și rămâneți un anumit timp indispuș?
3. Dintre persoanele care vă înconjoară, vă faceți repede confidenți, cel puțin pentru anumite lucruri?
— Sau nu schimbați cu ele decât fraze superficiale, rezervând confidențele doar pentru un prieten?
4. Căutați să vă aveți „bine” cu toată lumea?
— Sau această căutare nu are pentru dumneavoastră nici un sens?
5. Vă exprimați cu ușurință în fața semenului opiniile, impresiile personale, sentimentele?
— Sau evitați să vă confesați trăirile în fața celor ce vă înconjoară?

Grupa 3

TANDREȚE SAU RĂCEALĂ AFECTIVĂ

1. Sunteți repede invadat de milă?
— Sau rămâneți rece și obiectiv chiar și atunci când căutați să-i ajutați în mod eficace pe ceilalți?
2. Vă place să vă înconjurați de animale domestice?
— Sau vi se pare că prezența lor nu v-ar aduce nimic decât necazul de a vă ocupa de ele?
3. Vă amestecați cu simpatie în jocul copiilor?
— Sau strigătele lor, agitația lor vă fac rapid să căutați să-i îndepărtați?
4. Vă „atașați” de prieteni, de colaboratori, de superiori sau de servitori?
— Sau sunteți dintre cei care nu se „atașează”?
5. Simpatizați din capul locului cu acela care vă povestește nenorocirile sau bucuriile sale, iar povestirea sa vă mișcă afectiv?
— Sau nu puteți să-i împărtășiți necazul sau bucuria decât făcând efortul de a vi le reprezenta în plan intelectual?

După transformarea în decile a răspunsurilor la aceste întrebări, vom obține și aici un grup de 3 cifre, care merg de la 0 la X. Media fiind 555, „Plasticii sentimentali” vor avea mai mult, iar „Sejunctivii sentimentali” mai puțin. Aceste 3 aspecte fiind deosebit de importante, vom utiliza spre a le descrie morfologic o altă metodă decât aceea utilizată în grupele precedente.

1. Polaritatea (factorii V și M)

Să spunem numaidecât că avem de-a face cu unul din aspectele cel mai lesne de recunoscut. Factorul M corespunde unui profil oblic, cu frunte teșită, nas îndreptat înainte; factorul V se traduce printr-un profil mai drept pe toată înălțimea feței. Mi-a trebuit mult timp până când să-mi dau seama de lucrul acesta atât de simplu, pentru că am fost derutat foarte tare de cele două noțiuni de *Retracție laterală* și de *Retracție frontală* utilizate de Corman. Numai după îndelungate anchete am băgat de seamă că de fapt există două feluri de Retracție frontală, una directă, cealaltă indirectă. Pentru a face înțeles acest fapt, trebuie să încep cu morfologia subiecților a căror structură caracterologică poartă un factor M foarte puternic.

Acest aspect al Sejungtivității corespunde în mod efectiv, orice ar spune unii discipoli ai lui Corman, unei *Retracții laterale*. Aceasta are drept efect turtirea feței pe laterală și transformarea, de exemplu, a cercului în pătrat sau în dreptunghi.

Această Retracție laterală este totuși greu de decelat ca atare, deoarece ar putea fi confundată în mod abuziv cu o alungire a feței (alungire care are altă cauză, după cum vom vedea), ea nefiind „dinamizantă“ (factor M) decât dacă se efectuează pe un „fond“ stenic, adică pe un model ferm al musculaturii, care adesea maschează vederea Retracției laterale ce interesează masivul osos al etajului mijlociu.

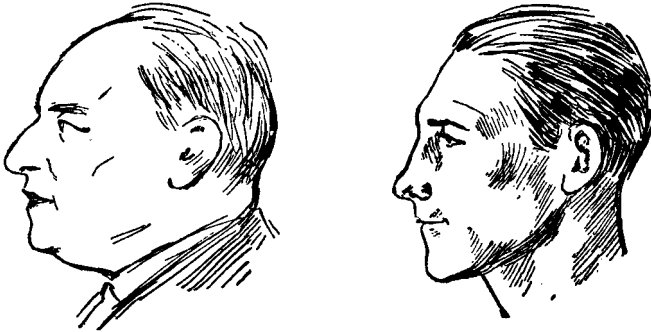

Se va observa pe această față Retracția laterală, făcută vizibilă de umbrele desenu-lui. Această Retracție activă proiectează înainte etajul mijlociu, provocând linii mai înclinate ale frunții și nasului.

Dar „presând“ astfel dintr-o parte fața, Retracția laterală produce o proeminare a etajului mijlociu, iar domnul Francis Baud a scos bine în relief acest aspect în opusculul său consacrat fizionomiei umane¹⁴. Această proeminare a masivului osos al etajului mijlociu provoacă o serie de consecințe ce ne vor permite să diagnosticăm Retracția laterală, cel mai adesea prea puțin vizibilă în mod direct.

Așa cum, prinzând cu degetele la mijloc un elastic întins vertical și trăgându-l înainte, producem un unghi mai mult sau mai puțin ascuțit între cele două jumătăți superioară și inferioară ale firului, la fel proeminarea etajului mijlociu al feței provoacă o înclinație generală a liniilor, care va fi deosebit de vizibilă din *profil*. Consecința imediată este, într-adevăr, oblicitatea frunții și saltul înainte al nasului.

Invers, polaritatea V ca aspect al Plasticității sentimentale are drept expresie o dilatare în lățime a etajului mijlociu, care are drept consecință o redresare a liniei generale a profilului sau cel puțin o convexitate mai atenuată.

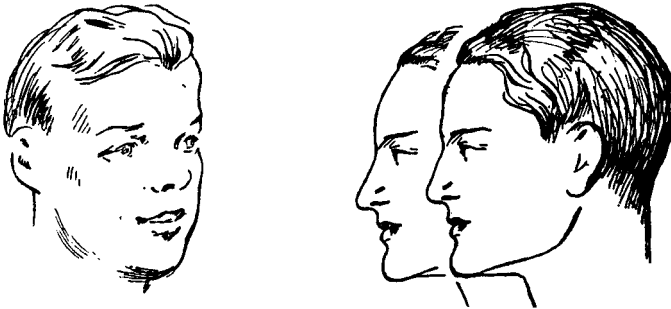

Pe aceste două fețe este vizibil efectul factorului M. Aceștia trebuie să-i atribuim oblicitatea liniei frunții și a nasului. Fruntea din dreapta, mai „sejunctivă” la etajul cerebral, este plată; fruntea din stânga, mai „plastică” la acest etaj, este convexă.

Avem aici în mod vădit un fel de Retracție frontală, dacă vreți, dar ca *efect al unei dilatări laterale*. Tocmai prin această redresare, vizibilă din *profil*, vom putea recunoaște cel mai ușor influența morfologică a factorului V.

Avem aici datorită, pentru a preciza lucrurile, să vorbim în așa fel de cealaltă *Retracție frontală* încât să evităm orice confuzie.

Am văzut cum trebuie interpretată redresarea liniei generale a profilului. Există totuși o altă cauză posibilă a aceleiași efect și voi numi acest efect Retracția frontală

Sesizăm pe aceste fețe redresarea liniei profilului. Vestibulurile, foarte deschise, ale feței din stânga, arată că această mișcare de redresare poate fi independentă de înfundarea vestibulurilor, înfundare ce caracterizează adevărata Retracție frontală. Pe fața dublă din dreapta vedem mai distinct această mișcare de redresare a profilului.

directă, precedenta neputând fi în mod pozitiv și imediat o Retracție, deoarece polaritatea V este un mod de Plasticitate, deci de dilatare.

Să reluăm lucrurile ceva mai de departe: am văzut „Retracția“ ochiului ca pe o expresie a Secundarității și urmează să vedem Retracția bazei nasului drept expresie a factorului Sa și Retracția gurii ca mod de Sejunctivitate cu privire la tentațiile instinctive. În ansamblu, înfundarea progresivă a celor trei vestibuluri (ochi, baza nasului, gură) și reculul lor la adăpostul cadrului osos care le înconjoară este indiciul unei Sejunctivități crescânde cu privire la dat. Foarte adesea această „Retracție“ atinge cele trei „vestibuluri“ care se înfundă împreună¹⁵.

La fel, după cum s-a văzut, o Retracție a masivului osos mijlociu poate determina o înfundare a ochiului care riscă să deruteze diagnosticul de Secundaritate-Primaritate, la fel cum o Retracție excesivă a vestibulurilor la cele trei etaje sfârșește prin a antrena cu ele masivele osoase care suportă aceste vestibuluri. Adevărata Retracție frontală, ca Sejunctivitate, este o *Retracție a vestibulurilor*, însă la limită ea devine o Retracție a profilului în ansamblul său, care duce și la o redresare a liniei generale a profilului și care permite deci *a priori* confuzia cu cealaltă redresare.

Cum să le distingem?

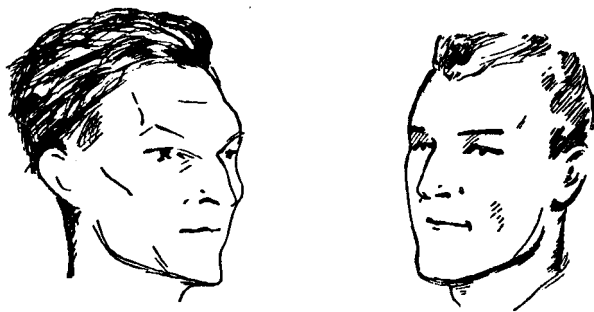
1. În primul rând prin faptul că *redresarea profilului datorată factorului V se acomodează cu o dilatare a vestibulurilor*: ochi mari sau limpezi, nasul concav, gura cărnoasă, mare, partea mediană a buzelor fiind proiectată înainte, sub acțiunea conjugată a marelui zigomatic, a buccinatorului și a incisivului.

Invers, Retracția frontală directă și sejunctivă determină o retragere a vestibulurilor, iar, sub acțiunea mirtiformului și a orbicularului intern, o retragere a gurii¹⁶. Cu toate acestea, dilatarea vestibulurilor nu înlătură orice echivoc, deoarece tipul „Ripostant“ al lui Corman și unii Nervoși ai lui Le Senne prezintă și ei această dilatare, fără ca din această cauză caracterul lor să poate un factor V. Vor fi totuși reperate în virtutea deficienței și fragilității cadrului osos, mai ales în lățime.

Efectul factorului V, dimpotrivă, aliază dilatarea în lățime cu dilatarea vestibulurilor.

Am, în observațiile mele, cazul unei tinere fete, colerică, foarte Primară, cu un câmp de conștiință larg, V, deci de o spontaneitate și de o familiaritate excesive, vioaie, veselă, plină de viață, care flirta cu mai mulți în mod simultan și care își atribuia, după lectura scrierilor lui Corman, o reflecție, o măsură, o reținere, o rezervă atașate, conform autorului, faimoasei Retracții frontale, Retracție pe care ea o poseda în mod efectiv, dar cu ochi limpezi, cu un nas cârn și cu buze care marcau net aviditatea. Nimic nu era mai comic decât declarațiile ei făcute cu o șarmantă impertinență. Aceasta dovedea pur și simplu sugestibilitatea caracterelor „plastice“, ambiguitatea noțiunii de Retracție frontală și faptul că acea tânără fată nu a înțeles

Pe cele două figuri de mai sus observăm în același timp înfundarea vestibulurilor (Retracția frontală descrisă de Corman) și aspectul Marte, care face ca profilul să proemine. Portretul din stânga este mai marțian decât cel din dreapta, care are, de altfel, o Retracție frontală egală.

capitolul în care Corman descrie acest efect morfologic, căci aici se spune bine undeva că *adevărata Retracție frontală este o Retracție a vestibulurilor*.

2. Apoi prin faptul că *această Retracție datorată factorului V exclude orice efect al factorului M*. Putem avea cel puțin două cazuri în care Retracția frontală directă (aceea a vestibulurilor) se conjugă cu bombarea marțiană a profilului. În primul caz vestibulurile sunt înfundate, dar nu pot compensa efectele pe profilul Retracției laterale.

În cel de al doilea caz, cele două aspecte sunt la fel de excesive: individul este foarte combativ și totodată foarte „Secundar“. O retracție excesivă a vestibulurilor

Aceste două portrete sunt fețe de subiecți „M“ foarte interiorizați. Retracția frontală a vestibulurilor a învins forța de proeminare a profilului. Portretul din dreapta este în același timp mai „M“ și mai „retractat“ frontal decât cel din stânga.

atrage după ea cadrul osos, care se retrage, dar care, pe de altă parte, este împins de o Retracție laterală puternică. Profilul pare în acest caz să se deformeze literalmente în urma acestor două influențe. Obținem unul dintre acele aspecte „deformat-retractat“ descris de Corman, în care mișcarea de bombare este de îndată contracarată, ceea ce are drept rezultat frunțile bombate, nasurile acviline și caracteristici ale unei agresivități reținute și concentrate, de o forță în același timp brutală și calculată. Putem chiar urmări pe fața omului gradul de echilibru dintre cele două tendințe. Figurile marchează, de la stânga spre dreapta, o interiorizare progresivă a violenței de expresie a factorului M.

După aceste necesare puneri la punct, să revenim la factorii M și V și să-i descriem în puritatea lor.

Individul dotat cu un factor M pronunțat va avea de obicei o frunte teșită, un nas proeminent, dar, la gradul său cel mai înalt de intensitate, factorul M va determina un nou lanț de consecințe: oblicitatea urechii, oblicitatea sprâncenelor spre exterior și în sus, cel puțin în jumătatea lor internă (ele pot, într-adevăr, în acest caz să aibă forma de „accent circumflex“), dilatarea nărilor, aripile nasului net marcate și mai mobile, maxilarul coborât, bărbia proeminentă și adesea despăcată sau având o fosetă, ansamblul feței fiind angulos¹⁷.

Factorul M este foarte important, cum am spus-o de mai multe ori, prin tonalitatea generală pe care o dă caracterului. Desigur, *înțelegerea sa definitivă depinde de ansamblul formulei caracterologice*. Vom vedea că, la un Flegmatic supraneemotiv, acest factor se traduce printr-un spirit foarte critic și foarte caustic, întotdeauna gamisit de umor; că el îi dă Nervosului nL insolența sa, iar Sentimentalului ultraintrovertit îi dă o nemulțumire febrilă în fața a tot ce vede. Nu este mai puțin adevărat că influența factorului M îi face impacienți chiar și pe non-Emotivi, îi lansează asupra obstacolului până și pe cei mai inactivi, dând orgoliu până și celor mai amorfi. Factorul M semnifică impulsivitate, agresivitate, gustul gloriei, al „împănării“ și paradoxului. Don Quijote și Cyrano sunt la fel de combativi, primul fiind un para-Sentimental, cel de al doilea un para-Coleric.

Influența factorului V se marchează, după cum am văzut, prin redresarea liniei generale a profilului, sub anumite garanții. Dar vom avea, de asemenea, urechea verticală, aripile nasului mari și prea puțin mobile, bărbia rotundă și *ansamblul feței cu curbe mai blânde*.

2. Factorii J și Sa sau Plasticitate–Sejunctivitate cu privire la viața colectivă

Acest aspect va fi marcat prin gradul de dilatare sau de Retracție a etajului mijlociu, în profunzime.

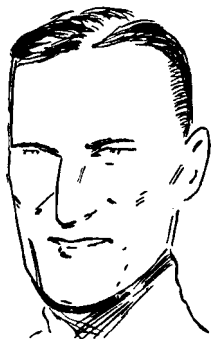
A. Cel mai ușor de descris fiind expresia factorului Sa, voi începe cu acesta. El a fost excelent descris de Corman sub numele de „Retracție latero-nazală“.

Vedem clar pe acest profil aplatzarea pomeților, care constituie Retracția latero-nazală.

constă dintr-o aplatzare a pomeților de o parte și de alta a nasului, o dispariție a proeminenței obrazului, asociată cu contracția auricularului posterior și a transversului. Din punct de vedere expresiv avem impresia că o mască împietrită este aplicată pe întreaga zonă mediană a feței și tocmai acestui tip dr. Dugast-Rouillé i-a dat numele de „aton-afectiv“. Atunci când această Retracție este foarte marcată, ea antrenează după sine masivul osos care o încadrează; în sus, ea înfundă orbita, provocând o Retracție indirectă a ochiului, iar în jos face să se retragă maxilarul superior, provocând o Retracție indirectă a buzei superioare. Bărbia și buza inferioară par în acest caz să facă o ieșitură generală, care debordează planul buzei superioare.

În sfârșit, Retracția latero-nazală tinde să coboare colțurile gurii și să reculeze baza nasului, ceea ce are drept efect „adăpostirea“ nărilor sub vârful coborât al nasului. Nasul însuși pare a se detașa mai net din mijlocul feței atunci când această Retracție face ca obrații să fugă îndărăt, iar când acest fenomen se produce pe o față al cărei nas are tendința de a proemina ca urmare a influenței factorului M, devenind mai lung ca efect al asteniei, obținem acele profiluri de schizoizi descrise de Kretschmer, cu nasuri impresionante.

Mai puțin vizibilă în plan frontal, această Retracție latero-nazală, foarte marcată, înfundă ochii și buza superioară, o dată cu planul subnazal.

În plan psihologic, *Retracția latero-nazală are tot atâta sens câte raporturi cu contextul său morfologic*. Ea va indica totuși întotdeauna o interiorizare și o disimulare a sentimentelor, o dorință profundă de singurătate sau o conștiință acută de izolarea afectivă în care mediul l-a ținut pe individ. Acest tip de Sejunctivitate sentimentală este secret și mefient. Bineînțeles, trebuie să luăm acești termeni ca pe o deviere în interiorul normalului și să nu tragem concluzia, în lipsa oricărei alte forme de proces, că retracția latero-nazală este în mod obligatoriu un fenomen patologic.

Această formă de Sejunctivitate afectivă face vulnerabil subiectul, căci îl lasă pe seama lui și îl frustrază de protecția grupului social în cadrul

căruia evoluează. Chiar dacă, pe de altă parte, subiectul manifestă o anumită expansiune plastică (prin Primaritate, lărgimea câmpului de conștiință sau factorul V), va trebui să-i acordăm, pe baza acestei Retracții latero-nazale, un „plan profund“, o interioritate în care el regăsește sentimente necomunicate. În majoritatea cazurilor, un individ dotat cu un factor Sa pronunțat va părea semenului „glacial“, „inabordabil“ sau „fără inimă“. Avem aici cercul vicios al lui „Saturn“. Se izolează; pare rece și indiferent; cu cât este considerat mai ostracizat, cu atât mai mult se închide în sine, se izolează etc. Modalitate de Sejunctivitate eminamente favorabilă apariției și cultivării unor complexe enumerate de psihanaliză.

Semn de inadaptare la viața socială. Retracția latero-nazală va căpăta o importanță diferită, în concordanță cu celelalte semne. La inactivi ea va alimenta visarea, la activi îl va face pe individ taciturn; din subiecți M nontandri ea va face aventurierii și cu ușurință asasini.

B. Dimpotrivă, *factorul J* se recunoaște după pomeții dezvoltati și proeminenți, după obraji plini.

„Bombarea“ pomeților este accentuată prin contracția marelui zigomatic, care ridică ușor buza superioară în direcția conductului auditiv și manifestă prin acest presurăs permanent accesibilitatea subiectului la excitații de ordin social.

Buccinatorul joacă și el un rol important. Lat și pătrat în grosimea obrazului, el ridică colțurile gurii, arcuind buza inferioară, împinge baza nasului și dă fizionomiei o mimică surâzătoare și deschisă.

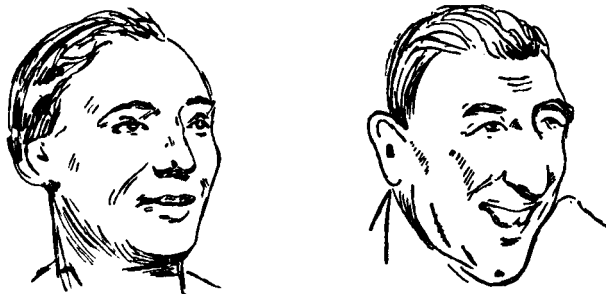
Ghicim pe acest portret proeminența pomeților (a „umerilor obrazilor“). Aspectul durdu-liu nu maschează fenomenul. Să se compare pomeții acestei femei cu cele două fețe din desenele de mai sus spre a se aprecia dilatarea latero-nazală a acesteia și efectul factorului J.

În plan psihologic, subiectul este de o abordare lesnicioasă și amabil. El caută compania celorlalți, iar relația plăcută cu el îi multiplică prietenii. Este politicos, serviabil, încrezător, destins; pe scurt, este „plastic“ din punct de vedere social, iar această „accesibilitate“ facilă poate înșela în ceea ce privește intensitatea sentimentelor sale profunde, care depind de „Tandrețe“.

3. Capacitatea de simpatie.

Tandrețe sau răceală afectivă

„Tandrețea“ se exprimă morfologic printr-o dilatare, adică printr-o lărgire a etajului mijlociu. Nasul este, pe de altă parte, mai cărnos în toate componentele sale. Această dilatare a etajului mijlociu în lățime dă limitei feței văzute frontal (când ea se asociază cu o dilatare

Vom observa pe aceste două fețe dilatarea diametrului bizigomatic sau bimar. Portretul din dreapta prezintă, în plus, o dilatare latero-nazală, dar ceea ce este aici interesant este lățimea etajului mijlociu, semn de „Tandrețe“.

moderată a celorlalte etaje sau, *a fortiori*, cu o Retracție) o formă de romb. Apofiza zigomatică, această baretă osoasă ce se întinde de la ureche la pomete, proemină și sporește obraji. Din profil, urechea pare să reculeze.

Se va întâmpla adesea ca lărgirea nivelului pomeților să se asocieze cu efectul factorului Sa, adică cu Retracția latero-nazală la majoritatea Sentimentalilor autentici. Rezultatul va fi o proeminare și mai netă a osului malar și a apofizei zigomatice¹⁸ (cf. fața „Saturnianului“ din tipologia astrologică, pag. 71 în cartea de față).

Expresia Răcelii afective, din punct de vedere morfologic, va fi o diminuare a diametrului bimar, o anumită uscăciune a nasului și, în mod accesoriu, o proximitate mai mare a urechii în raport cu linia profilului.

Se va observa pe aceste portrete Retracția în lățime a diametrului bimar și Retracția etajului mijlociu în profunzimea sa. Având caractere diferite, aceste două ființe sunt totuși aproape la fel de „reci“.

Să recapitulăm aceste rezultate într-un tablou al semnificațiilor morfologice ale etajului mijlociu, etajul Plasticității–Sejunctivității față de semen (a se vedea tabloul).

Etaj mijlociu	Plasticitate	Sejunctivitate
I Conciliere. Opoziție	<i>Efect factor V:</i> — Convexitate ușoară sau redresare a liniilor profilului ca urmare a dilatării laterale. — Linii rotunde și plăcute pe toată fața. — Maxilar și bărbie rotunde. — Nas concav.	<i>Efect factor M:</i> — Oblicitate a frunții și proeminență a etajului mijlociu. — Linii anguloase pe pe toată fața. Maxilar coborât. — Bărbie proeminentă. — Nas proeminent sau convex.
II Sociabilitate. Inadaptare la viața socială	<i>Efect factor J:</i> — Plenitudine și rotunjime a obrazilor văzuți din profil. — Acțiune a zigomaticului și buccinatorului. — Proeminență a planului subnazal. — Buză superioară atârândă.	<i>Efect factor Sa:</i> — Retracție latero-nazală: aplatarea obrazilor de o parte și alta a nasului. — Retragere a planului subnazal. — Eventual, coborâre a comisurilor labiale.
III Capacitate sau incapacitate de simpatie	<i>Tandrețe:</i> — Dilatare a diametrului bimalar. — Nas cărnos.	<i>Răceală afectivă:</i> — Îngustimea diametrului bimalar. — Nas uscat și mic.

III

PLASTICITATE–SEJUNCTIVITATE LA ETAJUL INFERIOR

Etajul inferior al feței omenești corespunde afirmării „Eului“. S-ar putea crede că importanța forțelor de expansiune în rezervă (Activitate, după Le Senne) provoacă în mod necesar o dezvoltare a acestui etaj. Este în mod efectiv ceea ce se produce

cel mai adesea. Individul are conștiința forței sale și o afirmă. Ambiția sa, asociată cu activitatea, devine realizatoare. Dar nu așa stau în mod necesar lucrurile în toate cazurile. Etajul inferior poate fi dezvoltat, dar nu și forțele activității. Ambiția și senzualitatea subiectului nu sunt însă mai puțin reale, dar ele se satisfac în acest caz în vis sau în compensații. Ambiția devine năzuitoare, iar senzualitatea, dacă nu-și află într-o suficientă Plasticitate față de semen mijloace de realizare, alimentează imaginația. Complicată, în afară de aceasta, cu o Sejungtivitate față de prezent și de real, ea se sublimează în general sub forma estetică. În mod reciproc, activitatea poate fi incontestabilă, iar etajul inferior să fie relativ puțin dezvoltat. Aceasta din cauză că activitatea caracterologică reclamă înainte de toate un echilibru al diferitelor etaje, o armonie a componentelor ecto-mezo-ento-blastice. Dilatarea etajului inferior traduce, de asemenea, o *dispoziție* la expansiune, o aviditate de putere, dar *nu este* în ea însăși o putere, o *capacitate de mobilizare* energetică (Activitate). Cineva poate fi ambițios și astenic, stenic și dezinteresat.

Vom lua în considerare această afirmare a Eului sub cele două aspecte ale sale. Cel dintâi privește aviditatea, ambiția, dorința de a se afirma sub toate formele sale. Cel de al doilea aspect se referă la interesul pentru satisfacerea simțurilor. Poate să pară surprinzător că nu avem asupra acestui punct decât două aspecte de Plasticitate–Sejungtivitate, pe când până acum aveam trei. Simetria este întotdeauna ispititoare, mai ales pentru Secundari, la care ea este un aspect al trebuinței de ordine logică. Să-i liniștim: simetria se restabilește la un alt nivel. Într-adevăr, această Plasticitate–Sejungtivitate reprezintă atitudinea conștiinței individuale în fața forțelor temperamentului. Acesta are două mari componente: Activitatea și Emotivitatea, forțele de expansiune și sensibilitatea; de aceea poate părea normal ca Plasticitatea să devină, atunci când se aplică temperamentului însuși, afirmare a expansiunii și dorința de a se bucura; la fel, Sejungtivitatea va fi indiferentă față de orice ambiție și dezinteres față de satisfacerea simțurilor. Această indiferență simplă nu este de altfel posibilă decât dacă impulsiiile¹⁹ nu sunt puternice. Un temperament Emotiv–Activ va avea dorințe puternice; o individualitate „plastică“ le va trăi deci intens; de aici debordările unor Colerici în aceste domenii. O sejungtivitate în ce privește aceste puncte va fi o adevărată ruptură activă față de aceste impulsii, care vor fi „utilizate“ altfel și care vor veni să tulbure echilibrul caracterului.

Chestionarul „Afirmarea expansiunii Eului“ este ușor de întocmit, conținând o parte din ceea ce a fost numit „Aviditate“ de către Gaston Berger. Nu la fel au stat lucrurile cu chestionarul „Dorința de a se bucura“, susceptibilitatea subiecților fiind repede trezită, iar sinceritatea răspunsurilor devenind problematică. S-a utilizat o anumită formă de sublimare obișnuită a acestor dorințe, sublimarea lor estetică.

Grupa 1

AFIRMARE-REFUZ PRIVIND EXPANSIUNEA EULUI

1. Vă place să fiți distins printre ceilalți și vă șochează cu ușurință faptul că ceilalți primesc sau obțin ceva ce încă nu aveți?
  - Sau sunteți înclinat să vă faceți în mod spontan neluat în seamă de ceilalți și nu acordați decât o importanță secundară reușitei dumneavoastră în societate?
2. Doriți să vă sporiiți avuția și titlurile?
  - Sau sunteți înclinat să vă declarați satisfăcut cu ceea ce deja ați dobândit?
3. Sunteți în mod firesc înclinat să revendicați ceea ce vi se datorează, să vă puneți în valoare drepturile (chiar dacă, din alte motive, nu acționați în acest sens)?
  - Sau detestați să reclamați, abandonând cu ușurință ceea ce ați putea revendica, și fără a suferi din cauza aceasta?
4. Sunteți preocupat de performanțele dumneavoastră și urmăriți îndeaproape optimizarea lor?
  - Sau această preocupare vă este străină?
5. Aveți dorința (chiar dacă, din alte motive, nu faceți nimic în acest sens) de a realiza ceva care să poarte pecetea dumneavoastră în această lume și de pe urma căruia să vă bucurați de o binemeritată glorie?
  - Sau nu ați avut niciodată o idee de felul acesta?

Grupa 2

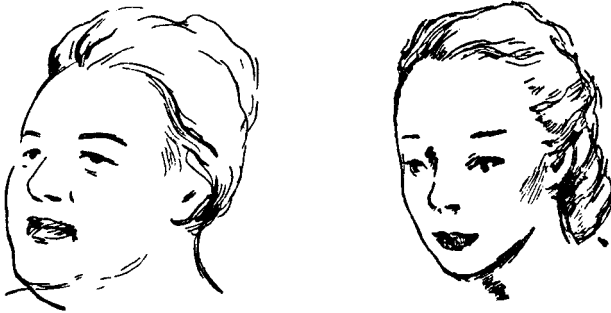
AFIRMARE-REFUZ PRIVIND „SENZAȚIILE“

1. Contactul cu mătasea, blănurile, catifeaua este pentru dumneavoastră sursă de senzații vii (agreabile sau dezagreabile, puțin interesează aici)?
  - Sau aceste senzații tactile nu prezintă nici un interes pentru dumneavoastră?
2. Sunteți un gurmand bucuos atunci când bucatele vă plac?
  - Sau rămâneți în mod spontan sobru în aceste ocazii?
3. Vă plac parfumurile, sunteți foarte sensibil la mirosuri?
  - Sau nu aveți nici un interes deosebit pentru aceste senzații?
4. Vă place să vă înconjurați cu lucruri frumoase, cu mobile, tablouri, covoare frumoase, fără a amesteca aici nici o idee de lux, ci exclusiv din plăcerile senzoriale pe care le trăiți?
  - Sau sunteți indiferent la acestea?
5. Sunteți interesat de forme, de sunete în ele însele? De exemplu, dați în mod spontan atenție eleganței siluetei, timbrului vocilor?
  - Sau nu v-ați gândit să remarcați aceste lucruri decât în rare ocazii²⁰?

1. *Din punct de vedere morfologic*, prima „deschidere“ se traduce printr-o dilatare a etajului inferior: creșterea diametrului bigoniac²¹ și masivitatea gâtului.

Dilatarea etajului inferior se produce, ca toate dilatățile, în primul rând în lățime. Diametrul bigoniac, adică distanța ce separă cele două unghiuri ale maxilarului inferior, crește. Această distanță este sporită și mai mult prin grosimea mușchilor

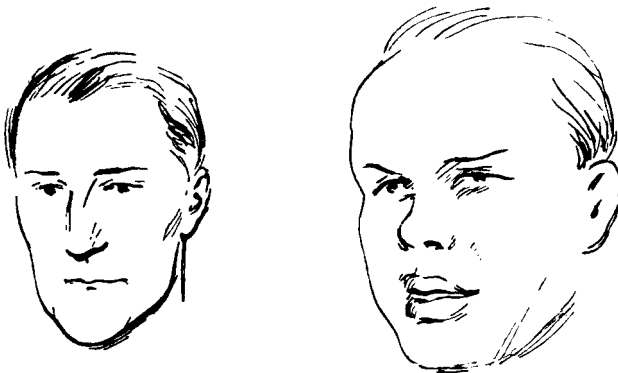

Aceste două portrete se opun în această privință. La cel din stânga, afirmarea Eului în expansiunea sa este puternică: gât puternic, maxilar solid, masticatori dezvoltați. La cel din dreapta, dimpotrivă, gâtul este subțire, masticatorii nereliefați. Dorința de senzații este însă aproximativ egală la ambele.

masticatori: pe de o parte, mușchii maseteri care, când sunt dezvoltați, umflă părțile laterale ale etajului inferior; pe de altă parte, temporalii a căror dezvoltare este vizibilă mai ales la tâmples, unde pot, cum am văzut, să disimuleze concavitatea fațetei temporale a frontalului. În sfârșit, gâtul și ceafa sunt puternice, scurte și masive.

Invers, o Sejunctivitate în raport cu forțele de expansiune, o lipsă de afirmare de sine se traduce prin micșorarea diametrului bigoniac, printr-o „lipsă“ de „maxilar“ și o gracilitate a gâtului.

Apropierea acestor două extreme este de ajuns ca să reprezinte aici punctul în chestiune: portretul din stânga, refuz de bucurii, ascetism, austeritate. La cel din dreapta, dorință nemăsurată de senzații. De notat că la cel din dreapta Sejunctivitatea etajului superior va controla și poate va frâna sau sublima aceste impulsii puternice.

2. *Dorința de a se bucura*. Plasticitatea sub această formă se distinge de Emotivitate așa cum dorința de expansiune se distinge de Activitate.

Non-Emotivul care va fi senzual va avea nevoie de o cantitate de excitații mai mare decât un hiper-Emotiv; de aici aspectul grosier luat de senzualitate la non-Emotivii plastici.

Din punct de vedere morfologic, această „deschidere“ la simțuri și la cerințele lor se traduce printr-o dilatare a buzelor și o dezvoltare a mușchilor labiali. Gura este mare sau destul de mare, buzele cărnoase. Buza inferioară poate fi mai dezvoltată. Ansamblul labial, ca urmare a dezvoltării mușchilor labiali, în număr de patru, fixați pe marginea alveolelor dentare, care scurtează și fac mai sinuoasă fanta bucală, proiectează înainte partea mediană a buzelor, ca în „acțiunea de a săruta, a sufla, a suga“, precizează Ermiane.

La etajul mijlociu, dilatatorul nărilor produce bătăi mai mult sau mai puțin rapide, care deschid vestibulurile în ritmul dorinței și nu al respirației, exprimând impaciența.

Pe de altă parte, lobulul urechii este cărnos, gros, detașat²².

Sejunctivitatea la același punct are drept rezultat o Retracție a gurii și o subțiere a lobulului urechii. Gura se adăpostește sub cadrul său osos, buzele se subțiază și se decolorează, gâtul este lung, iar orbicularul buzelor provoacă o retragere a acestora.

Avem acum puțința de a lua în considerare ansamblul vestibulurilor senzoriale și îndeosebi aria „feței mici“. Numim astfel cercul care cuprinde toate vestibulurile, care trece în sus prin unghiul extern al ochilor, iar în jos la comisura buzelor. După gradul de distanțare al ochilor, lățimea gurii și înălțimea etajului afectiv, acest cerc va avea o arie mai mult sau mai puțin întinsă. Micșorarea sa va accentua Sejunctivitatea față de lumea sensibilă (adică Secundaritate–Îngustime–Dezinteres

Reprezentăm aici raportul dintre „fața mică“, care cuprinde doar vestibulurile, și ansamblul feței. Vedem cadrul vestibular devorând literalmente cadrul general în portretul din stânga, și același cadru vestibular adunându-se și restrângându-se în centrul feței în portretul din dreapta.

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

TABELUL RECAPITULATIV
AL PLASTICITĂȚII-SEJUNCTIVITĂȚII FAȚĂ DE „SINE“

Etaj inferior	Plasticitate	Sejunctivitate
Dorință de expansiune	<ul style="list-style-type: none"> – Dilatare a etajului inferior. – Masivitate a gâtului²³. – Creștere a diametrului bigoniac. – Dezvoltare a mușchilor masticatori. 	<ul style="list-style-type: none"> – Retracție a etajului inferior. – Gracilitate a gâtului + orbicularul buzelor. – Diminuare a diametrului bigoniac. – Hipotrofie a masticatorilor.
Dorință de senzație	<ul style="list-style-type: none"> – Dezvoltare a gurii. – Acțiune a incisivului. – Buze cărnoase, colorate. – Buza inferioară în general mai dezvoltată. – Proeminența planului subnazal. – Dezvoltare a lobulului urechii. – Acțiune a dilatatorului nărilor. 	<ul style="list-style-type: none"> – Micime a orificiului bucal. – Buze fine, fără culoare. – Înfundare a orificiului bucal la adăpostul cadrului osos al maxilarelor. – Subțiere a lobulului urechii.

pentru concret), pe când dezvoltarea sa va fi semn al unei mai mari Plasticități față de acest aspect al datului (Primaritate–Lărgime–Interes pentru concret). Este adevărat că această „dezvoltare“ sau această „micșorare“ este ea însăși relativă în cadrul ansamblului feței.

Raportul „cadru vestibular“/„cadru de ansamblu“ variază, evident, de la 1 la 0 (limite fictive) și, practic, vom vedea fețe în care „vestibulurile“ ocupă un loc considerabil și fețe în care ele se grupează și se adună într-o arie redusă. Această Retracție de suprafață se asociază în general cu o înfundare la adăpost a cadrului osos și, la fel, dilatarea suprafeței asociindu-se în general cu o proeminare relativă, putem spune că avem aici un mijloc mai general de a aprecia Plasticitatea–Sejunctivitatea față de lumea sensibilă.

Juxtapunerea celor două cazuri-limită va face mai bine înțelese cele spuse de noi.

Este adevărat că, la acest grad, ambele fenomene sunt dizarmonice și riscă să determine o lipsă de coeziune a caracterului.

Vom „măsura“ deci în decile aceste aspecte ale Plasticității–Sejunctivității prin ultimele două cifre care variază fiecare de la 0 la X. Iar aceasta ridică la 8 numărul

de cifre care reprezintă toate modalitățile atitudinii generale față de viață. Propunem repartizarea lor în 3 grupe, în ordinea înșăși în care le-am studiat.

Un „Plastic“ total, de exemplu, ar avea drept simbol cifra 888.888.88, iar un „Sejunctiv“ simbolul cifrat 222.222.22²⁴.

Ne va rămâne pur și simplu de adăugat, *înaintea* acestei formule deja încărcate, cele două cifre care prezintă Emo-Activitatea.

NOTE

¹ E. Kretschmer, *La structure du corps et le caractère*, p. 58.

² L. Corman, *Synthèse des caractères*, p. 52.

³ Este și punctul de vedere al lui Ermiane, comunicare scrisă, 1956.

⁴ Se înțelege că această formulare, ca toate celelalte analoage, este o simplificare verbală care nu trebuie luată *ad litteram*. Aici, de exemplu, trebuie citit „structură din care fac parte factorii S, L, Ic, V etc.“.

⁵ Introducem cu bună știință acest plural (în textul original: „d'autres possibles“), pentru că ni se pare că răspunde unui concept bine definit, diferit de adjectivul substantivizat obișnuit, folosit exclusiv la singular în expresii ca „a face tot posibilul“. (Nota trad.)

⁶ Argumentul este același pentru mișcarea care, pornind de la EA, ne face să trecem de la colerici hiperplastici la Pasionați hipersejunctivi, de la nEAP la nEAS și de la nEnAP la nEnAS.

⁷ În *Manuel alphabétique de psychiatrie* de dr. A. Porot, Presses Universitaires de France, 1952, p. 63, este dată o curbă identică a lui Stragner, cu privire la tipurile de sintoni și schizoizi.

⁸ Urechile constituie un organ complex din punct de vedere morfologic și nu le putem situa exclusiv în *etajul cerebral*. Este probabil că ele suferă contralovitura deformărilor tuturor etajelor feței, dacă ne amintim de teoria ontogenetică a feței formulată de Martiny, teorie potrivit căreia extremitatea chordului nervos modelant se termină la nivelul conductului urechii.

⁹ Vom găsi totalitatea chestionarului caracterologic în apendice, împreună cu modul de folosire. Vom găsi multe întrebări reluate din lucrarea lui G. Berger, *Traité pratique d'analyse du caractère*, Presses Universitaires de France, 1950 (în traducere românească, Editura IRI, București, 1997).

¹⁰ Presupunem — iar această ipoteză este de avut în vedere de-a lungul tuturor corespondențelor noastre — că fața observată nu poartă semne accidentale, datorate unor traumatisme, operații chirurgicale etc.

¹¹ Porțiune de la rădăcina nasului, dintre sprâncene. (Nota trad.)

¹² Majoritatea referirilor la contractiile musculare sunt luate de la dr. Ermiane, *La psychopro-sopologie*.

¹³ Nu pretindem, așadar, să apreciem *nivelul de inteligență*. Metoda lui Corman o permite, susține el. Noi nu vom utiliza aici concluziile sale în această privință; ne vom limita la „forma“ acestei inteligențe.

¹⁴ F. Baud, *Physionomie et caractère*, coll. „Que sais-je?” n° 277, Presses Universitaires de France.

¹⁵ A se vedea crochiurile de Sejnctivi puri opuse Plasticilor puri, pp. 120 și 121, figurile corespunzătoare.

¹⁶ Mirtiformul produce o cârnire a regiunii buzei de sub cloazonul internarinal. Orbicularul intern încercuie buzele și le cârnește.

¹⁷ Cf. figura de la p. 129 sus, stânga.

¹⁸ O consecință psihologică foarte stabilă a „Tandreței“ merită o mențiune aparte. Toți indivizii observați în această privință manifestă o sensibilitate remarcabilă la muzică, chiar și în cazul unor non-Emotivi.

¹⁹ Ceea ce S. Freud numește *Triebe*. (Nota trad.)

²⁰ Cotarea se va face în decile, ca și pentru grupele precedente. Vom obține deci două cifre, cuprinsă fiecare între 0 și X, ultimele două ale Plasticității–Sejnctivității generale.

²¹ A se vedea semnificația în alineatul care urmează. (Nota trad.)

²² S-a semnalat de asemenea că, în cazul unei „dorințe de senzații“ dezvoltate, urechea este situată sus, din cauza dilatării etajului inferior.

²³ Gât scurt, plus acțiune a incisivului, ne spune domnul Dugast-Rouillé într-o scrisoare din 4 mai 1954.

²⁴ Se vor evalua punct cu punct pe față diferitele aspecte ale Plasticității–Sejnctivității. Dacă pentru cutare aspect subiectul prezintă *toate* semnele morfologice, va trebui să-i acordăm maximum pentru acel aspect. Dacă nu prezintă decât câteva, mai ales asociate cu alte semne contrare, vom evalua dominantă cât mai precis posibil.

EXPRESIILE MORFOLOGICE ALE EMO-ACTIVITĂȚII

Dacă a fost relativ ușor să întocmim lista semnelor „Steniei–Asteniei“ valabile statistic, a fost mai greu de precizat care dintre aceste semne ar corespunde gradului de Excitabilitate și care gradului de intensitate a forțelor de expansiune aflate în rezervă. Cu alte cuvinte, un același semn caracterizat drept semn al „Asteniei“ poate să semnifice înălțimea pragului absolut al excitabilității (adică al glacialității relative) sau deficit de Activitate. La fel, un semn notat ca „Stenic“ poate fi semn de Excitabilitate, cât și de Activitate. Drept rezultat, s-a dovedit mai ușor de reperat morfologic Emotivii–Activi și non-Emotivi–Activi decât EnA sau nEA.

În practică, se va cuveni deci *să nu judecăm niciodată pe baza unui singur semn*, șansele de eroare nescăzând decât prin acumularea indiciilor. Cu aceste rezerve, vom încerca să întocmim tabelele de corespondență așteptate de cititor.

I

EMOTIVITATEA

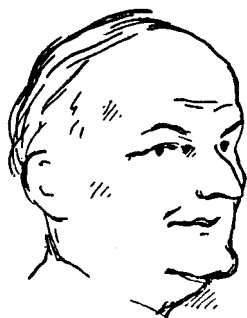
Această proprietate fundamentală a temperamentului a fost definită ca excitabilitate, iar aceasta a fost redusă, dintr-o necesitate de metodă, la aprecierea înălțimii pragului absolut. Putem deduce că ea trebuie să se exprime prin gradul de finețe și de mobilitate ale organelor sensibilității. Într-adevăr, Emotivitatea pare a se exprima cel mai adesea printr-o finețe a trăsăturilor feței, o delicatețe a învelișului cutanat, un desen mai gîngaș al formelor vestibulare, prin mobilitatea mușchilor pieloși și vivavitatea mimicii, însă aceste semne pot la fel de bine să exprime Sensibilitatea în sensul obișnuit al cuvîntului, or factorul E (Emotivitate caracterologică) nu este sensibilitate.

Înainte de a studia aceste semne, să dăm chestionarul privind Emotivitatea. El cuprinde 10 întrebări, fiecare având 2 forme. Răspunsurile, ca și la întrebările privind Plasticitatea–Sejunctivitatea, se dau prin „da“ sau „nu“, cu posibilitatea de a nuanța afirmația sau negația. Deoarece avem 10 întrebări — totalul cifrat în decile făcându-se întotdeauna la X — se va conveni să atribuim 1 decilă pentru întrebările la care obținem „da“ la prima formă sau „nu“ la forma a doua, 1 decilă la întrebările la care obținem „nu“ la prima formă și „da“ la a doua zi, în sfârșit, să notăm 1/2 decilă la răspunsurile „da“ pentru ambele forme sau „nu“ la ambele forme, inclusiv imposibilitatea de a răspunde.

Chestionar Emotivitate

1. Vă tulburați din te miri ce? De exemplu, tresăriți (cel puțin interior) la auzul unui zgomot neașteptat?
— Sau sunteți greu de tulburat?
2. În cursul unei discuții vă „încălziți“ ușor și vi se întâmplă să exprimați prin intonații mai marcate sentimentele puternice pe care le trăiți?
— Sau păstrați în general tonul măsurat, fără a face pentru aceasta efort?
3. Aveți o dispoziție variabilă?
— Sau aveți o dispoziție mereu aceeași?
4. Când sunteți provocat, simțiți numaidecât „fierbând“ în dumneavoastră răspunsurile și reacțiile (chiar dacă știți să vă stăpâniți și să vă controlați)?
— Sau rămâneți în mod spontan calm și numai cu greu vă poate cineva stârni furia?
5. Vă simțiți rănit de remarci nepoliticoase sau de critici mai ascutite ce vi se aduc chiar și fără rea-voință?
— Sau rareori dați importanță unor astfel de remarci și numai în anumite împrejurări?
6. Vă entuziasmați ușor?
— Sau rar?
7. Vă indignați ușor?
— Sau rar?
8. Vi s-a întâmplat să vă pasioneze vreun lucru, o idee, o muncă, un proiect?
— Sau lucrul acesta nu vi s-a întâmplat decât rareori?
9. Vi s-a întâmplat să vă emoționeze puternic o atmosferă „dramatică“ la teatru sau la cinema?
— Sau sunteți insensibil la acest gen de spectacole?
10. Simpla amintire a unui moment care, într-un fel sau altul, a avut pentru dumneavoastră o încălzătură emoțională sau a fost trăit cu efervescență reanimă în dumneavoastră emoțiile din trecut?
— Sau nu evaluați decât cu obiectivitate și fără palpații cele petrecute odinioară?

Să trecem acum la studierea semnelor morfologice corespunzătoare.

Acest portret ne va permite să arătăm că nu trebuie să confundăm finețea trăsăturilor cu frumusețea. Luând aici în considerare fiecare trăsătură a feței, vom observa sprâncenele bine desenate, linia netă a nasului, buzele frumos tivite etc.

fin la Emotivi. Femeile au adesea o piele mai netedă, mai lucitoare, această impresie fiind întărită de absența pilozității, dar examenul atent al aspectului pielii permite să-i decelăm adevărata finețe. În ansamblu, pielea are un „aspect” mai fin, mai stenic la Emotivi. Porii pielii sunt mai spațiați și mai vizibili la non-Emotivi, iar aceasta îi dă pielii acel „aspect” mai grosier. La Emotivi porii pielii sunt apropiați și adesea invizibili, dându-i un aspect de finețe și de fragilitate. „Pliurile” pielii sunt, pe de altă parte, mai ușoare decât la non-Emotivi, ale căror pliuri sunt întotdeauna groase. Nu trebuie să confundăm pliurile cu ridurile de bătrânețe, care se datorează scăpătării trăsăturilor, căci pliurile se formează, dimpotrivă, sub influența contracției mușchilor. Explicația acestui fenomen o vom da mai jos.

3. *Vibratilitatea formelor vestibulare.* Desenul gurii, acela al ochilor, sprâncenelor și genelor este

1. *Finețea trăsăturilor feței.* Nu este în acest caz vorba de a aprecia frumusețea sau urâtenia unei fețe omenești. Aceasta este prea evidentă ca să fie necesar să insistăm mai mult. Trăsăturile Emotivului par mai clare, iar acelea ale non-Emotivului mai „apăsate”. Există fețe masive care au această finețe înscrisă în fiecare trăsătură, deși ansamblul este cu totul lipsit de aceasta. Vom vedea lucrul acesta pe figurile reproduse mai jos.

Comparați-le cu figura unui Emotiv mai manifest (cf. fig.A, p. 144).

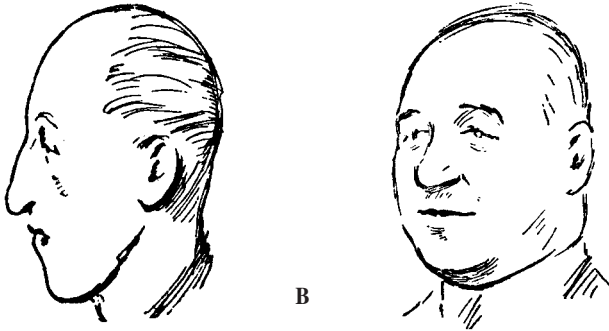
Non-Emotivii, să le spunem „mai puțin excitabili”, au trăsături mai puțin fine în detaliu, mai puțin „discrete” (cf. fig.B, p. 145).

2. *Delicatețea învelișului cutanat.* Pielea „Emotivilor” este mai delicată, mai fină. Este adevărat că trebuie să apreciem în mod diferit aceste caracteristici la bărbat și la femeie, iar vârsta intervine și ea, pielea tinzând să se „pergamenteze”, ofilirile înscriind neajunsurile anilor trăiți. Dar peste tot unde pielea rămâne întinsă pe un cartilagiu sau pe un plan osos, aspectul ei rămâne mai

Vom observa pe această față vaporosul și delicatețea desenului deosebit al trăsăturilor.

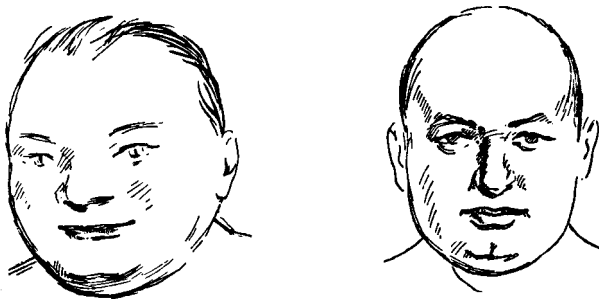

În ceea ce privește finețea trăsăturilor feței vom opune aceste portrete celor două portrete precedente. Fiecare trăsătură are un desen mai grosolan, mai puțin delicat.

mai vaporos, mai vibratil la Emotivi decât la non-Emotivi. Emotivitatea receptivă a Plasticului se recunoaște la acțiunea frontalului, care ridică și arcuiește sprâncenele. Emotivitatea sejunctivă, cu un câmp de conștiință îngust, se exprimă prin sprâncenele joase și apropiate la contracția sprâncenosului.

4. *Mobilitatea mușchilor pielosi și vivacitatea mimicii.* Aceste două trăsături sunt legate între ele. Se va avea grijă la observarea lor pe fețele unor EnAs sau ale unor EAS adesea flegmatici *în aparență*, dar care își controlează și inhibă orice mimică. Așa cum spune Le Senne, „nu toți Emotivii sunt expansivi. Caracterologul trebuie deci să aibă grijă să depisteze Emotivitatea atunci când ea nu se manifestă în mod

Acest aspect este intermediar între finețea trăsăturilor și vivacitatea mimicii. Portretul din dreapta, portret al unui bărbat prea puțin emotiv, exprimă o anumită lentoare, calm, un sânge rece veritabil. Acela din stânga exprimă vibrabilitatea caracterului. Aceasta este independentă de atitudinea voluntară a flegmaticului.

public, surprinzând mici simptome ca o plisare a feței sau o modulare de voce¹. Există 58 de mușchi pieloși al căror joc intervine în fizionomia omului. Contrakțiile lor, tonicitatea lor permanentă determină diferitele expresii ale feței, aspect cu privire la care facem trimitere la lucrarea *Jeux musculaires et expressions du visage* de dr. Ermiane. Fără îndoială, așa cum spune acest autor², perfecte diferențieri anatomice a inserțiilor musculare cutanate îi datorăm „finețea trăsăturilor“ despre care am vorbit. „Într-adevăr — scrie dr. Ermiane —, în momentul contracției, mușchii cu inserții bine diferențiate acționează asupra unei porțiuni înguste a tegumentelor, fără a antrena tegumentele vecine.“ Dimpotrivă, inserțiile prea puțin diferențiate antrenează tegumentele de pe o suprafață mai mare, ceea ce provoacă trăsături grosolane și pliuri groase ale pielii la non-Emotivi. Finețea trăsăturilor se percepe chiar și pe o față durdulie, ale cărei inserții sunt înecate în țesutul grasos. Pe fața Emotivilor ar fi posibil, dacă aplicăm remarcile făcute de dr. Ermiane, să recunoaștem o deplasare de 1 sau 2 milimetri care nu durează decât un sfert de secundă.

Ca să încheiem cu diagnosticul Emotivității, să spunem că este recomandabil, o dată mai mult, să nu o confundăm cu gradul de „căldură“ sau de „răceală“ al unei fețe, căci acesta depinde exclusiv de formele Plasticității-Sejunctivității.

II

ACTIVITATEA

Lista semnelor „Steniei“ sau „Asteniei“ pe care, potrivit probabilităților deja semnalate, le putem lua drept simptome ale gradului de Activitate sau, mai exact, al cantității de forțe de expansiune în rezervă, este destul de lungă. Ne vom feri să tragem concluzii pe baza unui singur semn, dar trebuie totuși spus că niciodată vreo față nu le va prezenta reunite pe toate. Numărul cel mai frecvent de semne de acest gen reunite pe o fizionomie variază statistic de la 2 la 4. Dimpotrivă, putem întâlni semne de Stenie care se învecinează cu semnele de Astenie. Evaluarea trebuie să țină seama de toate aceste elemente.

Chestionar „Activitate“ (cantitatea de forțe de expansiune în rezervă)

1. În afară de ocupațiile obișnuite, aveți resursele fizice necesare spre a rezerva timp unor lucrări pe care vi le impuneți singur (acțiune socială, politică, sindicală, sportivă, grădinarit etc.)?

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

- Sau socotiți că ocupațiile dumneavoastră obișnuite vă sunt îndeajuns spre a vă absorbi timpul?
- 2. Obosiți greu din punct de vedere fizic?
  - Sau obosiți ușor?
- 3. Vă achitați de sarcinile care vă agasează fără a le amâna (vizite, scrisori de condoleanțe sau felicitări de trimis, mari aranjamente de făcut)?
  - Sau amânați pe mâine acest gen de sarcini?
- 4. Vă faceți întotdeauna proiecte precise în vederea unei realizări viitoare?
  - Sau vă place să visați la proiecte ce nu vor fi realizate poate niciodată?
- 5. Lucrați într-un mod continuu și regulat (chiar dacă vă schimbați felul muncii)?
  - Sau lucrați neregulat, în momente de efort, cu intervaluri de reverie sau de hoinăreală?
- 6. Reușiți să țineți cu regularitate la zi lucrările în curs de execuție?
  - Sau vi se întâmplă să le lăsați să se adune în așa fel încât să nu mai știți unde vă e capul?
- 7. Perseverați în întreprinderile dumneavoastră, în pofida dificultăților și eșecurilor?
  - Sau sunteți brusc descurajat, cel puțin pe moment, de decepții, obstacole, dificultăți?
- 8. Sunteți necăjit atunci când împrejurările vă constrâng la inacțiune?
  - Sau mai degrabă sunteți necăjit atunci când împrejurările vă obligă să acționați?
- 9. Aveți nevoie de exerciții fizice pentru simpla satisfacție de a vă pune în funcțiune mușchii?
  - Sau nu simțiți de obicei trebuința unui exercițiu muscular gratuit?
- 10. Când vă revine rezolvarea unei situații neașteptate grave, o rezolvați singur, fără a sta la îndoială și într-un mod definitiv?
  - Sau sunteți timp îndelungat pradă incertitudinii, dezbaterii interioare, gata să repuneți sub semnul întrebării prima idee de soluționare?

Forma tuturor acestor întrebări, ca de altfel și a celor precedente, a fost studiată în așa fel încât să nu trezească o judecată de valoare la subiectul interogat. Este totuși dificil de evitat aprecierea morală sau dorința (mai ales la „avizi“) de a supraestima activitatea. A fost adesea util, pentru validitatea rezultatelor, să punem aceste întrebări referitoare la activitate „de-a-ndoaselea“, adică enunțând mai întâi întrebarea „non-Activitate“ (bineînțeles, fără a-l preveni pe subiect). Se pare, într-adevăr, că subiectul se obișnuiește foarte repede să considere prima întrebare ca implicând valoarea pozitivă, iar cea de a doua formă a întrebării ca vizând decelarea unei lipse. De aici o tendință mai mult sau mai puțin inconștientă de a-și „compensa“ inactivitatea, tendință pe care simpla intervertire a întrebărilor este de ajuns ca s-o neutralizeze.

Să vedem acum care sunt semnele morfologice corespunzătoare.

1. RELIEFUL FIZIONOMIC ȘI GRADUL SĂU DE STENIE

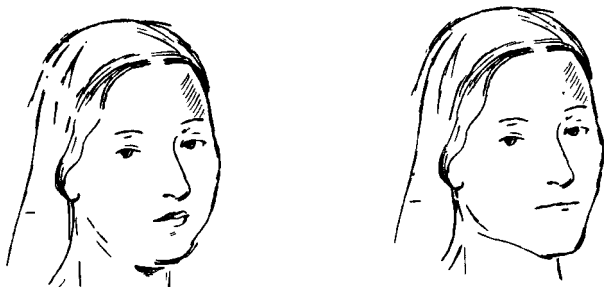
a. Consistența carnației și analiza reliefului fizionomic denotă gradul de Activitate. Carnația mai moale, cu relief în mod uniform rotunjit, ceva căzut în josul

obrajilor, fără acele linii stenice care exprimă fermitatea și tonusul stratului muscular și al învelișului cutanat, lasă să se presupună un deficit al forțelor de Activitate. Bărbia prea rotundă, cu mușchiul ridicător ușor ridicat³, însoțește această Astenie a reliefului feței. Se pare totuși că contracția acestui mușchi nu se găsește la toți non-Activii și că, pe de altă parte, se găsește la unii Activi. Aceasta pentru că mușchiul despre care vorbim marchează mai ales o tendință la economia forțelor, implicând sentimentul limitelor Steniei. Trebuie ținut seama de această observație și, pentru a pune diagnosticul, alți factori de Astenie vor trebui luați în considerare.

Dimpotrivă, un relief fizionomic mai ferm, o mai mare consistență a carnației semnifică Stenie și Activitate. Tonusul mușchiului pătrat al bărbiei, care trage masa bărbiei în jos, întinzând pielea și făcând ca acea masă musculo-adipoasă să depășească marginea de jos a maxilarului inferior, sporește această Stenie a reliefului fizionomic. Mușchiul pretarsal, care se găsește dedesubtul pleoapei inferioare, în contracția sa formează o plisare orizontală a pielii palpebrale, deschide ușor ochiul și dă o intensitate deosebită privirii în timpul acțiunii, al muncii. Dar mai ales mușchiul *risorius* îi dă gurii întreaga sa Stenie, el intervenind când aceasta este în repaus, ca să o etizeze, fără a diminua suprafața mucoasei labiale.

Trebuie să ținem seama în aceste aprecieri de influența unor factori importanți a căror incidență vine să modifice relieful fizionomic și Stenia acestuia.

Sexul în primul rând. Căci dezvoltarea musculară mai mare la bărbat nu trebuie să ne iluzioneze în această privință și să ne facă să trecem *a priori* toate femeile în rândul Astenicelor. Va trebui să ținem cont de o anumită atonie a reliefului fizionomic inseparabilă de o anumită pasivitate naturală a femeii. Influența polarității este și ea

Acest desen este reprodus din capitolul din *Manuel de morpho-psychologie* în care Corman expune a sa metodă a substituirilor. Dacă se acoperă partea de jos a feței, luând ca puncte de reper cratimele, constatăm că partea de sus este identică la ambele figuri. Diferența de impresie de stenie vine de la relieful bărbiei. Acesta este la stânga mai moale. Cel din dreapta (contracție naturală a mușchiului pătrat) este mai stenic.

de pus în evidență. Influența factorului V (așa cum a fost el definit ca mod de Plasticitate socială) rotunjește formele; factorul M le face anguloase. Este vorba aici de relief *în consistența sa*. Intervine apoi vârsta, care adesea provoacă o lăsară a musculaturii, de care va trebui să facem întrucâtva abstracție. Îngrășarea, în sfârșit, determină adesea o bărbie dublă, pe care nu va trebui s-o luăm în mod nechibzuit drept semn de Astenie al reliefului fizionomic.

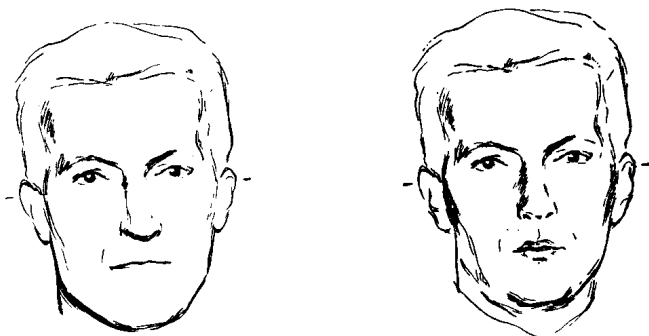
b. *Tenul* lăptos sau uniform mat este semn de Astenie. Este aici suficient să evocăm observații care datează de la Hipocrate, referitoare la „tenul colorat al activilor“ și la „tenul livid al receptivilor“. Aceste observații sunt de nuanțat din cauza influenței vârstei, a stării fizice și, evident, a folosirii fardurilor de către femei.

2. VESTIBULURILE

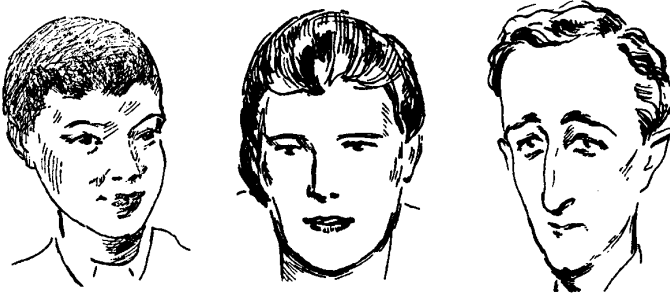
A. Privirea și ochii

a. Privirea este strălucitoare sau mată, ochiul este aprins sau stins. Fără a judeca dinainte gradul de „căldură“ al unei priviri, putem lua în considerare gradul ei de lăncezeală sau de vioiciune. Această calitate depinde în mod evident de acel imponderabil pe care îl numim privire, dar și de gradul de mobilitate a ochilor și de influența apercepției globale a fizionomiei asupra luării în considerare a acestui semn particular.

Corman a demonstrat în mod excelent, prin a sa metodă a substituțiilor, felul în care ansamblul feței poate da o semnificație privirii⁴.

Acoperind partea de jos a feței sub linia jalonată de cele 4 cratime, constatăm identitatea ochilor la ambele figuri. Privirea feței din stânga, atunci când aceasta este descoperită, este mai hotărâtă, mai stenică, mai dură.

La stânga, ochi cu fanta palpebrală ridicată. În centru, ochi cu fantă orizontală. În dreapta, ochi înclinați „à la Greuze“.

Este poate de recomandat ca, pentru a aprecia acest grad de Stenie sau de Astenie, să ascundem restul feței și să apreciem doar privirea.

b. Ochii pot fi, dacă îi judecăm în raport cu o linie ideală care trece prin vârful intern și prin vârful extern al fantei *palpebrale*, ochi orizontali, ridicați în sus (à la Mefisto) sau înclinați în afară și în jos (à la Greuze)⁵.

Fanta *palpebrală* ridicată va fi semn de Stenie, fanta tombantă semn de Astenie. Linia sprâncenelor urmează cel mai adesea oblicitatea fantei *palpebrale*.

c. Mușchii din jurul ochilor pot, la rândul lor, să aibă mai multă sau mai puțină Stenie.

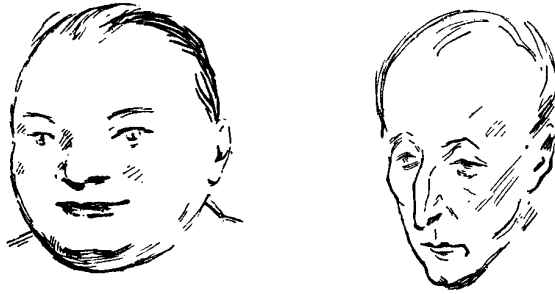
Pleoapa superioară tombantă, un burelet lat (mușchiul *preseptal*) care formează „pungă“ sub ochi, este semn de Astenie. Tonicitatea mușchiului *pretarsal*, care dă marginii pleoapei inferioare un relief neregulat, este, dimpotrivă, un semn de Stenie.

B. Nasul

Lung, tombant, el este semn de Astenie, fără ca inversul să fie totuși adevărat. Un detaliu de structură s-a arătat adesea asociat cu Astenia: este vorba de cloazonul median al nasului care, în loc să fie limitat la baza nasului de un plan orizontal care conține cele două nări, se prelungeste și devine net vizibil din profil. Deschiderea nărilor este în acest caz vizibilă pe acest profil. Acest semn, deosebit de clar în fizionomia lui Chopin, va fi numit „semn Chopin“.

C. Gura

Moliciunea (lipsa de consistență a buzelor), deschiderea sa obișnuită (lipsa de Stenie a mușchilor orbiculari), colțurile tombante (cu excepția cazului în care vin de la o hiper-Retracție latero-nazală) ca urmare a lipsei de fermitate a mușchiului

La stânga, gura este stenică, colorată, cu colțurile ușor ridicate. De notat și oblicitatea stenică a ochilor și sprâncenelor, ca și vioiciunea mimicii. *La dreapta*, gura este astenică decolorată, cu colțuri tombante. De notat oblicitatea astenică a ochilor și sprâncenelor, prăbușirea generală a reliefului fizionomic.

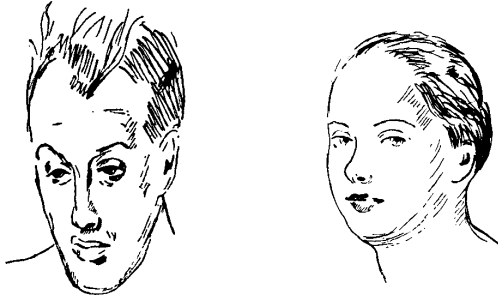
canin, sunt semne de Astenie, iar cazurile inverse sunt semne de Stenie. Să amintim importanța mușchiului *risorius*, semnalată de Ermiane în privința formei gurii. Mușchiul *risorius* trage ușor și tinde să mențină gura pe o linie orizontală în absența oricărui surâs sau râs. Buccinatorul înalță colțurile gurii, cum vom vedea la desenul din dreapta de pe pagina 151.

Dimpotrivă, triunghiularul trage colțurile în mod clar în jos, ca și pielosul gâtului, a cărui acțiune o vedem pe desenul de mai sus.

3. LUNGIMEA FEȚEI

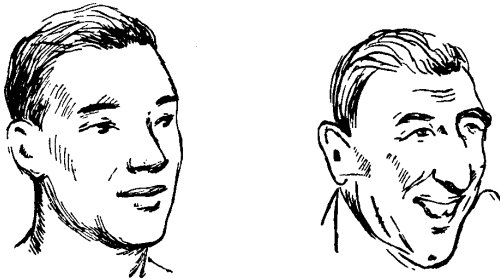
O față scurtă este semn de Activitate, *a fortiori* atunci când forma sa tinde spre pătrat. O față lungă este semn de non-Activitate, oricare i-ar fi forma: rectangulară, alungită sau triunghiulară (cazurile cele mai frecvente de alungire a feței).

Din nefericire, alungirea feței este mult mai greu de detectat decât s-ar putea crede. În unele cazuri, într-adevăr, ea este rezultanta mecanică a unei serii de alte influențe, pe care trebuie să le cunoaștem cu exactitate spre a putea opera „corecția” indispensabilă. Îngustimea câmpului de conștiință, care strânge tâmplele și ochii spre axa feței, provoacă, după cum ne amintim, o diminuare a diametrului bitemporal; factorul M, la rândul-i, este semnificat de o Retracție laterală a cărei consecință este, pe de o parte, proeminarea etajului mijlociu al feței, iar, pe de altă parte, adesea mai puțin vizibilă, o aplatizare laterală a cadrului feței, esențială însă; non-Tandrețea restrânge diametrul bimalar, deci alungește în mod indirect fața prin simpla modificare de proporții, dar produce, contrar factorului M, o aplatizare, o reducere

La stânga, înălțimea și îngustimea sunt vădite. La lungimea astenică se adaugă efecte complementare (Îngustime–non-Tandrețe–non-Aviditate). La dreapta, lungimea astenică este compensată de lățime, tandrețe și o aviditate medie. Această față nu este mai puțin astenică prin flaciditatea obrazilor, relaxarea orbicularului intern, contracția mușchiului-moț [al bărbiei], absența de claritate a comisurii buzelor și slăbiciunea mușchiului risorius.

În profunzime a etajului mijlociu; non-Aviditatea, în sfârșit, se marchează printr-o diminuare a diametrului bigoniac. Vedem că aceste trei efecte, oricât de puțin ar fi ele marcate, și cu atât mai mult cu cât intervin împreună, duc la o alungire a feței. Diminuarea diametrului bigoniac nu alungește în mod necesar o față, figura din dreapta (de mai sus) fiind dovada. Dacă se întâmplă ca fața să fie deja lungă și ca aceste semne să accentueze și mai mult această tendință, rezultatul va fi, evident, o față foarte îngustă pe verticală sau foarte lungă pe orizontală. Dacă aceleași efecte vin să supraîncarce o față cu un cadru în mod vizibil pătrat, deci stenică, ea va părea mai lungă decât este în realitate. În sfârșit, se întâmplă ca o față alungită, deci semn de non-Activitate, să fie în mare măsură „compensată“ de trei aspecte contrare

Iată „Activi“ la care factorii M și nL, importanți factori de subțiere laterală, riscă să disimuleze structura „scurtă“ stenică a fizionomiei.

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

precedentelor: lărgimea câmpului de conștiință, factorii V și Aviditate. Ea va tinde în acest caz spre rotund sau cel puțin spre ovalul scurt și va fi foarte dificil să-i punem un diagnostic.

Trec peste cazurile în care, alungită în urma a două dintre efecte, fața este mai puțin înaltă prin jocul celui de al treilea factor. Există cazuri în care nu ne putem pronunța prin acest mijloc care este, în alte cazuri mai puțin complexe, atât de lesnicios și corect.

În general, va trebui să luăm bine aminte că un dezechilibru de înălțime și de volum între cele trei etaje, în beneficiul unuia dintre ele, este un semn de Astenie, pe când o egalitate a celor trei înălțimi și volume este mai degrabă un indiciu de Stenie.

*
*   *

Să rezumăm aceste corespondențe, fără a insista asupra restricțiilor deja făcute și la care îl trimitem pe cititor:

Activitate	Non-Activitate
<ul style="list-style-type: none"> — Echilibru al celor trei etaje. — Față scurtă, tinzând spre pătrat. — Consistență și fermitate musculară. — Con tracție a mușchiului pătrat al bărbiei (stare obișnuită). 	<ul style="list-style-type: none"> — Neechilibru al celor trei etaje. — Lungime relativă a feței, în pofida compensațiilor. — Moliciune musculară; flaciditate a unor curbe ale feței. — Con tracție a mușchiului-moț al bărbiei (stare obișnuită).
<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="margin-right: 10px;">STENIE a vestibulurilor</div> <div style="border-left: 1px solid black; border-right: 1px solid black; padding: 0 10px;"> <ul style="list-style-type: none"> — Oblicitate a fantei ochilor în afară și în sus. — Relief al mușchiului pretarsal pe marginea pleoapei inferioare. — Nas ferm reliefat. — Gură stenică, cu buze ferme și strânse. Acțiune a orbicularului intern și a mușchiului <i>risorius</i>. — Comisură dreaptă. </div> </div>	<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="margin-right: 10px;">ASTENIE a vestibulurilor</div> <div style="border-left: 1px solid black; border-right: 1px solid black; padding: 0 10px;"> <ul style="list-style-type: none"> — Înclinare a ochilor în jos și în afară. — Relief al mușchiului preseptal sub ochi. — Nas tombant. — Coborâre a cloazonului. — Gură moale, cu buze întredeschise. — Colțuri ale comisurii îndoite. Acțiune a triunghiularului și pielosului. </div> </div>

ROGER MUCCHIELLI

Emotivitate	Non-Emotivitate
— Finețe a trăsăturilor feței în desenul lor singular.	— Îngroșare a trăsăturilor feței în desenul lor singular.
— Delicatețe a învelișului cutanat. Pliuri ușoare ale pielii, dacă ele există.	— Aspect mai grosier al texturii pielii. Pliuri mai grosolane și lipsă de finețe în inserția mușchilor piełoși.
— Vibrilitate a trăsăturilor.	
— Mobilitate a feței și vivacitate a mimicii, fie și discretă.	— Imobilitate spontană a feței și inerție naturală a mimicii.
— Privire vie și caldă.	— Privire atonă.
— Ten colorat și cald.	— Ten palid, mat sau lăptos.

*
*   *   *

Înainte de a pune punct acestei enumerări a semnelor, trebuie să deschidem aici o paranteză și să spunem câteva cuvinte despre *asimetrii*.

O față este asimetrică atunci când jumătatea dreaptă sau stângă nu este exact copia celeilalte jumătăți. Există o asimetrie generală ușoară care face ca nici unul dintre noi să nu aibă două profiluri (profilul văzut din dreapta și profilul văzut din stânga) cu totul similare. Femeile știu bine lucrul acesta și ele oferă în general același profil privilegiat reflectoarelor fotografului.

Este aici vorba de asimetrii mult mai pronunțate: asimetrii de structură, asimetrii de mimică⁶. Nu le putem enumera pe toate; cele mai frecvente asimetrii de structură se referă la planul *ochilor*. Aceștia nu se mai găsesc pe un același plan orizontal; unul este mai ridicat decât celălalt pe un același plan vertical: unul este mai înfundat decât celălalt; la aceste asimetrii, trebuie adăugat strabismul, convergent sau divergent.

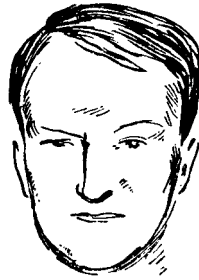
Nasul poate fi structuralmente deviat la dreapta sau la stânga; *maxilarul* poate avea o jumătate mai retractată sau mai dilatată decât cealaltă. Câteodată o întregă *jumătate de față* prezintă o Retracție de structură de care cealaltă jumătate este scutită.

Cât privește *asimetriile de mimică*, ele sunt rezultatul contracției anumitor mușchi, contracție care poate fi permanentă (jumătate de față mai contractată sau mai crispată decât cealaltă) sau poate fi pur și simplu habituală (gura, de exemplu, surâde din obișnuință de aceeași parte, cealaltă parte rămânând imobilă), aceasta, evident, fără nici o intenție specială din partea individului.

Am putut trece prin filtrul experienței opiniile domnului Pierre Abraham⁷ asupra semnificației acestor anomalii. Ipoteza studiului său, intitulat *Une figure, deux visages*,

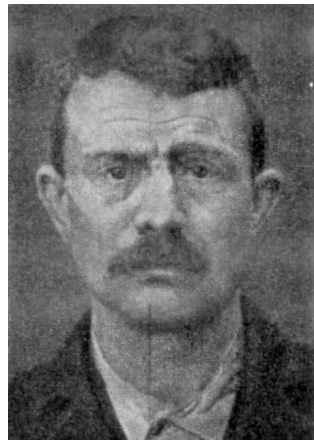
Asimetrie de structură

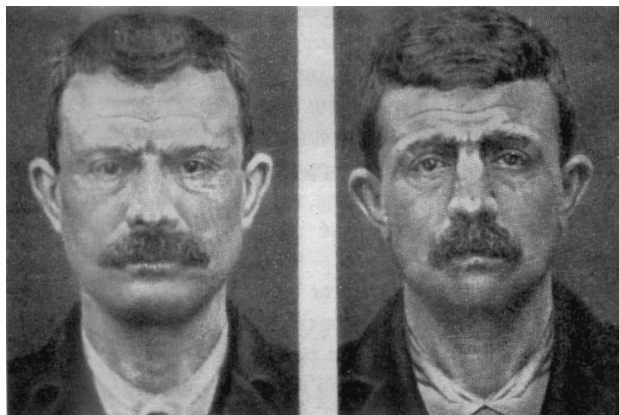

Asimetrie de mimică

este că partea stângă a feței exprimă personalitatea socială, contactele între subiect și lume, în timp ce partea dreaptă ar răspunde vieții interioare, intime, impulsionale, personalității profunde⁸. Cu toate că acest principiu de interpretare a asimetriilor a fost obținut printr-o serie de analize impresioniste, vom aprecia totuși verosimilitatea sa, confruntând portretele fotografice 31, 32, 33 din textul care urmează.

„Planșa 31 reprezintă un recidivist titular al 20 de condamnări pentru furt, escrocherie, cerșit, vagabondaj, lovituri și ultraj. Document de antropometrie, fotografia fiind luată în mod riguros din față. Ceea ce am numit omul social și care se exprimă de partea dreaptă a subiectului este recompus pe planșa 33 (cu ajutorul oglinzilor s-a putut obține această fotografie care se compune din cele 2 jumătăți drepte ale feței). Ceea ce am numit omul interior și care se exprimă pe partea stângă a subiectului este recompus pe planșa 32. Este de notat contrastul expresiv dintre aceste din urmă figuri. Planșa 32 este portretul unui om nenorocit, impresia este de-a dreptul izbitoare. Acea arcadă sprâncenară tombantă, buzele bosumflante, acel maxilar teșit, ridul frontal tumentat ne dau în ansamblu aspectul jalnic al inadaptatului. La dreapta, dimpotrivă (planșa 33), totul vorbește limbajul violenței, al loviturii de măciucă: privire energică sub sprâncene rectilinii, nas cu nările clar deschise, gură dreaptă, maxilar pătrat, fruntea voluntară dau o idee despre ceea ce trebuie numaidecât să fășnească din inadaptatul din stânga (pl. 32) când se află în împrejurări care obligă bruta din dreapta să intervină.”⁹

33

32

Ingeniozitatea tehnologică și finețea analizei nu trebuie să disimuleze slăbiciunile metodei. Chiar dacă împărtășim opinia autorului, dacă acest principiu de interpretare pare valid, el nu are totuși putere de lege și nu trebuie să excludem alte sisteme de explicație a asimetriilor.

Sculptorul Simecek¹⁰ ne dă o mulțime de notații interesante asupra asimetriilor, bazându-se pe o simbolistică a drepte și stângii care și-ar avea obârșia în dualitatea suflet-corp. La dreapta este sediul naturii intelectuale, spirituale, exprimând aspectul activ al omului, personalitatea în sensul strict al termenului. Stânga prezintă natura fizică, în ceea ce ea are în mod pasiv determinat, adică individualitatea. Dreapta este latura Tatălui, stânga este latura Mamei. Nici aici relevanța observației nu este susținută de o teorie satisfăcătoare.

Cu toate acestea, Maraňon¹¹ relevă că, în imensa majoritate a cazurilor de intersexualitate unilaterală, caracterele sexuale și de tip masculin apar de partea dreaptă, iar cele de tip feminin de partea stângă! În aproape toate cazurile de ginecomastie¹² unilaterală la pubertate, mamela feminină se găsește la stânga. Pe de altă parte, în aproape toate observațiile cu privire la hermafroditismul alternant, ovarul se găsește de partea stângă, iar testiculul în partea dreaptă. În sfârșit, în cartea sa *Psihologia medicală*, Kretschmer citează observațiile surprinzătoare ale lui Head privind manifestările psihice unilaterale. În urma unei leziuni talamice, întreaga parte dreaptă a bolnavului devine extrem de „sensibilă”: „Simt o nevoie irezistibilă de a pune mâna mea dreaptă pe pielea gingașă a unei femei; mâna dreaptă trăiește mereu nevoia de a fi consolată. S-ar spune că prin latura mea dreaptă caut întotdeauna simpatia... Mâna mea dreaptă pare mai artistică“.

Toate acestea nu constituie nici măcar o umbră de probă, bineînțeles, dar ni se deschid orizonturi cu privire la semnificațiile posibile ale asimetriilor și gradului lor de accentuare. Putem doar să afirmăm că aceste asimetrii traduc, proporțional cu gravitatea lor, o lipsă de unitate a personalității, o dizarmonie în tendințe și neputința individului de a-și integra toate impulsurile¹³ într-un comportament stabil și coerent. Descrierea idiologică va trebui, în acest caz, în loc să caute sinteza trăsăturilor caracterului, să ia în considerare formarea mai multor sinteze parțiale, mai mult sau mai puțin de neconciliat.

*
*   *

O dată cu studierea semnelor Emotivității și Activității, am ajuns la capătul trecerii în revistă a corespondențelor morfocaracterologice. Tablourile lor reunite le vom găsi în apendicele cărții.

Ne găsim în posesia a două ultime cifre: una dintre ele ne dă impresionabilitatea, cealaltă cantitatea de forțe aflate în rezervă, iar noi vom așeza aceste două cifre în capul „formulei”¹⁴. Indicele caracterologic complet va cuprinde deci 10 cifre, primele două (Emo-Activitate) fiind de separat în mod clar de celelalte 8 (Plasticitate-Sejunctivitate). De exemplu, o „formulă” de acest tip: 82–888 828 46 va semnifica, cifră cu cifră, de la dreapta la stânga: Emotivitate 8, Activitate 2; Plasticitate la lumea sensibilă 8 8 8; Plasticitate la lumea socială: factor V (8); factor Sa (cifra 2), Tandrețe 8; Plasticitate față de sine: dorință de expansiune 4, dorința de senzații 6.

Ajunși aici, ne găsim *la jumătatea lucrării*, căci rămâne acum operația caracterologică propriu-zisă, adică *deducția*, pornind de la formulă și conform tipologiei lui Le Senne, a caracterului concret simbolizat de această formulă, în complexitatea trăsăturilor sale intime și ale comportamentului corespunzător; operație capitală și dificilă, singura care ne permite să *depășim simpla enumerare de tendințe* și să regăsim individul real, în toată bogăția și profunzimea sa¹⁵.

În așteptarea unui dicționar de caracterologie, care rămâne a fi elaborat, și la care ar fi suficient să facem referire, vom da acum atât de multe exemple pe cât ne-o permite spațiul cărții de față, cuprinzând „observații” extrase din documentarea noastră, descrieri ilustrate de crochiurile lui Protopazzi și de reconstituiri de formule caracterologice făcute pe marginea unor fețe de oameni celebri, oameni ale căror caracter, viață și operă ne sunt raportate de istorie.

Mai mult, am inaugurat o nouă metodă de diagnostic, aceea a portretelor-robot, care vor fi utilizate aici cu titlul de ilustrare. Deja aplicată la copiii de vârstă școlară (cf. Roger Mucchielli, *Psychologie pratique des enfants de 6 à 12 ans*, les problèmes de caractères, Edit. Bordas), metoda portretelor-robot sau a portretelor generice utilizează tehnica pe care David Katz, reluând-o de la Galton, a imaginat-o pentru tipurile etnice. În aceste portrete există între 6 și 15 suprapuneri.

NOTE

¹ René Le Senne, *Traité de caractérologie*, ed. cit., p. 68.

² *Op. cit.*, p. 19, notă.

³ Mușchiul „moțul bărbiei“ constituie, împreună cu cuzinetul adipos care îl acoperă, masa moale pe care oricine și-o poate palpa la vârful bărbiei. Când se întinde, acest mușchi ridică această masă ca și cum ar vrea s-o adăpostească sub buza inferioară, degajând dedesubtul acestei mase marginea osoasă a maxilarului inferior. Antagonistul său este mușchiul „pătratul bărbiei“ (cf. Ermiane, *Jeux musculaires et expressions du visage*).

⁴ L. Corman, *Manuel de morphologie*, liv. III.

⁵ Jean-Baptiste Greuze (Tournus, 1725 – Paris, 1805), pictor francez, remarcat de Diderot. A fost și portretist, cunoscut mai ales prin celebrele *La cruche cassée*, *La laitière* (Louvre) sau *Madame de Porcin* (Musée d'Angers), precum și gravor. (Nota trad.)

⁶ Vom elimina toate cazurile în care această asimetrie se datorează unui traumatism accidental sau unei intervenții chirurgicale. Vom elimina, de asemenea, toate asimetriile ca semne de maladii ereditare, spre a nu ține seama decât de asimetriile fețelor unor indivizi normali.

⁷ *Nouvelle Revue française*, n° 246–247, 1934.

⁸ Este numită parte stângă sau dreaptă ceea ce este ca atare la subiect și nu pentru noi, care îl privim.

⁹ P. Abraham, *op. cit.*

¹⁰ *Masque et visage*, Edit. nouvelles.

¹¹ Citat de Berardinelli, în N. Pende, *Traité de médecine biotypologique*, p. 459.

¹² Dezvoltarea excesivă a mamelelor la bărbat, cauzată de tulburări hormonale. (Nota trad.)

¹³ „ses pulsions“, în textul original. (Nota trad.)

¹⁴ La drept vorbind nu avem de-a face cu o „formulă“, ci mai degrabă cu o grupare cifră simbolică. Ar fi fost mai bine să vorbim de *înmatriculare* de caractere decât de o punere în „formule“. Se înțelege de la sine că cifrele sunt puncte de reper și că nu au nici o valoare în sine.

¹⁵ Metoda deducției caracterologice și de sinteză, pornind de la identificarea fiecărui factor, constituie scopul acelei lucrări a autorului intitulată *La caractérologie à l'âge scientifique* (Edit. du Griffon–Suisse, Dunod–France, 1961).

CARTEA A TREIA
APLICAȚII ȘI REZULTATE

Scopul acestei ultime părți a cărții de față este dublu:

1. Să arate, cu ajutorul unor exemple, cum se „deduce”¹ un caracter din formula sa morfocaracterologică. Lucrul acesta va fi făcut pentru fiecare „portret-robot” prezentat fotografic, portret care reprezintă o structură caracterologică și morfologică frecventă. Din motive lesne de înțeles, nu este posibil să prezentăm portrete sau caricaturi ale unor subiecți care au acceptat anchetarea din partea mea. În ceea ce îi privește, descrierea nu va fi ilustrată, ci va fi urmată de extrase din comentariile făcute de ei pe marginea acestor descrieri. O a doua grupă de descrieri va fi sprijinită pe frumoasele crochiuri ale regretatului Protopazzi, crochiuri executate de el după natură, sub îndrumarea lui L. Corman; o a treia grupă de experiențe va porni de la studiul morfologic al câtorva portrete celebre și va stabili formula lor caracterologică.

2. Pe de altă parte, ne propunem să marcăm în filiația *continuu* a caracterelor locul precis al „tipurilor” caracterologice, așa cum le găsim descrise în *Tratatul* lui Le Senne, să reperăm caracterele care au servit drept jaloane lui Corman și să notăm, în treacăt, numărul de ordine, dacă putem spune așa, al caracterelor tipice utilizate de marii morfologi clasici.

Vom diviza această parte a cărții în 4 capitole; fiecare dintre ele este consacrat unui tip de temperament: EnA, Ea, nEA și nEnA. În fiecare dintre aceste capitole vom porni de la maximum de „Plasticitate” și vom înainta gradual, „oprind” la diversele puncte de contact ale individului cu realul, până la Sejunctivitatea maximă. Această mișcare continuă, care ne va face să trecem de la EnAP la EnAS, de la EAP la EAS, de la nEAP la nEAS, de la nEnAP la nEnAS, va fi ilustrată de câteva „instantanee” succesive, contingente în calitatea lor de instantanee, dar putând servi drept puncte de referință pentru *descrierile idiologice* pe care caracterologii le vor putea face cu ajutorul acestei metode².

NOTE

¹ Cititorul va găsi un capitol în întregime consacrat deducției caracterologice în cartea mea *La caractérologie à l'âge scientifique*, Edit. Griffon, Neuchâtel (Suisse) et Dunod (France).

² A se vedea cartea întâi, capitolul I, din volumul de față. (Nota trad.)

DE LA EnAP la EnAS

1. Nervosul supraplastic: 82.888.888.88¹

„Acest grup este acela al tipurilor feminine prin excelență“, scrie Corman². Oricare ar fi gradul spiritualizării sale, aceeași tendință profundă orientează caracterul: sexualitatea în forma sa feminină, pasivă și seducătoare. Corespunzând tipului astrologic „Venus“, acest caracter este exemplul perfect al afectivității și inteligenței feminine. Sensibilitatea este vie, însă temperată de blândețe (Emotivitate–Plasticitate). Ea este mai vie în domeniul tendințelor afective și ușor de excitat de tot ce trezește emoția tandră (Emotivitate–factor Ic–Deschidere afectivă). Euforic (lărgime–factor V), binevoitor (factorii V și J – Tandrețe), expansiv (Plasticitate), acest caracter are o inteligență în întregime impregnată de sentiment (factor Ic, expansiune afectivă puternică), „inima“ impunându-și întotdeauna rațiunile. Superficial în judecățile sale (lărgime–factor Ic – EnA), acest tip de „Nervos“ nu ajunge decât cu greu la noțiuni abstracte. Faptele sunt percepute în valoarea lor concretă și imediată și în raportul lor cu afectivitatea. Atenția este limitată, capricioasă, călcând pe urmele vicisitudinilor sentimentelor (lărgime–Expansiune afectivă–nA). Memoria este promptă și bună (Plasticitate). Ea excelează în reamintirea faptelor, mai puțin a ideilor (factor Ic). Intuitivă, inteligența este adesea fină, dar nu se poate supune regulilor logicii; nici analizează, nici sintetizează, dar nici reflectie prelungită (EnA, Primaritate, factor Ic).

Acest caracter este foarte puțin stăpân pe sine (sugestibilitate EnAP–lărgime–afectivitate puternice). Excitarea afectivă, contagiunea sentimentelor se numără printre mobilurile directe ale conduitei. Rezistența fizică este slabă (nA), voința chibzuită este nulă (nA–Primaritate). Prea lenș (nA–lărgime) ca să fie de o bunănotă foarte activă, acest tip își ia drept deviză „nimic nu e grav, totul se va sfârși cu bine“. Foarte sugestiv, adesea el îmbrățișează opinia ultimului vorbitor. Nevoia de a iubi și de a fi iubit (EnAP–Expansiune afectivă–Senzualitate) explică întreaga sa conduită. Doritor de a plăcea și de a seduce (factor V într-un context de expansiune pasivă),

acest caracter are nevoie de societate (factor J). Iubind „frumuseșea formelor“ (factor Ic–Senzualitate), el este grațios și cochet. Femeile de tipul acesta știu să se acopere de podoabe, preferă rochiile vapoaroase și coafurile degajate (lărgime–factor V–Senzualitate). În toate lucrurile, de altfel, ele se atașează mai mult de formă decât de fond (inteligență concretă–lărgime), de expresie mai mult decât de lucrurile exprimate. Au oroare de mister (inteligență concretă – Primaritate – lărgime) cât și de singurătate (factor J). Femeilor cu acest caracter le place să „primească“ (factorii V, J și T). Casa lor este ornamentată (aspect al factorilor Ic și J–Senzualitate). La masă nu preferă felurile de mâncare masive și grele, din care iei cu polonicul, ci acele „*entremets*“ delicate și deserturile, prăjiturelele și cremele (EnA–factor V–Senzualitate). Le place cafeaua (nevoia de excitante) și lichiorurile extrem de parfumate (EnA–Senzualitate).

De obicei se mărită curând, iubind mult copiii. În consecință, sunt atașate de câminul lor din dorința de protecție (EnA–Pasivitate afectivă) și din sentiment matern (Polaritate V–Tandrețe), pe care le conciliază adesea în mod dificil cu gustul pentru divertismente (EnAP–lărgime a Câmpului de conștiință).

2. Nervosul apatic: EnAP, L, V, Sa

În această structură se remarcă un prim grad de Sejunctivitate conjugat cu factorul Sa. Două grupe de factori sunt, așadar, deosebit de conturate spre a se deduce originalitatea acestei varietăți structurale de Nervos: „EnAP–Sa“ și „LV–Sa“.

EnAP–Sa. Întreaga energie disponibilă în substructura EnA vine de la emotivitate. Acțiunea manifestă va fi deci declanșată la ei de excitații și va sfârși o dată cu ele. Mai mult, această unică sursă de energie este primară, ceea ce o pune sub dependența clipei, de unde o perseverență slabă, emoții labile, un *selfcontrol*³ deficient și o necesitate mereu reînnoită de excitanți din ce în ce mai puternici. Pe acest temperament, comun tuturor Nervosilor, efect al secretivității afective (Sa), se va greșa un climat de complicații, de mister:

— Gustul și nevoia de izolare, care se aliază cu non-Activitatea, deturbează fluxul de energie emoțională spre viața interioară

pasivă, substituind reacției visul, potențează gustul evaziunii, adăugând reveriei nepăsarea.

— Dificultatea de comunicare complică comportamentul deja instabil și adesea imprevizibil al EnAP și îi răpește orice naturalețe, orice autenticitate. Este găsit neliniștitor.

— Invers, tipul EnAP care implică o carență de autonomie reală și, prin compensație, o mare trebuință de originalitate, acționează la rândul-i asupra factorului Sa, îl întărește, găsind un substitut de autonomie și o față în refuzul de a-și dezvoltă intențiile, proiectele, sentimentele. În consecință, este refractar la orice investigație serioasă, iar mefiența sa spontană față de semen se exprimă printr-un halou de atitudini misterioase, derutante. Anticonformismul are pentru el forță de lege.

— Nonparticiparea la ambianța colectivă favorizează persistența unor moduri personale de a gândi (reverie), de a acționa (puțin), de a reacționa (dintr-un entuziasm de moment), adică un comportament de boem.

Lipsa de respect pentru principii este subiectiv justificată prin aceea că principiile sunt resimțite drept pure constrângeri, drept vexații arbitrare: impulsivitatea în fața tentației (E-P) nu poate fi înfrânată prin disciplina care emană de la un grup, de la o echipă, de la o societate în care individul respectiv se simte afectiv străin. A nu asculta este în acest caz a-și afirma independența față de prejudecăți.

L-V-Sa. Cu a sa lărgime a câmpului de conștiință, cu existența unor importante franjuri de conștiință în jurul obiectului actual al atenției, Nervosul apatic va percepe în permanență impresia pe care el o produce pe fondul perceptiv reprezentat de anturajul uman. Deoarece factorul V îl înclină spre seducție, spre șarm, întreaga sa atitudine socială va fi comandată de preocuparea de impresie, de efectul produs. Apatia va fi nu numai visătoare, boemă, ci și studiată. Această tendință la artificiu își va găsi deplina folosință în ambiguitatea contactelor sociale pe care o generează substructura V-Sa: în spatele unui comportament conciliant, șarmant, abil, se ascunde inaccesibilitatea profundă a intențiilor. În consecință, spre a se adapta în plan social duplicitatea⁴ este inevitabilă, opiniile sunt modificate în funcție de semen, mai multe personaje defilând în fața judecății noastre uluite și indecise. Din misterios el devine mistificator, fără a fi lipsit uneori de umor (L și amortizare a E prin V). Rezultă de aici că el se contemplă cu complezență în reacțiile semenului.

— Gustul nuanțelor, al vagului, atenție dată ansamblurilor, dispreț față de detaliu, ceea ce lasă loc imaginației, aptitudinii naturale de a sesiza în mod intuitiv realitățile, analogiile și corespondențele sensibile, toate lucrurile simptomatice pentru lărgimea câmpului de conștiință furnizându-i elementele necesare creației artistice originale. Caz frecvent. Dar se întâmplă și ca factorul Sa, în ansamblul structurii, să distrugă armonia.

El se izolează afectiv și în profunzime, inhibă capacitățile de expresie spontană, iar dacă favorizează reveria, viața interioară, aceasta este pasiv alimentată, pe moment, de substructura E-P. Ceea ce înseamnă că dacă excitațiile încetează, dacă prezentul dispăre ca sursă de interes, factorul Sa continuă să izoleze EnAP apatic, îl lasă singur în fața Eului său, al ideii de viitor, confruntându-se în acest caz cu neputința de a exista prin prisma acestui mod temporal, el trăind senzația de neant, de unde angoasa, fugă în divertisment, fascinația actualului, dispersia și irosirea aptitudinilor.

Nervoasa apatică: EnAP-LV-JT-nAv-I_s

Indicele de Sejunctivitate se bazează aici pe aviditatea de expansiune, întrucât femeile, în această varietate de Nervos, prezintă mult mai frecvent decât bărbații această structură. Dimpotrivă, Plasticitatea pentru factorii J, Tandrețe, Interese senzoriale este în general mai accentuată.

Să examinăm noul echilibru constituit în felul acesta la Nervoasa apatică.

EnAP-LV-JT. Ca și bărbatul de același tip, ea este visătoare, leneșă, fatigabilă, dar vagabondajul inimii se amplifică prin tendința jupiteriană la expansivitatea sentimentelor profunde, prin necesitatea de a ieși, de a vorbi, de a vedea lume. Atunci când dorința de a plăcea, de a seduce (L-V) sporește o dată cu încrederea spontană în semen (J), întreaga substructură energetică este regizată de excitația din ambianță. De unde un gust pronunțat pentru viața febrilă, ieșiri, baluri, teatru etc. De unde, de asemenea, fazele de hoinăreală, de *farniente* lănced atunci când ambianța lipsește, ba chiar de melancolie. Ea va fugi de „acasă“ ca dintr-un univers monoton, spre a trece dintr-un grup în altul, adaptându-se repede, datorită unei excelente sintonii asigurate de factorul T, dar uitucă sau obosind la fel de repede. Ștergerea rapidă a impresiilor (P), incapacitatea de aprofundare, de analiză (nAPL) comandă aerele de femeie blazată adesea vizibile la acest caracter.

EnAP-LV-JT-nAv-I_s. Absența avidității de expansiune într-o structură atât de puțin dotată pentru stăpânirea de sine lasă loc liber avidității senzuale și lăcomiei de a arde orice energie nervoasă disponibilă, într-o totală anarhie. Toate tentațiile sunt irezistibile, iar capriciile Nervoasei apatice nu fac decât să exprime conjuncția interese senzoriale + gustul ineditului (pe care l-am văzut mai sus).

În definitiv, singur acest aspect de Sejunctivitate joacă totuși un rol stabilizator, căci binomul Tandrețe-non-Aviditate șterge egocentrismul excesiv pe care îl găsim în structura masculină.

Luarea în considerare a sentimentelor sau a reacțiilor afective ale celorlalți la acțiunile întreprinse (T), asociate cu dezinteresul (nAv) înlătură orice ambiguitate neliniștitoare din personajul social al Nervoasei apatice. Comportamentul ei este

identic în multe privințe cu acela al bărbatului de același tip, dar exprimă o trăire mai autentică.

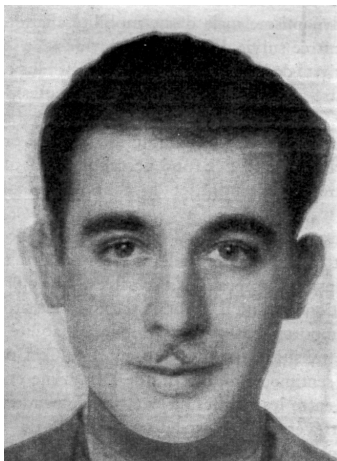
3. Nervosul excitat: EnAP–nL–M

Cu dubla sa „închidere la lume“ a câmpului de conștiință și cu polaritatea sa, tipul EnAP capătă un stil de comportament mai tensionat și mai dinamic decât precedentul. Cu toate acestea, substructura energetică nu a variat. Dacă, într-un sens, Îngustimea câmpului de conștiință favorizează canalizarea resurselor Emotivității și a Activității asupra anumitor puncte, atunci când E sau A cad dedesubtul mediei lor, activitatea în „dinți de ferăstrău“ a Nervosului persistă, dar, atunci când interesul se trezește, Emotivitatea găsește o susținere în puterea de concentrare, gustul preciziei, al exactității, iar Activitatea cunoaște o eficacitate nouă prin aptitudinea naturală de analiză, de descompunere a realului în elemente. Capacitatea de muncă este întotdeauna electivă, sub efectul contingent doar al puterii emotive, nu fără a câștiga în intensitate, viteză și precizie.

Ritmul său de muncă este extenuant, pentru că Nervosul excitat trăiește dorința de a o termina rapid, înainte ca interesul să-i scadă și înainte de epuizarea slabelor rezerve de Activitate caracterologică. Nu este vorba de un veritabil dinamism, ci de o mobilitate aferată, de o autoexcitație concentrată, urmată de „tregeri de vid“.

— Impulsivitatea Emotivului primar devine și mai brutală în contactul cu nevoia de a elimina toate cauzele de perturbații și de diversiune în cursul momentelor (rare) de atenție voluntară forțată. Iritabilitatea sa este legată de teama de a vedea apărând un nou excitant pe fondul perceptiv, excitant care negreșit i-ar atrage atenția și ar angaja imediat o acțiune parazitară.

Îngust, el este „absorbit“ de obiectul care îl emoționează; este cazul îndeosebi în furiile ultrarapide, foc de paie, care îl lansează în imprecății excesive, în explozii instantanee paroxistice, pe care le uită aproape imediat (P). La mobilitatea comportamentului se adaugă, deci, instabilitatea dispoziției, care trece de la mânie la râs. Aceasta îi marchează viața intelectuală și sentimentală cu pecetea ilogismului și a subiectivității: divorț între cuvinte și acte, imprudență, infidelitate, lipsă de

perseverență. Excitația jocului, a suspansului îl fascinează ca posibilitate indefinită de reînnoire a emoțiilor. În consecință, caută să fie mereu ludic, de exemplu în conversație: reluări săltărețe ale unui leitmotiv sau minciuni, „spre a vedea până unde poate merge“.

— Introducerea factorului M sau a tendinței de „înfruntare“ fățișă întărește gustul de independență al Nervosului și îi ascute spiritul critic. Anticonformismul, judecățile categorice vor fi excelente ocazii de afirmare a acestei independențe, ca și de satisfacere în același timp a tendințelor provocatoare agresive.

— Aliindu-se cu Emotivitatea, factorul M va adăuga impetuozitate entuziasmului, va compensa lipsa de convingere profundă prin fanfaronadă în situațiile periculoase, care cer doborârea obstacolului sau atacarea brutală a inamicului.

— Gustul contradicției (M), preocuparea pentru detalii (nL), impulsivitatea (EP) conduc de-a dreptul la neîncetate discuții—dispute, care oscilează de la tachinerie la dramă, având drept punct de plecare plăcerea de a contrazice, de a șicana.

— Nevoia sa de a sfida (M), multiplicată de Emotivitatea primară, îl face să treacă drept ceea ce nu este, să-și improvizeze propriile-i merite, aparente.

4. Nervoasa excitată: EnAP—nL—M

Femeia cu această structură este la fel de vioaie, mobilă, dinamică și impulsivă ca bărbatul, cunoscând aceeași activitate „în dinți de ferăstrău“. Dar în comportamentul ei observabil cele mai multe trăsături devin caricaturale. Excitația emotivă

o antrenează într-un vârtej de pălăvrăgeli, contacte, divertismente și senzații noi. Se știe că una dintre singurele legi dovedite de diferențiere psihologică între sexe este aceea a dependenței față de câmpul perceptiv⁵. Statistic, bărbații analizează și elaborează mai multe date percepute decât femeile. Acestea din urmă sunt mai dependente de calitățile primitive cum este culoarea, mai capabile să simtă în mod pasiv, pe când bărbații sunt mai înclinați de a degaja forme, situându-se în câmp. Această deosebire își are probabil originea în complexul neurohormonal

și în factorii de educație. Fapt este că implică trei simptome diferențiale fundamentale în comportamentul *observabil*:

1. Simțul de orientare, de organizare spațială obiectivă, de manevrare pe teren, în sens practic, cu unelte (corelație inversă pentru femei).

2. Rigiditatea perceptivă, rezistența și persistența schemelor cu variații nuanțate ale mediului (invers pentru femei). Refularea impulsurilor, neantizarea temelor, a conținuturilor gândirii.

3. Autonomie, maturitate logică, capacitate de sinteză și îndeosebi independență față de autoritate (invers pentru femei).

Fără măcar să fi recurs la variațiile factorilor suplimentari în structura caracterologică EnAP-nL-M, portretul femeii din această familie se va specifica de la sine sub influența celor trei simptome arătate mai sus.

Primul simptom va atenua eficacitatea analitică a câmpului de conștiință îngust și, în mod corelativ, eficacitatea muncii efectuate. Concentrarea este mereu aceeași, dar operează pe date mai nemijlocite ale mediului, abordare mai puțin profundă decât la bărbatul de același tip. Femeia este mai puțin ancorată. În perioadele de excitație viața devine infernală, febrilă. Ritmul ei este amețitor, deoarece durata mai puțin structurată epuizează mai rapid excitația. Atenția sare de la una la alta... Ansamblul comportamentului și al preocupărilor stă mereu mărturie cu privire la o cursă de vânăre a excitantului, dar de excitanți mai superficiali, incoerenți ca și conversațiile sale care trec de la o extremă la cealaltă. Viața citadină este singura pe care ea o consideră suportabilă, din cauza multiplelor ocazii stimulante pe care le presupune. Constrânsă la viața de familie, nu se va putea împiedica să-i distrugă pacea, pe care ea o numește monotonie, creând tensiuni dramatice, al căror beneficiu secundar este de a-i schița obligațiile domestice. Acestei excitații concentrate și superficiale îi corespund interesul și o cunoaștere pătrunzătoare a aparențelor, a detaliului spectacular. Dacă adăugăm la acestea Primaritatea, viața la timpul prezent, apare un gust nestăpânit pentru „toaleta la modă” și chiar de avangardă. Inițiativele sale apar la acest nivel, cochetăria i se pare un element vital de echilibru și de fericire. Chiar dacă e săracă, ea va face în așa fel încât să inventeze un „truc șic” sau se va lipsi de multe altele numai să fie îmbrăcată după „ultima modă”.

— Cel de al doilea simptom al feminității va întări Primaritatea și, prin aceasta, impulsivitatea (EP). În mod paradoxal, amplificarea primară extremă diminuează intensitatea explozivă a acestei impulsivități, coborând și mai mult puterea de inhibiție. Excitația se împraștie aproape instantaneu și apare o labilitate emoțională deconcertantă. Capricioasă, cu o dispoziție fluctuantă, ea se înflăcărează pentru lucruri și idei noi, sentimentele ei versatile asociindu-se cu gusturile ei perverse și „justificând” în ochii săi anarhia impulsională. În aceeași direcție, a slăbirii inhibiției, se accentuează impaciența, „dorința de a-i trimite pe toți la plimbare”.

— Cel de al treilea efect diferențial al sexului, în această structură, se aplică în special factorului M, pentru a-i reduce puterea de asalt și de șoc. În majoritatea împrejurărilor, dorința sa de independență rămâne la stadiul de veleitățe și de verbalizare. Acest al treilea simptom de supunere la autoritate, din lipsă de autonomie veritabilă, alcătuiește împreună cu Primaritatea un oportunism nepăsător care îl face să-și schimbe opinia în fața probei de forță. Factorul M nu-și recapătă pe deplin drepturile decât atunci când interesele aflate în joc privesc genul de viață care reprezintă în ochii săi autonomia, adică viața liberă, ușuratică și, dacă este cu putință, plină de strălucire.

5. INDICE 92.882.884.28

Avem în acest caz unul din exemplele de „Nervos larg“ descrise de Le Senne⁶. Sensibilitatea crescândă asociată cu 3 grade de Sejunctivitate ne dă o ființă mai complexă, mai frivolă și în același timp mai factive.

Vivacitatea acestui caracter are câteodată un aspect surprinzător (Emotivitate–Activitate și lărgime extrem de slabă). Reacționează puternic la toate excitațiile (Primaritate), se aprinde din te miri ce (Emotivitate–Primaritate) și trăiește la modul extrem de anarhic (Primaritate), pe un plan sentimental (non–Tandrețe–lărgime–V). Prea puțin capabil de sentimente adevărate, viața sa afectivă este cu totul superficială, depravată, schimbătoare, mai senzuală decât sentimentală (Emotivitate–lărgime), îi place mișcarea (EnAP) și nu poate rămâne deloc inactiv. Grațios (Emotiv–V) și est

(Emotiv–factor Ia–Senzualitate), în căutarea frumuseții plastice, pare înclinat spre artele de mișcare, dans, teatru sau cinema (EnAP–grație–simț estetic).

Nimeni nu se poate transforma atât de ușor și nici nu poate juca atâtea roluri (Plasticitate–calcul rece, datorită factorului Ia și non–Tandreții); acestui caracter îi place mistificarea, artificiu; îi place să treacă drept ceea ce nu este și să-și simuleze sentimentele. Nu spune niciodată tot ce gândește și travestește întotdeauna adevărul. Îi place în general travestiul, carnavalul, balul mascat (factorii VJ–non–Tandrețe–factor Ia).

Destul de calculată (factor Ia–non-Tandrețe), suplețea sa este adesea o mască sau un mijloc de a obține ce vrea. Îi plac enigmele și misterul, reflecția subtilă a detectivilor din romanele polițiste (EnAP–factor Ia–Raționament–Imaginație– non-Tandrețe). Îi place, de asemenea, frisonul provocat de aceste lecturi sau de anumite filme (Emotivitate–lărgime etc.). Are mai multă coerență în idei decât caracterul precedent (factor Ia–lipsă de antrenamente efective) și, de asemenea, mai multă imaginație. Această mixtură de calități facilitează expresia și înviorază inteligența. Spiritual, are mult spirit critic, adesea caustic (consecință a unor trăsături precedente). Câteodată suntem surprinși atunci când, dincolo de grație, de șarm, de sociabilitate, chiar de mondenitate (factori VJ–lărgime), percepem câte un sentiment dur (non-Trandrețe) care frizează răutatea sub o remarcă ce se dorește frivolă, dar care trădează o anumită glacialitate profundă.

Acest caracter, când i se întâmplă să se autoexamineze (EnA), trebuie să aibă impresia unei lipse și să-și simtă superficialitatea; căutarea senzațiilor cu orice preț (Senzualitate–lărgime) ascunde o insensibilitate afectivă profundă de care subiectul fuge în divertisment (EnAP–lărgime-V) sau în diletantismul estetic (lărgime–factor Ia).

6. INDICE 92.852.285.28

Avem sub această formulă „Nervosul tipic“ al lui Le Senne și „Ripostantul“ lui Corman. Vom putea utiliza fie una, fie alta dintre aceste două descrieri, care sunt rigurose simetrice și pe care ni s-a părut interesant să le rezumăm una după alta, *pentru ca astfel cititorul să poată, pe de o parte, să aprecieze corespondența lor, iar, pe de altă parte, să aprecieze calitatea exemplară a deducției caracterologice.*

Iată mai întâi un rezumat al descrierii lesnieniene:

Acest caracter este schimbător ca vremea. Când dorința de a munci îl împinge la muncă, se pune pe treabă, dar, dacă intervine un sentiment trezit de o altă excitație, lasă treaba baltă. Foarte Emotiv, trebuie să reacționeze la eveniment; dar această reacție, care începe și sfârșește cu Emoția și care contrariază inactivitatea, este impulsivă. Supra-Emotiv, trăind *prin* Emotivitate, Nervosul trebuie să trăiască *pentru* Emotivitate și reînnoirea acesteia. Trebuie deci să vrea schimbarea, să caute divertismentele, să fugă de singurătate. E suficient să-i răstorni aptitudinile ca să-i degajezi inaptitudinile. Ceea ce variabilitatea face cel mai dificil este obiectivitatea în gândire și acțiune. Trebuie, pe de altă parte, să-i fie imposibil Nervosului să se consacre unor munci impuse, care nu pot decât în mod excepțional să corespundă dorințelor sale proprii și actuale. El simte nevoia să le amâne, iar dacă și le asumă, le părăsește repede prin descurajare. Perseverența îi lipsește, la fel ca și disciplina de a înlătura tentațiile, cheltuiala, ca și pentru a suporta cu paciență boala.

Iată-l deci incapabil să ia în considerare lucruri de care nu este atașat. Complezent cu el însuși, caută admirația, simulează că este ceea ce ar vrea să fie, plăcându-i să le vorbească altora despre el însuși. Minte pentru a înfrumuseța lucrurile.

Tinde să gândească prin contraste (tendența accentuată de expresia factorului M, care are drept primă consecință creșterea Impulsivității, gândirea prin contraste tinzând la împetrișare, în felul unei mantale de arlechin); vivacitate infantilă, febrilitate, aventură, capriciu, gust al ritmurilor și rimelor. Emotivitatea necontrolată a Nervosului trebuie să conducă la folosirea în general a unor cuvinte prea tari, la „superlativism“: agreabil devine „încântător“ sau „delicios“, un accident benign devine „îngrozitor“ sau „oribil“. Emoțiile de altfel sunt pentru Nervos singurul mijloc de a trece la acțiune; cu cât acestea sunt mai intense, cu atât îl stimulează mai mult. Dar inactivitatea lor, ajutată de capacitatea de a se abstrage de la real, îl face să se refugieze în acțiunea visată; această visare poate rămâne o succesiune de imagini sau se poate materializa într-o operă de artă originală a cărei realizare, în pofida instabilității sale (determinată aici de Emotivitate și de dorința de originalitate), Nervosul o va putea urmări întreaga sa viață. Dornic să-și manifeste prin toate mijloacele originalitatea și superioritatea socială pe un alt plan decât Ambiția (din cauza non-Avidității sale), Nervosul se va interesa de modă. El se lasă bucuros atras de noutățile artistice și politice, de atitudinile revoluționare ce satisfac trebuința sa de insurecție, de violență contra mediului social dar, din cauza non-Activității și a non-Ambiției, aceasta rămâne în consecință o modă. Căutarea de senzații, asociată cu alte tendințe și cu gustul riscului (datorat factorului M, calculului și imaginației ce exprimă factorul Ia), dă acestui gen de Nervos patima jocului. Caracterul lor nepermițându-le Activitatea și perseverența necesare câștigării banilor prin muncă, iar dorințele lor inspirându-le mari necesități, ei sunt astfel în mod supărător îndemnați să joace și să facă pariuri. Jocul se aliază adesea cu băuturile alcoolice și cu stupefiantele, care procură și ele satisfacții în căutarea de senzații noi.

Dorința de a-i ului pe ceilalți îi conduce rapid pe Nervosii de acest tip la trebuința de a scandaliza. Ei ajung să dea expresie gustului straniului, al monstruosului, al oribilului, interzisului, absurdului, macabruului, aceluși fel de satanism estetic exemplificat de atâtea ori, în grade diferite, de Edgar Poe, Oscar Wilde și Byron.

Impulșionați de nevoia de schimbare, indivizii de acest tip caracterologic sunt vagabonzi. Vagabondaj geografic în primul rând, gustul de a-și schimba domiciliul, de a fugi, de a pleca în alte țări, de unde preferința pentru profesiile în care se voiajează. Apoi vagabondaj afectiv, în prietenie și în dragoste. Sunt seducători, din categoria lui Don Juan.

Primaritatea, specificată prin polaritatea M, îi face pe Nervosii impulsivi: succesiune cotidiană de acte și de cuvinte repezite, tachinerie sau chiar acte nechibzuite, săvârșite fără a ține seama de consecințe, acte în care autorul lor, din

refuzul de a ceda, se poate încăpățâna să persiste. Rezultă de aici o viață de hărțuială, dictată de impulsuri succesive și lipsită de orice coerență.

Iată acum descrierea făcută de Corman aceluiași tip, în al său *Manuel de morpho-psychologie*, sub numele de „Ripostant“.

„Psihologia retractațiilor cu vestibuluri deschise se caracterizează în toate domeniile prin dezvoltarea foarte pronunțată a tendinței de a «riposta»... Ei ascultă de impulsia mereu variabilă a mediului care îi înconjoară; ca o coajă de nucă pe valuri, ei sunt mânați de evenimentul care trece și din această cauză, lipsiți de o linie fixă de conduită, nu înfăptuiesc niciodată ceva durabil.“

Viața instinctivă. Ei sunt, pe cât se pare, dotați cu o întinsă activitate instinctivă, dar ne dăm repede seama că nu sunt impulsionați de o forță interioară cu obârșia într-o expansiune riguroasă, ci de șocul evenimentelor și al ființelor care îi înconjoară. În fond sunt lipsiți de putere. Dintr-un instinct originar, au nevoie de excitantul exterior; de unde ne vedem îndreptățiți să tragem concluzia că ei sunt mai degrabă *impulsivi* decât *instinctivi*. Activitatea lor nu este o trebuință de a acționa, nefiind decât o reacție. Sunt impulsionați fără încetare de o Sensibilitate promptă; avizi de lucruri bune, au totuși un apetit firav. Avizi de bani, aceștia le scapă printre degete. Sunt incapabili să economisească. La fel stau lucrurile și cu Senzualitatea, la ale cărei ispite ei riscă să cedeze de fiecare dată. Nu sunt totuși niște senzuali, ci niște excitabili care vânează voluptatea.

Într-un mediu bogat în excitații multiple, aceste caractere reacționează în permanență, fără a cunoaște liniștea, având întotdeauna vreo acțiune urgentă de îndeplinit, vreo plăcere de care trebuie să profite, ritmul devenind din ce în ce mai rapid; în febra grabei, ei își irosesc cele mai bune forțe. Neputându-se lipsi de excitanți, Ripostanții îi caută; dacă nu-i găsesc, trăiesc o impresie intolerabilă de vid. Nimic mai dureros pentru ei decât singurătatea. „Când mă întorc acasă — spun ei —, mă invadează de îndată idei negre.“

Viața afectivă. Ripostanții se atașează lesne de ființele din anturaj. Ei sunt sensibili în fața naturii, înveselindu-i o rază de soare. Foarte accesibili la pasiunile erotice, sunt cucerți mai ales de șarm, frumusețe, frumusețea facială, a trupului, a podobașelor. Înzestrați cu o mare delicatete, nu se simt bine în societatea celor grobieni sau a utilitariștilor pentru care nu contează decât realitățile materiale. Nu se pot lipsi de societate, dar au nevoie de eleganță, de gingășie și de „viață“. Cei glaciali li se par plicticoși și se țin departe de ei. Agreabili în plan social, leagă ușor prietenii. Această bogăție afectivă nu este însă decât aparentă, lipsindu-le și aici fondul. Par impresionati, dar în clipa imediat următoare sunt captați de altceva. Nu sunt constanți nici în prietenie, nici în dragoste. Cucerirea lor este ușor de făcut, dar nu durează prea mult. Pe de altă parte sunt vanițiși, neprecupețindu-se pe ei înșiși decât în măsura în care sunt prețuiți de semenii. Extrem de nerăbdători și de iritabili, vor ca dorințele să le fie satisfăcute numaidecât.

Viața intelectuală. Concretul Ripostaților este lumea imaginilor și a cuvintelor, lumea cărților. Vorbesc ușor, conversația lor este însuflețită, replica este promptă și trec drept oameni de spirit. Reflecția, însă, este deficitară. Nu sunt capabili nici de aprofundare, nici de acea maturare interioară necesară formării ideilor. Le lipsește simțul esențialului și își lasă spiritul să graviteze în jurul ideilor noi și neașteptate. Sunt diletanți și lipsiți de bun-simț; sunt circumspecți și descurcăreți, dar le lipsește adevăratul dar al invenției.

Viața profesională. Le place mișcarea și îmbrățișează meseriile dinamice, cu excepția celor care cer vigoare, rezistență și suflu. Există mulți oameni de felul acesta în meseriile în care sunt necesare rapiditatea, mobilitatea, abilitatea de a pălăvrăgi, ca la vânzători, reprezentanți, ziariști, actori. Nu sunt întâlniți decât în mod accidental în posturi tehnice, ei neavând nici destul spirit metodic și nici destulă conștiință profesională ca să poată reuși în acestea.

7. OBSERVAȚIA nr.1. INDICE 83.784.362.66

Domnișoara D.G., studentă, 21 ani.

Extras din fișa de observație: „Conștiință largă, deschisă tuturor tentațiilor din afară, multiple și schimbătoare, capabilă să recepteze și să caute toate undele de distracție, de plăcere, de recreare. Groază de monotonie și de principii. Valoarea dominantă: divertismentul. Aveți o mulțime de veleități și de neliniști, dar cedați fără voie imperativului clipei și gustului pentru varietate. Acționați cum vă place, chiar dacă vă supărați semenul și, fiți sinceră, întrucâtva tocmai pentru că lucrul acesta nu-i place semenului. Vă îngrozesc «sfaturile» și «experiența» oamenilor maturi și reci. Simbolizați vivacitatea, dinamismul, frivolitatea⁷. Aliați această vivacitate a stărilor de conștiință cu o aparență de glacialitate, distanță și trufie. Păcătuți în mod incontestabil prin orgoliu și poate chiar prin vanitate. Vă lipsește totuși afectivitatea profundă, capacitatea de a iubi. Vă înșelați și vă place să-i înșelați și pe ceilalți cu privire la profunzimea sentimentelor dumneavoastră. Nu-l puteți niciodată înțelege pe semen, oricare ar fi subtilitatea analizei abstracte pe care o întreprindeți și oricât simț al nuanțelor ați avea. Vă plac banii pentru senzațiile pe care vi le permite, pentru luxul ce vi-l promite, pentru protecția ce v-o asigură contra unui anumit număr de josiții și de complezențe pe care le refuzați *a priori* cu dezgust. Colecționați cuceriri masculine fără a încerca vreun sentiment de milă pentru victime, cu un anumit cinism glumeț. Sunteți exigentă și simțiți nevoia de a manevra marionete umane. Încrederea în dumneavoastră înșivă este excelentă, dar nu se poate spune că silința de a studia este la fel de bună...”

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

Extras din comentariul făcut de domnișoara D.G.: „Valoare dominantă — divertismentul, sunetei dumnevoastră, gust pentru varietate, da; dar mai degrabă decât de divertisment, este vorba de căutarea de senzații, de hrană sufletească de tot felul, și de aceea cuvântul «capricioasă» este de discutat; sub această paradă de interese, există o tendință certă la unitate»./ „Groază de principii, da; spirit de contradicție, poate. Orgoliu? Fie, dar niciodată minciună din vanitate; sub această formă găsesc că minciuna este absolut demnă de dispreț. Plăcerea de a avea bani, e adevărat, mai ales pentru libertatea materială pe care ți-o dau. Sunt exigentă în toate domeniile, dar nu din nevoia de autoritate, ci mai degrabă dintr-o nevoie de autoritate morală asupra semenului. Silința mea la studiu nu este exemplară! Fals. Ea este foarte serioasă — cel puțin în cele ce mă interesează. În sfârșit, semenul mă interesează, ca obiect de analiză și, câteodată, de afețiune“.

8. INDICE 82.828.222.28

Sub acest indice descriem „tipul introvertit senzitiv“ al lui Jung⁸ și în același timp, evident, un anumit tip de Nervos descris de Le Senne, foarte pe scurt, în paginile consacrate de el „varietăților“ de Nervos.

Acest tip, scrie Jung, se orientează după participarea senzitivă subiectivă declanșată de excitația datorată obiectului. Nu putem deci prevedea niciodată ceea ce îl va impresiona sau nu. Frapantă este iraționalitatea uluitoare a acestui tip; în cazurile cele mai curente, însă, el își disimulează iraționalitatea. Judecata superficială poate fi mascată de calmul, pasivitatea sau aparenta stăpânire de sine. Aceasta ține mai ales de raportul afectiv cu obiectul care și-a pierdut atracția și al cărui loc a fost luat de relația subiectivă.

Excitația obiectală este totuși indispensabilă senzației, dar un conținut subiectiv captează acțiunea obiectului. Modul de a reacționa este deconcertant. Omul de felul acesta exercită asupra anturajului său o acțiune deprimantă, deoarece se manifestă o oarecare îndoială asupra pasivității sale. De obicei se abuzează de acești oameni, iar ei se răzbuună printr-o rezistență și încăpățănare crescute.

În timp ce „intuitivul extravertit“ posedă un „fler“ privind toate posibilitățile realității obiective, introvertitul senzitiv, dimpotrivă, posedă un „fler“ special pentru toate arierplanurile ambigue, obscure, dubioase și periculoase ale realității.

9. INDICE 92.992.492.25

Acest indice reprezintă în mod vădit ceea ce tipologia astrologică ne propune sub denumirea de „tip Mercur“.

Două trăsături — scrie Corman⁹ — sunt dominante în caracterul subiecților din acest grup: „Prima este aceea că tendințele lor instinctive sunt în același timp slabe și multiple. Nu există deci un interes care să direcționeze conduita. Ei sunt niște senzuali nevolnici, niște combativi lipsiți de ardoare. A doua trăsătură se referă la dispoziția lor care nu este nici euforică, nici disforică, ci iritabilă, condiționată de vivacitatea sensibilității. De aici ritmurile activității, atât psihice cât și motorii, foarte rapide. Mereu schimbători, ei au în ei o pluralitate de ființe. Inconstanți, ei nu știu ce este pasiunea. Viața lor afectivă superficială este în întregime exteriorizată și îi determină la acțiunea imediată“. Aceste tipuri, de o construcție precară, sunt prevăzute cu un lux de mișcare, cu simțul ritmurilor, cu îndemănare fizică, cu suplețe de adaptare prin calcul și cu o curiozitate investigativă în toate domeniile, deși sunt incapabile de aprofundare. Imaginația lor este fertilă, iar capacitatea de invenție este foarte mare. Lărgimea de vedere îi face capabili pe acești indivizi de mari sinteze, însă analiza minuțioasă nu le stă la îndemână. Ținuta lor este mereu îngrijită, eleganța de bun-gust, ei fiind mereu la curent cu moda. Mersul le este suplu, gesturile au naturalețe. Vorbesc mult. Le plac reflexele culorilor multiple și împesțirite. Le place „disputa“ cu privire la tot felul de lucruri superficiale. Sunt mereu capabili de replici prompte; sesizează imediat ridicolul și îl pedepsesc cu dispreț batjocoritor, spunând pe seama ridicolului cuvinte de duh. Le place intriga din plăcerea jocului. Țin mai mult la titlul de om de spirit decât la onoruri și la avantaje materiale. Nu au nici o credință religioasă. Sunt sceptici în toate: știință, filosofie, politică. Nu sunt destul de emoționați de problemele puse încât să se neliniștească cu privire la cauze ascunse. Se lasă impresionați de morala convenabilă, dar o schimbă cu ușurință dacă îi presează vreo necesitate de moment.

Pentru a avea „compuse“ ale acestui tip astrologic trebuie, în mod evident, să transformăm formula. În consecință, adăugarea factorului V modifică acest caracter prin calități feminine ca blândețea, tandrețea, asociate tendinței de a-și etala farmecele, așa cum precedentul se juca cu spiritul său. În acest caz indicele va fi 82.882.885.28.

10. OBSERVAȚIA nr.2. INDICE 82.4X8.947.49

Domnișoara M.L., 18 ani, studentă.

Avem aici o Secundaritate asociată cu factorul Sa. Rezultatul ar trebui să fie un comportament de Sentimental. Dar acest exemplu demonstrează o dată mai mult că Secundaritatea, chiar și asociată cu factorul Sa, care dă acel refugiu în singurătate și acea sociofobie atât de caracteristice tipului EnAS, după Le Senne, nu este suficientă ca să determine atitudinea completă de Sejunctivitate. Plasticitatea, atât

de mare în alte aspecte, face să stăruie un Nervos complex, pe care în mod curios îl vom vedea amestecat cu tendințe sentimentale.

Din punct de vedere morfologic, domnișoara M.L. seamănă ceva mai mult cu primul portret din această serie decât cu celea ale Ripostanților descriși mai sus. Lărgimea extremă a câmpului de conștiință, factorii V și T și cea de a doua tendință a Plasticității față de „sine“, factori importanți de „dilație“ dau feței și corpului în ansamblu un volum impozant, care, totuși, își păstrează grația.

Retracția frontală a Secundarității este marcată de o foarte ușoară înfundare a ochilor, de altfel mari și albaștri, și de o mică zonă de Retracție care barează fruntea destul de înaltă, în așa fel încât zona supraorbitară să se poată dezvolta întru totul.

Linia profilului este net verticală, vestibulurile celor două etaje inferioare sunt marcat „primare“, iar Retracția latero-nazală este discretă. Ansamblul feței este rotund, cu o mică deficiență a diametrului bigoniac, foarte compensată prin dezvoltarea obrazilor, prin îngrășarea generală.

„Ceea ce pare a fi valoarea mea dominantă — scrie domnișoara M.L. — este nevoia de schimbare, de varietate. Ador balul și rămân trează cu ușurință. În schimb îmi este foarte greu să mă trezesc devreme... și chiar târziu. Munca la Facultate îmi dă repede dureri de cap și prefer de departe să mă ocup în mod util de treburi concrete, ca de exemplu treburile menajere, cusutul, bucătăria. Sunt de la natură veselă și optimistă, sănătatea mea este solidă, iar caracterul meu e conciliant... Nu mă infurii aproape niciodată... Am nevoie de senzații și de percepții noi, ador călătoriile și sper să merg curând în Anglia pentru mai mulți ani. Sunt dezinteresată și chiar mai degrabă cheluitoare. Doresc cu ardoare să fiu fericită și cred că banii nu aduc fericirea. Am scris ocazional versuri, pentru alții./ Cu toate acestea, există un alt aspect al caracterului meu despre care, pentru a fi sinceră, trebuie să vorbesc. Nu-mi place riscul; dacă îmi plac călătoriile, la fel de mult îmi place să revin acasă. Am multe camarade, dar o singură prietenă și confidentă. Îmi place să am acasă un colțisor al meu și, într-adevăr, cum m-ați sfătuit, țin în mod efectiv — dar numai de anul acesta — un jurnal intim. Îmi place mult societatea, dar la fel de mult și singurătatea, numai să nu se prelungească prea mult. Sunt foarte conciliantă, am spus-o, dar trebuie să adaug că doar în aparență, păstrând în sinea mea opinia asupra lucrurilor și oamenilor. Din acest punct de vedere, spontaneitatea îmi lipsește; regret cu ușurință, am scrupule și mă surprind uneori gândind la trecut. Din fericire aceasta nu durează, așa cum nu durează nici îndoelile sau ranchiunile mele./ Dau ascultare principiilor religioase și mă supun cu ușurință — cel puțin pe moment — disciplinei pe care ele mi-o impun. Aș distinge două genuri de principii: principiile religioase, singurele la care țin, și convențiile sociale, pe care, evident, am obligația să le respect, dar care nu mă impresionează deloc./ Singurul sport pe care îl practic este natația. Ador apa...“

Nu vom adăuga nimic la acest portret atât de instructiv, în afară de faptul că, printr-o curioasă proiecție a dorinței sale de senzații, mai mult sau mai puțin inhibată de Secundaritate, această tânără fată a declarat în cursul interogatoriului

caracterologică că ea „nu crede în camaraderia dintre băieți și fete, pentru că aici se amestecă ceva «tulbure» întotdeauna“.

11. INDICE 93.222.949.99

Nimic mai instructiv decât să vedem Sejungtivitatea marcată la cele două etaje superioare ale feței, în timp ce Plasticitatea sporește la etajul instinctiv.

Senzualitatea acestui portret izbește de la prima privire, dar Secundaritatea, departe de a o controla întotdeauna, nu va putea cel mai adesea decât s-o diminueze, pe când îngustimea câmpului de conștiință o va specializa, iar absența simțului practic o va multiplica în imaginar, pregătindu-i căile de realizare prin reflecția calculatoare, în timp ce factorul V o lansează în cele mai grosolane excese, factorul Sa făcând-o să-și disimuleze manifestările. Aparența sa este mai curând calmă și reflexivă, fiind mai greu de abordat decât s-ar crede; acest tip duce până la extrem minciuna socială, respectul conveniențelor, invocarea principiilor, o ființă cu totul diferită relevându-se în secretul intimității.

Este adevărat că n-ar trebui să-l vorbim prea mult de rău în această privință. Această Retracție completă a etajului cerebral poate foarte bine să pregătească terenul pentru o sublimare totală a forțelor afective-instinctive și pentru utilizarea lor spirituală, oricât de puțin confluențe ar fi istoria individului și valoarea persoanei sale.

12. Am văzut, așadar, cum se transformă lent caracterul Nervosului prin dispunerea și forța factorilor sejungtivi în interiorul formulei caracterologice. Pot fi regăsite pe parcurs toate „tipurile“ de Nervos: „Nervoșii indisciplinați“ ai lui Le Senne (91.922.289.29), cu a lor căutare de stimuli violenți și al lor demon al perversității, cu a lor viziune cristalizată și punctuală a lumii, cu insurecția contra mediului, cu amărăciunea și aspirația lor vagă spre o misticitate rău definită, cu senzualitatea lor puternică servită mai mult de imaginație decât de cuceriri reale, cu existența lor dificilă de vagabonzi; „Nervoșii trufași“ (92.922.224.88), la care ambiția aliată cu polaritatea M dă o activitate surprinzătoare și o dublă preocupare pentru ținută și onoare, căutând intensitatea unor momente de eroism, cu grija specială de a găsi aici o satisfacție estetică și un aliment pentru vanitatea lor de „mari seniori“ ostentativi, în mod secret egocentrici și interesați; „Nervoșii depravați“ (91.988.829.29), cu viața sexuală capricioasă și dezordonată, caracterizați de o lene invincibilă, paraziți nerușinați, înhăitați în toate desfrăurile frivole, boemi și neglijenți în vestimentație, poeți în orele lor de răgaz și profund independenți, melancolici a doua zi după bălci;

„Nervoșii constipați“ (92.299.229.68), deja mai sentimentali, sensibili la melancolia lucrurilor, la tristețea condiției umane, descriși atât de bine de domnul Le Gall¹⁰.

Îată-ne acum în fața unor caractere mai sejunctive decât plastice, care merită deci cu atât mai mult simbolul EnAS.

13. Sentimentalul visător: EnAS–L–V

O dată cu Sejunctivitatea răsunetului reprezentărilor asociată cu o mare difuziune a tendințelor în câmpul atenției, vom vedea apărând un caracter hipersensibil, hipersubiectiv, hipervulnerabil. Este chiar impresia care se degajează din fotografie. Dar să luăm lucrurile în ordinea lor.

1. *EnA*. Să amintim pe scurt cele spuse cu privire la această substructură a Nervoșilor. Sub dependența Emotivității, subiectul este puternic zguduit de evenimente, dar, din cauza factorului nA, cade pradă pasivă excitanților, iar energia nervoasă refulează spre subiectivitate, spre manifestările viscerale, răspândindu-se în intimitatea conștiinței, pentru a anima imaginația, reveria.

2. *EnAS*. Intervenția Secundarității determină inhibiția reacției emotive imediate și favorizează deci în intensitate și în durată efectele interiorizării emoționale la care tindea deja substructura EnA. Pe scurt, acolo unde EnAP nu resimte decât o excitație pasageră, EnAS o va „îmagazina“. Excitațiile vor surveni înainte ca precedentele să fi fost descompuse, o tensiune dureroasă va unifica conștiința, va dilata durata, până în momentul în care fluviul (E) va sparge barajul (S). Dacă excitantul este neplăcut, impresia va fi profundă și persistentă, de unde vulnerabilitatea bine cunoscută a Sentimentalilor. Or, excitantul produce adesea această impresie dezagreabilă, deoarece celălalt efect al Secundarității este un anumit grad de absență, o distanțare față de mediu, deci o lentoare și o rigiditate a adaptării. EnAs este ca paralizat în fața neprevăzutului, de unde preferința sa pentru mediul familiar, divizarea metodică a dificultăților, stereotipia răspunsurilor, sistematizarea principiilor de viață.

Vulnerabilitatea poate fi în mod normal compensată prin același factor care a creat-o, Sejunctivitatea, care este și capacitatea de previziune, sursă de reflecție, de evaluare a consecințelor. Din nefericire, aceste calități pozitive ale Secundarității sunt adesea spoliaste, deformate de efectul non-Activității. Reflecția devine ruminăție, evaluarea consecințelor face să răsară mii de scrupule care sunt tot atâtea motive de a nu acționa, iar previziunea este pur defensivă.

Îată dedus, în esență, acest tip EnAs, care implică multe alte aspecte, pe care le vom găsi descrise mult mai literar și pitoresc în portretele ce vor urma. Deocamdată, important este să specificăm acest tip prin adăugarea factorilor L și V.

3. *EnAS-L-V*. Interpenetrația conștiinței psihologice și a câmpului atenției o lansează pe femeia sentimentală într-o activitate perceptivă dezechilibrantă, prin care aspirațiile afective, temerile, eșecurile anterioare se proiectează, colorează și deformează datele realului. Hipersubiectivitatea îmbracă evenimentele cele mai obișnuite în rezonanțe intime, în iluzii, în analogii misterioase, în vagi premoniții, aflate la voia unei dispoziții umorale flotante.

Secundaritatea o ține în afara prezentului, dar câmpul de conștiință larg o îndepărtează și de viitorul previzibil, ca și de trecutul autentic, printr-un salt în irealul ideal. Prin aceasta pierde potențialul defensiv al *EnAS* și se epuizează în confruntarea naivă de intenții pure, de elanuri ale inimii cu realitățile triviale. Tristețea e frecventă, plânsul e facil, sincer..., dar este și singura sa armă!

Trebuința sa de pace, de securitate, repulsia venusiană de a înfrunta obstacolele, pe fondul vulnerabilității, o face să-și caute un protector. Vom avea foarte adesea impresia că ea nu trăiește „decât prin“ altcineva, ceea ce nu este adevărat decât în privința raporturilor sociale și a vieții practice. O dată debarasată de toate agresiunile realului, apar, în intimitate, bogăția vieții interioare și aptitudinea ei de a crea un climat poetic, vaporos, unde totul evocă vibranta ei gingășie (*ESV*).

EnAS-nL-V-J

Originalitatea acestei structuri constă din contrastul Plasticitate afectivă-Sejunctivitate intelectuală.

Substructura *V-J* justifică supranumele de Sentimental alintător (*caessant*).

Plasticității relației superficiale cu semenul (*V*) i se adaugă încrederea, accesibilitatea afectivă profundă la motivațiile grupului social (*J*). Incapabil să suporte singurătatea integrală, nu va suporta nici o prea mare diversitate a contactelor. Sociabilitatea se limitează la o trebuință de prezență a semenului, la nevoia de inserție într-o ambianță colectivă, dar rămânând aici un simplu observator, detașat, ținându-se deasupra implicării în dispută. Îi place să se simtă singur... în mulțime. Și suferă din această cauză! Toate acestea par contradictorii dacă nu percepem tipul coerent *EnAS* sub învelișul social *V-J*. Cu alte cuvinte, conflictul *S-J* este falia acestei structuri.

Este un om hărțuit și adesea nesatisfăcut, întrucât expansivitatea socială (*J*) îl face să-și împărtășească impresiile, stările de suflet, dar, pe de o parte, rămâne la fel de vulnerabil ca și ceilalți Sentimentali, iar, pe de altă parte, se crede neînțeleș. Secundaritatea sa emotivă sau „blocajul fremătător“ îi dă sentimentul profunzimii și al complexității sale incommunicabile. Compania sa este adesea căutată din cauza șarmului său, al politeții sale extreme, dar atunci când traversează o perioadă de hipoestezie, de rumație somnolentă (*nAS*), avansurile celorlalți i se par intruziuni nelalocul lor. Factorul *V* îi va interzice totuși exteriorizarea acestui sentiment și, într-un mod mai general, îl va face să-i lase pe ceilalți să se înșele în privința sa,

neavând din el decât ființa socială. În consecință, prin refularea agresivității vor apărea conflicte interioare, în timp ce se va dezvolta o impresie angoasantă de solitudine afectivă. Într-un mod extrem de curios, acest sentiment este cel mai iritabil și cel mai absent în intimitate. El nu găsește aici nici satisfacțiile excitației sociale (EJ) și nici calmul necesar vieții sale interioare, autoanalizei concentrate (nL). Dorește fierbinte să fie iubit, înțeles, dar în tăcere. Ceilalți nu trebuie să-l perturbe prin agresivitatea lor (pe care o simte de foarte departe) sau fie și prin bunele lor intenții, dacă ele nu-i intră în planuri (ESnL). Iartă mai ușor un act imoral decât o lipsă de tact (ES-nL-V).

— Tipul EnAS, deja caracterizat prin obsesia eșecului, prin seriozitate și nevoia de demnitate, găsește în îngustimea câmpului de conștiință (preocuparea de detaliu, analiza precisă și critică) trebuințele concurente de perfecțiune și de specializare a activității.

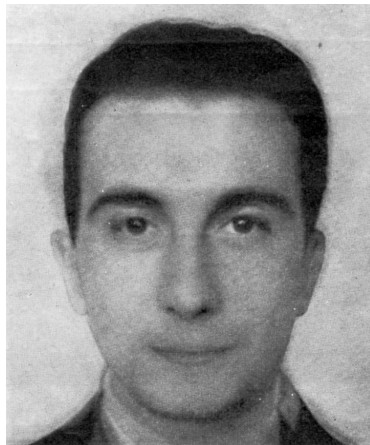
Preocupările profesionale sporesc în raport cu îndatoririle față de grup (J-S), invadează conștiința și se amestecă intim în sfera sentimentelor, prin prisma scrupulelor și a nemulțumirii de sine.

Echilibrul său depinde în mare parte de climatul afectiv din mediul profesional.

14. INDICE 92.252.22X.82

„Totul se petrece — scrie Le Senne — ca și cum un Flegmatic ar impune, de bine de rău, sub rezerva unor extravagante în cursul vieții, o disciplină unui Nervos secretos, cantonat în viața intimă.“ Această definiție liminară corespunde înseși prezentării Sentimentalului. El simulează pe Flegmatic. Flegmaticul este modelul său de valoare. Trebuie știut că din 4 oameni de la noi din țară care spun că se recunosc în portretul Flegmaticului, 3 sunt Sentimentali. Acest fapt îi poate păcăli chiar și pe biografi și putem releva nume de EnAS autentici în lista Flegmaticilor istorici întocmită de Heymans.

Vulnerabili, Sentimentalii receptează impresiile adesea ca pe niște lovituri. Susceptibili, ei reacționează puternic, însă întotdeauna în forul lor interior, iar afrontul are un ecou prelungit, animând un resentiment secret și tenace. Lipsit de spontaneitate,

dezadaptat la prezent, Sentimentalul este stângaci, reacționând în contratimp. De aici conștiința acută a eșecurilor posibile, sentimentele melancolice dublate de reflecție. Vulnerabili, ei se protejează, se zăvorăsc, ascund ceea ce îi atinge, trec sub tăcere ceea ce resimt. Separat de oameni prin însăși vulnerabilitatea sa, Sentimentalul se refugiază în natură, unde comunică cu sufletul vegetal și animal și, prin acesta, cu Armonia divină. Meditativ, suspicios, gelos, Sentimentalul le atribuie oamenilor proiecte dușmănoase, făuresc primejdii fictive. Își deturmează pe cât pot atenția de la lumea exterioară, ca s-o analizeze metodic și cu complezență.

Complezentă pentru analiză, nu pentru sine, căci de cele mai multe ori este nemulțumit de sine însuși. Este adevărat că, întocmai ca toți timizii, are momentele sale de orgoliu secret în care își dublează disprețul suveran față de oamenii reali, chiar dacă este gata să-și consacre viața ideii de Umanitate. Un bun mijloc de a comunica în singurătate fiind redactarea unui jurnal, în care sunt consemnate evenimentele nu în ele însele și nici pentru importanța lor istorică, ci în relația lor cu gândirea autorului, întrerupte de altfel prin remarci și generalizări asupra Vieții, Timpului, Iubirii și Credinței, indivizii EnAS de acest tip sunt invedați ai *Jurnalului intim*, jurnal „pentru mine însumi“, cu grijă ascuns în fundul dublu al unui sertar tainic.

Să intrăm în această singurătate, pe care o luminează și o mobilează introversiunea. Condiția prealabilă pentru ca rumația mentală să aibă o materie este elaborarea de excitații anterioare, adică restaurarea trecutului. Sentimentalul este deci retrovertit, orientat spre trecut. Hiperemotivitatea, care inhibă întotdeauna la Sejunctiv reacția față de eveniment, se calmează în analiza retrospectivă, iar el găsește întotdeauna acum, adică prea târziu, ceea ce ar fi trebuit și ceea ce n-ar fi trebuit să spună. În acest caz este prins în capcana nefericită de a-și pregăti în mod chibzuit ceea ce va face în marea ocazie ce-l așteaptă, pentru ca întotdeauna să se bâlbâie când sosește momentul și pentru ca mereu să reînceapă retrospectiv reprezentarea a ceea ce ar fi trebuit să se petreacă.

Din cauza Secundarității și abstracției, Sentimentalii sunt oameni cu principii formale. Inactivitatea îi împinge spre indecizie, care ia în acest caz forma reflecției indefinite asupra acțiunii. Mereu obsedați de eșec și de remușcarea retrospectivă, ei prelungesc scrupulul în acuzația de sine, a cărei formă curentă este sentimentul de inferioritate.

Melancolici, au un sentiment acut al mizeriei lor intime, iar cel mai adesea sunt mândri de aceasta. Se simt, prin această conștiință de a exista, superiori gloatei umane. De aici individualismul profund al Sentimentalilor, fără declarațiile scandaloase ale Nervoșilor, fără sublimarea estetică, dar manifestându-și net opoziția față de orice autoritate stabilită, față de orice ierarhie; credința lor religioasă, întotdeauna de tipul religiei naturale, se acomodează foarte bine cu anticlericalismul. Mereu nemulțumiți de real, Sentimentalii sunt idealști incorigibili. Ambițiile lor, neservite de forțe suficiente de expansiune, rămân la nivelul aspirațiilor.

Din timp în timp, atunci când Emotivitatea a acumulat excitațiile, atunci când mâniile înăbușite s-au multiplicat, „zidul“ Sejunctivității se surpă sub marea afectivității și, spre surprinderea celor de față, Sentimentalul explodează, spune pe șleau ce gândește despre toată lumea, ajunge la paroxismul imprecăției și pleacă trântind ușa.

În jurul acestui portret stilizat, în care îl recunoaștem pe „Nervosul cerebral“ din clasificarea hipocratică, se orânduiesc tipuri mai nuanțate.

15. Sentimentalul bănuitor: EnAS–nL–M–Sa

Atunci când se accentuează Îngustimea și se estompează până la a căpăta valori mijlocii, forma de inteligentă, Tandrețea și Aviditatea, pregnanța originală a structurii se organizează și se concentrează asupra „nL–M–Sa“.

Avem aici un sistem de etanșitate care izolează, dar care, de asemenea, protejează și dinamizează. În afară de forța *Eului*, care va interveni la un nivel supracaracterial, gradul de non-Activitate este acela care va decide echilibrul acestei structuri. Dedesubtul unui anumit prag de Activitate, dinamizarea complementară care rezultă din combativitate (factor M) și din puterea analitică (nL) va fi insuficientă ca să compenseze astenia.

Omul aflat în această situație rămâne prizonier al fortăreței sale, sau, în limbaj clinic, al terenului său schizoid. Oricare ar fi ipoteza, în cazul conjuncției M–Sa refuzul schimbului social este în același timp agresiv și profund. Închiderea față de lume este marcată de ostilitate. Contactul uman lipsit de căldură contrastează cu sentimentele impenetrabile

care se revelează cu o mare intensitate expresivă atunci când inhibițiile se prăbușesc sub lovitura de tampon a unei emoții. În spiritul unui Sentimental M–Sa, exteriorizarea afectivă se confundă cu amintirea „dureroasă” a pierderii controlului de sine. De unde o pudoare expresivă obișnuită, care frizează neputința. El nu-și dezvăluie intențiile decât în ultimul moment (S–Sa) și cu o intransigență definitivă atunci când sunt bine fondate (S–nL–M). Atitudinea generală este trufia, iar aliajul agresivitate–astenie (M–nA) cuprinde în mod necesar un anumit dispreț la adresa celorlalți, în măsura în care acesta este întrucâtva o formă de lene. Dimpotrivă, disprețul său este neambiguu la adresa conformismului față de un grup oarecare sau la adresa celor care consideră că obediența este o virtute. El este mai tentat de noțiunea de fidelitate față de un prieten sau de o cauză, deoarece persistența emoțională (ES) electivă (nL–Sa) își capătă întreaga sa putere în adversitate (M). Respectul cuvântului dat și logica dintre opinii și acte sunt criterii elementare în judecata pe care o face referitor la semen.

În intimitate, acest caracter se decompună, însă foarte lent. Pentru a se destinde, trebuie nu doar să nu mai fie în situație concurențială (EM), ci să piardă amintirea (S) că există asemenea situații și să nu fie nici prea aproape de momentul în care va trebui din nou s-o încerce (ES)! Pe de altă parte, el ține să fie ascultat (M), cel mai mic detaliu neconform cu vederile sale declanșând un cortegiu organizat de critici (nL–S). În consecință, și contrar celor spuse adesea cu privire la acest caracter, EnAS–nL–M–Sa nu se destinde în funcție de securitatea mediului, ci în situațiile în care regula jocului, oricât de periculoasă ar fi ea de altfel, este fixă (înfruntarea de forțe naturale) sau invariabil respectată (adversar previzibil, concurent loial, asociație profesională, față în față, jocuri în care nu intervine hazardul: șah, biliard, tir...). Vulnerabilitatea sa începe acolo unde nu se poate aplica previziunea sistematică și decizia construită (S–nL), căci el nici măcar nu se gândește să ceară ajutor (M–Sa), să improvizeze (S–nL–Sa). Stă la pândă, în spatele carapacei sale (S–nL, izolare intelectuală) (S–Sa, rigiditate afectivă), spre a găsi ocazia de a domina, de a-i învinge pe ceilalți și pe el însuși, conform principiilor sale (SM) și cu prețul unei lupte turbate și uneori disperate împotriva asteniei. El nu încearcă decât foarte rar trebuința de a ieși din izolarea sa afectivă și nu suferă decât dacă frustrarea atinge nivelul stimei de sine (T–M) și practic nu pentru sentimentele gratuite, nemotivate de merit sau de constanță.

Femeia cu structura EnAS–nL–M–Sa

Ea trăiește într-o stare de tensiune încă și mai frecventă. Așa cum am văzut în cazul Nervoasei nLM, diferențierea față de tipul masculin corespunzător se face pornind de la 3 simptome.

Primul simptom, acela de slăbire a simțului de organizare spațială, face încă și mai dificilă adaptarea practică. Ea simte nevoia de a examina cea mai mică problemă sub toate unghiurile, întocmește liste, își descompune și își proiectează acțiunea. Eficacitatea analitică, deși mai puțin bună decât la bărbat, rămâne singura cale de înțelegere obiectivă a mediului, de subliniat fiind lentoarea, lipsa de Dexteritate, de grație a acestui comportament „construit” și foarte conștient de el în muncă (nonActivitate–S–nL slab).

Femeia resimte acest ansamblu ca pe o inferioritate și cel mai mic eșec i se întipărește în memorie (ES), provoacă efectul „bulgăre de zăpadă” al Secundarității, inhibând-o, de unde boala îndoielii, impresia că nu a înțeles niciodată perfect un lucru și meticulozitatea (nL) care contrastează cu neglijențe bătătoare la ochi (nA).

Această incomprehensiune subiectivă a lumii și necunoașterea de sine (nA–S) o sensibilizează la intențiile semenului, în timp ce Sejunctivitatea M–Sa nu-i permite să le simtă fără o sintonie imediată. Ea interpretează deci cele mai mici reacții (nL) ale celorlalți la modul critic promovată de ea însăși (nL–M) și crede a decela o rea-voință generală (nL–S).

Seriozitatea ei este pe măsura susceptibilității sale. Nervii ei sunt adesea istoviți (E se substituie lui A), dar refuză să se oprească (S–M), să se declare învinsă.

Cel de al doilea simptom al feminității umanizează acest tip caracterial. Rigiditatea mentală, spiritul de sistem își pierde din virulență.

La fel, nevoia de logică între idei, opinii, credință și acțiune este mai puțin constrângătoare decât la bărbatul cu această structură. Centrul de gravitație al echilibrului este deplasat spre viața afectivă. Pe când la bărbat determinant pentru echilibru este indicele de Activitate, aici decisiv va fi gradul de tandrețe, capacitatea de a participa la emoțiile semenului. Subiectul își va găsi inserția în real nu prin prisma conflictelor (instructive) provocate de o rigiditate sectară, ci sub imperiul unei mari pasiuni (T–S) care va galvaniza energia (EM).

Cel de al treilea simptom, de supunere la autoritate, nu va interveni decât ca element moderator. Femeia de acest tip are în mod spontan comportamentul agresiv și independent pe care îl comandă factorul M. Dar ea va accepta mai ușor decât bărbatul să-i limiteze câmpul de aplicație. Îi va fi suficient să aibă „domeniul ei”, o activitate în care să nu dea nimănui socoteală, ca să accepte, pe de altă parte, dependența.

Este o femeie care nu se simte în apele sale decât într-un climat de *seriozitate* și care se dezvoltă în atmosferele tragice, în care deznodământul este dinaintea cunoscut (ESM).

16. INDICE 94.323.427.89

Domnul C.G., student, 20 ani, îmi scrie despre caracterul său:

„Mai întâi, atitudinea mea față de lumea exterioară este reglată de un principiu (singurul în care cred) echivalent cu această declarație a lui Ibsen: «Majoritatea este formată din imbecili». Singura valoare în fața căreia mă înclin este aceea a Artei și, după părerea mea, numai aceasta ar trebui să fie rațiunea noastră de a trăi¹¹. Arta, prin faptul că ne smulge din viața comună, și ne face să atingem acea Lume a spiritului, într-o expansiune infinită, realizează Unitatea de sine, se recuperează în Sinele cel mai profund (a se vedea cel de al doilea catren din *Correspondances* de Baudelaire). Toate acestea sunt verbiaj, veți spune, totuși dacă citesc un poem de Mallarmé, dacă îl ascult pe Borodin, acest fulger, acest șoc ce iradiază în mine, într-o bucurie pură extraterestră, nu este un motiv suficient care să mă facă să cred într-o împlinire mai profundă? Arta, de altfel, nu poate provoca decât o smulgere vremelnică; ceea ce ne trebuie este eliberarea din condiția umană însăși și, cred, numai practicarea yoga este capabilă să atingă acest scop... Mă gândesc serios ca, de îndată ce voi termina examenele, să merg în India să-mi realizez «eliberarea»... Este exact că sunt foarte coleric; mă silesc să mă vindec, e dificil... Sunt în stare să mă privez de ceea ce numim desfătări (frecventarea cafelei, fumatul, mersul la cinema, chiar mâncatul), ca să nu cheltuiesc, pentru a avea mai mulți bani pentru cărți. Numiți aceasta avariție??? Am scris foarte puțin; am ars totul cu hotărârea de a nu mai începe; pentru că, în fața a ceea ce au făcut autorii mei preferați, m-am găsit puțin ridicol... Este adevărat că pun un foarte mare preț pe prietenie. Am frecventat două licee, o facultate, și nu am decât un camarad adevărat. Disprețuiesc sentimentul-pasiune și, știindu-mă ca exterior destul de puțin atrăgător pentru a suscita asemenea sentimente, sper, cred, să mă lecuiesc definitiv. Toate aceste mărturisiri le fac cu rezervă, bineînțeles, fiindcă sunt un Sentimental îngust...”

Această scrisoare nu are nevoie de comentarii; ea descrie un caracter deosebit de unificat. Este de notat doar remarcabila sublimare a dorinței de senzații, rezultatele unei Sejunctivități complete cu privire la lumea sensibilă, afirmarea Eului prin prisma acestor negații și participarea, datorită unei tandreți spiritualizate, la forțe de ordin în același timp natural și metaforic.

17. INDICE 92.222.229.22

Iată-ne în fața unei varietăți de Sentimental care corespunde exact tipului Saturn din vechea tipologie.

Pare mai înalt decât este, din cauza subțiririi. Brunet. Fața îi este îngustă și alungită, formă de oval aplatizat, marcat de scobituri și bosc. Tâmpile concave, frunte barată, nas subțire, aripile nasului fine, reliefate, spinarea nasului în general corioată. Ochii sunt înfundați și apropiați, pomeții proeminenți lateral și scobiți de o parte și de alta a nasului, maxilarul inferior nu are unghi mandibular și urcă în curbă progresivă spre ureche. Gură în Retracție, buze strânse, comisuri labiale în general puțin tombante. Gât destul de lung, cu mărul lui Adam vizibil. Fizionomie cu un aer de seriozitate, privirea oarecum sumbră.

Caracterul este „dificil“, dispoziția este disforică, iritabilă. Nu e nevoie să reluăm aici trăsăturile comune cu Sentimentalul descris de Le Senne, ci mai degrabă să insistăm asupra trăsăturilor sale particulare.

Este înclinat să se izoleze, dar suferă în tăcere; dacă nu este remarcat, se posomorăște și mai mult. Dorește să fie iubit și totul sfâșie tandrețea sa geloasă, pentru că vrea să fie preferatul. Dispoziția sa nu-i interzice totuși participarea la evenimente vesele și nici găsirea unei ființe care să-l înțeleagă și pe care el o caută cu disperare, bărbat sau femeie. Dar de îndată ce trăiește una din aceste bucurii nu se poate împiedica să se gândească la vidul ce va urma, în inima sa, după acea efuziune de o clipă. Adesea trăiește un dezgust amar de viață și de el însuși.

Lipsește de absolut orice spontaneitate instinctivă, tipurile de felul acesta sunt de obicei „rigide“, stângace, inadaptate. Atenția lor este bună, dar distracția lor înveselește anturajul, căci această atenție este în general ocupată cu viața lor interioară. Reflecția lor este penetrantă și întotdeauna preocupată de logică; intuiție aproape nulă. Ideile formându-se lent, nu au „prezență de spirit“, iar neprevăzutul, care îi deconcentrează întotdeauna, le displace. Curiozitatea lor nu are nimic universal în ea. Sunt de la natură specialiști. Pot munci considerabil într-un domeniu care îi pasionează; vor face cu răbdare cercetări minuțioase, de pe urma cărora vor profita însă alții.

Avari și parcimonioși în mărunțișuri, nu știu să-și menajeze interesele, din lipsă de spirit practic și de orice aptitudine comercială. Prea puțin înclinați la veselie și, suportând cu greu loviturile ambianței, ei sunt cu dragă inimă ascetici și iubitori de moravuri austere. Nu sunt de întâlnit la banchetele unde colericii și sangvinii fac atâta larmă. Preferă cercurile cu totul restrânse, unde intimitatea și discreția sunt la ele acasă. Timizi, pudici, rușinoși, ezită mereu să-și declare sentimentele; iscoditori, cu spirit de anchetatori, ei sunt geloși, suspicioși, tiranici atunci când iubesc. Toate considerațiile străine de obiectul preocupării lor îi lasă reci. Intransigenți, ei nu prea înțeleg — sau nu înțeleg deloc — că există și alt lucru, multe alte lucruri în existență, pe lângă acela care îi interesează pe ei.

În ansamblu, acest caracter realizează ceea ce Emmanuel Mounier numește „tipul sedentar“, pe care el îl opune „tipului nomad“ existent printre colericii. „Viața sedentară — spune Mounier — sărăcește sângele și multiplică tipurile nervoase (în

sensul hipocratic); ea domesticește instinctul, iar uneori îl și castrează, fixându-i sentimentele și ideile¹². În sfârșit, se cuvine să semnalăm asemănarea acestei varietăți de Sentimental cu aceea numită de Jung „introvertit sentimental”¹³, analizat în profunzime în pagini la care este suficient să-l trimitem pe cititor.

18. INDICE 82.222.222.22

Să încheiem această trecere în revistă foarte fragmentară a numeroasei familii a EnA prin descrierea unui tip al cărui indice ar fi 82.222.222.22.

În *Manuel de morpho-psychologie*¹⁴, vasta clasă a EnAS, așa cum a fost descrisă în cea de a doua parte a prezentului capitol, este divizată în două:

1) Retractații deformați inhibați, care ar corespunde unei familii de caractere grupate în jurul unui tip cu indicele 94.222.222.92, la care Retractiva vestibulurilor, asociată cu proeminența marțiană a profilului și cu „Stenia” considerabilă a temperamentului, dă o față deosebit de schimonosită, care exprimă impulsii puternice total inhibitate de deficiența contactului cu realul și de hipertrofia controlului.

2) Retractații extremi stenici, care ar fi mai aproape de indicele 91.222.229.22 și care ar corespunde tipului descris la paragraful 17.

Deși necesară, ultima „deschidere”, capacitatea de simpatie, poate totuși lipsi. Numai în acest caz am avea veritabilul Retractivat extrem stenic. Făcând abstracție de acest rest de „afectivitate” și de influența sa asupra ansamblului trăsăturilor, putem extrage din prezentarea făcută de Corman elementele unei descrieri aplicabile caracterului ce corespunde indicelui 82.222.222.22. Vom împrumuta, de altfel, unele pasaje din scrierea lui Jung, care vizează în mod sigur acest caracter, sub denumirea de „tip introvertit logic”¹⁵.

Ca toți EnA sejunctivi, ei sunt în mod vădit înclinați la neliniște, la scrupulozitate, la analiză hipocondrică a propriului Eu. Hipersensibilității trebuie să-i adăugăm acum glacialitatea profundă. „Combativitatea lor este mare, dar este una defensivă. Nu au inițiativa atacului; cel mai adesea intră în luptă cu ei înșiși. Nu zâmbesc, vorbesc puțin. Nenorocirea semenului nu-i mișcă. Contactul cu oamenii le este insuportabil. Sunt mereu în gardă. Dispoziție ursuză și înclinație spre pesimism. Judecători severi, nu au nici un pic de bunăvoință; judecă exclusiv în raport cu ei înșiși, tranșând definitiv până și cel mai mic detaliu. Sunt întotdeauna gata de critică, refuzând în mod instinctiv orice opinie diferită de a lor, dar și din incapacitatea de a înțelege. Plini de prejudecăți, au, pe de altă parte, spirit de contradicție. Trăiesc într-un cerc îngust de idei bine fixate; inteligența lor este închisă față de tot ceea ce este în afara cercului. (Avem aici limita a ceea ce Le Senne numește „specializarea Emotivității” și pe care el o ilustrează cu exemplul lui Harpagon.) Fără nici un contact

viu cu ceilalți, nici cu obiectele, acest caracter trăiește într-o lume abstractă „în care varietății și pitorescului lucrurilor și sentimentelor li s-au substituit tot atâtea scheme, iar spiritul lor de sistem este de așa fel încât nu vor ezita să forțeze probele spre a le face să confirme ideile pe care ei deja le au“.

La aceste rânduri ale lui Corman, putem adăuga cele spuse de Jung: „Pe măsură ce acest tip se consolidează, convingerile sale devin mai rigide și mai inflexibile; el se ferește de orice influență străină..., limbajul său este mai personal, mai brutal, ideile sale câștigă în profunzime, dar nu se mai pot exprima,.... influența străină pe care el o respinge cu brutalitate îl atacă din interior: el simte nevoia de a îngrămădi probe contra unor lucruri care, privite în mod obiectiv, par cu totul anodine... Ideile sale, la început fecunde, devin distructive pentru că sunt otrăvite de amărăciune condensată. În același timp cu izolarea în afară, sporește lupta cu influența inconștientă care, puțin câte puțin, îl paralizează...“

Vom încheia aceste analize cu următoarea frază a lui Le Senne: „La aceste limite extreme în care Secundaritatea (înțelegeți aici Sejunctivitatea) pare să absoarbă toate celelalte proprietăți, devine dificil să faci deosebire între un Apatic, un Flegmatic și un Sentimental. Deosebirile nu mai sunt decât de nuanțe“¹⁶.

*
*   *

Este acum necesar să facem contrapropa metodei și să pornim de la un portret în regăsirea formulei caracterologice, apoi a caracterului, în trăsăturile sale verificabile prin datele biografice și istorice.

Am ales pentru aceasta oameni de geniu care aparțin trecutului. Alegerea de oameni de geniu este cât se poate de discutabilă. Este greu să fii de părerea lui Le Senne atunci când el scrie: „Folosirea acestei surse de documente, care ne duc la oamenii celebri, ne va face să luăm în considerare de preferință caractere accentuate, în așa fel încât caracterele mai mult sau mai puțin tumultuoase prin natura lor vor trebui să ni se pară încă și mai tumultuoase“¹⁷. *Dimpotrivă, oamenii de geniu sunt geniali tocmai prin aceea că în ei tendințele, departe de a fi anarhice sau exacerbate, sunt toate transfigurate prin inspirația creatoare. Nu vom putea deloc să-i luăm pe Musset sau pe Baudelaire drept Nervoși sau Sentimentali obișnuiți, iar, în măsura în care vom putea să le descriem caracterul, vom fi în mod fatal constrânși să facem abstracție de geniul lor, adică tocmai să-i pierdem ca personalitate.*

Nu vom căuta să facem o idiografie la fel de completă ca aceea a lui Le Senne cu privire la de Vigny, din *Tratatul* său¹⁸, și nici, *a fortiori*, o psihografie la fel de magistrală ca aceea făcută de Pierre Mesnard cu privire la Diderot¹⁹.

Aceste modele rămân cu totul neimitabile. Vom încerca doar, foarte modest, să analizăm, cu ajutorul metodei morfopsihologice, două portrete: celea ale lui Musset și Baudelaire.

MUSSET

Ceea ce remarcăm în primul rând la el este finețea trăsăturilor, alungirea feței și armonia frunții.

Să examinăm portretul etaj cu etaj:

Etajul superior. Fruntea este lateral convexă, ușor înclinată îndărăt. Sprâncenele sunt situate normal, ochii sunt mari, căprui, puțintel proeminenți. Sprâncenele sunt apropiate, tâmplele discret scobite. Bosele supraorbitare sunt marcate, reliefând zona depresivă din mijlocul frunții. În „formula“ acestui etaj intră cifrele 7, 3, 6.

Etajul mijlociu. Oblicitatea frunții și a urechii, nas ascuțit cu aripi marcate care permit afirmarea factorului M. Retracția latero-nazală este discretă, dar suficientă ca să înfunde ușor ochiul. Pomeții proeminează în diametrul bimalar. Cifrele acestui etaj: 2, 4, 8.

Etajul inferior. Diametrul bigoniac este redus, unghiul maxilarului este obtuz, gâtul este fin. Pe de altă parte, buzele sunt cărnoase, lobul urechii dezvoltat. Cifrele din „formula“ acestui etaj: 2, 9.

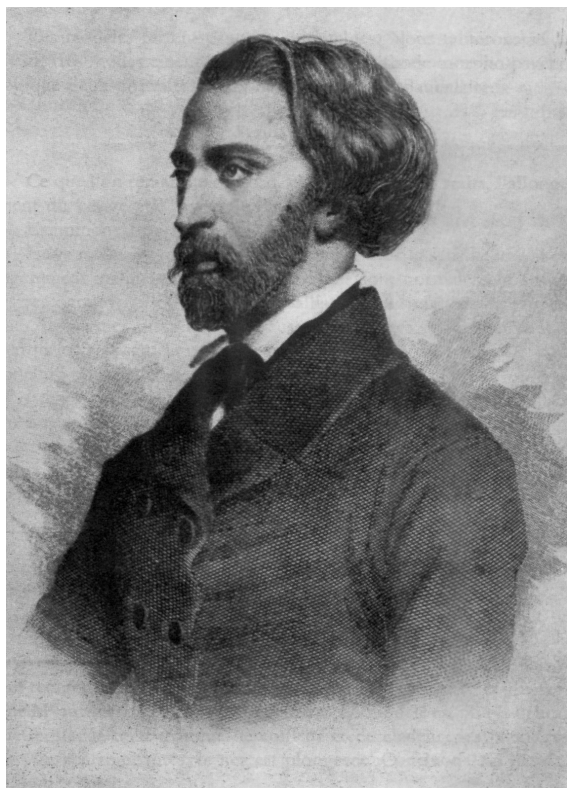
Stenie. Emotivitate: trăsăturile sunt fine, pielea delicată și de o textură densă. Mimica pare facilă și vioaie. Așadar, E = 9.

Activitate. Cele 3 etaje sunt echilibrate, fața este alungită, dar trebuie ținut seama de îngustimea câmpului de conștiință și de factorul M, care dau factorii de alungire. Chipul este mai degrabă delicat decât ferm; ten lipsit de culoare și de căldură; pleoapele puțintel tombante, nasul plonjant. În concluzie, A = 3.

Indice total: 93.736.248.29

Examinarea indicelui care face din Musset un Nervos nLM ne permite să remarcăm o Sejunctivitate mai mare la etajul afectiv decât la cel superior [cerebral]. Factorul Sa detonează într-un caracter primar, alături de o destul de clară orientare spre concret. Dacă factorul M accentuează Emotivitatea deja potențată de Îngustime, el accentuează și expresia factorului Sa, deja complicat de Tandrefe.

Înțelegem de ce atâția biografi au putut afirma că există în Musset „două ființe închise în același individ“²⁰, opunându-l pe „poetul cast din 1829 desfrânatului din 1832“²¹; înțelegem cum de s-au putut vedea în Octave și Célio²² cele două aspecte ale lui Musset: „Octave este libertinul deziluzionat, îmbătrânit înainte de vreme, care coexistă în Musset cu omul aspirațiilor fierbinți și naive întruchipate de Célio“. S-ar putea spune despre el că este un Sentimental cu o mască de Nervos, dar că masca

(Foto A. Noyer, Paris)

e lipită de piele, cum i se întâmplă lui Lorenzaccio. Ceea ce este tainic (Sa) în Musset îl apropie de Sentimentali, dar el este EnAP, spune Caille. Trebuie, de asemenea, să ținem seama de mediul său. Personalitatea sa s-a construit împotriva caracterului său, discordanță care va răzbate din literatura scrisă de el.

Pe de o parte, așadar, acel dandy preocupat de ținuta sa, de efectul produs, fantezist, impertinent și șarmant, căutând perfecțiunea în tot ce făcea, cu o grijă permanentă pentru detaliu. Pe de altă parte, zburătăcire superficială, impresie de slăbiciune și de infantil. Tocmai de aceea George Sand, căreia îi plăcea să protejeze și care era mai virilă decât dânsul, s-a atașat de această ființă.

Mauvais spune, vorbind de George Sand: „Ea s-a atașat de acel farmec de care a fost întotdeauna atât de fatal îndrăgostită: slăbiciunea. El o cunoștea și proclama

emoționanta infirmitate a geniului său cu efuziuni de sinceritate și de duioșie inepuizabile“. Îi plăcea să fie dezmiertat, admirat, iubit.

Impulsiv, coleric, insolent cu ceilalți, ostil la sfaturi, el era tot pe atât de îndrăgostit de Dragoste și de independență. Nu s-a putut niciodată sili la o muncă regulată în afara înclinațiilor sale (așa se face că a fost închis pentru indisciplină în 1843, în urma gâlcevilor sale cu Garda Națională).

Foarte intuitiv, prea puțin rațional și, ca să spunem așa, „senzitiv“, el disprețuiește exercițiul speculativ pur („Passionne-toi pour un chien de chasse, mais passionne-toi pour quelque chose“, *Roman par lettres*, lettre X). Îi plac jocul, banii, risipa, desfrâul. Oare doamna Joubert nu l-a supranumit „Prince Phosphore de Coeur-Volant“?

O astfel de descriere, care utilizează diferite aspecte ale caracterului, le „centrează“ pe înrudirea cu „Nervoșii“ din caracterologia noastră.

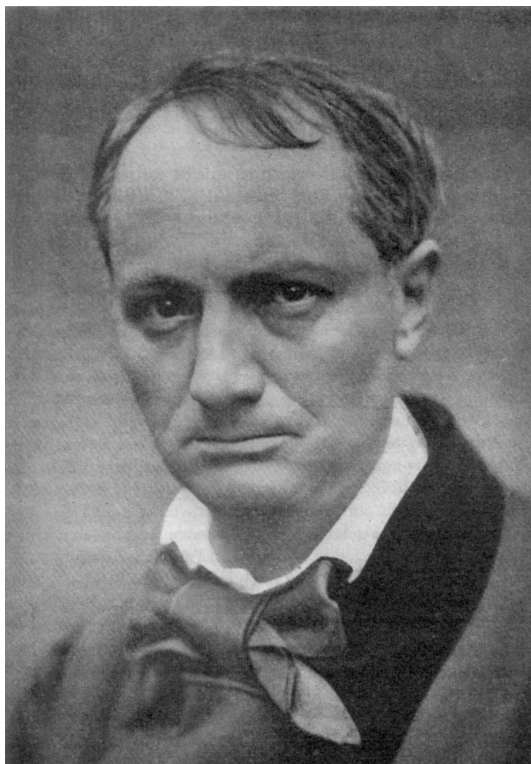
Este posibilă și o altă dezvoltare, „centrată“ pe aspectul „Sentimental“, din care au ieșit cântecele disperate care sunt *Les Nuits*. În primul rând singurătatea: „Le ciel m’a confié ton coeur, Ami, je suis la Solitude“ (*Nuit de décembre*). „Quelles solitudes que tous ces corps humains“ (*Fantasio*) și, în aceeași piesă, spre a arăta imposibilitatea oamenilor de a-și comunica sentimentele intime, el scrie: „J’aime et je sais répondre avec indifférence..., j’aime et seul je le sais, et mon secret m’est cher et chère ma souffrance“. El se înalță disprețuitor în fața oamenilor; a rupt-o repede cu toate cercurile, inclusiv cu romanticii. Caută să fie personal, chiar cu prețul singurătății: „Mon verre n’est pas grand, mais je bois dans mon verre“ (*Dédicace à Tattet*). Iubește Natura, animalele, copiii și, evident, își iubește metresele. „La solitude me renvoyait à la nature, et la nature à l’Amour“ (*Confession d’un enfant du siècle*, p. 67). Este fidel, pătimaș, tandru. Este aici celălalt Musset, romantic, disperat, îndoindu-se de el însuși, dezgustat de dezmățul său, chemând moartea. Dezorientarea între aceste două tipuri de comportament vine din faptul că Emotivitatea sa impulsivă și prompt ripostantă îl face prada dispoziției de moment. Dincolo de suprafața de ușurătate apare, în aceste schimbări de dispoziție, un întreg aspect sentimental îngust, care este altceva decât ușurința cu care Nervosul trece de la râs la lacrimi.

BAUDELAIRE

Două lucruri ne frapază atunci când privim acest portret: fruntea foarte înaltă și extrem de puternica Retracție latero-nazală. Aceasta este atât de pronunțată încât determină retragerea buzei superioare și reculul vestibulurilor oculare.

Să reluăm acum examenul etaj cu etaj:

Etajul superior. Fruntea, mai degrabă plată în partea sa inferioară (consecință a Retracției ochilor), este redresată, sprâncenele sunt situate jos, ca o streășină a

(Foto Carjat, Ruth Succf, Paris)

orbitei, ceea ce ne-ar face să ne gândim la o Secundaritate, dar ochii, cu toate că sunt de culoare închisă și înfundați, sunt mari. Mai mult, Retracția lor este accentuată de Retracția latero-nazală, convenindu-se să ținem seama de acest fapt în apreciere. În ansamblu, echilibru între ambele eventualități. Ochii, pe lângă faptul că sunt mari, sunt depărtați unul de altul, iar tâmplele sunt convexe. Lărgimea este indubitabilă, însă nu excesivă. Fruntea este înaltă, proporțional mult mai înaltă decât lată. Sejunctivitatea cu privire la concret este foarte clară. Simbolurile în cifre ale acestui etaj: 5, 8, 2.

Etajul mijlociu. Polaritatea M este în afară de orice îndoială. Fruntea are un început oblic, dar Retracția ochilor o redresează în partea sa inferioară, nasul e ascuțit, cu aripi marcate (nări dilatate), urechea e oblică. Liniile maxilarului sunt anguloase, maxilarul ca atare fiind jos, cu o bărbie proeminentă. Retracția latero-nazală, am

văzut, este izbitoare; ea determină Retracția întregului etaj mijlociu, ca și a planului ochilor și a buzei superioare. Expresia factorului Sa este maximă. Pomeții sunt lateral proeminenți, diametru bimalar important; nasul, cărnos. Simbolurile cifrate ale acestui etaj: 1, 0, 9.

Etajul inferior. Diametru bigonic relativ mai puțin important decât celelalte două diametre. Gâtul pare normal; mușchi masticatori dezvoltati. Dorința de expansiune pare deci tangentă la medie, dar dedesubtul acesteia. Gura mare, largă; buza inferioară, carnoasă; lobulul urechii, dezvoltat. Cifre privind etajul inferior: 4, 9.

Stenie. Emotivitate: trăsăturile feței sunt fine, pielea pare puțin consistentă. Pliurile sunt schițate ușor. Mimica este rezervată, însă neliniștită. Deci E = 9.

Activitate: numeroase semne de Astenie; în primul rând dezechilibrul celor 3 etaje (etajul superior domină clar, urmat de cel mijlociu); apoi o anumită flaciditate a chipului. Tenul pare mai degrabă palid. Contractie a mușchiului „moțul bărbiei”. comisirile tombante ale gurii nu sunt de reținut, ele fiind aici datorate Retracției latero-nazale. Câteva semne de Stenie: relieful mușchiului pretarsal, vioiciunea privirii, fermitatea gurii. Deci A = 3.

În total 93.582.109.49.

I. Dacă luăm la el în considerare facultățile intelectuale, suntem frapați de predominanța imaginației. O imaginație bazată pe simțuri ascuțite, însă sesizând mai curând raporturile decât aspectul concret. Celebrul sonet *Correspondances* este o ilustrare în această privință: „Les couleurs, les parfums et les sons se répondent”. Inteligența este orientată spre analiza interioară. Ca și dublul său, Cramer²³, el se străduiește să studieze la microscop „les hideuses excroissances et les honteuses verrues dont son coeur est couvert”. Théophile Gautier îi scria prietenului său: „Ca pe un cuib de vipere sub gunoiul ce este îndepărtat, el privește colcăind instinctele rele care apar și se agită, spectacol care îi repugnă și care totodată îl atrage”²⁴. Orientat spre trecut, el păstrează în succesivele sale domiciliu din Paris un portret al tatălui său și i se plânge mamei când descoperă un tablou al tatălui său la un vânzător de lucruri de ocazie²⁵. „A reapărut timpul — scrie el în *Spleen de Paris*²⁶ — și o dată cu acest bătrân hidos a revenit întregul său cortegiu satanic de amintiri, de regrete, de spasme, de angoase, de furii.” Iar în *Mon coeur mis à nu* scrie că „în fiecare minut suntem zdrobiți de ideea și de senzația timpului”. Nimic nu este mai departe de aptitudinile sale decât arta de a face o carieră, nimic nu-l dezgustă mai tare decât definitivul, ceea ce îi explică vagabondajul; „un dandy nu face nimic”, spune el, adăugând: „Un om util mi s-a părut întotdeauna ceva cu totul hidos”.

Găsim deci amestecate trăsături ale Nervosului în aceste aspecte ale caracterului lui Baudelaire. Lărgimea câmpului de conștiință și imaginația domină și se asociază cu o Emotivitate-non-Activitate când primară, când secundară.

II. Atitudinea față de societate s-ar rezuma în aceste două cuvinte: opoziție, revoltă. El scrie, în *Salon de 1859*: „În fața mea văd sufletul burgheziei și credeți-mă că, dacă nu m-aș teme că murdăresc pe veci tapiseria chiliei mele, i-aș arunca bucuros în față, cu o vigoare pe care ea n-o bănuiește, conținutul călimării mele“. În *Mon coeur mis à nu* el notează, de asemenea, pofta sa de răzbunare, iar în *Spleen de Paris* (ora unu din noapte), spune: „Nemulțumit de totul și nemulțumit de mine, aș vrea să mă răscumpăr, și mă fălesc un pic în tăcerea și singurătatea nopții. Suflete ale celor pe care i-am iubit, suflete ale celor pe care i-am cântat, întăriți-mă, susțineți-mă, îndepărtați de la mine minciunile și fumurile ce corup lumea și, o, Doamne, Dumnezeu meu, dă-mi favoarea de a produce câteva stihuri frumoase care să-mi dovedească mie însumi că nu sunt ultimul dintre oameni, că nu sunt inferior acelora pe care îi disprețuiesc“. Într-o scrisoare, el vorbește, de asemenea, „de son dégoût et de sa haine pour toutes les choses“²⁷. Sentimentul singurătății devine la el sentiment al blestemului: „Sentiment de destinée éternellement solitaire, je crois que ma vie a été damnée dans le commencement et qu'elle l'est pour toujours“²⁸. Putem chiar să vedem în acest refuz disperat al vieții sociale o explicație în ceea ce privește judecata sa despre Dragoste. Căci, în pofida tandreții sale, el nu poate nici măcar comunica cu semenul în Dragoste: „C'est l'horreur de la solitude, le besion d'oublier son moi dans la chair extérieure que l'homme appelle noblement son besoin d'aimer“. Această incapacitate de a ieși din sine îl taie de orice contact afectiv. „Lumea“ sa îngheață și piere. El vede pretutindeni macabru, iar al său gust al morții, aliat cu gustul pentru vag și tulbure, îi dă acel gust al misterului, care face din el un admirator al lui Edgar Poe și care de altfel îl face să socoată că „răul este unit cu voluptatea“ (*Fusées III*). În *Fusées XVI* el scrie: „Am găsit definiția mea despre Frumos; acesta e ceva arzător și trist, puținel vag, lăsând loc conjuncturii, misterului, regretului; nu concep câtuși de puțin un tip de frumusețe în care să nu existe nenorocire“. Melancolia schizoidului se întinde asupra acestor „ochi împovărați de sumbrul regret al himerelor absente“, scandată din timp în timp de tresăriri de revoltă extrem de „marțiene“: „Nu există decât un lucru important, să fii un erou sau un sfânt..., pentru tine însuși“. Găsim chiar și autoacuzăția Sentimentalului: „Să mă fi lăudat (de ce?) de mai multe acțiuni josnice pe care niciodată nu le-am săvârșit“²⁹.

Pe acest plan, așadar, Baudelaire este Sentimental și asistăm la un adevărat blocaj al Tandreței de către factorul Sa, fără îndoială accentuat de dura experiență a recăsătoririi mamei sale.

III. Inactivitatea, moliciunea lui Baudelaire au făcut din el un ratat în ochii mamei sale și mai ales ai generalului Aupick³⁰. În consecință, poetul a încercat mai târziu să facă avere și să dobândească onoruri, devenind ambițios, dar prin compensație; în *Mon coeur mis à nu*, XI, el declară, într-adevăr: „Eu nu am convingere, așa cum

o înțeleg oamenii secolului meu, pentru că nu am ambiție“; de altfel, poetul nu are loc în societate³¹.

Senzualitatea este suprimată de Tandrețe și colorată de gustul său pentru moarte. Alături de dorința sa pătimașă de senzație („lasă-mă să-ți respir timp îndelungat, timp îndelungat mirosul părului“, sau „iubita era goală și, cunoscându-mi inima, nu și-a păstrat decât bijuteriile sonore“), el are trebuință de percepții nemaiauzite și monstruoase (inimi devorate, cărnuri putrede, pungi de puroi, descompunere).

Spre a încheia această schiță fugitivă, pe care oricine ar putea-o prelungi, să spunem că aceste aspecte divergente ar fi condus un om obișnuit la marginea maladii mentale, pe când geniul lui Baudelaire s-a nutrit din ele și le-a putut transcende.

NOTE

¹ În ceea ce privește primele portrete din acest capitol, vom pune între paranteze factorii a căror sinteză ne permite să facem o afirmație sau alta. Cititorul trebuie să poată face la fel în ceea ce privește portretele următoare.

² *Visages et caractères*, p. 236.

³ În limba engleză, în textul original. (Nota trad.)

⁴ Această duplicitate nu este în mod necesar rău intenționată.

⁵ Cf. *Bulletin de psychologie*, 1960, cours de P. Fraisse.

⁶ Vom găsi, de asemenea, o descriere a acestui caracter în Corman, *Manuel*, pp. 355 și urm.

⁷ Bineînțeles că acest cuvânt nu are rostul unei judecăți de valoare (ca de altfel și celelalte trăsături din descriere), reprezentând un anumit *comportament*, fără ca vreo idee de apreciere morală să se amestece aici.

⁸ *Types psychologiques*, pp. 406 și urm. Tipul pe care Jung îl numește „introvertit intuitiv“ corespunde indicelui 82.828.222.28. Cf. descrierea sa în Jung, *op. cit.*, p. 412.

⁹ L. Corman, *Visages et caractères*, p. 248.

¹⁰ Le Gall, *Caractérologie des enfants et des adolescents*, p. 102.

¹¹ Concepții similare, ale unor făpturi care literalmente trăiesc „cu capul în nori“, se întâlnesc în toate timpurile și pe toate meridianele. Iată fragmente din mărturia unei „preotese“ a literaturii ca existență de esență mistică, de la noi: „Nu am vocație pentru nimic ce nu țin de literatură. Acest adevăr aspru, umilitor, vindicativ (în raport cu mine) devine o stridentă evidență în perioadele de „sterilitate“; când nu scriu, totul, absolut totul devine fad, lax, lipsit de importanță. Viața fără literatură mă plictisește. Viața fără literatura mea își pierde rostul, *viul* ce-l conține“; „Pentru mine între poezie și mistică stă neclintit un semn de egalitate. Textul e un vârf la care trebuie să ajung și, cucerindu-l, investesc în el o parte din mine. Fiecare poem, evident, îmi poate fi mormânt, ce este mai viu decât mine“ (Aura Christi, *Fragmente gnomiche*, în „Contemporanul — ideea europeană“, nr. 35, 16 septembrie 1999, p. 11). (Nota trad.)

¹² E. Mounier, *Traité du caractère*, pp. 85 și urm.

¹³ Jung, *op. cit.*, pp. 399 și urm.

- ¹⁴ Autor Louis Corman, Stock, 1948 (Nota trad.).
- ¹⁵ Jung, *op. cit.*., pp. 393 și urm.
- ¹⁶ Le Senne, *Traité*, p. 291.
- ¹⁷ *Op. cit.*, p. 150.
- ¹⁸ *Op. cit.*, pp. 587–636.
- ¹⁹ P. Mesnard, *Le cas de Diderot*, Presses Universitaires de France, Collection „Caractères“, 1952.
- ²⁰ Mme Allan-Despréaux, *Lettre à Madame Samson*.
- ²¹ Thibaudet, *Histoire de la littérature*.
- ²² Musset, *Les caprices de Marianne*.
- ²³ *La Farfalo*, nouvelle de jeunesse.
- ²⁴ *Oeuvres complètes*, Préface, I, p. 21.
- ²⁵ „Toutes ces vieilles choses-là ont une valeur morale“, lettre 30 déc. 1857.
- ²⁶ *La chambre double*.
- ²⁷ *Poèmes en prose*.
- ²⁸ Lettre à sa mère, 4 déc. 1854.
- ²⁹ Lettre à sa mère, 1er janv. 1861.
- ³⁰ Tatăl vitreg al lui Charles Baudelaire. (Nota trad.)
- ³¹ *L'Albatros*.

CAPITOLUL II
DE LA EAP LA EAS

Trecând de la EnA la EA, simțim o creștere considerabilă a Steniei; cantitatea de forțe de expansiune aflate în rezervă crește, iar acțiunea se declanșează mai ușor, cu mai multă putere de realizare și un plus de eficacitate. Întreg ansamblul caracterului se modifică. Plasticitatea, care rămânea mai degrabă pasivă la subiecții EnA, mai receptivi decât eficienți, devine un element de întreprindere activă în transformarea realului sau de inerție dinamică în mediu.

Este suficient să comparăm două fețe umane la fel de „deschise“ la dat, însă de o „Activitate“ crescândă, spre a sesiza acea augmentare de tensiune și de putere care ne face pe nesimțite să trecem la un compus absolut nou, așa cum se trece pe nesimțite de la o culoare la alta a curcubeului.

Să trecem deci în revistă câteva schițe caracterologice în acest nou domeniu, ale cărui limite fictive sunt Colericul supraplastic și Pasionatul hipersejunctiv. Fictive, deoarece toate gradele intermediare există între P și S, iar, pe de altă parte, între EnA și EA.

Observația ne-a făcut să recunoaștem două feluri de tipuri intermediare sau, ca să fim mai exacti, două feluri de indivizi a căror cantitate de forțe de expansiune poate fi simbolizată prin cifra 5: primii la care acest număr reprezintă o forță „mijlocie“ și al cărui comportament va fi o mixtură stabilizată de Nervos și de Coleric; cei din a doua categorie, la care același număr, reprezintă oarecum echilibrul instabil dintre o forță și o contraforță, iar individul va avea un comportament cu totul diferit, după perioadele sale de Stenie sau de Astenie. Aceste perioade nu vor fi scurte și de mare frecvență, ca la mulți dintre Nervosii supraemotivi, ci vor fi întinse în timp și în general legate de fenomene cosmice, biologice sau patologice¹.

Să pornim deci de la EA supraplastici.

1. INDICE 88.888.888.88

Corpul este voluminos, dar dur și muscular. Mișcările sunt prompte și frecvente. Individului îi place mișcarea. Vorbește mult și cu o voce puternică. Fața este rotundă, fără nici o flaciditate, reliefurile musculare sunt pronunțate. Pielea este colorată, caldă, unsuroasă. Fruntea este lată, nediferențiată, ochii sunt limpezi, cu o expresie vie și răsătoare, panta palpebrală este ușor oblică în afară și în sus. Ochii sunt îndepărtați unul de altul și destul de proeminenți. Nasul este concav, cărnos cu moderație, obrații plini, gura mare și bine închisă, bărbia fermă și bine detașată, gâtul masiv și scurt.

Le Senne însuși ne dă despre al nostru „Dilatat stenic“ o descriere perfect concordantă: „Omul fizic și omul mental nu constituie în acest caz decât unul și același individ. Alte caractere pot părea intelectuale, voluntare sau mistice: colericul [înțelegeți colericul supraplastic] este esențialmente vital... El are fața sangvină, colorată, vie; ochii săi sunt adesea mari, câteodată proeminenți; vocea sa este puternică, voioasă, în general de intensitate montantă, cu atât mai mult cu cât este mai emoționat. Corpul său deplasează mult aer; nu numai că este voluminos, dar mișcările sale, care pot fi calme, sunt întotdeauna ample. Acești oameni se impun în mediul lor prin ponderea și prin forța prezenței lor... Această forță nu este tiranică, ci... binevoitoare și serviabilă. Colericii se fac iubiți și devin repede populari. Cu această bogăție de natură ei nu pot să nu simtă exigențele corpului lor și să nu dorească satisfacerea trebuințelor pe care le au“². Arătându-ne dinainte calea ce avem de urmat în acest capitol, Le Senne scrie mai departe: „Acest gust al plăcerii descrește pe măsură ce trecem de la Colericii cei mai primari la Pasionații cei mai secundari. Secundaritatea [este vorba aici în mod vizibil, în concepția lui Le Senne, de Sejunctivitate] este în esență un factor de ascetism și de severitate... Pe drumul de la unii la ceilalți se înșiră o suită de grade intermediare... pe parcursul căruia ne îndepărtăm de corul chefliilor“³.

Descrierea ce va urma ar relua deci în întregime deducția lui Le Senne, la care îl trimitem pe cititor. Este interesant de notat că „Nervosul“ ca tip caracterologic al Școlii de la Groningen nu se situa în pragul primului nostru capitol așa cum se situează Colericul în pragul celui de-al doilea capitol. Lucrul acesta se întâmplă, fără îndoială, pentru că cu cât tipul EnAP devine mai „plastic“, cu atât Emotivitatea sa săltărează, drept caracteristică esențială, se atenuază și se amortizează, apropiindu-l în mod vizibil de amorfii; dimpotrivă, cu cât Plasticitatea crește la tipul EA, cu atât contactul cu mediul înconjurător se accentuează și, dat fiind faptul că acest contact este pentru el esențial, tipul clasic al colericului descris de Le Senne se apropie de indivizii EA hiperplastici. Dar și aici seria este continuă și prin instantaneele noastre va trebui să conștientizăm din nou faptul acestei transformări continue prin care

caracterul coleric „virează“ la Pasionat atunci când în anumite puncte apare o Sejunctivitate suficientă.

Ca să nu reluăm descrierile perfecte făcute de Le Senne, să dăm aici o simplă schiță luată de la Corman:

„În mediul în care ei sunt chemați să trăiască, acești Dilatați stenici nu încetează niciodată să fie activi. Ei sunt muncitori pătimiși, totuși mai rapizi decât meticuloși. Ei răspund la toate solicitările, se veselesc în societate și îi înveselesc și pe ceilalți. Au întotdeauna un cuvânt bun de spus, iar căldura surâsului lor, a râsului, a vocii lor este reconfortantă. Nu știu ce este odihna și la sfârșitul lucrului se dedică vreunui sport, se ocupă de vreo reparație sau merg să-și vadă prietenii, care sunt numeroși“⁴. Activitatea lor este expansivă. Sunt plini de ardoare, iar această ardoare le contaminează adesea imaginația, ei exagerând. Entuziasmându-se pentru un om sau pentru un proiect, după câtva timp se detașează, nefiind constanți în ceea ce fac. Sunt joviali. Caracterul lor este viu, iute la mânie, când văd roșu înaintea ochilor. Nu sunt însă ranchiunoși. Nu trebuie să li se ceară să păstreze un secret; ei vor promite, dar nevoia de a-și descărca sufletul îi va face să se trădeze. Stăpânirea de sine, care înfrânează impulsurile, este la ei cu totul insuficientă. Inteligența lor este gata să sesizeze tot ce le cade sub ochi, mai ales datele concrete, tot ce poate fi înțeles din punct de vedere utilitar, însă nu trebuie să li se ceară un efort de gândire, de care nu sunt deloc capabili. Este un tip de inteligență intuitivă... Totul la ei este acțiune, inițiativă practică, capacitate de a descurca lucrurile, dar numai în planul imediatului.

Să adăugăm acea trăsătură originală observată de Le Senne, după atâția alții, și numită de el „infidelitatea conservatoare“ a Colericului. O vom regăsi la toți subiecții EA care prezintă o medie de Plasticitate deasupra cifrei 5. Ea constă în aceea că — bărbat sau femeie — colericul își schimbă destul de des amorurile, dar tinde să-și păstreze vechile amoruri, pe măsură ce le schimbă.

2. EAP-LV

Să aplicăm acum metoda deductivă la Colerica foarte plastică EAP-LV, la care ceilalți factori nu sunt prea marcați.

Prin substructura EA, această femeie va trăi cu o intensitate rar întâlnită. Rezervele emotive de energie aliindu-se cu capacitatea de mobilizare a energiei psihice, întregul comportament devine agitat, ardent.

Această eliberare de energie capătă totuși un stil particular sub influența Primarității și a Lărgimii câmpului de conștiință.

Emo-Activitatea se mobilizează și se irosește pentru a răspunde la solicitările prezentului, la toate în mod simultan. Avem de-a face cu o vivacitate marcată de

indiferență, cu o dispersie inconștientă în ceea ce privește efectele sale în viitor, efecte ce îi vor lovi în primul rând pe cei din anturaj. Ea deversează în mod spontan preaplînul energiei sale în actualitate, cu o confiență (PV) și o naivitate (PL) șarmante.

Asupra acestui ansamblu dinamic, rezistent și în general planturos, toate efectele factorului V se vor manifesta liber.

— Dorința de a plăcea, de a fi agreabilă fiecăruia de la bun început ne permite să deducem în combinația sa o Emotivitate impulsivă, o ușurință a efortului și o serviabilitate dinamică. Dar câmpul de conștiință larg, multiplicând solicitările, face adesea din ea acea față bună cu inima în palmă sau o mamă de familie excesiv de indulgentă. Pe aceeași linie de comportament, dorința sa de a seduce se întoarce adesea împotriva-i; este prizoniera clipei de față și a temperamentului ei înflăcărat, în care Emotivitatea și Activitatea se excită reciproc, context în care adesea întâlnește marea dragoste de genul „coup de fondre“.

— Tendința de a evita riscul, lupta, cearta, tendință care se conjugă cu imprecizia propriilor criterii de judecată (EPL), o face să adopte opiniile celor pe care îi iubește și stereotipurile, prejudecățile, vocabularul grupului de care ea depinde, cu atât mai ușor cu cât nu prea există raport între gândirea sa morală și actele sale. Se judecă pe ea însăși în funcție de receptivitatea și gentilețea ei (EV).

— Atitudinea ei de obediență, de docilitate este cu atât mai spontană cu cât ea este mai impresionabilă (EP) și cu cât știe în mod pertinent că nu poate stăruii multă vreme într-o poziție de revoltă și că, în sfârșit, nimic la ea nu angajează viitorul.

— Tendința de a nu înfrunta obstacolul (factor V) și recursul la „metode“ de aplanare a dificultăților o determină să comită minciuni rocambolști⁵, dată fiind dezordinea vieții sale intelectuale, sentimentale și sexuale (EPL).

În sfârșit, dacă opunem puterea Emo-Activității la Plasticitatea altor factori, ideea unui ritm cicloid al dispoziției se justifică. În consecință, oricât de mare ar fi rezerva energetică, lipsa frânei, dispersia, dezordinile succesive ajung să o epuizeze. Criza de „ipocrizie“ găsește de altfel în gustul vagului, al visării (EL) un stil romantic, uimitor la această ființă de obicei plină de viață. În aceste perioade relaxarea este totală, după cum o dovedesc neglijența vestimentară și igienică. Dar, o dată cu forțele, revin repede ardoarea și dragostea de viață.

3. Colericul chefliu: EAP-nL-VJ

Este un bărbat cordial și despre care se poate spune că este „popular“, deoarece aduce în relațiile sociale dinamism (A), entuziasm (E), spontaneitate (P) și complezență (V). Dar ceea ce va compensa și potența acest ansamblu supraplastic este factorul nL.

— Operând canalizarea intereselor și a tendințelor, îngustimea câmpului de conștiință accelerează, comprimă, dă o putere percutantă Emo-Activității. Acest bărbat se indignează repede, se entuziasmează repede și e rapid în muncă. Ceea ce este foarte important, căci altfel nu s-ar înțelege de ce un individ atât de complezent se înfurie atât de repede în cazul în care nu se răspunde la primele sale avansuri complezente. Pe de altă parte, dorința de a elimina toate percepțiile perturbatoare în timp ale atenției voluntare îi conferă o putere de concentrație, însă iritabilă, care estompează și mai mult factorul V. Acesta nu are mai mult efect decât în raporturile sale cu capacitatea de viață în grup (factor J). El nu evoluează decât sub influența sentimentelor colective. Acestui

bărbat îi va plăcea în acest caz să joace rolul de arbitru, de conciliator, făcând să atragă asupra lui toate sufragiile. Contraproba subordonării factorului V față de factorul J în această structură constă în observarea comportamentului acestui Coleric: de îndată ce eforturile sale de conciliere eșuează, el se dezlănțuie cu o impulsivitate (EP) periculoasă, deoarece este oarbă (nL) și anonimă (J, ambianță colectivă).

În rest, factorul nL este benefic, el ajustează activitatea, conciliază eficacitatea cu viteza de reacție (EP): deciziile sale, răspunsurile și contraofensivele sunt fulgerătoare și pertinente. Are sentimentul forței sale, ceea ce îi dă, în condițiile factorului J, un stil de animator, optimism și o tendință protectoare, dorința de a fi un camarad și în același timp un șef.

4. INDICE 88.828.288.88

Să nu insistăm asupra „Colericului LM“, care ne-ar da Colericul propagandist, și să ne oprim la o formulă de Coleric foarte frecventă și deosebit de interesantă prin tonalitatea originală pe care o dă acestui tip, colericul nLM.

Îngustimea câmpului de conștiință și marca polarității M strivesc fața lateral, „potențază” caracterul și produc un Coleric mai athletic, mai zvelt decât precedentul, mai energetic, mai imperios, cu un gust mai marcat al riscului în toate întreprinderile sale. Vom studia mai multe varietăți ale acestui tip.

Formula la care ne oprim mai întâi corespunde la ceea ce Corman numește „Retractatul lateral”, termen reluat de Suzanne Fouché⁶. Fața este ceva mai înaltă decât lată. Această alungire, am văzut, nu trebuie confundată cu alungirea ca semn de Astenie. Ea este aici rezultatul dublei influențe Îngustime–Polaritate M. Aplatiizarea laterală face să proemineze etajele mijlociu și inferior, însă ansamblul este solid, stenic, câteodată croit ca din topor. Fruntea este oblică, ochii mari, însă apropiați, privirea luminoasă, nasul masiv, proeminent, modelat ferm, cu nări mobile. Urechea este oblică, părul des, abundent. Gura este foarte expresivă, buzele bine desenate, însă greoaie, bărbia și maxilarul sunt anguloase. Ansamblul este viguros și chiar dă impresia de brutalitate. Dinamismul marchează întregul comportament.

Dinamism fizic. Bine clădiți și robuști, infatigabili în plan fizic, asemenea indivizi sunt mereu în mișcare; „ritmul lor este rapid — scrie Corman —, iubesc viteza, automobilul, avionul. Firește că sunt îndemânatici din instinct. Acolo unde trebuie răbdare și calcul aceste caractere se adaptează foarte prost și nu fac treabă bună”. Rustici, nu le este frică de intemperii; nu le e teamă de frig. Dispun de altfel de o excelență circulație, iar aflusul sângelui la piele le încălzește și colorează fața. Nu le place să stea închiși în casă. Au nevoie de mari spații libere, de vânt, de natura sălbatică. Iubesc animalele și în special câinii mari, caii. Sunt crescători de animale, îmblânzitori, cavaleriști înnăscuți. Mari călători. Îi putem apropia de acele caractere pe care Mounier le opune tipului sedentar sub numele de tip nomad⁷. A sta locului, a se consacra unei meserii sedentare sau intelectuale îi plasează în condiții atât de contrare aptitudinilor lor instinctive încât îi vedem sfărâmând aceste cadre, într-un fel sau altul. Ceea ce le trebuie este aventura, riscul, lupta cu elementele naturii și cu oamenii: marinari, soldați, exploratori, misionari.

Dinamism afectiv. Făcut dintr-o bucată, acest gen de Coleric nu se poate reține de a-și manifesta simpatia sau antipatia în modul cel mai zgomotos. Vorba lor pe față jighește, dar ei au „inimă în palmă” și nu le poți purta pică atâta timp cât sunt loiali. Simt nevoia prezenței umane, a camarazilor. Nu au secrete față de nimeni. Țin mult la stimă. Furiile lor sunt extrem de brutale; pierd în acest caz orice control de sine, iar exploziile lor vocale se aud de departe. Ca și toți Primarii, furia se potolește repede, fără a lăsa vreo urmă. Ca și Colericii supraplastici, iubesc societatea și banchetele, dar dat fiind faptul că le place mișcarea, nu pot întârzia aici multă vreme și preferă, în finalul unor chefuri care se prelungesc, o partidă de vânătoare. Sunt în mod firesc generoși, iar ambiția lor, deturnându-se de la tot ceea ce este interes și calcul, ar fi mai degrabă de tipul „vitejie personală”. Pe de altă parte, sunt capabili

să se atașeze pentru totdeauna de o ființă pe care o idolatrizează și să-și dea pentru dânsa viața. Înfocați, entuziași, îndrăzneți, o iau întotdeauna în avangardă și adesea, antrenați de povestirile lor, depășesc marginile adevărului și povestesc „gasconade“. Impetuși, își părăsesc devreme părinții și merg în căutarea norocului. Nu iubesc cătuși de puțin tradițiile, pe care le găesc prea incomode și meschine.

Dinamism intelectual. Oricărei probleme puse, ei îi răspund prin acțiuni. Sunt călăuziți de instinct sau, mai exact, de intuiția realului. Ceea ce contează pentru dânsii sunt faptele și sentimentele. Nu sunt de convins pe calea rațiunii. Dacă li se înfățișează o problemă, ei o înțeleg imediat sau niciodată. Nu iau contact cu propria lor gândire decât exteriorizând-o în cuvinte. În general, știința lor este în primul rând o știință de a face (*un savoir-faire*). În plan profesional, ei au nevoie de deplasare, de noutate, de acțiune viguroasă. Tot ceea ce se repetă îi obosește; nu au nici răbdare, nici metodă, nici chef pentru organizarea chibzuită. Ei lansează afaceri, creează sucursale, încearcă aventuri, își asumă riscuri, reușesc, însă nu găesc nici un farmec în perseverare, în organizarea îndelungată a reușitelor lor.

5. OBSERVAȚIA nr.1. INDICE 66.747.26X.77

Domnișoara M.-F.L., 20 ani, studentă, 1,70 m înălțime, 75 kg.

Talia mare, corpolența destul de considerabilă⁸ și vivacitatea mersului uimesc la prima privire. Fața este colorată, vocea aproape masculină, dezinvoltura remarcabilă frizează lipsa de jenă. Nu se încurcă în considerații inutile. Linia profilului este oblică, ochii mari, albaștri, normal spațiați. Fața este mai sferică în *trois quarts* decât frontal, unde apare Retracția laterală. Maxilarul și gâtul sunt prea puțin feminine. Fizionomie mobilă.

Toate trăsăturile descrise mai sus se regăsesc în plan caracterial. Tânăra fată este „un băiat ratat“. Disputele sale, limbajul, sporturile practicate, ambițiile sunt extrem de virile. Ea visează călătorii, isprăvi individuale care să le arate celorlalți „de ce este ea capabilă“. Afirmă că într-o zi își va realiza proiectele. Dar această natură puternică întâlnește uneori obstacolul feminității sale esențiale, care aspiră inconștient la o viață calmă, de familie, la o maternitate normală. În consecință, la M.-F.L. unitatea nu este ușor de reprezentat în viitor. Pe deasupra, ea a primit o educație foarte religioasă, iar opinia ei despre religie este cât se poate de revelatoare în ceea ce privește caracterul ei profund. „Religia — spune ea — este în primul rând principii și datorii, reglementare și ordine impuse naturii sălbatice, este instinctul disciplinat și ținut la respect, ascuns, supus cu tărie.“

În așteptarea momentului visat și în mod vital necesar al mării explozii, al mării lansări în aventură, viața domnișoarei M.-F.L. clocotește de mișcare, de lucrări utile (școala o interesează prea puțin), de sporturi.

6. Colerica aventurieră: EAP-nL-M

Femeia colerică se prezintă adesea sub această formulă, în care accentul este pus pe Îngustimea câmpului de conștiință și pe combativitate, ceilalți factori jucând un rol mai șters.

Axa portretului este constituită de genul de dinamism de care dispune această persoană și care contrastează cu condiția feminină obișnuită.

Activitatea puternică (EA), rapidă (EP), concentrată (AnL), explozivă (EPnL), se desfășoară cu impetuozitate (M), dar de preferință în întreprinderi care comportă un risc, un parfum de aventură (EM). În afara Activității sale firești, Emotivitatea o face să adere la toate ocaziile de a-și cheltui energia, iar factorul M provoacă aceeași reacție în fața fiecărui obstacol. În consecință, îi trebuie un câmp vast de manevră, spațiu, mână liberă. Facilitatea atitudinilor de înfruntare (factor M), bazată pe vitalitatea sa, o face capabilă să se descurce singură și să-și „dovedească” independența prin autonomie profesională și o tentație la care rareori rezistă. Ansamblul comportamentului este deci destul de viril pentru ca simptomele de dependență feminină față de câmp să nu aibă efect. Cu toate acestea, frecvent apar tensiuni în viața afectivă, deoarece forța sa combativă îi dă o vocație de protectoare; ea acumulează responsabilitățile și limitează astfel libertatea sa de acțiune, la care ține la fel de mult.

În pofida tuturor calităților sale, alegerea unui partener este adesea dificilă. Sentimentele nu i se pot fixa asupra unei ființe pe care ea o stimează (factor M). Ceea ce înseamnă că aceasta trebuie să-i fie superioară.

7. Colericul aventurier: EAP-nL-M-Sa

Bărbatul purtător al acestei structuri reprezintă un maximum de indisciplină și de independență. Sistemul sejunctiv nL-M-Sa, despre care deja am văzut că izolează

viața interioară a Sentimentalului, va izola acțiunea impetuoasă (EAM) a Colericului aventurier.

Ca și omologului său feminin, nici o acțiune materială nu-i displace, mai ales dacă presupune un risc, dar va fi întotdeauna greu de cunoscut scopul pe care și l-a fixat (Sa). Emotivitatea sa plastică îi atribuie un contact social lesnicios și cordial, dar în cercul restrâns al coechipierilor săi, căci într-adevăr este vorba de coechipierii *săi*, Activitatea desfășurată și autoritarismul desemnându-l a fi animator și șef. Ținând la motivațiile sale secrete (Sa) și la libertatea de manevră (A-M), nu acceptă autoritatea nimănui, ci cel mult supervizarea de către cineva pe care îl admiră.

Gustul obstacolului îl face mai perseverent decât ceilalți Colerici, deoarece ruminările sale ciclice de Saturnian primar îl fac să conștientizeze dificultăți interioare și lipsa de continuitate în acțiune. Emotivitatea agresivă interiorizată sau „E-M-Sa” tinde să se constituie în subsansamblu pregnant, ca la Sentimental, dar aici cristalizarea se produce numai atunci când Activitatea dă greș, eșuează. În cursul acestor depresiuni, sistemul sejunctiv funcționează din plin și sunt de observat, în afara melancoliei și a irascibilității, impulsuri la acte de ruptură cu anturajul. Crizele de mizantropie pesimistă sunt scurte și, o dată cu tonusul, Colericul își recapătă petulanța contagioasă. Puterea sa de recuperare (A) îi permite eforturi reînnoite, cu atât mai mult cu cât el se înflăcărează cu o rapiditate deconcertantă (EP-M). În mod curios, lasă câteodată impresia că este încăpățânat, închis, surd la anumite realități. Tocmai de aceea el înțelege imediat sau niciodată, Primaritatea făcându-l mai ales receptiv la urgențe, Îngustimea sensibilizându-l la legăturile pur analitice ale realului, iar substructura M-Sa reducându-i receptivitatea inteligenței. El este mai înclinat să-și creeze propriile cadre de gândire decât să le accepte pe ale altora, pe care le socote

vagi (nL) sau, dimpotrivă, prea sistematice (P). Beneficiază de fapt de aliajul nL-M, care îi asigură independența netă și ordonată a gândirii, păstrând suplețea necesară examinării particulare a fiecărui caz (P).

Va ști să pună ordine în concepte sau în problemele practice, dând curs orientării inteligenței sale, dar impaciența (EP), dorința de rezultate imediate (AP) dăunează profunzimii vederilor sale. Spre deosebire de majoritatea celorlalte varietăți de Colerici, el este capabil de previziune pe termen lung, Activitatea, concentrarea, dorința de a învinge compensând prea marea sa aderență la imediat (P). Îi lipsesc

însă perspectiva și înălțimea de vederi. Ceea ce este altceva. Pentru ca o acțiune să-l mobilizeze actualmente, capacitatea sa de previziune este bună, dar ceea ce îi este greu să facă este tocmai să facă abstracție de acțiune spre a-i judeca însemnătatea relativă și pe cea exactă. Întreaga sa ființă aderă (E), fascinată (nL), la acțiunea (A) prezentă (P). El mai întâi acționează și doar apoi reflectează..., deci asupra „acțiunii–sale–inserate–în–actual“. Ceea ce face aparține prezentului cât și lui însuși, în consecință suferă amar, în cursul episoadelor sale depresive, de sentimentul acut al fugii timpului, legat de acela al inutilității pasiunilor. Tonalitatea umorală riscă deci să se înăcrească o dată cu înaintarea în vârstă. În realitate, aceasta depinde mult de intensitatea tandreții, care poate nutri un arierplan (M–Sa–T) de sentimentalitate secretă și, prin această deschidere afectivă, să valorizeze influența asupra ființelor, cât și reușita aventurii solitare.

8. OBSERVAȚIA nr. 2. INDICE 87.839.34X.47

J.B., 20 ani, student, 1,76 m înălțime, 78 kg.

Acest caracter este extrem de interesant întrucât prezintă ceva disimetric în formulă. Cele două cifre de 4, prima reprezentând factorul Sa, a doua absența dorinței de expansiune, sunt eminentamente contrare atitudinii tipice a Colericului îngust M.

Într-adevăr, caracterul este prost unificat. Pe de o parte, gusturi cu totul conforme la ceea ce ne așteptăm: trebuința de cheltuire a energiei fizice, gustul aventurii, temperament arzător, amator de fiare sălbatice, de animale mari, de dulăi, de cai focoși. Inteligență extrem de intuitivă, incapabilă să se intereseze de abstracții, nici chiar de raționament; descărcăreț, îndemânat etc., dar în spatele fațadei sale de camaraderie facilă, apare la interogatoriu un plan secund, o hipersensibilitate de Sentimental, o Sejunctivitate mai profundă aliată cu o Tandrete uimitoare, care îl face romantic și slab, pasionat și fidel, straniu de sensibil la muzică, pentru care de altfel are un veritabil har, acest aspect secret inhibându-l în urmărirea idealurilor sale de Retractat lateral, sensibilizându-l la șocurile mediului și ale naturii, pe care ar fi trebuit să le depășească cu dinamism. De aici o lipsă secretă de încredere în sine, care uneori îi ruinează orice ambiție, făcând din el un dezamăgit, un melancolic. Momente pasagere, de altfel, măturate de o solicitare nouă a prezentului capabil să-l antreneze de îndată și să-i redea ardoarea combativă. Înțelegem, din formulă, modul în care absența relativă a dorinței de expansiune, care inhibă activitatea, și factorul Sa, care taie contactul vital cu semenul, pot provoca în acest caracter, altfel atât de dinamic, pusee de constipație sentimentală.

9. OBSERVAȚIA nr. 3. INDICE 67.734.583.88

Domnișoara M.M., 21 ani, studentă.

Volumul corpului și al feței este considerabil. Ochii sunt înfundați și negri, profilul destul de rotund, etajul inferior mult mai dezvoltat față de celelalte două. Tâmpurile sunt pline și rotunde (dezvoltarea mușchilor temporali compensează concavitatea tâmpurilor), dar fruntea este strânsă în lățime de două creste ușor oblice, care urcă evazându-se în partea mijlocie a sprâncenei. Obrăzii sunt plini, cu ten clar. Fizionomia este extrem de seducătoare. Vom nota, fugitiv, influența foarte ușoară a caracterului Sangvin, printr-o Emotivitate mai mică decât Activitatea și prin importanța expresiei factorului J.

Domnișoara M.M. îmi scrie: „Nu cred că sunt lipsită de tandrețe, dar este adevărat că acest sentiment apare foarte rar la mine. Ființele care îmi sunt cu adevărat dragi (în afară de acelea din familie) sunt rare, dar ele există totuși. Dacă sentimentul de tandrețe este rar, dimpotrivă, el poate atinge, atunci când apare, o extraordinară intensitate, mergând până la abdicarea Eului meu [ar fi, fără îndoială, de subliniat aici că această impresie — adăugăm noi — vine de la Plasticitatea instinctului]. Iubesc rareori, însă ființele care mă atrag în mod irezistibil primesc din partea mea semnele unei tandreți de nebănuț, de o fidelitate rară, care rezistă timpului. Dar trebuie să adaug că rămân întotdeauna lucidă... Este absolut adevărat că socot viitorul meu ca pe un teren pe care îmi desfășor jocul. Cred în destinul fericit, în șansă, dar și în îndrăzneală, cred mult în acțiune. Regula mea de conduită este să profit de circumstanțele favorabile, să fac totul spre a le suscita și să le fac și mai favorabile, utilizând abilitatea și mii de lucruri, neabătându-mă niciodată de la scop și nepierzându-mi răbdarea. Nu am pasiuni pozitive, cu excepția uneia singure, greu de descris: gustul meu pentru aventură. Înțeleg prin aceasta călătoria în țări îndepărtate, din afara Europei. Doresc să plec. Această pasiune este ereditară la mine; o lungă ascendență m-a învățat să iubesc orizonturile noi, pământurile de peste mări și oceane... Îmi place riscul... Mă animă bucuria de a cunoaște. Țările îndepărtate mă atrag și pentru faptul că ele te pun la încercare, făcându-te să-ți dai seama ce ești și ce poți. / Dacă cineva îmi amenință proiectele sau dacă sunt atacată în amorul propriu, mă înfurii pe dată, dar nu sunt capabilă de ranchiună, nici de cruzime... Iert întotdeauna... Sunt foarte calmă, foarte pașnică ... doar un pic îndrăzneată“.

10. INDICE 98.828.282.82

Este indicele caracterologic al „somatotoncului“ pur-sânge descris de Sheldon sub numele de Boris⁹.

Itată cum descrie psihologul american fața subiectului său:

„Fața este profundă, osoasă și musculoasă, cu maxilarele atât de puternic dezvoltate încât lățimea feței la nivelul unghiurilor goniale este aproape egală cu

aceea care se stabilește la nivelul șanțurilor supraorbitare. Configurația generală este aproape rectangulară, iar lățimea transversală a gâtului este aproape egală cu cea mai mare lățime facială. Capul cam mic pentru masa scheletului facial este ușor dolicocefal. Ochii, albaștri, sunt relativ mici și de ecartament mediu. Nasul este mare, net cizelat. Gura este dreaptă, mare, cu buzele ferme, musculoase, destul de subțiri. Maxilarele, pătrate, sunt într-o ușoară prognatie. Vârsta: 21 ani; talia 1,84 m; greutatea: 80,700 kg“.

Vedem apărând din descrierea lui Sheldon un tip pe care Le Senne l-ar trece printre „Pasionații impetuoși“ sau printre „Colericii impulsionați“ și care este foarte apropiat de tipul Marte al tipologiei astrologice, ca și de Retractable lateral al lui Corman.

„Boris trăiește pentru aventura fizică: cu cât este mai mare pericolul, cu atât mai bine; cel mai în apele sale este în practicarea sporturilor violente; adoră viața dură. Cel mai mult îl interesează aviația. Energia sa pare inepuizabilă. Ba chiar pare să gândească cu mușchii. Elocuțiunea sa se asociază întotdeauna cu o gesticulație viguroasă. Infantigabil, îi place să se scoale mereu dis-de-dimineață și aproape că sare din pat la duș... El sfârșește întotdeauna prin a domina în orice relație cât de cât încheată: dorința de a cuceri și de a supune constituie în el o tendință motivațională primară. El trebuie să capete importanță într-o situație oarecare, ca s-o poată tolera. Se comportă într-un mod direct și cutezător în toate împrejurările. Nimic ascuns, nici o duplicitate și nici un fel de tact. Îi place să se bată, fiind agresiv până și în cele mai mărunte detalii. Este nemilos de insensibil, arogant în relațiile cu oamenii, fără intenție de altfel și fără conștiința de a fi astfel. Nici urmă de delicatețe, nici un scrupul, nici o îndoială interioară, fiind o ființă «practică» în deplinul sens al termenului. Boris refuză anestezia când i se tratează plăgile și rănille căpătate în cursul competițiilor¹⁰. Îi place să înoate în plină iarnă. În ceea ce privește gustul scandalului, Boris este imbatabil. Când merge, tremură pereții, când închide o ușă, «aceasta rămâne închisă», după propria-i expresie... Toate lucrurile el le face din plăcerea zgomotului, acestea fiind pur și simplu manifestări ale agresivității sale obișnuite și inconștiente. / Mănâncă cu lăcomie, înghițind hrana ca un lup, nedând nici o atenție calității mâncării, nefiind nicidecum gurmand¹¹. Nu întârzie niciodată în fața mesei... Este aproape complet independent de orice relație individuală, se laudă că nu are prieteni intimi și că nici nu-și dorește. Cu toate acestea, trăiește printre oameni de tot felul și are o popularitate de suprafață. Pentru el, ființele sunt obiecte de folosință. Atitudinea sa este conativă, nu afectivă... Violent, exploziv, de mai multe ori a rănit serios terțe persoane..., pe nepusă masă... Intolerant, impacient cu oamenii, instituțiile, situațiile, el nu exprimă nemulțumiri față de nimeni și nimic... Boris nu are curiozități intelectuale și viitorul îl interesează prea puțin.“

11. Ajungând progresiv la Pasionați, evantaiul de posibilități crește și mai mult. Nu există *unul*, ci mai *multe tipuri* de pasionați, iar toate gradele intermediare se datorează variației exclusive a factorilor de Sejunctivitate–Plasticitate. Ele se multiplică și mai mult dacă facem să varieze înălțimea relativă a E și A.

Să începem prin variațiile de Plasticitate–Sejunctivitate.

Sejunctivitatea care detașează tipurile EA de prezent nu înseamnă că le îndreaptă spre trecut, deoarece Activitatea lor le împinge la realizări. Ele sunt deci mereu preocupate de viitor. Mai libere cu privire la prezent, ele pierd în adaptare, dar câștigă în perseverență și în severitate. „Concentrarea interesului pasionaților în direcția urmăririi onorurilor sociale trebuie să determine, dacă nu suprimarea tendințelor organice a căror satisfacție este indispensabilă pentru conservarea vieții însăși, atunci cel puțin diminuarea gustului pentru plăcerile pe care ele le pot da. Regăsim și aici opoziția dintre Colerici și Pasionați: Colericului (în special Colericului supraplastic) îi place să trăiască bine și iubește femeile; Pasionatul se dezinteresează de plăcerile culinare sau le moderează căutarea, iar dacă este senzual, Secundaritatea îl împiedică totdeauna ca amorurile sale să-i strice calculele...”¹²

De fapt, trecerea nu are nimic dintr-o opoziție. Proba ne va fi furnizată de observațiile cu privire la „Pasionați” pe care le vom da.

Am descris mai sus două caractere tipice care, în mod evident, constituie în această serie de EA două puncte de reper importante. Să spunem totodată că această suită de caractere, în ansamblul ei, ni se pare că trece prin 4 „momente” particulare pe care, dacă vrem, le putem izola din nevoia logică de clasificare. Acestea sunt:

1. EA hiperplastic, Colericul chefliu, pe care l-am și descris;
2. EAPnLM, pe care l-am putea numi Colericul aventurier [descriș și acesta];
3. EAS LV sau Pasionatul conciliant, pe care îl vom exemplifica numaidecât;
4. EAS hipersejunctiv sau Pasionatul rece, care va fi ultimul descriș din această serie.

Cel de al doilea tip ar corespunde „Retractatului lateral” pe fond stenic al lui Corman, iar tipul al treilea ar corespunde „Retractatului frontal” al aceluiași Corman; tipurile lui Le Senne sunt ușor de plasat în această dialectică a continuității. Al său „Coleric” are multe din „chefliu”, dar este deja puțin „aventurier”; „Pasionatul” său este o mixtură de „Retractat frontal” și de „Pasionat rece”.

Să descriem, deci, în structura sa tipică, PASIONATUL CONCILIANȚ¹³, al cărui indice ar fi 88.285.855.55, întrebându-ne dacă nu am avea aici modelul de echilibru al caracterului.

Corman îi dă acestui caracter următoarea definiție: „Este omul măsurii”. Are, într-adevăr, o putere considerabilă, marcată de cifra 88 a temperamentului, dar

„Secundaritatea“ sa îl ferește de excesele ce i-ar putea dăuna. Nu este deci nici impulsiv, nici frivol.

Măsură în viața instinctivă. arată Corman, în pagini de o remarcabilă finețe a observației, pe care le recomandăm cititorului¹⁴, căci aceste caractere nu se abandonează niciodată decât unor înclinații pe care rațiunea lor le aprobă. Ei nu sunt niciodată sclavii instinctului lor de proprietate, nici ai lăcomiei lor, nici ai senzualității care îi caracterizează. Știu să se oprească la timp și, dacă trebuie, să se priveze. Instinctul combativ este bine dezvoltat, dar este în permanență înfrânat de un sentiment just al măsurii. În consecință, sunt ostili oricărei violențe...

Măsură în viața afectivă. Nu le place mulțimea și le repugnă manifestările zgomotoase. Dar simțul lor de continuitate, al nuanțelor, le permite să se adapteze chiar și în medii care nu le convin. Ei nu rup cu brutalitate orice contact; știu să-și gradeze atitudinile. Păstrează întotdeauna o anumită rezervă. Dragostea este la ei un sentiment măsurat în care se aliază intim dorința, simpatia și stima. Sunt înțelepți, prudenți, fideli. Au reguli de viață, principii, dar știu că se acomodeze cu împrejurările. Atașament rațional față de tradiții. Profesează ideea că orice libertate se nutrește din disciplină. Știu să se facă ascultați fără a face uz de violența gesturilor sau a cuvintelor...

Măsură în viața intelectuală. Aceste caractere sunt „vizuale“ și „auditive“. Auzul și văzul, aceste două telesimțuri¹⁵, sunt mai dezvoltate la Secundari decât la Primari; la aceștia din urmă prevalează simțul pipăitului. Pare că în felul acesta se exprimă, chiar și în ordinea perceptivă, acea Sejunctivitate care este un „recol“ din fața lucrurilor, o distanțare între Eu și lume.

„Sunt «reflexivi». Calitățile lor intelectuale dominante sunt ordinea și claritatea de spirit, ei punând pretutindeni ordine și claritate. Le lipsește imaginația creatoare, gustul visului și misterului, posibilitatea de a se reînnoi.“

12. EAS–nL mijlociu

Să observăm restructurarea tipului Pasionat sub influența îngustării câmpului de conștiință.

Are în comun cu Colericii gruparea EA: este orientat spre acțiune și, prin aceasta, spre ceilalți oameni și motivațiile mediului. Persistența impresiilor Secundarului introduce trecutul în fiecare percepție a prezentului¹⁶, dă o dimensiune istorică aspirațiilor care se proiectează departe în viitor, sub presiunea Emo-Activității. Spre deosebire de Colerici, Pasionatul este sensibilizat la raporturile dintre lucruri, persoane, în timpul unificat de ambiția de realizare. Fiecare obiect de percepție nu mai este deci perceput ca atare, ci în funcție de „locul“ său în înlănțuirea care conduce

de la copilărie la scopul pasional. Se înțelege că nu mai sunt percepute acele obiecte, idei, persoane, sentimente care nu-și găsesc locul în această întreprindere sistematică. Sejunctivitatea câmpului de conștiință nu poate decât să întărească această orbire care nu este nici indiferență, nici ostilitate, ci subordonarea întregului la coerență, pe care el nu se îndoiește că o întruchipează atunci când se compară cu anturajul mai puțin stenic sau mai puțin organizat decât el. Căci Pasionatul confundă capacitatea sa de previziune cu puterea conștiințială. Improvizația, oricât de strălucită ar fi, i se pare cărpăceală, ceva ce ține de o nepăsare culpabilă. Astfel Stenia sa fizică și nervoasă, controlată de forța de inhibiție, reprezentată de

Secundaritate, rămâne sub tensiune, în serviciul scopului sau al idealului.

Puține persoane dispun ca el de această înaltă tensiune orientată spre un obiectiv definit; întotdeauna logic, el identifică acest obiectiv cu cea mai bună șansă a sa de realizare, adică cu el însuși. Va fi adesea înclinat să-i domine și să-i conducă pe ceilalți, fără a avea din această cauză sentimentul că este lipsit de modestie sau egoist, căci, pentru dânsul, nu există decât cauza pe care o apără, el fiind gata să se estompeze în spatele acesteia.

Paradoxul acestui caracter care se vrea rațional, logic în organizarea acțiunii care conduce la scop este faptul că scopul însuși rezultă în general dintr-o experiență pur emoțională pe care Secundaritatea o ancorează și o sistematizează până la a face din ea unitatea ideilor și sentimentelor. În cursul vieții sale, el este capabil să justifice actele cele mai banale, dar nu-și prea explică vocația, decât doar prin motivele care o condiționează.

Ceilalți, ca și el însuși, nu sunt decât mijloace, el obiectivându-și semenul cu o perfectă bună conștiință. În consecință, îi resimțim inițiativele ca pe un autoritarism excesiv și gratuit, dacă nu-i împărtășim ambițiile.

O dată cu îngustarea câmpului de conștiință, această din urmă trăsătură se accentuează.

Gustul pentru detaliu, pentru analiză, eliminarea a tot ce nu se înscrie pe linia directoare, atenția sistematică a Pasionatului duc la o fixare rigidă asupra mijloacelor, asupra determinațiilor reușitei. El devine mai posesiv, preocupat să-și aproprieze atuurile necesare. Iar în consecință devine și mai impacient prin canalizarea, prin concentrarea Emo-Activității exclusiv în direcția scopului. Ba chiar i se întâmplă uneori să uite ierarhia valorilor, să sacrifice, în orbirea sa, arta pe altarul

tehnicii, Victoria pe altarul victoriei *sale*. Este un organizator care, cum atât de bine spune Le Senne, are „o forță de convingere rectiliniară“. Ceea ce nu îl scutește de gafe, nici de reacții defavorabile spontane din partea mediului uman, dar pe care el le interpretează, întotdeauna în funcție de scopul său sau de persoana sa, drept rea-voință¹⁷. Vulnerabilitatea paranoidă este frecventă. Dar fără a ajunge aici, Pasionatul îngust, pironit în tehnica sa, în realizarea scopului său și dispunând, prin ambiguitatea celorlalți factori cotați 5/10, de o mare suplețe și variabilitate de atitudini, se lasă prinși în capcana „machiavelismului“ tactic. La acest om, în caracterul căruia nu domină nici factorul V, nici factorul M, rigiditatea cedează momentan locul unor seducții oportune, care se exercită asupra dușmanului, în timp ce intransigența sa persistă cu privire la cei din clanul său, care îi sunt devotați. Este un joc de care fac uz cei mai subtili, impracticabil în orice caz de către majoritatea muritorilor, din cauza izolării morale ce decurge din el, dar pe care tipul EAS îngust își face o datorie din a și-l asuma, cu atât mai mult cu cât vede în el o confirmare, originalitatea excepțională a vocației sale.

Toate acestea par inumane și par a nu se putea aplica Pasionatului mijlociu din viața cotidiană, ci numai Pasionaților istorici. Nu este decât o impresie, deoarece, dacă este adevărat că, o dată cu coborârea nivelului de inteligență sau a ambițiilor, acest om se face mai puțin remarcat, stilul ca atare rămâne, el constând din subordonarea oricărei acțiuni (dacă EA domină) unor principii (dacă S domină), credinței într-o cauză (dacă ES domină).

13. Se cuvine să descriem aici un Pasionat de un gen foarte particular, pentru că nu exprimă nici o afirmație a dorinței de expansiune, nici gust pentru concret, și ale cărui forțe de expansiune puternice se sublimesază și se spiritualizează integral. Este vorba de un caracter vecin cu acela care a fost numit „tip Soare“ în tipologia astrologică și a cărui formulă ar fi:

Indice X8.282.822.22

Iată cum îl descrie Corman¹⁸:

Morfologie. Talie mijlocie. Corp de volum mic și de mică greutate. Proporții armonioase. Față în formă de oval alungit, cu predominanța în lungime și lățime a etajului cerebral. Tâmpile bombate, convexe în partea lor superioară. Ochi mari, albaștri precum cerul sau căprui cu irizări aurii. Ureche verticală, delicat tivită, cu lobul foarte puțin dezvoltat. Etaj mijlociu: obraji fermi, fără pomeți proeminenți. Nas de înălțime mijlocie, cu bază orizontală. Aripi nazale cărnoase, însă puțin mobile.

Etaj inferior: gât armonios, maxilar îngust în raport cu restul, buze fine, comisuri drepte și închise. Mimica trădează seninătate calmă, privirea este foarte luminoasă.

Psihologie. „În acest grup — scrie Corman — orice tendință s-a sublimat. În consecință, aspirațiile idealiste, trebuința de viață spirituală se situează pe primul plan și inspiră orice conduită... Prea puțin senzuali, prea puțin combativi sau avizi de bunuri materiale, ei se privează lesne de necesar, dar au nevoie de acel superfluu care este în orice lucru *Calitatea*“. A-i zice că sunt impasibili; nici vorbă de așa ceva. Seninătatea lor ascunde o sensibilitate delicată căreia îi repugnă să se afișeze. Sunt artiști înăscuți. Sunt artiști prin puterea imaginației, prin simțul lor care sesizează continuitatea dinamică a lucrurilor, prin intuiția valorilor ideale. Au simțul armoniilor poetice. Voința lor de acțiune este excelentă, dar îi repugnă să se exercite în domeniul acțiunilor materiale sau al afacerilor și intereselor. Stăpânirea de sine și capacitatea de atenție sunt remarcabile. Dacă nu li se poate cere să se confrunte cu obstacole materiale, care stârnesc repulsie din partea delicateții lor, ei opun, dimpotrivă, o seninătate de nezdruccinat în fața loviturilor sorții. Conduita lor se inspiră din căutarea Calității, a Frumuseții, a Adevărului. Le plac locurile solitare și calme, piscurile luminoase; simt repulsie pentru expansiunile zgomotoase, pentru tot ce este grosolan sau material. Le este groază de minciună și în toate iubesc claritatea și lumina. Foarte delicați, se situează deasupra societății. Ai spune că sunt mândri, trufași; sunt semeți. Nu sunt cătuși de puțin oameni de familie, simțul valorilor practice, calculul, economia domestică fiindu-le străine. Sunt generoși, risipitori. Le lipsește simțul realităților concrete. Pot fi șefi, dar în acest caz au nevoie de secunzi care să se ocupe de detaliile reale. Idealiști, caută să înțeleagă lumea în complexitatea ei nuanțată și dinamică. Caracterele cu acest indice sunt dominatori intelectuali, personalități originale și marcante, creatori de valori estetice sau metafizice, șefi de școli literare sau filosofice.

14. INDICE 88.225.288.82

Acest indice caracterologic ne aduce în fața tipului „Pasionat“ al lui Le Senne, a cărui descriere o vom rezuma¹⁹.

Dominante sunt unsprezece trăsături:

1. *Preocuparea pentru operă*, o operă care întotdeauna prezintă un caracter social;
2. Înlocuirea pasiunilor printr-o *singură* pasiune, care în acest caz este o Cauză cu care omul se identifică;
3. *Conservarea trecutului și preocuparea pentru viitorul îndepărtat*; Pasionatul este omul proiectelor pe termen lung, al planurilor cincinale;

4. *Ambiție de realizare*;

5. *Autoritarism*. Această autoritate esențială dă Pasionaților de acest tip un fond de duritate. Ei așteaptă întotdeauna ca ceilalți să cedeze. Afecțiunea lor este limitată la un cerc restrâns și chiar în acest cerc bunăvoința lor este acordată ca o favoare;

6. *Agresivitate în fața obstacolului*. Apariția obstacolului multiplică agresivitatea naturală și mobilizează toate forțele;

7. *Obiectivarea celorlalți*, care sunt întotdeauna transformați mai mult sau mai puțin în instrumente ale proiectelor și realizărilor lor. „Exceptând acele momente în care impaciența îngustează și mai mult conștiința, orientând-o cu o putere inegală spre scop, Pasionatul redevine cel mai afectuos și mai tandru dintre oameni.“²⁰

8. *Putere de muncă*, generată de concentrarea spiritului asupra scopului și de tensiunea înaltă a forțelor aflate în rezervă. Această putere de muncă devine trebuință de muncă; ea „dă satisfacție Activității, nevoii de luptă împotriva dificultăților, dându-i Eului sentimentul puterii sale creatoare“.

9. *Gust pentru Istorie*, care corespunde la Pasionați cu gustul pentru teatru sau pentru cinema la Nervoși.

10. *Ascetism și gust pentru disciplină*. Pasionații sunt capabili să-și impună o disciplină la fel de dură ca aceea pe care o impun celorlalți.

11. *Gustul măririi*, care îi face să le placă și să vrea tot ceea ce este putere politică, somptuozitate, clădiri grandioase, opere importante; toate realizările din care ei extrag un orgoliu legitim și copleșitor.

Să înaintăm acum spre o Sejunctivitate din ce în ce mai marcată.

15. Pasionata dură: EAS–nL–M

Asemănător punct cu punct cu portretul precedent, există totuși câteva adjective asupra cărora trebuie să insistăm, întrucât acest comportament capătă un relief suplimentar prin inadecvarea sa la rolul care, din conveniență, este rezervat femeilor.

Autoritatea (factor M) frapează mai puțin, fără îndoială, pe observator, decât *severitatea critică* (M + nL) privind cel mai mărunț detaliu și decât rigoarea în disciplină (S–M). Aceste virtualități comportamentale, care tind foarte puternic să se actualizeze sub presiunea Emo-Activității, o dispun să dețină funcții de conducere (M)

și de organizare (ASnL). Ceea ce n-ar avea nimic incompatibil cu feminitatea dacă rigiditatea agresivă (SM), prin lipsă de suplețe în relațiile umane, și caracterul prea personal al acțiunii (SnL–M) nu ar face-o antipatică pentru colaboratorii ei.

Pe de altă parte, ea suferă din cauza atmosferei pe care o creează în jurul ei, dar cu greu reușește s-o amelioreze, deoarece este ranchiunoasă (ES) și geloasă pe autoritatea ei în măsura în care îi garantează independența de acțiune și continuitatea realizărilor (S–M).

Nevoia sa de dependență afectivă față de mediu persistă, așa încât este sfâșiată de sentimentul singurătății și, cu prețul unei crize dramatice, i se întâmplă să renunțe. Dar chiar și în aceste momente, ea nu se reechilibrează decât printr-o retragere și revenire voluntară solitară.

16. INDICE 88.428.228.52

Acest caracter are toate trăsăturile precedentului, însă cu câteva modificări datorate influenței unei inteligențe mai orientate spre concret și influenței factorului Sa. Preocuparea pentru operă se va îndrepta spre realizarea concretă, chiar științifică. Acest caracter este al unui om de laborator, solitar, care realizează în tăcere și calm o muncă îndârjită, de care speră că într-o zi va beneficia umanitatea. Umanitatea pe care o are el în vedere este aceea a viitorului, iar insociabilitatea sa îi vizează mai ales pe contemporani. De un ascetism și de o autodisciplină excesive, nu poate suferi în jurul său lucrul alandala, lenea, nici punerea sub semnul întrebării a rezultatelor sau mijloacelor muncii sale. Știe să îmblânzească violența extremă a caracterului său și o interiorizează, de unde o nouă îmbogățire a gândirii sale.

Am avea aici un reprezentant al familiei Pasionaților para-Sentimentali sau a „Pasionaților meditativi“, după expresia lui Le Senne. „Caracteristica cea mai profundă a acestor oameni — scrie Le Senne — este că oscilează între sentimentul existenței intime și infinite și realizarea mai mult sau mai puțin sistematică a unui ordin de determinații..., mișcarea prin care el se îndreaptă spre determinații, pentru a le produce sau a le sistematiza, exercitându-se pe un fond de melancolie, în anumite momente, melancolie refulată în mod voluntar, iar în alte momente răzbătând în expresii intelectuale și scâldându-le în atmosfera sa.“²¹

17. INDICE 88.222.222.82

Este probabil că sub acest indice se grupează „Pasionații vindicativi“ ai lui Le Senne. Avem de-a face cu un Pasionat „dur“, egoist, neîncrezător, avar, viclean, indiferent la plăceri, misterios, teribil de ranchiunos²². Acest om este închis într-o

atmosferă de ură, creată de el. Am putea spune la fel de bine că tinde spre condiția de persecutor–persecutat. Fanatismul său crud tinde spre ideea fixă. Este rupt de lume și de semen, iar puterea sa neexprimată, alimentată de sentimentul Eului, se transportă întregă în imaginație și viața intelectuală. Trebuința sa de expansiune ia forma agresiunii perpetue, pe când Emotivitatea îi alimentează furia și teama de semen.

Așa cum am și spus-o, trebuința sa de expansiune capătă forma agresiunii perpetue, iar activitatea îl face ineuizabil în această luptă halucinatorie. „Sunt duri“, scrie Corman²³ despre oamenii cu aceste caractere, pe care el îi califică drept „Retractați–schimonosiți–rigizi“, atât pentru ceilalți, cât și pentru ei înșiși. Întregul lor caracter, intolerant, de un autoritarism insuportabil, e gata să cenzureze la semen tot ce nu concordă cu idealul lor de viață personală... Există în ei multă cruzime. Unii pot fi extremiști, atât în bine cât și în rău. Găsim printre ei oameni care au jurat societății o ură sălbatică și care doresc să distrugă totul în jurul lor.

În plan morfologic, oamenii din acest grup sunt cei mai marcați de Retracție; adesea ei au fața asimetrică, vestibulurile lor sunt foarte adăpostite, masca le este crispată, ei neștiind ce este destinderea surâsului.

Din punct de vedere psihologic, asemenea indivizi oscilează între megalomanie și paranoia.

18. INDICE 88.222.222.22

Armonia psihologică este aici complet distrusă. O dizarmonie fundamentală le marchează în mod necesar fața. Refularea impulsurilor vitale complică și mai mult ruperea oricărui contact cu exteriorul. Influența anihilantă a acestei Sejunctivități paralizează orice activitate. Aceste ființe neliniștite de totul au o gândire unică și labirintică, incomunicabilă; personalitatea este blocată în expansiunea sa, în timp ce forțele considerabile de energie mentală și fizică își mențin în continuare presiunea, ducând la perversiuni, la o febră interioară, la un clocot anormal, la o cheltuie mecanizată de forță musculară, la o construcție indefinită, în singurătate, de raționamente fără nici o valoare de adaptare și în care subiectul afundă puțin câte puțin ultimele licăriri ale simțului realului.

„Se ajunge — scrie Le Senne, vorbind despre «Pasionații severi», foarte înrudiți cu caracterele descrise aici — la suprimarea oricărei spontaneități. Ne aflăm la antipozii colericilor; condamnarea naturii, neîncredere în prima mișcare, tirania regulii, condamnarea lumii empirice ca fiind destinată decăderii, dacă autoritatea nu intervine ca s-o înfrâneze și s-o corijeze..., înăsprire absolută prin ascetism.”²⁴

Dacă Flegmaticii total „Sejunctivi“ vor putea fi transformați în „mecanisme de ceasomic“, pare dimpotrivă dificil, orice ar spune Le Senne, să definești în felul acesta

Pasionații hipersejunctivi, întrucât Emotivitatea lor alimentează o violență din ce în ce mai mult declanșată de senzații complet transformate și interpretate de imagini sau de idei făurite piesă cu piesă pornind de la o aceeași temă; este deci imposibil să mai caracterizăm aceste tipuri cu adjective valabile pentru oamenii normali.

Să părăsim frenezia și fanatismul în care se blochează, la maximum de Sejunctivitate, minunata putere de creație și de realizare a Emotivilor–Activi și să descriem, ca și la sfârșitul capitolului II al acestei părți, cu titlu de ilustrare, câteva portrete de Colerici și Pasionați din istorie. Ne vom opri asupra generalului Murat²⁵ și asupra romancierului Balzac.

MURAT

Lamartine îl descrie în felul următor: „Talie înaltă, bust zvelt, brațe suple, deși puternic înșurubate în umeri, picioare bine croite spre a umbla călare pe cal... Fizionomie deschisă și radioasă, nas acvilin, buze grațioase, ten colorat, păr șaten, lung, mătăsoș, cu ondulații naturale, care izbeau ochii și cucereau inima“.

Să examinăm portretul etaj cu etaj:

Etajul superior. Fruntea (prea puțin văzută în portretul reprodus de noi) este uniform convexă; sprâncenele sunt situate destul de sus, ochii sunt mari, luminoși, nici proeminenți, nici înfundați. Sprâncenele sunt întrucâtva depărtate una de alta, tâmplele sunt scobite, ochii apropiați. Fruntea este mijlocie, mai lată decât înaltă. Cifrele acestui etaj: 9, 3, 9.

Etajul mijlociu. Nas angulos și acvilin. Obrajii sunt plini, planul subnazal se reliefează puternic. Diametrul bimarlar este important, nasul cărnos. Cifrele etajului: 2, 9, 9.

Etajul inferior. Maxilarul este dilatat, gâtul este masiv, musculos. Gura este dezvoltată, carnoasă, colorată, iar planul bucal este proeminent. Așadar, cifrele etajului: XX.

Stenie. Alungirea relativă a feței este compensată de Îngustime și de factorul M. Detaliul trăsăturilor este bine desenat. Pliurile pielii sunt fin desenate, cu excepția celor din jurul gurii. Mimica este vie. Emotivitate: 9.

Cele 3 etaje sunt echilibrate, carnația este fermă, tenul e colorat și cald. Privire vie, pleoape bine ridicate; mușchiul pretarsal reliefează marginea pleoapei inferioare; nasul are o modelare dură; gura este bine închisă. Se observă acțiunea mușchilor canin și buccinator. Cu toate acestea, colțurile gurii sunt puținel coborâte, iar mușchiul moțul bărbiei pare în contracție. Nu sesizăm contracție la pătratul bărbiei, deci, este absent spiritul metodic. *Activitate:* 7.

Indice total: 97.939.299.XX.

(Foto H. Roger-Viollet, Paris)

Lucas Dubreton ne spune că încă de copil Murat „se interesa îndeosebi de cai. Cavalerist din naștere, din instinct, el se dovedea și un mare bătauș“. La această cutezanță fizică se adaugă entuziasmul, promptitudinea, violența, o mare vanitate și ambiția. Bolnav în timpul unei campanii, el își roade frâul la gândul că ceilalți se bat. Impulsiv, recurge din te miri ce la cravașă; violent, înfumurat, „nu este iubit de armată“²⁶. S-a discreditat printr-o aviditate scandalosă: „Fastuos, întotdeauna îmbrăcat în mod extravagant, după moda romană, în mameluc, în prinț când o făcea pe amfitrionul“. Șiret, dar incapabil de a reflecta mai îndelung, de a aprofunda o chestiune; nici o calitate de om de stat.

Napoleon spunea despre Murat: „Este foarte viteaz pe câmpul de bătălie, dar este mai slab decât o femeie atunci când nu vede inamicul“. Și adaugă: „În fond are inimă bună, mă iubește; când mă vede îmi aparține, dar dacă este departe de mine, aparține celui care îl flatează“. El triumfă cu adevărat în bătălie. Bonaparte scrie în raporturile sale: „Cavaleria noastră comandată de generalul Murat a făcut minuni; el șarjează până la temeritate, infatigabil, teribil și superb în lupta corp la corp..., el se acoperă de glorie; nimic nu poate doborî energia lui de nebiruit“. La Marengo: „Bravură și inteligență“; în timpul retragerii din Rusia: „Prodigioasa activitate, inepuizabila putere

de rezistență a lui Murat...“ Constituția sa robustă îl face să sfideze oboseala; are o poftă de lup. Pe de altă parte, are o sete extraordinară de onoruri. Îl irită faptul că nu este general-șef, apoi vânează coroanele disponibile, chiar dacă a fost decepționat de două ori (Polonia, Spania). Se aștepta atât de mult să primească coroana Spaniei încât a căzut bolnav de necaz atunci când aceasta i-a scăpat (gălbinare și tulburări mentale pasagere).

Vanitatea sa nu are margini. Îi plac fastul, cadrele maiestoase, costumele strălucitoare; se acoperă cu blănuri, mătăsurii, broderii, dantele. Pintenii săi sunt din aur masiv, el fiind însoțit de numeroase furgoane pline de costume și de parfumuri. Este, în sfârșit, foarte înclinat către bucătăria aleasă. Incontinența sa, escapadele amoroase îi atrag fulgerele lui Napoleon: „Gândeam — scrie împăratul — că ați fi fost mai degrabă la divizia dumneavoastră decât cu amanta la Brescia, mai ales după ce primul moment a trecut“. Mai târziu, Napoleon spune: „Câte greșeli a comis Murat pentru a stabili cartierul său general într-un castel unde avea femei“. Cheltuia rapid banii. Deja în tinerețe, ca seminarist, făcea adesea escapade. Plin de fantezie, diabolic, gelos, coleric, dar băiat de treabă, iertând repede, surâzând, afabil, știind să se pună gabric în „ton“ și de aceea inconștient, adesea imprudent.

Are totuși câteva dușmăanii ireductibile (cu Berthier, cu Ney) și câteva sentimente fidele: nu-i va uita pe nepoții săi rămași la La Bastide, nici pe primul său comandant, căruia îi va acorda o rentă (Îngustime–Tandrețe). Dacă este nerăbdător să obțină gloria, onoruri, bogății, se gândește, de asemenea, să realizeze o situație stabilă, în vederea viitorului (Activitate–Îngustime). Caută, de asemenea, să-și unifice regatul său din Italia și, în numele acestui scop, intră în opoziție cu Napoleon.

Fără îndoială, în această trăsătură trebuie să vedem nu calitățile de administrator, pe care nu le avea, ci orgoliul său de a domni, dorința de a-și asuma responsabilități și, de asemenea, voința de independență, sporită de ambiția sa.

BALZAC

Vom remarca în primul rând masivitatea, apoi masca ce dă în ansamblu o impresie de putere, apoi echilibrul celor 3 etaje și, în sfârșit, privirea.

Lamartine scrie: „El era bondoc, mic de stat, gras, rotund, pătrat prin baza umerilor..., avea mult din dimensiunile lui Mirabeau, dar nimic din înfățișarea unui om greoi“. Laure de Surville adaugă: „Era un copil fermecător, cu gura bine desenată, surâzătoare, cu ochi mari, negri, strălucitori și blânzi“. În sfârșit, Théophile Gautier scrie și el: „Prezenta semnele unei sănătăți ce sărea în ochi. Sângele său pur de turenez îi biciuia obrajii, plini de o purpură vie și îi colora cald buzele groase, sinuoase, zâmbitoare“. Balzac însuși îi spunea lui David d'Angers: „Luați seama la nasul meu,

— nasul meu este o lume“. Acest nas „pătrat la vârf avea — după Théophile Gautier — un caracter original și particular“. Baroana de Pommereul declara: „Avea în toată ființa sa și mai ales în ochii săi negri umpluți de aur atâta încredere, atâta naivitate și franchețe încât era imposibil să-l cunoști fără a-l iubi“.

După aceste precizări, să analizăm portretul:

Etajul superior. Frunte bine diferențiată. Zonă de Retracție ușoară la mijloc. Sprâncene joase și oblice, ceea ce „dimizează“ activitatea acestui etaj. Sprâncenele sunt apropiate, de asemenea, ochii, închiși la culoare și înfundați în orbite. Tâmpile mai degrabă scobite, marcate de inserția avansată lateral a părului, compensate de o dezvoltare a mușchilor masticatori. Fruntea este mijlocie în raport cu ansamblul. Bosele supraorbitare sunt reliefate. Concluzia pentru acest etaj: 4, 4, 6.

(Foto P. Nadar, Paris)

Etajul mijlociu. Nas concav, dar ascuțit, cu aripile fremătătoare. Profil rotund. Linii rotunde, de altfel, pe întreaga față. Bărbie și maxilare rotunde. Obrajii nu sunt nici scobiți, nici proeminenți, un pic lăsați în acest portret, ca urmare a îmbătrânirii, mult mai plini în portretele din tinerețe. Diametru bimalar important; nas cărnos. Cifrele acestui etaj: 6, 8, 9.

Etajul inferior. Gât puternic. Etaj inferior dilatat. Diametru bigoniac important, masticatori dezvoltati. Gură carnoasă, buze colorate și proeminente. Cifrele etajului: 9, 9.

Stenie. Emotivitate. Trăsăturile sunt fin desenate, pielea este subțire. Fața pare foarte mobilă. Pliurile nu sunt groase. $E = 9$.

Activitate. Echilibru al celor 3 etaje. Față scurtă, apropiată de forma pătrată. Carnație ce pare lipsită de consistență, dar trebuie ținut seama de vârstă. Privirea vie, caldă, pleoapele bine ridicate, nasul modelat stenic, la fel ca și gura. $A = 9$.

Indice total: 99.446.689.99.

*

* *

Toți biografiile au relevat formidabila sa putere de muncă. „Viața mea — spune el însuși — este munca. A munci înseamnă pentru mine a mă trezi zilnic la miezul nopții, a scrie până la ora 8, a lua dejunul într-un sfert de oră, a munci până la ora 5, a cina, a mă culca și a o lua de la început. Fac într-o lună ceea ce alții ar face într-un an”²⁷.

O grijă îl torturează, spune R. Benjamin, „niciodată, niciodată să nu piardă timpul”. După una sau două luni de muncă îndârjită — după cum spune Werdet — „el iese din radiosul său infern cu un apetit formidabil și cu hohote de răs homerice”. Munca sa este metodică. Se constrânge la o disciplină care seamănă cu un ascetism. Are darul observației concrete. Dacă a avut numeroase meserii (secretar la un notar, jurnalist, autor dramatic), s-a servit de acestea pentru romanele sale, pentru că a știut să pătrundă toate tipurile umane, grație unei acuități extraordinare de notare a detaliilor. Era pe de altă parte foarte distrat (ambele lucruri merg împreună, amândouă fiind efecte ale Îngustimii câmpului de conștiință). Laura de Surville scrie despre el: „Semăna cu somnambului; nu auzea cea mai mare parte din întrebările ce i se puneau și nu știa ce să răspundă dacă era întrebat brusc la ce se gândea sau unde se află”. Théophile Gautier întărește aceste spuse: „Atitudinea sa era aceea a unui extatic, nu auzea ce i se spunea sau spiritul său visător ajungea prea târziu la răspuns”. Avea întotdeauna o sumedenie de proiecte în cap, iar imaginația sa era alimentată de ambiția sa, de orgoliul său nemăsurat și de preocuparea de a câștiga mai mulți bani. Plin de ardoare, se entuziasma pentru noile sale proiecte, pentru ideile ce răsăreau în mintea lui: „Veți vedea, veți vedea! O idee fantastică, o situație, un dialog, ceva cum nu s-a mai văzut”, îi scrie el unui corespondent. Concepe 4 sau 5 romane deodată, le începe, le promite. „Termin *Trois Cardinaux*, termin *La Bataille*”, scrie el atunci când n-a început să scrie nici prima pagină. Ba anunță că a descoperit mijlocul de a face să crească robia în Rusia, ba că vrea să importe în Franța lemn din Orient, ba declară că își va încerca norocul în Brazilia. „Este un proiect nestrămutat”, spune el, iar a doua zi îl abandonează. Și totuși, el îi scrie aceleiași corespondente: „Îmi stă în fire să perseverez”.

Balzac avea viziuni grandioase și, într-un mod cu totul firesc, se vedea și pe sine în felul acesta: „Îmi plac ființele excepționale, iar eu sunt una dintre acestea”, îi scria el prozatoarei George Sand. Este adevărat că aspectul său de „Coleric” trebuie să ne prevină contra tendinței sale de a exagera. „A fi celebru” a fost dorința lui dintotdeauna, iar la începutul carierei îi scria surorii sale: „Vreau ca tragedia mea să fie breviarul popoarelor și al regilor”²⁸. La un dîneu spune: „Vous oubliez avec qui vous avez l’honneur de siéger ici, avec les maréchaux de la littérature française”²⁹. Cultivă exagerarea Colericului, cum am văzut, dar și gustul pentru grandoare al Pasionaților. Aceasta explică unele dintre slăbiciunile sale, ca adăugarea particulei

„de“ la numele său, o trebuință excesivă de etichetă, rafinamentul rufăriei atunci când ducea de Castries îi devine amantă; pasionat de noblețe, el găsește absolut natural să se alieze cu aristocrația doamnei Hanska. Iar alături de acestea, singurătatea sa, halatul său de dimie, continuitatea unei opere gigantice, opiniile sale monarhiste și tradiționaliste în politică.

Regăsim, în schimb, un și mai pur Coleric în viața socială. Se îndrăgostește repede. „Sunt de ajuns câteva rânduri, cochete sau melancolice, pentru ca inima sa să vibreze“, spune Le Breton în monografia sa consacrată lui Balzac. Îi place societatea. Vorbește ca un tribun. Îi maimuțărește pe ceilalți. Este truculent, rabelaisian (*Contes drôlatiques* ne-o dovedesc) și totuși, spune Gautier, „nici pușcăria, nici lipsa de alimente nu reușeau să-i smulgă cea mai mică jeluire“.

Era, la urma urmelor, un om vesel, care iubea gluma, dar și „fidel, exclusiv, devotat în prietenie“, vorbind fără încetare de tandrețea sa inalterabilă, de inima sa „excelentă“, fiind mereu gata să aducă serviciu oricui.

Este adevărat că a fost mai sociabil la tinerețe decât la bătrânețe. Se pare că spre sfârșitul vieții făcea crize de mizantropie. De altfel, dacă facem o comparație între portretele lui Balzac tânăr și acelea ale lui Balzac între 45 și 51 de ani (vârsta morții), vedem accentuându-se tot mai mult, în afară de lăsarea cărnurilor, desigur naturală, totuși, prematură, o Retracție a ochilor și a obrazilor.

S-a spus că viața sa a fost dominată de trei teme: gloria, dragostea și banii; să adăugăm că ea a fost, de asemenea, și mai ales dominată de o preocupare de „Pasionat“: aceea pentru operă.

NOTE

¹ Lucrul acesta este valabil pentru toate „Decilele 5“ pe care vom avea ocazia să le notăm. Un caz tipic s-a prezentat într-o zi și va ilustra de minune această idee. Este vorba de o tânără în vârstă de 25 ani, asistentă socială, înaltă, cu trăsături virile, cu mersul apăsat, amplu și vioi, a cărei formulă caracterologică includea de 5 ori cifra 5. Înainte de a o vedea, m-am gândit la fenomenul extrem de rar al echilibrului măsurat, la cea cotă 555 de care vorbește Le Senne și despre care se crede că ar constitui norma ideală. Din păcate, nici vorbă de așa ceva. Detaliul răspunsurilor evidențiază nu numai ezitări sau semne de întrebare, ci „da“-uri categorice alternând cu „nu“-uri la fel de categorice. Fața ei, de altfel, explica această ambiguitate. Aveam de-a face cu o femeie virilă: în ea factorii M și V, J și Sa, Ic și Ia, ambiția și dezinteresul, activitatea de cucerire și pasivitatea feminină se găseau în conflict, fără a se concilia. Indispoziția generalizată înlocuia seninătatea echilibrului perfect. Oricare ar fi fost acțiunile ei, nemulțumeau cealaltă jumătate a ei.

² Le Senne, *Traité*, pp. 319–320.

³ *Op. cit.*, p. 323.

⁴ L. Corman, *Manuel de morpho-psychologie*, pp. 104–105.

⁵ Minciuni în maniera personajului din romanele-foleton ale lui Ponson du Terrail (1829–1870), intitulat generic *Les Exploits de Rocambole*. (Nota trad.)

⁶ S. Fouché, *Homme qui êtes-vous?*, pp. 51 și urm.

⁷ E. Mounier, *op. cit.*, p. 85.

⁸ În acest caz particular, coborârea relativă a Emo-Activității este un factor de creștere de volum, cum vom vedea trecând de la Colerici la Sanguini.

⁹ Sheldon, *Variétés du tempérament*, pp. 130 și urm.

¹⁰ Aceasta ne face să credem că ne aflăm în fața unui caz clar de *analgezie*, adică de incapacitate patologică de a simți durerea, oricare ar fi cauza acesteia: lovituri, tăieturi cu cuțitul, fracturi de oase, arsuri, frigul etc. (Nota trad.)

¹¹ O dovadă în plus că avem de-a face cu o insensibilitate patologică și, în general, cu o persoană anormală. (Nota trad.)

¹² Le Senne, *Traité*, p. 380.

¹³ Sublinierea noastră. (Nota trad.)

¹⁴ L. Corman, *Manuel de morpho-psychologie*, pp. 143–170.

¹⁵ „ces deux sens du lointain“, în textul original. (Nota trad.)

¹⁶ Orice percepție este, prin definiție, legată de prezent, dar se face, *volens-nolens*, de către un creier care conține, ca un *fundal activ*, înmagazinat trecutul (urmele percepțiilor din trecut). (Nota trad.)

¹⁷ Avem aici, ca și în rândurile care urmează, un portret care corespunde în mod izbitor „caracterului“ lui Nicolae Ceaușescu (1918–1989), fost președinte al României. (Nota trad.)

¹⁸ L. Corman, *Visages et caractères*, pp. 257 și urm.

¹⁹ Le Senne, *Traité*, pp. 349–415.

²⁰ *Op. cit.*, p. 372.

²¹ *Op. cit.*, p. 397.

²² Aceeași remarcă de mai înainte. Nu acordăm acestor termeni nici o valoare morală.

²³ L. Corman, *Manuel*, pp. 235–236.

²⁴ La Senne, *Traité*, p. 413.

²⁵ De fapt mareșal (din 1804), iar din 1808 rege la Neapole, sub numele de Joachim-Napoleon. În 1815, după bătălia de la Waterloo, a fost capturat în Calabria și împușcat. (Nota trad.)

²⁶ *Mémoires de la duchesse d’Abrantès*.

²⁷ Corresp. avec Madame de..., mars 1835.

²⁸ Citat de Laure de Surville.

²⁹ *Gazette anecdotique*, 1879, t.I.

DE LA nEAP la nEAS

„Trecând de la EA la nEA, trecem — scrie Le Senne¹ — peste cea de a doua dintre demarcațiile principale care divizează populația umană..., slăbirea Emotivității diminuând puterea grupării EA...”

Această diminuare de putere se traduce printr-o diminuare a Steniei. Așa cum am văzut, la începutul capitolului II, grație juxtapunerii crochiurilor luate din lucrările lui Corman, are loc o „dinamizare” progresivă de la tipul EnA la tipul EA, la fel cum putem vedea prin compararea portretelor de mai jos, identice de altfel în ceea ce privește gradul de Plasticitate, operându-se ceea ce am putea numi *răcirea* EA în nEA.

„În linii mari — scrie Le Senne —, slăbirea Emotivității face din nEa oameni cu spiritul clar”²; el notează totuși în descrierea sa un anumit număr de „proprietăți discordante” la Sangvini³, proprietăți pe care le vom explica prin jocul aspectelor Sejunctivității.

Să descriem mai întâi tipul nEA hiperplastic.

1. INDICE 28.888.888.88

Trecând de la Colericii hiperplastici la Sangvini hiperplastici, întâlnim ceea ce am putea numi grupul de 100 kg. „Este — scrie Sheldon, vorbind despre caracterele somato-viscerotonice — tipul de fizic pe care l-am putea îngrășa până la o greutate de 150 kg și chiar mai mult, dacă subiectul și-ar pierde orice dorință de a-și controla greutatea... Când forța totală a primelor două componente⁴ atinge 10, aproape că nu există limite în posibilitățile de a se îngrășa.”⁵

Ajungând la caracterul cu formula 28.888.888.88, regăsim o constituție fizică foarte înrudită cu tipul astrologic Jupiter. Dat fiind faptul că este în ansamblu mai

„plastic“ decât tipul Sangvin al lui Le Senne, vom începe prin a-l descrie (cf. portretul din capitolul nostru privind tipologia astrologică).

Morfologie. Talia — scrie Corman⁶ — depășește media (1,70 m la 1,80 m). Corpul este voluminos, masiv. Modelat, ondulat, tinde la „rotund“. Pielea, de o grosime mijlocie, este caldă și ușor umedă, perii sunt abundenți, castanii deschiși, supli. Calviția este precoce și începe din coama frunții. Față cu contur rectangular, cu unghiuri rotunjite.

Etajul superior. Frunte lată și înaltă. Proeminență a boselor sprâncenare, dând iluzia unei zone depresive la nivelul barei de reflecție. Văzută din față, fruntea este rotunjită, puțin ridată, cu tâmplele pline. Sprâncenele sunt groase, late, la distanță medie de ochi, care sunt mari, un pic proeminenți, acoperiți în parte de un „pliu“ al pleoapelor superioare. Pupilele sunt clare, în general căprui⁷. Ureche verticală, bine tivită, groasă, cu lobulul voluminos.

Etajul mijlociu. Obrajii mari, cărnoși, plini. Nas mare, cu spinarea lată și baza dreaptă. Aripi ale nasului cărnoase.

Etajul inferior. Gât gros și scurt. Pliuri adipoase. Maxilar puternic, înalt și lat, cu contururile înecate în grăsime. Unghi goniac vecin cu unghiul drept. Bărbe rotunjită. Gură mare, cu buze cărnoase și grele, dar bine închise.

Planul psihologic. „Tendința directoare este interesul pe care acest caracter îl manifestă pentru bunurile materiale și plăcerile practice. Au simțul înnăscut al valorii practice a obiectelor, al valorii sociale a oamenilor. Intellectualizarea rece și ideile clare le permit să manipuleze lucrurile și oamenii cu multă abilitate. Au geniul afacerilor. Inteligența lor este remarcabilă prin calitățile de adaptare la viața socială curentă. Observație amplă și concretă. Memorie vastă. Le lipsește imaginația creatoare. Energie de acțiune tenace, constantă în ceea ce privește scopurile. Stăpânirea de sine lasă de dorit; nu rezistă cătuși de puțin tentațiilor senzualității. Sunt făcuți pentru viața în societate; expansivi, de o euforie molipsitoare, au întotdeauna la îndemână glume fără perdea. Joviali, optimiști, prea puțin susceptibili, binevoitori, nu le place tristețea, iar dacă trebuie să-i îndure spectacolul, preferă să o ia din loc. / Sunt avizi de bunuri lumești: bucurii culinare, plăceri senzuale, bogăție, onoruri. Generoși fără discreție, le place să-și expună opulența, să-și trateze amiciei, să primească «regește». Au o familie numeroasă și iubesc viața de familie. Vor să fie bine îmbrăcați și eleganți, preferând veșmintele largi, puțin flotante.../ În tinerețe sunt foarte activi fizic, practică multe sporturi. Sunt îndemânatici, mai puternici decât rapizi, preferând jocurile în echipă sau în companie, unde inteligența are un rol de jucat. Știu de altfel să-și organizeze munca și s-o organizeze și pe a altora..., fapt de pe urma căruia trag cu ingeniozitate profit. Excelează în a clarifica lucruri obscure, în a se descurca în afaceri complicate, dar și în a complica, spre marele lor profit, chestiuni simple. Nu inventează, nu creează. Le ajunge cunoscutul. Necunoscutul,

misterul le repugnă. Realisti, se mulțumesc cu verosimilul atunci când adevărul este doar un ideal. În politică, sunt pentru guvernul aflat la putere. Rangul social, diplomele și decorațiile li se par a reprezenta cât mai exact posibil valoarea, știința și meritul indivizilor.“⁸

2. Femeia nEAP-LVJ

Citind acest indice de la stânga la dreapta, putem deduce cum se manifestă, în timp, în mediul obiectiv și social, energia acestei femei. Apoi, reluând această lectură de la dreapta la stânga, vom examina felul în care modul de deschidere la lume orientează desfășurarea acestei energii.

Activitatea privată de startul ei emotiv se încetinește și, dacă putem spune așa, „se autonomizează“. Dacă Emotivitatea intervine, nu mai este printr-o adeziune involuntară, printr-o reacție în lanț, ci pentru un obiectiv perceput la rece, cu luciditate.

În acest halo de indiferență, cantitatea dispozițională de energie are nevoie de necesități conștiente de adaptare pentru a se transforma. Utilul se substituie pasiunii cu o intensitate și permanență proporțională cu aviditatea; dacă aviditatea este extrem de puternică am putea vorbi de „pasiunea utilului“ ca motivație centrală a acestei structuri. Această femeie va trăi la modul conștient, flegma sa creând un vid al rezonanțelor vieții interioare.

Stenia sa, bine inserată în prezent de Primaritate, animă o funcție a realului remarcabilă, dezvoltă spiritul de observație. Absența persistenței impresiilor și a sistematizării secundare, adăugându-se la imposibila autoexcitație, creează fragmentarea timpului și a situațiilor, de unde necesitatea unei reînnoiri perpetue a modurilor de adaptare, a unei *vigilente*... servite de factorul care o condiționează: răceala, luciditatea.

Lărgimea câmpului de conștiință, amestecând conștiința psihologică cu ansamblurile percepute, organizează intuitiv aceste ansambluri în jurul motivației utilitare. De unde „flerul“ deosebit al acestei femei pentru „ocaziile“ ivite, pentru soluțiile practice, pentru scurtăturile ingenioase.

Tendința spontană de a nu-l ofensa sau vexa pe semen se complică cu luciditatea utilitară, iar dacă această femeie ține atâta la semnele exterioare ale politicii, este pentru că aceasta este și vehiculul diplomației sale, caracteristică fiindu-i atitudinea economică în înfruntarea dificultăților sociale.

— Dacă regrupăm acum cei trei factori de deschidere la lume, Plasticitatea lor implică o convergență asupra tendinței de supunere la mediu. Lărgimea câmpului de conștiință, dincolo de atitudinea aleasă ca răspuns, o sensibilizează față de efectul produs asupra anturajului (LV). Se adaugă aici facilitarea ascultării față de norme (factor V), ca și valorizarea pregnantă a tot ce este actual (P) și oportunitismul consecvent. Ea are deci simțul difuz al tuturor interacțiunilor și al relativității valorii lucrurilor în timp.

Toate acestea, percepute printr-o activitate rece, devin un joc la care ea nu aderă (nE) altfel decât pentru a „sesiza ocazia“, a exploata (A) momentul care îi dă întreaga sa savoare (P). În așa fel încât substructura energetică, după ce a condiționat o percepție a lumii, este orientată spre „existența“ care decupează această percepție. Aptitudinea de a percepe obiecte devine nevoie de obiect. Aptitudinea care rezultă dintr-o calitate energetică proprie (EA) și poziția acesteia în mediu⁹, poziție definită prin coordonatele spațiale (LVJT) și temporale (P), devin suportul și axa tensiunii create în câmp de aviditatea de expansiune și de interesele senzoriale. Invers, aviditatea de expansiune și senzația determină distanța, gradul de libertate a Eului față de non-Eu, distanță în funcție de care structura de informație „acomodează“ (ierarhizarea diferită a acelorași factori PLVJT la două caractere nedeosebindu-se decât prin aviditate) și modulează (tendență mai mare sau mai mică de actualizare) Emo-Activitatea.

Revenind acum la nEAP LV, să spunem că orientarea generală a Activității sale va merge spre lumea obiectelor și a schimburilor, dar că orientarea precisă va depinde de substructura Av-I_s. Foarte avidă, ea va subordona totul *standing*-ului¹⁰, reușitei sociale; ierarhia factorilor va pune înaintea trinomului APL, oportunitismul activ, intriga insinuantă și preocuparea pentru impresia produsă, gustul de a „arunca praf în ochii lumii“. Factorul V nu se va actualiza decât ca armă diplomatică și exclusiv spre a servi ambiția. În cazul în care are o aviditate slabă sau medie și puternice interese senzoriale, nevoia de juisanță ar face să apară din câmp condițiile acestei juisante, în funcție de care structura se va acomoda, își va organiza subsansamblurile spre a constitui plăcerea în arta de a trăi. Condiția fundamentală este calmul, armonia, pacea. Așadar, primul subsansamblu se cristalizează în jurul factorului V, având drept satelit Primaritatea, puterile sale de reînnoire și „prezența“ în plăcerea de moment. Activitatea, dimpotrivă, devine extrem de dependentă, instabilă în subordonarea sa față de vigilență (P), intuitivă (L), la pândă de senzații (I_s), intens și rapid expuzate (P).

Activitatea nu va mai avea decât o singură incidență în portret, aceea de a propulsa acest caracter să caute toate plăcerile în loc de a le aștepta în mod pasiv.

Dacă acordăm cota 5 celor două forme de aviditate, femeia nEAP își organizează comportamentul pe criterii de armonie a schimburilor (EnA-V), a dinamismului util (APnE), lăsându-se călăuzită de intuiția ei vigilentă (LP), într-un spirit de franc oportunism (nEP).

3. INDICE 28.858.582.88

Acesta ar fi indicele „Sangvinului“ din tipologia lui Le Senne. Definit în felul acesta, acest caracter se distinge prin afirmarea Eului (plăcerea culinară, sub acțiunea conjugată a intereselor senzoriale și a factorului J, gustul plăcerii în societate), dar a pierdut căldura afectivă și expresiile factorului V existente la tipul precedent. Drept urmare, dorința de senzații, deși rămâne puternică, devine dorință de senzații superficiale. Nu mai există dragoste reală, sentimente profunde, ci un contact de epiderme, un sentiment al frumuseții sau a prieteniei.

Simțul practic este întotdeauna esențial. Se adaugă la acesta un spirit inventiv, explicabil prin creșterea inițiativei. Dexteritatea manuală, aspect organic al simțului practic, aliată cu intelectualitatea rece, produce aptitudinea pentru desen. Simțul practic, simțul social și dubla polaritate dau talentul de improvizare a discursurilor, dar îngustimea relativă și lipsa de contact afectiv reduc publicul la comisii asupra cărora claritatea argumentelor are mai mult efect decât vivacitatea imaginilor cu care Colericii pun în mișcare mulțimile. Absența de intumescență emotivă și afectivă îl face mai chibzuit decât ar părea s-o indice Primaritatea sa. Această chibzuință este totuși pusă în serviciul prezentului, al combinațiilor de moment și al avidității individului. Utilitarist, pozitiv, obiectiv, oportunist, egoist, el își utilizează inteligența și știința de a proceda pentru succesul său social. Este deci abil și diplomat. Interesul tipului nEAP pentru tot ce este concret și determinant este reversul vidului său interior (nE + nT). Absența distracției, a introversiunii (antiteză în această privință cu Sentimentalul nL Sa). „Inteligența lor pătrunzătoare și neștirbită de nici o contagiune afectivă îi face să formuleze pe șleau ceea ce gândesc“, scrie Le Senne¹¹. De aici cinismul lor. Nu cred în nimic. Toleranța lor se bazează pe un scepticism esențial. Le place totuși știința, prin ordinea acesteia, prin claritate, valoarea de mijloc de acțiune, dar tocmai de aceea evită sistematizarea ei, preferând o știință segmentată și experimentală. Fug în mod ostentativ de două domenii pe care nu le pot înțelege: religia și metafizica. Atitudinea lor față de religie, caz particular al atitudinii față de viața afectivă în general, constă în deriziune și ironie. De aceea compasiunea lor este nulă, iar serviabilitatea este aleatorie. Morala este făcută din încrederea în natură.

Idealul lor este terestru, lumesc. Preocuparea egoistă de succes, simțul lor dezvoltat privind viața în societate și abilitatea ce-i caracterizează explică grija pentru politețe, care este una dintre rarele reguli, unul dintre rarele principii, poate singurul, în fața căruia se înclină.

4. nEAP–nL–MJ (Sangvin mijlociu)

Estomparea relativă a avidității și apariția Tandreții echilibrează această structură.

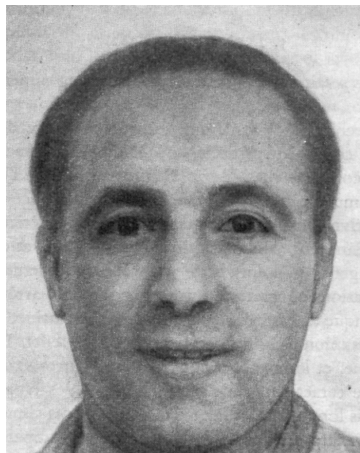
De un mare dinamism, îndrăzneț glacial (nE–M), el organizează afaceri de anvergură, cu un bizar melanj de claritate, de ordine, de precauțiuni tehnice, de mijloace verificate și de inițiative de avangardă. Calm (nE), lucid (nEA), activ (A), rapid (AP), concentrat (nL) și precis, el dovedește prin factorul M un gust al riscului și un cinism cert, care îl fac să vadă lumea ca pe un joc. Coborârea avidității îi dă un plus de distanță față de *A Avea*, eliberează factorul M, cu atât mai mult cu cât stenia și luciditatea sa sunt atuuri serioase pentru forțarea hazardului. Mai mult, îi place să convingă, să dovedească punct cu punct utilitatea acțiunilor sale, atunci când are nevoie de sprijin. Tocmai conjuncția interesului față de viața socială și a atitudinii combative față de partener generează această înclinație la polemică *constructivă* (realismul tipului nEA). Este deosebit de înzestrat pentru exploatarea, difuzarea, vulgarizarea, adaptarea, implantarea și prospectarea unei idei, a unei tehnici sau invenții recente. Toți acești termeni se referă la același tip nEAP–MJ, la care nevoia de persuasiune (M–J) se realizează datorită gândirii suple (P), se răspândește datorită vitalității vigilente (AP), se impune prin claritatea analizei (nE–nL) și se sprijină pe

o idee recentă, deoarece în recent există prezent, fecunditate imediată (Primaritate) și riscul (M) de a pierde, ca și de a câștiga mult (Av).

Bărbatul acesta se distinge deci de portretul precedent prin acea aptitudine de a-și asuma riscuri, fiind mai puțin avid, mai capabil să accepte virtualmente pierderea, dar și mai puțin alienat față de obiect, mai uman.

Tipul nEA P M nT foarte avid ar fi mai tentat să treacă riscurile asupra semenului.

Dar deosebirea nu se oprește aici, ea depășind cadrul mijloacelor de acțiune și marcând motivațiile.

Tandrețea, fie și moderată, introduce considerente de ordin sentimental în intențiile și acțiunile personale și dat fiind faptul că în același timp aviditatea nu este decât mijlocie, egocentrismul Sangvinului se descleștează, fiind luată în calcul afecțiunea sa pentru copii și pentru micul cerc familial. El se simte protectorul lor (M). Această poziție față de ai săi dă conținut, stabilizează acest caracter prea exclusiv orientat spre lumea obiectelor. Factorul M compensează întru câtva non-Emotivitatea, Tandrețea dezinteresează puțin aviditatea de acțiune, reuniunea acestora umplând timid golul interior, ceea ce nu este suficient ca să reechilibreze structura.

5. INDICE 28.888.282.28

Acest indice ar fi acela al caracterului pe care Jung îl numește extravertit intuitiv. „Recunoaștem aici — scrie el — o dependență puternică de situațiile exterioare și, totuși, această dependență diferă mult de aceea pe care o întâlnim la tipul senzitiv.“ Este ușor de văzut, după formulă, că acest caracter va avea o tendință pronunțată de căutare activă a unei adaptări la lumea exterioară, că ar fi, ca și Sangvinul, priceput în a sesiza latura practică și utilitară a lucrurilor și oamenilor și că va avea o ușurință esențială în manevrarea situațiilor concrete. Dar nu se va putea opri la ele, nu se va putea atașa. Lipsa de afirmare a Eului în instinctul său de expansiune, lărgimea câmpului de conștiință și non-Tandrețea sa concură la acest efect. Factorul M îl face critic și îl relansează în vânarea altor situații. Rezultă de aici că acest caracter „nu se oprește niciodată la raporturi stabile, existente de mult timp, solid fondate“; aceste situații stabile îi dau curând impresia că se înăbușă. Pune stăpânire pe obiecte noi, creează noul cu o intensitate extraordinară, dar renunță glacial și rapid de îndată ce acesta încetează să ascundă pentru dânsul posibilități noi. „Pare — spune Jung — că întreaga sa viață se va absorbi într-o situație. Ai impresia că nu va putea nici gândi, nici simți nimic altceva. Dar oricât de rezonabil și de adaptat ar fi, nimic nu-l va împiedica într-o zi să considere acea situație salutară ca pe o închisoare și s-o trateze ca atare.“ Reflecție și sentiment sunt cele două funcții deficiente și nu se pot opune forței de intuiție crescute a Primarității, lărgimii câmpului de conștiință și dorinței de senzații. Are tot ce îi trebuie spre a reuși, cu excepția reflecției și a dorinței de a reuși. Viața sa este împrăștiată. Răspândește în jurul lui o bogăție de viață de care ceilalți profită, iar el nu.

Morala sa nu este nici intelectuală și nici sentimentală: ea este fidelitate față de intuiția sa. „El ține prea puțin seama de convingerile și de obișnuințele de viață ale mediului său. Trece adesea drept un aventurier imoral și brutal. Dat fiind faptul că intuiția sa triumfă în obiecte și că are un fler special pentru posibilitățile exterioare, se orientează bucuros spre profesiile în care își va putea desfășura, în toate direcțiile,

capacitățile. Mulți comercianți, antreprenori, speculanți, politicieni aparțin acestui tip, care pare a fi mai frecvent la femei decât la bărbați.“ Această activitate intuitivă se manifestă în acest caz mai degrabă în viața socială decât în viața profesională. „Femeile de felul acesta — spune Jung — știu să tragă profit din toate posibilitățile sociale, știu să înnoade relații mondene, să descopere oameni de viitor și să abandoneze totul spre a alerga spre alte orizonturi de speranță.“

Este evident că „îngustimea“ câmpului de conștiință și afirmarea expansiunii Eului vor aduce caracterului precedent o concentrare îmbogățitoare. Să vedem rezultatul.

6. INDICE 28.828.282.88

Este indicele pe care îl sugerează observația lui Sheldon¹² referitoare la un somatonic cu indice 361. El îl numește Eugen, în vârstă de 22 ani, student în medicină, înălțimea 1,61 m, 64 kg.

Am avea deci elemente de somatonic în Sangvin. La drept vorbind, acesta este mai puțin „pur“ decât tipul somatonic de la pp. 206–207¹³. Activitatea sau somatonia este mai puțin *intensă* la Eugen decât la Boris, pe de altă parte trebuind să ținem seama aici de ierarhizarea celor trei componente în indicele 361. Cerebrotonia și comportamentul emotiv pe care ea le implică sunt aici în ultimă poziție și trec după Activitate și Plasticitatea viscerotonică. Pare deci logic să-i atribuim lui Eugen o sub-Emotivitate. Cu atât mai mult cu cât în portret relevăm această frază: „Trăsăturile sale sunt greoaie, au o fixitate rigidă; pielea feței sale prezintă riduri adânci“.

Statură puternică, bondoacă. Fruntea este mijlocie și teșită. Sprâncene stufoase sub formă de accent circumflex; ochii negri sunt mari. Părul este negru și des, nasul lat la bază, mare în ansamblul său, înalt la nivelul frunții. Gură mare, cu buze foarte groase și foarte musculoase. Figura este lungă, mare; gât scurt și foarte masiv. La vârsta sa (22 ani) este deja dificil de deosebit, din spate, capul de gât. Trunchiul pare foarte lung în contrast cu picioarele și brațele, care sunt scurte. Pieptul și abdomenul sunt foarte musculoase. Partea anterioară a corpului, brațele și picioarele sunt acoperite de o pilozitate abundentă...

Fizionomia este afabilă. Eugen lasă impresia că este mai tânăr decât în realitate; trăsăturile sale din topor au o fixitate rigidă; pielea feței prezintă riduri adânci. Are o calviție frontală precoce și pronunțată.

Psihologie. Motivația fundamentală a subiectului rezidă clar în căutarea competitivă a unui *standing*¹⁴, manifestă o dorință secundară importantă de confort fizic. Plăcerea culinară este cea mai mare slăbiciune a sa. Îi place, în anumite ocazii, să facă paradă de bucate; societatea are prima importanță în asemenea împrejurări. În viața de toate zilele mănâncă ca un lup, fără ceremonie, și se grăbește să se întoarcă

la munca sa de laborator. Se arată politicos și ascultător față de profesori. Cu toate acestea, în politică este anarhist și se servește fără scrupule de oameni atunci când i se oferă ocazia. Îi plac micile reuniuni; îi place să studieze în compania a doi sau trei camarazi și cu cât reuniunea este mai veselă și mai zgomotoasă, cu atât îi place mai mult. Nu se simte bine singur. Cu toate acestea, simpatia sa pentru ceilalți este superficială și exterioară. Spiritul său de camaraderie este sincer, însă lipsit de căldură. Nu este nicidecum în contact cu semenul din punct de vedere afectiv. Relațiile sale sunt comparabile cu acelea ale unui profesionist al comerțului. Este belicos și disprețuitor cu unii dintre camarazii săi, dar are grijă să nu provoace dezaprobarea vreunui profesor, iar dacă lucrul acesta se produce, face tot ce-i stă în putință pentru a remedia situația. Eugen știe în permanență „unde se află ceva de câștigat pentru dânsul“. Îl interesează manifestările exterioare ale autorității și prestigiului mai degrabă decât ființele omenești ca atare. Comunicarea afectivă pare la suprafață prea puțin inhibată; dar natura violentă, explozivă a acestor contacte sociale (factor M) constituie un obstacol.

Atașamentul față de familie este extrem de puternic, dar și impulsia care îl împinge spre scopuri ambițioase. Energia sa nu are limite, fiind adaptată la aceste obiective fundamentale. Niciodată nu ezită și nici nu temporizează. Eugen merge direct la țintă în munca sa, în orice împrejurare. Activitatea lui este neîncetată. O politică fixă la el constă în a face mereu dublul muncii de laborator care i se repartizează.

Îi plac dominația, riscul, jocurile de noroc (pocherul cu mize mari), umorul belicos. Nu s-a bătut însă niciodată, iar unii îl socot laș. Nu se teme totuși de rănille de ordin fizic. Este lipsit de milă și insensibil. Îi place să tragă profit din lucruri și să facă ceea ce este de făcut. Face, de altfel, întotdeauna ceea ce a decis să facă. Spiritul său este în mod franc obiectiv. Nici o tendință de schizoid, dar vizibile semne ale unei tendințe maniace (în sensul patologic și nu în cel comun al termenului).

7. OBSERVAȚIA nr. 1. INDICE 47.785.048.39

Doamna E.C., 30 ani, licențiată în Litere, înălțimea 1,63 m, greutatea 58 kg. Frunte înaltă, lateral convexă, tâmpile pline; ochi mari, albaștri, îndepărtați unul de altul, ușor proeminenți. Fruntea și urechile sunt oblice. Nas ascuțit, drept, cu aripi vibrante. Retracție latero-nazală discretă, diametru bimalar important, care dă feței o formă rombică. Etajul inferior al feței este întru câțva deficient. Maxilarul, în pofida unui unghi gonic marcat, nu este prea mare. Gât fin, dar destul de scurt. Gură mare, ușor proeminentă, cu buze cărnoase și mobile. Pielea are pliuri groase. O ușoară dublă bărbie apare în pofida taliei mai degrabă mici. Umerii sunt destul de lași. Fizionomia rece se animă în general repede când se declanșează vreo discuție.

Psihologie. Această formulă a fost reținută dintre observațiile de tipuri nEAP pentru complexitatea și anomaliile sale. Prezența unei inteligențe mai de grabă speculative, a unei puternice polarități M, absența voinței de expansiune și mai ales a factorului Sa, produce pe fondul sangvin combinații neobișnuite.

De la Sangvin, doamna E.C. păstrează în primul rând nevoia de societate, care devine dorință de mondenitate o dată cu efectul factorului M (aici gust al fastuosului), gustul recepțiilor, al meselor animate, cu numeroși convivi care se veselesc în libații fine; ea păstrează, de asemenea, gustul afacerilor, cu toate că simțul acestora îi lipsește, nu din lipsa de spirit practic, cât din lipsa avidității. Are un fel de admirație intelectuală pentru afacerile bine conduse. Iubește confortul, viața pe picior mare, luxul, cheltuiala.

Cu toate acestea, efectul factorului Sa și lipsa de expansiune fac ca toate aceste trăsături să nu corespundă decât unei laturi a caracterului ei. Are nevoie și de singurătate, de retragerea în mediul rustic și de un fel de contemplație estetică, de calmul naturii. Puternica ei senzualitate se sublimază parțial, din cauza Sejungtivității inteligenței și a polarității M, în necesități estetice profunde, în special trebuința de muzică (aspect Tandrețe) și de arte mai „reci“ (non-Emotivitate și gust al măreției), ca sculptura și arhitectura.

Este extrem de instructiv să citim ce scrie ea însăși despre sine:

„... Sunt mai degrabă răbdătoare, dar par în general emotivă din cauza promptitudinii mele de a contra lucrurile și oamenii. Nu suport obstacolele și contradicțiile și totuși trebuie să mărturisesc că le caut. Conciliesc cu greu, cum spuneți dumneavoastră, o tendință pe care o cred fundamentală la femei, aceea de a avea o «home» cu numeroși copii, un soț foarte îndatoritor, într-un cadru tradițional și stabil, cu o altă tendință care mă împinge să-mi placă voiajurile, «ieșirile», viața de băiat, independența, reuniunile mondene. / Visul meu ar fi tocmai sinteza acestor dorințe: m-aș vedea proprietara unui frumos castel cu un parc imens, organizând și punând pe picioare exploatarea comercială a domeniului, organizare pe care subordonații mei ar fi însărcinați s-o concretizeze, și trăind la adăpostul acelor ziduri maiestuoase cu o numeroasă familie. Din timp în timp, rupând singurătatea, o recepție fastuoasă la care să participe numeroșii mei prieteni și prietene, cu dejunuri mărețe, vânători, cu găzduirea tuturor invitaților timp de mai multe zile — și din nou calmul și viața de familie... Din păcate, condiția mea actuală este foarte departe de toate acestea..., ceea ce acrește considerabil caracterul meu...“

8. INDICE 28.828.882.28

Acest indice ne este dat de tipul „extravertit senzitiv“ al lui Jung.

„Avem aici — scrie Jung — omul realității tangibile, fără înclinația la reflecție și fără intenția de a domina. Tema sa constantă este să simtă obiectul, să aibă senzații și să se bucure de ele. Are o mare amabilitate, este uneori un companion vesel, alteori

un estet plin de gust. În primul caz, marile probleme ale vieții sunt la discreția unui dîneu mai mult sau mai puțin copios, iar în al doilea, soluționarea lor este o treabă de gust. Nu avem de-a face cu un desfrînat ordinar; el caută doar senzația cea mai puternică, senzație care întotdeauna trebuie să-i vină din afară. Ceea ce vine din interior i se pare maladiv și condamabil. Idealul său este realul; spre acesta își îndreaptă el întreaga considerație. Nici un ideal pe plan intelectual și, prin urmare, nici un motiv de a se comporta ca un străin în fața realității sensibile.“ Morala sa constă în adaptarea activă la situație. Un fel de egoism special apare la un asemenea Sangvin, de altfel generos și lipsit de ambiție: un egoism întărit de non-Tandrețe. El se transformă într-un juisor grosolan, în estet rafinat, însă lipsit de finețe și de scrupule, fără nici un principiu sau credință. Scepticismul este la el regulă: „Rațiunea este chinezărie și subtilitate, morala este o predică de mică valoare și fariseism manifest, religia o superstiție absurdă...”

Adesea, ca o repercusiune și sub presiunea inconștientului, acest tip de Sangvin se atașează de câte ceva/cineva, dar în același timp va păstra mereu o voință de independență afectivă. Se poate vedea la el foarte clar o urgență a inconștientului; „compensația“, contrapartea oportunismului apare sub forme imprevizibile adesea orientate de trebuința de reflecție și de sentiment. Apare un spirit de șicană care se ține de nimicuri, o religiozitate „primitivă, superstițioasă și magică“...

Trecem acum, treptat, la grupa pe care Le Senne o numește Flegmaticii.

9. OBSERVAȚIA nr. 2. INDICE 19.277.2X8.26

Domnul A.M., 36 ani, funcționar, talie 1,72 m, greutate 78 kg.

Morfologie. Trăsături mai degrabă grosolane. Pliuri groase ale pielii. Aceasta pare aspră și groasă. Etaj superior: frunte foarte oblică, nasul fiind în linie cu fruntea, ansamblul de profil frunte–nas dându-i feței o înfățișare „dezagreabilă“, pe care nu o corectează o bărbie destul de masivă, însă înaltă, și unghiul goniac obtuz.

Fruntea este foarte diferențiată. Baze sprâncenare foarte convexe, depresiune transversală a barei de reflexie, accentuată de această proeminență supraorbitară. Ochii sunt luminoși, foarte înfundați, normal spațiați. Sprâncene stufoase, în formă de vizieră. Urechea este oblică.

Etajul mijlociu este mai degrabă dilatat. Diametrul bimar este cel mai important al feței. Nasul este mai degrabă butucănos, dar pare mai fin decât restul feței, cu aripi marcate. Nu există Retracție latero-nazală.

Etajul inferior prezintă o foarte ușoară Retracție în diametrul bigoniac. Gura este grosolană, dar buzele sunt palide, de mărime medie și cu contururi vagi.

Fizionomia este prea puțin mobilă, dar umorul și ironia scilicet în privire sau în pliurile comisurilor labiale. Corp bondoc, gesturi lente, mers greoi.

Este de remarcat că examenul morfologic a rectificat 3 cifre ale formulei, cea de a treia (Primaritate–Secundaritate), cea de a șasea (Polaritate), cea de a zecea (dorință de senzații). Răspunsurile eronate la chestionar — de altfel în deplină sinceritate — sunt explicabile:

- 1) prin coborârea considerabilă a Emotivității, care frânează efectul factorului M și îl „sublimează“, ca să spunem așa, în spirit critic și ironic;
- 2) prin lărgimea câmpului de conștiință care extinde câmpul de activitate (A.M. cumulează sarcini profesionale, funcții sindicale, funcții sociale, camping în toate anotimpurile, reparații domestice etc.), lăsând impresia unei Secundarități deja combătute de aspectul concret al inteligenței;
- 3) considerabila intensitate a sociabilității „bareză“ în mod necesar agresivitatea. În cerc restrâns, dimpotrivă, atunci când imperativele sociabilității pot fi puse în paranteze, o anumită impulsivitate este capabilă să-l anime deodată, de exemplu contra vreunui dintre numeroșii săi copii surprins în plină acțiune interzisă.

În multiplele sale activități, A.M. arată un simț al datoriei cu totul exemplar și o înaltă conștiință profesională. După spusa sa, „munca e muncă, ea nu așteaptă și se cere bine făcută“. Formulă care „obiectivizează“ în mod curios trebuința sa de muncă. Doza sa de flegmă este inimaginabilă. Nu-l emoționează nimic și începe întotdeauna prin a trata cu umor chestiunea emoționantă. Optimismul său este când contagios, când exasperant, potrivit cu caracterul interlocutorului. Lasă impresia că niciodată nu „lucrează“ în sensul în care un EnA înțelege acest termen. N-a fost niciodată văzut alergând, nici frământându-se sau plângându-se că nu-și vede capul de treburi. Nu pierde nopțile, nu se privează de ieșiri în lume (fi plac mult concertele, pictura, cinematograful).

Muncește în mijlocul zgomotelor, într-un birou deschis publicului, cu același randament ridicat. Câteva trăsături îl diferențiază net de Sangvin: are principii; el le vrea suplă în aplicarea lor, dar „fără a exagera“. Are obișnuințe regulate, dar care variază după loc și timp: de exemplu, acasă la el are unele obișnuințe stricte; în camping, „obișnuințe de camping“, nu mai puțin stricte; în lungile plimbări familiale cu automobilul se servește de o a treia serie de obișnuințe. În sfârșit, el organizează cu mult înainte aceste plimbări, campingurile sau, în general, utilizarea de către el a timpului.

O dată cu acest din urmă caracter, Sangvinul prin sociabilitatea sa, prin spiritul practic, prin abilitatea sa de a manevra lucrurile și oamenii, prin lipsa sa de interes pentru abstracții, imagini sau idealuri, Flegmaticul prin gustul său pentru principii, simțul datoriei, dezinteres, umor, trebuința de organizare și obișnuințe fixe, intrăm în acea regiune caracterologică mixtă în care abundă varietățile. Înainte de a o trece rapid în revistă, iată un caracter încă sangvin în ansamblu, dar la care semnalăm

apariția unui al doilea plan, dincolo de trăsăturile sale pronunțate de „Sangvin–Primar“, plan neunificat și dezechilibrant. Amintim, cu acest prilej, că nu trebuie să acceptăm ipoteza unei sinteze imposibile a personalității, deci a unei lipse dezechilibrante de unitate caracterială, decât dacă fața prezintă asimetrii nete.

10. INDICE 28.288.888.22

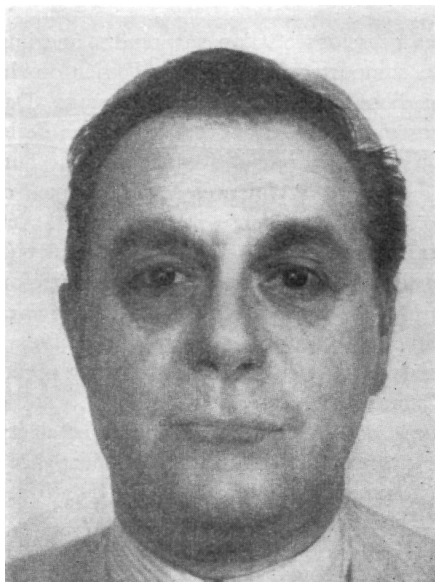
Acest tip corespunde la ceea ce Jung numește tipul extravertit sentimental și, fără îndoială, și caracterului numit de Le Senne „Sangvin nonșalant“¹⁵.

Este, după Le Senne, un tip de psihologie feminină... Personalitatea apare ca ajustată la circumstanțe obiective. Nicăieri nu o vedem mai clar decât în alegerea amoroasă. Este iubit bărbatul „convenabil“, cu excluderea oricărui altuia. Situația sa, rangul, vârsta, averea, respectabilitatea familiei satisfac toate exigențele rezonabile, fiind vorba pentru această femeie de ceva adevărat și nu de un mod rațional de a fi. Ele sunt bune tovarășe, bune mame. Gândirea, cauză de tulburare, este reprimată cât mai mult posibil. O astfel de femeie poate că gândește mult, dar gândirea sa este întotdeauna un accesoriu al sentimentului. Nu poate gândi decât ceea ce simte. Asimilarea cu obiectul este atât de mare (în absența mai ales a oricărei afirmări a Eului), încât subiectul dispare, sentimentul pierzându-și orice caracter personal, acesta dispărând mai mult sau mai puțin complet. Rezultă de aici că observatorul nu mai vede, în sentimentul manifestat, expresia personală a celui care simte, ci un capriciu. Pe de altă parte, atitudinea compensatoare inconștientă depreciază relația sentimentală. Gândirea exprimată prin cuvintele „aceasta nu este nimic decât...“ revine adesea și distruge superioritatea sentimentului obiectului. Există la femeile de acest tip momente în care ideile cele mai negre se agață de obiecte sau de ființe pe care sentimentul le apreciază la superlativ.

Dacă Activitatea coboară până la indicele 26.288.888.22, caracterul virează încă și mai clar la tipul „Sangvin nonșalant“ al lui Le Senne. Se ajunge la un sentiment de vid interior, la o dispersare foarte calmă manifestată prin principiul „la ce bun“ și care nu are nimic comun cu atașamentul violent al Sentimentalului la stările sale de conștiință, nici cu spectaculoasele sale declarații teatrale¹⁶.

11. nEAS mijlociu

Am și văzut la lucru gruparea nEA. Să reamintim pe scurt că ea condiționează calmul, încetinirea, luciditatea, regularitatea, slăbirea imaginației, în acțiune.

Ca punct de pornire avem un realizator potolit, observator, mai preocupat de fapte decât de proiecte, de lucruri decât de ființe. Dacă intervine S, Flegmaticul se specificizează prin poziția sa temporală, mai îndepărtată decât aceea a Sangvinului.

Secundaritatea și puterile sale de inhibiție asigură un control asupra excitațiilor emoționale deja foarte rare sau foarte slabe. Impulsivitatea este exclusă, dispoziția este stabilă, reflecția se desfășoară fără conflicte, cu o logică imperturbabilă.

Existența unui timp de latență, între percepție și reacție, încetinește ritmul Activității deja ponderate a nEA și implică un timp de reflecție

înaintea adaptării.

În consecință, efectul Secundarității asupra flegmei, ca și asupra factorului de Activitate, se traduce prin reflecție, prin atenția permanentă dată prezentului, în funcție de o idee sau de o impresie anterioară. O punte se stabilește, în timp, între fiecare situație, punte în sensul preferinței Secundarilor pentru familiaritatea mediului înconjurător și eliminarea neprevăzutului. Activitatea chibzuită (AS) își găsește eficacitatea în edificarea metodică a unei rețele de principii unificatoare și de obișnuințe. Activitatea relaxantă a non-Emotiv-Activului descoperă de fapt o cale de inserție în real prin supunerea deliberată la principii și obișnuințe. Sistematizarea dublu valorizată devine un mod de activitate, în timp ce ea îi furnizează un cadru.

Această reciprocitate între principii și acțiune constituie nodul caracterului. El își sistematizează experiența și își experimentează sistemul.

— Rarele ocazii în care vom surprinde o impaciență sunt provocate de comportamentul versatil, de agitația, de lipsa de control de sine a unei persoane din anturajul său. În acest caz slabele iritări se acumulează în spatele barajului Secundarității, până în ziua în care acesta cedând, individul de acest tip va formula cu umor critic judecata sa definitivă. Violențele sale se vor opri aici, căci el este tolerant (nES), dar nu gândește mai puțin la aceasta și, fără a pedepsi cu severitate sau a se opune, el moralizează cu o încredere în sine naivă (AS).

— Munca sa, care este într-un fel răspântia la care se întâlnesc principiile, desfășurarea activității și aplicarea metodelor, ocupă un loc privilegiat în viața sa. Organizator eficient (AS) și discret (nE), el este apreciat și pentru egalitatea dispoziției umorale.

El compune un tip de adaptare pentru fiecare gen de adaptare. Există o compartimentare a conduitelor și o independență a diferitelor personaje pe care le întruchează: omul de familie, colegul, omul de relație, cel care face reparații casnice etc., el schimbându-și stilul așa cum a prevăzut să o facă.

Aspiră să trăiască într-un cadru familiar (S), în care să poată duce o existență activă și reglată.

12. Femeia nEAS mijlocie

Femeia flegmatică se singularizează prin tăcerea ei, prin marea sa rezervă. Ca și bărbatul flegmatic, se interesează mai ales de munca ei, dar sistematizarea se situează la dânsa la nivelul mijloacelor de acțiune. Ea acceptă mai ușor principiile date de mediu. Își manifestă Secundaritatea prin gustul ordinii, al regularității. Activitatea ei se exprimă prin zel, rezistență și precizie.

Se crede adesea că se poate decela o pasiune în această structură caracterială feminină, pasiunea perfecțiunii în munca menajeră. În realitate, avem și aici tot un efect al Secundarității, al trebuinței de a crea ceva definitiv, imuabil.

În calitate de femeie și în pofida Tandreții mijlocii, ea se supune lumii afective. Absența de Emotivitate și de spontaneitate o face străină de demonstrațiile sentimentale expresioniste. Dimpotrivă, persistența calmă (nES) a adeziunilor sensibilității sale mobilizează Stenia, fără a o orienta. Forța sentimentelor sale nu se manifestă decât prin intensificarea muncii, a ordinii, prin creșterea perfecțiunii materiale și obiective a cadrului vieții.

Nonemotivă și stenică, ea are nervii tari, mai tari decât ai majorității celorlalte femei. Ea valorizează această

aptitudine pentru calm, care este garanția echilibrului ei, preferând în consecință monotonia vieții sale oricărui alt stil de viață.

Îi lipsește adesea fantezia și finețea, dar exercită totuși un farmec involuntar asupra multor bărbați, pentru că este maternă și securizantă (afectivitate, calm, rezerve de energie, previziune).

13. INDICE 28.222.852.22¹⁷

Am ajuns acum la tipul exemplar al „Flegmaticului“, după Le Senne.

„Flegmaticii sunt calmi. Ei vorbesc încet, cu voce egală, elocuțiunea lor e lentă, mersul fără grabă. Egalitatea de dispoziție face lesnicioasă orice relație cu dânsii. Dacă nu au cordialitatea Colericului, au cel puțin o bunăvoință activă. La cei mai mulți întâlnim o dispoziție de a fi ceremonioși, un sentiment al demnității sociale și profesionale. La această dispoziție se adaugă o tendință, de a avea grijă de vestimentație. Sunt din nefericire lipsiți de farmec, de grație și de trebuința de nou a Nervosului, eleganța Flegmaticilor înguști căpătând o înfățișare umflată și oficială. Sobri, în general celibatari, lipsiți de interes pentru tot ceea ce riscă să-i deturneze de la ideea lor; impasibili chiar și «în lume», care le rămâne indiferentă; mereu ocupați, îndeplinind cu exactitate multiplele lor obligații, Flegmaticii au maximum de perseverență, tenacitate, răbdare, conștiința profesională, în raport cu toate caracterele. Ei sunt oamenii obișnuințelor și ai principiilor, două aspecte ale sistematizării vieții și gândirii.“

Virtuțile lor sunt formale, intelectuale: veracitatea, respectul legii (lege politică, lege morală, lege religioasă), gustul ordinii și al proprietății, gustul indiscutabil pentru matematică și exactitate în observație. Ei sunt concisi, obiectivi și metodici. Umorul, care marchează absența de contagiune afectivă, transformarea religiei în etică (din aceleași motive), lipsa de interes pentru persoane completează acest rezumat¹⁸.

14. INDICE 28.228.545.88

Este indicele atribuibil tipului Terra din vechea tipologie.

Reproducem descrierea lui Corman¹⁹.

Morfologie. Talie mijlocie, mai degrabă mare, corp de volum și de greutate considerabile, musculatură fermă. Piele groasă, rezistentă, de culoare gri, uscată. Fața cu contur general pătrat angulos, cu tendința de evazare jos.

Etajul superior. Frunte prea puțin dezvoltată în lățime și în înălțime, ușor înclinată, plată, bose sprâncenare importante. Sprâncenele joase, cu traiect drept, stufoase. Ochi mici, destul de înfundați. Pupile ce bat în cenușiu. Ureche verticală, mare, prost tivită, cu lobulul foarte dezvoltat.

Etajul mijlociu. Obrăji uscați. Pomeții de o proeminență moderată. Nas puternic, cu aripi mari.

Etajul inferior. Gât solid, muscular și scurt. Maxilar voluminos. Diametrul bigoniac este diametrul maxim al feței. Unghi goniac drept și proeminent. Bărbie mare, pătrată. Gură mare, dreaptă. Buze groase, dure și strânse.

Psihologie. Interes dominant pentru bunurile materiale. Simțurile, bine adaptate la cantitate, sunt precise, însă grosiere. Nici o apreciere a calității. Indivizii de acest tip sunt vulgari, utilitariști și de bun-simț. Imaginație săracă. Inteligență rutinieră. Tendințele lor sunt stabile. Își urmăresc cu încăpățănare scopurile. Se atașează nu prea adesea, însă profund. Cuvântul lor, prietenia au mare valoare. Sunt fideli, vindicativi, oameni ai datoriei. Lipsiți de ideal și de lărgime de vederi, sunt profund atașați materiei, solului natal, ne iubind deloc societatea. Vorbesc puțin și întotdeauna despre munca lor. Înzestrați cu instincte puternice, sunt adesea grosolani și brutali. Principiile lor de fericire se reduc la patru cuvinte: autoritate, regulă, economie, muncă. Gusturi sobre și necioplite; sunt adesea avari. Le place să facă lucrurile cu mâna lor și practică sporturile de forță. Minuțioși, răbdători, ei acumulează faptele, le colecționează, le analizează. Dar sunt incapabili de invenție; impermeabili la expresia estetică a lucrurilor, se interesează doar de valoarea lor comercială. Ideile de altruism, de binefacere nu-i mișcă în măsura în care ies din cadrul strămt al clanului lor.

15. INDICE 19.226.225.82

Această antepenultimă descriere de tip nEAS vedește câteva trăsături atribuite celor pe care Corman îi numește „Retractați–deformați rigizi” și ne face să înaintăm cu încă un grad spre maximumul de Sejunctivitate al nEA.

Le lipsește totuși impresionabilitatea; iar această absență calmează și temperează considerabil hiperstenia concentrată și periculoasă pe care am văzut-o la Pasionații extrem de Sejunctivi.

Caracterul simbolizat de această formulă este foarte Sejunctiv. Bărbat infatigabil, organizator minuțios, solitar, ambițios, răbdător, dur cu ceilalți ca și cu sine însuși, autoritar, fanatic al unei idei mai mult sau mai puțin concrete, a cărei realizare victorioasă o urmărește în ciuda oamenilor și a elementelor naturii, acest caracter este acela al unui explorator polar. Este un taciturn cu viața interioară mai

dezvoltată decât s-ar crede, dar înăsprit de contactul cotidian cu elementele ostile. De o inteligență rece, calculată și practică totodată, îi place precizia și răbdarea lentă în care el este sigur de triumf. Este tenace și curajos, de o putere de muncă și cheltuială de forță de nebănuț, capabil să se chivernisească, să se priveze de necesar. Este suficient să „răsturnăm“ toate cifrele formulei spre a avea un tip de Nervos larg și monden, ale cărui dorințe sunt opusul alor sale și pe care el îl socotește tipul însuși al inutilului demn de dispreț. El nu poate să nu speră că umanitatea îi va recunoaște eforturile, visând poate la primirea triumfală ce-l așteaptă după victoria sa. Dar de îndată ce se află într-o asemenea ambianță, el o evită, spre a se refugia în solitudinea sa glacială, în capul unui mic grup de oameni pe care îi domină prin personalitatea sa puternică și care îl urmează în mod superstițios.

Să lăsăm să subziste o „deschidere“, aceea a afirmării Eului, ca dorință de expansiune.

16. INDICE 28.222.222.82

Obținem în acest caz un caracter care corespunde celui pe care Jung îl descrie ca extravertit logic și pe care l-am putea numi „Dogmaticul rigid“. Nicăieri mai bine decât aici nu ne putem da seama de faptul că Sejunctivitatea nu este o lipsă, ci un mod de a se exprima în fața lumii.

Vom avea aici un om care va căuta „să pună toate manifestările vieții sale sub dependența unor concluzii intelectuale, întotdeauna comandate în ultima analiză de o idee generală“. Acestei reguli intelectuale îi dă întotdeauna preponderență acest tip de om. Ea este formula frumuseții, a Adevărului și Dreptății. Ea trebuie să se realizeze mereu și pretutindeni, iar anturajul trebuie să i se încline de bunăvoie sau silit, sub pedeapsa de a fi judecat drept nerezonabil și imoral. Acest tip de om nu suferă nici excepție și nici contradicție, două forme de eroare, după părerea sa. Trebuie să extirpe din el însuși tot ce s-ar opune acestei legi sufocante, așa cum te debarasezi de o maladie. Reformatori, acuzatori, epuratori, indivizii de acest tip sunt în consecință adevărați de un autoritarism meschin, care ar dori să închidă lumea în schemele lor.

Cu cât pătrundem mai mult în conștiința lor, cu atât simțim murind tot ceea ce nu este ideea lor sistematică; sunt excluse estetica, sentimentul, experiența, subiectivitatea; viața însăși apare, pe plan intelectual, sub forma etică ideală. Nu se dau îndărăt de la nimic ca să asigure realizarea acestui ideal. Scopul scuză mijloacele. Sunt atât de convingeți de valoarea intangibilă a ideii lor încât nu dau înapoi din fața minciunii, a falsului, a violenței. Orice opoziție obiectivă la ideea lor li se pare o rea-voință personală, căci ei s-au identificat cu sistemul lor și i-au devenit prizonieri

sau sclavi. De aici o dispoziție netă la resentiment. Sistemul devine cu adevărat religie și se transformă în superstiție intelectuală. Inconștientul reacționează grupând toate tandrețile refulate într-o tendință la scepticism. Pentru a lupta contra acestui scepticism latent, gândirea conștientă virează la fanaticism, capătă un caracter negativ și mefistofelic, steril și sterilizant.

17. Jung n-a descris sistematizarea vieții care însoțește în mod necesar, în aceste caractere, sistematizarea ideilor. Afirmarea acestei gândiri dogmatice poate să ascundă, în idiologia tipului precedent, aspectul mecanizat al existenței sale cotidiene. Tocmai acest aspect rămâne mai ales vizibil atunci când este adusă la maximumul ei Sejunctivitatea.

Individul al cărui indice ar fi 28.222.222.22 devine un „Flegmatic mecanizat” la care nici o necesitate, nici o criză emotivă nu mai poate interveni ca să tulbure Sejunctivitatea. Am avea aici tipul de „jacquemart” flegmatic de care vorbește La Senne²⁰ și căruia el îi reproduce descrierea făcută de Descuret. Subiectul a pierdut orice caracter de subiect spre a deveni o mașină mai mult sau mai puțin complexă și mai mult sau mai puțin primejdioasă, mai mult sau mai puțin redusă la unitatea unei idei sau a unei acțiuni.

Este curios, o dată mai mult, să constatăm cum „Sejunctivii extremi” se întâlnesc. Ca să revenim la trăire — am putea spune la viu —, ne rămâne să studiem prin metoda morfologică și să descriem prin metoda caracterologică unele personaje istorice.

Le vom reduce la două: Talleyrand și Herbert Spencer.

TALLEYRAND

Este de notat imediat masa relativ importantă a feței și trăsăturile de Astenie. Să studiem portretul etaj cu etaj:

Etajul superior. Fruntea este convexă. Sprâncene situate sus, ochi mari, clari, destul de proeminenți. Sprâncene depărtate una de alta, ochii moderat spațiați, iar tâmpelile sunt scobite. Creasta temporală a frontalului este subliniată prin jocul de umbre.

Fruntea este înaltă. Ansamblul semnelor ne permite să notăm la acest etaj: 8, 4, 4.

Etajul mijlociu. Profilul nu este oblic, ci redresat. Fața este dilatată lateral, maxilarul și bărbia sunt rotunde. Obrajii foarte moderat reliefați; se pare totuși că putem menționa o ușoară Retracție latero-nazală. Diametrul bimalar este mai puțin

(Foto H. Roger-Viollet, Paris)

mare decât diametrul bigoniac și sensibil egal cu diametrul bitemporal. Nas nu prea cărnos, cu aripi marcate. De unde indicele acestui etaj: 6, 5, 4.

Etajul inferior. Dilatare extremă a acestuia. Masivitate a gâtului. Diametru bigoniac preponderent, mușchi masticatori dezvoltati. Pe de altă parte, gura este foarte cărnoasă și proeminentă (dilatatorul nărilor). Lobulul urechii e dezvoltat. Indicele etajului: X, 9.

Stenie. Dat fiind echilibrul celor 3 etaje și stenia particulară a bărbiei și gurii (buccinator), trebuie să raportăm aici semnele de astenie ale ochilor și nasului la o slăbiciune relativă a Steniei–Emotivității. Trăsăturile sunt destul de fine în desenul lor particular. Pliurile pielii, în schimb, sunt mai groase. Aspectul pielii este prea puțin vizibil pe acest portret. Fața nu are nici o mimică, fie și discretă, în afară de un ușor surâs al gurii, surâs pe care ochii îl dezmint. (Ascunzând succesiv partea de sus și partea de jos a portretului, percepem bine Stenia părții de jos a feței și Astenia părții de sus). Să notăm $E = 4$.

Activitate. Echilibrul etajelor, față scurtă ce tinde spre forma pătrată. Carnație nici moale, nici musculoasă. Con tracție obișnuită a mușchiului „pătratul bărbiei“.

Privirea este mai vie decât s-ar crede; nasul un pic tombant, mai ales ca efect al cloazonului median, care este coborât. Colțurile comisurilor labiale sunt ridicate. Să notăm A = 6.

Indice final: 46.844.654.X9.

Vom remarca, ascunzând alternativ partea stângă, apoi partea dreaptă a feței, o ușoară asimetrie de mimică a ochilor. Ochiul stâng al lui Talleyrand este mai viu, mai direct, mai franc. Ochiul drept este mai aton, mai viclean. Această remarcă, pe care ne-a comunicat-o Cormon, ar accentua aspectul ambiguu al caracterului acestui personaj.

*
*   *

Era înalt (1,76 m), distins, mare senior.

„Privirea sa, mai mult penetrantă decât vie, la pândă sub pleoapele grele, sprâncenele dese, nasul cu nări mobile, gura cu buze ușor ironice dădeau o aparență de impertinență feței roze, scurte, un pic rumenă sub coafura pletoasă, pudrată abundant. Nici o timiditate și nici chiar un pic de modestie în înfățișare. Un tânăr senior, despre care se putea prevedea că este pretutindeni în apele sale.“

Puțin câte puțin, ochii își vor pierde orice licăr, buzele orice expresie, iar „fața roză și rumenă“ va deveni o „față de ghips“.

Nu ar trebui să minimalizăm prea mult Emotivitatea lui Talleyrand. El și-a construit cu răbdare și voință o mască. „Niciodată să nu reacționezi imediat“ era regula sa, dar această regulă era rezultatul unui efort continuu al *self-control*-ului, care va deveni curând un comportament obișnuit. Se povestește că, sub torentul mâniei imperiale, el a rămas într-o zi impasibil, sprijinit de o consolă și că la ieșire pur și simplu a mormăit: „Este regretabil că un om atât de mare a fost atât de prost crescut“. Dar ajuns acasă la el, a avut o criză cardiacă. Cunoscând soarta ducelui d’Enghien, avea motive serioase să se emoționeze.

Cât privește Activitatea sa, nu trebuie s-o sporim. El avea drept principiu că un șef nu trebuie să facă ceea ce poate face un subordonat în locul său. Avea momente de lene și de nepăsare prelungită, în luxosul și confortabilul său apartament. Putea, de asemenea, să lucreze toată noaptea la elaborarea unui proiect. Dar lucra mai puțin decât îi făcea pe alții să lucreze.

Nu era omul discursurilor publice. Își regla afacerile diplomatice înaintea reuniunilor și congreselor, întreținându-se între patru ochi cu puternicii zilei sau cu diplomații străini. Aici, ca peste tot de altfel, puterea sa de seducție, simțul manevrării, priceperea sa de a mima se dovedeau deosebit de eficiente. Obținea mereu ceea ce dorea. Om de salon, fără îndoială din cauza rangului și funcțiilor sale, era în aceeași măsură îndrăgostit de singurătate. „Domnul de Talleyrand nu-și demonstra

inteligența decât prin butade și prin interes. Petrecea zile întregi într-o taciturnitate glacială și posacă. Deodată se deștepta, conversația sa se anima, devenea ingenioasă, strălucitoare, profundă. Spiritul său lansa fulgere²¹; iar Mme de Staël spunea: „Adevărata originalitate a domnului de Talleyrand constă din glumă, adică are acel amestec de impertinență și de blândețe, de calm și de vioioșie, în sfârșit, acel farmec care îl făcea atât de puternic“.

Extraordinara sa inteligență, în absența oricărui factor emoțional important (non-E și non-Tandrețe), dădea acea luciditate glacială care îi permitea să-și joace impecabil rolul și să realizeze tot ceea ce calculase. Căci el calcula întotdeauna totul. „Se méfier du premier mouvement, parce qu'il est le bon“, spunea el. A jucat comedia disperării, aceea a sinuciderii, ca să obțină de la doamna de Staël o presiune asupra lui Barras²², în scopul obținerii unui post în Directorat. Mînța cu o nemaipomenită ușurință, fără a se trăda niciodată. El, care a depus jurământ de 14 ori în funcții și guverne succesive, a găsit mereu mijlocul de a se face crezut. A rămas credincios unei singure idei directoare: succesul personal, soarta lui însuși. În 1797, ducându-se la palatul Luxembourg, după prima sa numire la Ministerul Afacerilor Străine, se pare că a spus: „Suntem la putere și trebuie să facem o avere imensă, o avere imensă“ și, după cum e știut, a făcut-o. Ambiția și orgoliul său, sporite fără îndoială de dorința sa mai mult sau mai puțin conștientă de a-și compensa infirmitatea care l-a făcut, încă din preadolescență, să se dedice preoției, în locul meseriei armelor, cum era destinat prin rangul său de prim-născut al unei mari familii, au în ele ceva colossal. El a pus toate resursele personalității sale în serviciul a două dintre cele mai puternice dorințe de expansiune a Eului (ambiția și senzualitatea). De la Chateaubriand încoace, i s-a făcut o reputație de om crud și machiavelic. Chateaubriand nu i-a iertat desigur răspunsul său la vestea condamnării ducelui d'Enghien: „Eh bien! ce sont les affaires“. Era în realitate de o funciară lipsă de sensibilitate. A rostit cuvinte foarte dure și și-a alungat soția, pe Catherine Worlee, refuzând mai târziu să o sprijine în ultimele ei clipe de viață. Se pare că în pofida nenumăratelor sale aventuri sentimentale, nu a cunoscut iubirea. Poate că într-un târziu a avut un astfel de sentiment pentru tovarășa ultimelor sale zile, tână nepoată Dorothée de Dino, care probabil a fost ultima sa amantă. În amiciție, în pofida numărului relațiilor sale și a manifestărilor sale de simpatie, a demonstrat aceeași lipsă de sensibilitate, mulțumindu-se mai cu seamă să-și utilizeze prietenii în interes personal. Era, dimpotrivă, capabil de o rachiună tenace, mai ales când era bătut în vreun domeniu (efect Îngustime–orgoliu–influența factorului Sa); a fost deosebit de priceput în afaceri: în America, propune tranzacții asupra terenurilor; în Franța, el este un jucător la bursă subtil și norocos; joacă mult la ruletă și știe să câștige.

Este cunoscut flerul său în evaluarea șanselor unui om și ale unui guvern și geniul său în a-și păstra o portiță de ieșire, spre a reveni la putere cu regimul următor. Aici

triumfă Sangvinul, datorită inteligenței sale strălucite. „S-au spus multe de rău despre el — scrie marchiza La Tour du Pin — , poate că merită și mai multe, dar avea un farmec pe care nu l-am întâlnit la nici un alt bărbat; în zadar te înarmai până în dinți contra imoralității sale, contra conduitei lui, contra a tot ce i se reproșa, el totuși te seducea, așa cum pasărea este fascinată de șarpe.“

SPENCER

Ceea ce domină fața sa este fruntea, retractia ochilor și trăsăturile din topor. Calviția sporește și mai mult impresia de înălțime a frunții. Cele trei etaje ale feței par bine echilibrate.

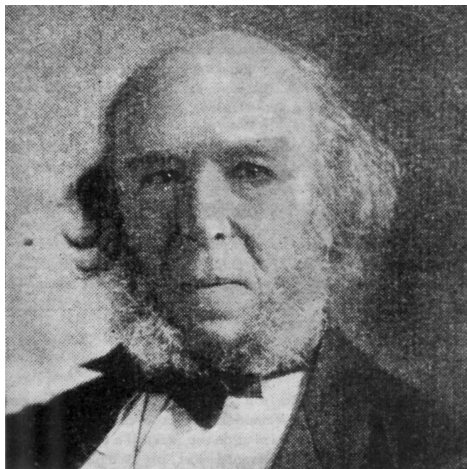
Să studiem această față etaj cu etaj:

Etajul superior. Ochi mici, sumbri, înfundați în orbite. Sprâncene apropiate, ca și ochii, tâmplescobite; crestele temporale limitează net depresiunea tâmpnelor (ceea ce este vizibil pe fotografia Roger Viollet); este de notat sprâncenosul vertical. Fruntea este înaltă, iar bara de reflecție este marcată de o ușoară adâncitură spre treimea inferioară a frunții: bosele sprâncenare sunt accentuate. Deci să notăm acest etaj cu: 1, 3, 8.

Etajul mijlociu. Nas acvilin, cu aripi net desenate, ceea ce uimește la această față lipsită de finețe; fruntea este teșită (deși acest aspect este prea puțin vizibil în fotografia reprodusă aici). Diametrul bimalar este mediu, obrajii sunt și ei mijlociu dezvoltăți. Notarea acestui etaj: 2, 5, 5.

Etajul inferior. Barba ascunde această parte a feței. După forma bărbii însăși putem gândi că diametrul bigoniac este cel mai redus dintre toate trei. Acest etaj este important în înălțime, gura mare, este mijlocie ca grosime, dar buzele sunt palide. Cifrele etajului: 4, 3.

Stenie. Trăsături lipsite de finețe. Pliuri groase, masivitate

(După Elliot și Fry, Londra)

a ansamblului bucal, frecventă la Flegmatici. Pielea pare prea puțin delicată; mimica lipsită de vivacitate. Deci E = 2.

Colțurile gurii sunt tombante (triunghiular), pliurile care o încadrează sunt groase, pungile de sub ochi (preseptal) sunt de raportat la vârstă, pentru că, pe de altă parte, privirea este vie, pleoapele bine ridicate, carnația fermă, gura bine închisă (orbicularul intern), baza nasului nu cade, bărbia e stenică. Așadar, A = 7.

Indice total: 27.138.255.43.

*
*   *

Spencer vorbește despre el însuși în *Autobiografie*. „Nu am din fire — spune el — emoții intense.“ Evenimentele dureroase (moartea mamei, moartea tatălui) îl afectează prea puțin. Trăiește mai degrabă emoții intelectuale; în fața oceanului, de exemplu, îl mișcă „manifestarea de forță și simțul libertății pe care o dă întinderea fără de margini“²³. Cu toate acestea, în tinerețe nu putea suferi să vadă animalele chinuite și nici măcelărirea unui bou; se pare că, de mila peștilor, s-a lăsat de pescuit. Această „Tandrețe“ a scăzut o dată cu înaintarea în vârstă, iar dacă ținem seama de non-Emotivitate, obținem perfectă glacialitate intelectuală a lui Spencer. După ce a văzut cascada Niagara, el spune: „Este aproximativ ceea ce credeam că este“. N-a avut crize și nici aventuri; n-a trăit nimic care să aducă a roman; avea câțiva prieteni intimi, dar el vorbește despre ei aproape ca un matematician; trasează curba prieteniiilor sale lipsite de căldură fără nici o urmă de pasiune. Unul dintre prietenii săi mărturisindu-i că este incapabil să compună cum se cuvine o scrisoare în cazul în care i-o dictează unei stenografe drăguțe. Spencer i-a declarat că pe el situația aceasta nu l-ar deranja câtuși de puțin. „Impasibilele sale buze subțiri denotă absența totală de senzualitate, iar ochii clari absența oricărei emoții profunde. De aici regularitatea monotonă a stilului său; el nu amenință niciodată, nu are nevoie de semne de exclamație și se înalță, într-un secol romantic, ca o statuie a unui dascăl în toată demnitatea și reticența sa.“²⁴

Activitatea sa este judecată prin suma operelor. Până la 83 de ani el n-a încetat să cerceteze și să scrie, utilizându-și în acest scop și ultimele forțe. Sarcină imensă, cuprinzând zeci și zeci de volume, asupra tuturor subiectelor: economie, sociologie, biologie, epistemologie, morală etc. Își reproșează mereu leneveala, iar în *Autobiografie* se acuză de a fi un hoinar și un visător. De fapt formula sa caracterologică arată că el putea numi astfel Secundaritatea sa îngustă, care, prin concentrarea atenției, făcea din el un distrat. De altfel el spune: „Această tendință la reverie, despre care am vorbit, este cauza parțială a unei particularități pe care tatăl meu mi-o reproșa adesea în felul următor: ca întotdeauna, Herbert, nu gândești decât la un singur lucru într-un moment dat. Această facilitate de a nu vedea decât un

subiect sau decât un aspect al unui subiect, uitându-le pe toate celelalte, a fost pentru mine cauza a numeroase necazuri“.

Pe de altă parte, el numește „lene“ lipsa sa de interes total pentru marile construcții filosofice abstracte și *a priori*. Este știut că el se laudă că niciodată n-a putut citi până la capăt o carte de filosofie. Secretarul său ne povestește că Spencer a redactat prima sa lucrare, *Statica socială*, fără să fi citit altceva decât o carte veche a lui Jonathan Dymond, că și-a scris *Psihologia* citindu-i parțial doar pe Hume, Mansel și Reid drept orice informație; că a publicat o *Biologie* fără să fi citit *Originea speciilor* a lui Darwin, care data totuși de cinci ani; a publicat o *Sociologie* fără a-l fi citit nici pe Auguste Comte și nici pe Tylor, o *Etică* fără a-i fi citit pe Kant și Mill. Miile de fapte pe care le raportează le-a cules prin observație directă și din revistele științifice care erau lectura lui preferată încă din tinerețe. Când a găsit în 1858 ideea sa de Evoluție, spiritul său, adevărată mașină de înregistrat și de clasat, a organizat toate materialele înmagazinate. Absolut străin de știința livrescă, ignorând cultura, Spencer avea această calitate rară, rară la un filosof, de a deține totul de la o cunoaștere concretă, practică și personală.

Ingeniozitatea și activitatea sa l-au făcut să aleagă în primul rând meserii manuale: desenator la Poduri și Șosele, între altele, ceea ce i-a dat o înclinație curioasă pentru micile invenții. A inventat o mașină de pompat, un velocimetru pentru măsurarea vitezei trenurilor, o mașină de tracțiune terestră cu suspensie aeriană (care s-a dovedit de nerealizat), un fotoliu pentru bolnavi, și mii de alte lucruri. Realismul său obstinat avea drept contrapartidă o neînțelegere totală a poeziei și a muzicii.

Era, se pare, de o rară încăpățănare (Secundar nL M) și prea puțin comunicativ de la natură. În viața sa de celibatar inveterat, a încercat prea puțin să înțeleagă cercul său de prieteni și pe intimii săi. „Nu există în mine — spune el în *Autobiografie* — decât o infimă trebuință de a vorbi; în consecință, n-am căutat deloc să conversez cu persoanele care nu mă interesează. Am evitat deci monotonia vieții mondene.“²⁵ Nonconformismul său este bine cunoscut. El îmbracă un aspect critic, ca întotdeauna la Flegmaticii de polaritate M. „Nimeni nu va refuza să-mi recunoască spiritul de nonconformism în diversele domenii; disprețuirea autorității — politice, religioase, sociale — este foarte marcată la mine.“ Tatăl său se felicita pentru faptul că niciodată n-a salutat pe nimeni; tânărul Herbert avea cui semăna; el scrie: „Nici în prezent și în vecii vecilor nu mi-a intrat în cap ideea de a mă face binevăzut de cei suspuși. Mai degrabă i-am ofensat prin criticile mele“²⁶. Acest spirit critic este legat de Secundaritatea îngustă, în forma luată la Spencer; într-adevăr, ceea ce el zeflemisește la ceilalți în primul rând este lipsa de logică: „Tendința de a-i prinde pe oameni în greșală — spune el —, este la mine neplăcut de dominantă. Toată viața am avut incurabila obișnuință de a semnala inconsecvențele de gândire și de limbaj în care cad cei care mă înconjoară.“²⁷

Înțelegem, așadar, preocuparea pentru logică, claritate și ordine în lucrările sale. Will Durant spune: „El avea un spirit esențialmente logic; manevra ale sale *a priori* și *a posteriori* cu precizia unui jucător de șah. Este cel mai clar autor de demonstrații de care istoria modernă s-ar putea prevala; a scris despre cele mai dificile probleme în termeni atât de limpezi încât, timp de o întreagă generație, toată lumea a prins gustul filosofiei“. Îi plăceau generalizările vaste, sintezele, marile ipoteze care coordonau fapte dovedite. Era mereu pe cale să confrunte ipoteze și fapte. Huxley spune: „Ideea pe care și-o face Spencer despre o tragedie este aceea a unei teorii ucise de un fapt“. Spiritul său practic, asociat cu nEA, trebuie să-i confere câteva calități de Sangvin. El știe în mod efectiv să găsească bani pentru continuarea lucrărilor sale: își vinde dinainte cărțile și trăiește din aceste subvenții. Când subscriptorii, nemulțumiți după apariția *Principiilor prime*, renunță, el lansează subscripția în America și scoate 7 000 de dolari.

Să comparăm viața acestui om — infatigabil în pofida sănătății sale șubrede, care a scris, fără a se vâri în lume, până la vârsta de 83 de ani, dezvoltând o singură idee urmărită în labirintul științelor concrete — cu viața unui Sentimental pur ca Kierkegaard, cu pasiunile sale nesatisfăcute, cu angoasele, cu elanurile sale mistice, cu scrupulele sale morale și viața sa febrilă care l-au ucis la 45 de ani!

NOTE

¹ Le Senne, *Traité de caractérologie*, p. 416.

² *Op. cit.*, p. 417.

³ *Op. cit.*, p. 421.

⁴ Este vorba de primele două cifre din formula lui Sheldon, cf. cap. IV din cartea întâi, pp. 101 și urm.

⁵ Sheldon, *Variétés du tempérament*, p. 229.

⁶ L. Corman, *Visages et caractères*, pp. 208 și urm.

⁷ În mod general, vom spune în această privință că culoarea ochilor are semnificații diverse: foarte închiși și de o culoare omogenă ei înseamnă Emotivitate, Afectivitate interiorizată, Sejunctivitate la etajul cerebral. De culoare gri clar sau faianță, ei înseamnă Emotivitate–Absentă și Afectivitate–Plasticitate la etajul cerebral. Intermediari ai acestora sunt ochii verzi, melanj de castaniu și albastru. Între verzi și negri, întreaga gamă de căprui. Între verzi și gri clar, întreaga gamă de albaștri. Celelalte culori sunt datorate unor combinații imposibil de prevăzut, între cele 6 tendințe și intensitățile lor relative.

⁸ L. Corman, *op. cit.*

⁹ „dans le champ“, în textul original, *câmp* în sensul dat termenului de Kurt Lewin. (Nota trad.)

¹⁰ În limba engleză, în textul original = rang social, mod de viață. (Nota trad.)

¹¹ Le Senne, *Traité*, p. 436.

¹² Sheldon, *op. cit.*, pp. 191 și urm.

¹³ Numele Boris (a se vedea nota 10 de la capitolul anterior). (Nota trad.)

¹⁴ A se vedea nota 10 la prezentul capitol. (Nota trad.)

¹⁵ Le Senne, *Traité*, p. 467.

¹⁶ Înainte de a descrie „Flegmaticul”, s-ar cuveni să situăm în această mișcare continuă, care merge de la tipurile nEA hiperplastice la cele nEA hipersejunctive, acele tipuri intermediare atât de fin zugrăvite de Le Senne în paginile *Tratatului* său. / Am avea astfel „Sangvini febrili” cu formula probabilă 48.828.282.88, la care agresivitatea rece se transformă în causticitate sau în cinism sarcastic. Acești Sangvini febrili sau cinici sunt în mod necesar arizi, ceea ce înseamnă că am putea foarte bine să-l lăsăm pe Voltaire în această regiune caracterologică, mai apropiată de cinicia sarcastică decât de febrili (îngustime, Polaritate M, non-Tandrețe, subțiere considerabilă a formelor corpului și feței); „Sangvini lenți”, de aparență flegmatică și cu fizicul mai îndesat, cu formula probabilă 28.882.588.55, sunt mai altruști, mai amabili; „Sangvini sceptici”, cu aceeași formulă, modificată doar de factorul V și de diminuarea Tandreții (dacă Primaritatea „coboară” până la 5 și mai jos, scepticismul lor va tinde să devină un sistem); sau, în sfârșit, „Sangvini binevoitori”, de formulă 28.582.88X.22, formulă care accentuează toate trăsăturile de umanitate și de altruism ale „Sangvinului lent”, a căror sinteză dă o „morală compasională a umanității”.

Am avea, de asemenea, în această regiune bogată a tipurilor nEA, echilibrate în Plasticitate și în Sejunctivitate, în pofida distribuției variabile a acestor deschideri sau închideri pe clavirul individualității, „subfamiliile de Flegmatici” pe care le descrie Le Senne; „Flegmaticii utilitari”, de formulă probabilă 28.228.885.22, adversari ai fanatismului, partizani ai unei concepții morale redusă la „o gestiune prudentă a vieții” (Le Senne, *Traité*, p. 520); „Flegmaticii afabili”, de indice 46.288.885.22, liberali ca și Sangvini, serviabili ca și Colericii, cheflii, preocupați de bunul public și generoși; „Flegmaticii loialiști” sau 28.228.255.82, „remarcabili prin puterea de a-și păstra calmul în situațiile cele mai dificile, de a-l împărtăși celor care îi înconjoară, de a fi hotărâți, disciplinați, perseverenți și drepti”.

¹⁷ Ar putea să pară mai logic să dăm 5 lărgimii-îngustimii câmpului de conștiință, deoarece Le Senne distinge adesea în capitolul său Flegmaticii largi de Flegmaticii înguști. Ni s-a părut totuși că în ansamblu cei pe care el îi descrie sub acest nume sunt „înguști”.

¹⁸ A se vedea Le Senne, *Traité*, pp. 469–515.

¹⁹ L. Corman, *op. cit.*, pp. 198–206.

²⁰ *Le mensonge et le caractère*, p. 301.

²¹ Lacour-Gayet, t. III, p. 425.

²² Paul Barras (1755–1829), viconte care a jucat un rol important în Marea Revoluție Franceză. După 18 Brumar, Napoleon I-a exilat la Roma în 1810, ca apoi să-l interneze la Montpellier. (Nota trad.)

²³ H. Spencer, *Autobiographie*, p. 79.

²⁴ citat de Will Durant, *Vies et doctrines de philosophes*.

²⁵ H. Spencer, *op. cit.*, pp. 380–381.

²⁶ *Op. cit.*, p. 132.

²⁷ *Op. cit.*, p. 500.

DE LA nEnAP la nEnAS

Iată-ne în fața ultimei serii de observații, aceea cu privire la Amorfi și Apatici. Acest capitol este din păcate sacrificat în *Tratatul de caracterologie* al lui Le Senne, din lipsă de referințe istorice și din cauza constatării „sărăciei“ tendințelor acestor caractere. Morfologiile, dimpotrivă, au știut să descrie cu mai multă ușurință Amorful supraplastic decât familia Sangvinilor sau a Flegmaticilor.

Să începem prin a descrie tipul nEnA supraplastic, care corespunde în mod vădit visecrotonicului 711 al lui Sheldon sau tipului Lună al astrologiei. Vom urma expunerea morfopsihologică a lui Corman¹.

1. INDICE 22.888.888.88

Acest tip seamănă în mod straniu cu comportamentul unui sugar înainte de apariția inițiativei și a personalității. Neavând nici un obstacol de învins, nimic de căutat în mod activ prin el însuși, sugarul este de fapt o ființă cu totul receptoare și cu totul pasivă în raporturile sale cu mediul. Acest mediu realizează de altfel condițiile mediului ideal de protecție. Dedicat în întregime vieții vegetative, neavând decât să recepteze ceea ce se prepară pentru el, sugarul normal și sănătos are o structură morfologică ce reflectă această pasivitate. Ai noștri Amorfi supraexpansivi vor fi întreaga lor viață niște copii.

Rare la bărbați, aceste caractere sunt relativ mai frecvente la femei, care, în general, sunt mai pasive și mai plastice decât bărbații.

Morfologia Amorfilor supraplastici

Nu sunt bondoci, nici lați în spete și totuși sunt greoi, ori mai degrabă voluminoși, căci greutatea lor deziluzionează când o comparăm cu ceea ce volumul lor ne făcea

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

---

să prevedem. Bărbații și femeile de acest tip au o talie normală, destul de adesea deasupra a ceea ce este normal pentru sexul lor. Corpul, voluminos, este încărcat de grăsime. Bazinul și pânțele sunt mari și grosolane. Toracele are o circumferință mai mare la baza lui, unghiul xifoidian este deschis, umerii sunt tombanți. Oasele și mușchii sunt mari, însă prea puțin rezistente/rezistenți. Corpul nu are reliefuri musculare. Măinile și picioarele sunt durdulii. Mâna este moale (non-Activitate), rece la pipăit (non-Emotivitate). Pielea este palidă; lăptoasă la femei, ea poate fi mai mată la bărbat, dar la fel de decolorată. Aparat pilos puțin dezvoltat. Fața este rotundă, cu o expresie blajină. Bărbia este foarte rotundă și cel mai adesea subliniată de o dublă-bărbie. Ansamblul este curb și nediferențiat.

Vestibulurile sunt foarte deschise și ocupă mult loc pe față. Buzele, destul de palide, sunt în general întredeschise. Gura este mare, iar comisurile sale sunt lăsate. Nasul, foarte cărnos, are aripi groase și lipsite de imobilitate; ochii, în general, luminoși, adesea globuloși, sunt bulbucați. Pleoapele sunt grele. Fanta palpebrală este orizontală, câteodată înclinată în jos și în afară; sprâncenele sunt înalte și răsfirate. Fruntea este uniform rotundă.

Fiziologia Amorfilor supraplastici

Mari mâncăcioși, sunt prea puțin năzuroși în alegerea meniurilor lor. Sensibilitatea lor obtuză este incapabilă să trieze influențele mediului; mobilitate ocazională, mișcări lente. Foarte fatigabili, le place repausul: sunt leneși din naștere. Această inactivitate marchează însăși viața lor vegetativă: contracțiile inimii sunt lipsite de forță, hipotensiunea arterială este regulă, cu tendință la sincope. Circulație periferică proastă, pielea rece, respirație lentă. Fibrele musculare sunt moi, de unde frecvența ptozelor și herniilor. Funcția termică este și ea lovită de inerție, de unde frigurozitatea obișnuită. Articulațiile și ligamentele sunt lipsite de forță. Acești coloși au picioare de lut, ei își luxează ușor gleznele, iar entorsele sunt relativ mai frecvente decât la celelalte tipuri.

Psihologia Amorfilor supraplastici

Psihologia lor este marcată de aceeași pasivitate. Prea puțin mobili, inamici ai sportului, așezați și calmi, neglijenți, leneși, mari tergiversatori, inși care se descurajează repede, Amorfi manifestă prea puțină inițiativă, fiind făcuți ca să se supună sugestiilor și impulsurilor mediului. Sunt oameni slabi, fără nici o voință,

ușor influențabili de ființe și lucruri. Dacă par stăpâni pe ei înșiși și ponderați, nu este din cauză că se domină, ci pentru că sunt prea puțin afectați de evenimentele din jurul lor, iar reacțiile lor sunt lente.

Aceste ființe rămân totuși fragile; lumea exterioară, cu furtunile și izbiturile ei, nu este făcută pentru dâșii.

Cu totul extravertit, cu totul în urmărirea lucrurilor care se impun atenției sale, Amorful este lipsit de reflecție, de control, de prudență, iar când apare un mare obstacol sau se încurcă într-o situație dificilă, îi fuge pământul de sub picioare și se agață de cei din anturaj. Regăsește în acest caz comportamentul copilului care a căzut rău de tot pentru că s-a aventurat prea departe de brațele mamei și care se refugiază iarăși aici, cu o amărăciune nemăsurată.

Amorfii de acest tip au o inteligență concretă, care îi deturnează de la raționament, de la calcul, de la preocuparea pentru viitor, îi face înapți să-și gereze eficient afacerile și, lucru curios, ei, atât de atașați de concret, păcătuiesc din lipsa simțului practic. Sunt cheltuitori pentru frivolități și, cu o preocupare considerabilă de a câștiga bani și de a-și spori avutul, ajung să se ruineze prin plasamente proaste sau prin cheltuieli nebunești.

Memoria lor este foarte plastică, în stare să asimileze fără efort, îndeosebi lucruri concrete. Această plasticitate, asociată cu ușurința cu care intră în sufletul semenului, le dă, datorită unei creșteri de stenie, aptitudini pentru jocurile scenei și pentru interpretările de tot felul. Stârnesc ușor râsul și o fac bucuroși pe măscăriciul. Sunt lesne de înveselit și amatori de glume fără perdea, ca și de ospățuri sau băuturi bune. Deschiderea lor față de semen îi face încrezători; poate chiar prea încrezători. Sunt ușor păcăliți de escroci și de comercianții fără scrupule.

Sunt binevoitori, serviabili, dar, din lipsă de energie și de activitate, nu vor avea niciodată o bunătate activă, nici gustul sacrificiului sau al devotamentului. Sunt nepăsători, inamici ai principiilor, ai constrângerilor și disciplinei, gurmanzi, senzuali, egoiști, în pofida expansivității lor. În sfârșit, sunt foarte mulțumiți de ei înșiși.

2. INDICE 42.888.552.88

Aceștia sunt, după Le Senne, „Amorfii para-Nervoși“.

„Ei sunt în primul rând leneși² și de o neglijență care compromite orice întreprindere și tulbură până și urmărirea scopurilor celor mai utile vieții. Chiar dacă sunt inteligenți, dificultatea lor de a trece la acțiune îi lasă în funcții de subalterni dacă n-au primit de la familia lor mijloace pentru o existență mai largă. Predominarea intereselor organice și egoiste îi face să rămână la nivelul trebuințelor corpului și să se restrângă la aceste satisfacții. Nehotărâți, cheltuitori, adesea îndatorați, sunt

lipsiți de minimum de organizare, de bun-simț și de inițiativa care definește spiritul practic. Le lipsește punctualitatea (cel mai mult dintre toate caracterele); indiferenți cu privire la toate sistemele sociale, fervoarea lor religioasă, patriotismul lor tind către zero. Sunt cel mult compătimitori și serviabili. Străini de mediul în care trăiesc, ei rămân prizonierii servituii tendințelor lor personale.“

3. INDICE 24.888.282.88 (sau „Amorfii para-Sangvini“)

La trăsăturile comune tuturor Amorfilor, aceștia adaugă o mai mare vivacitate, din cauza impulsivității lor relative. Aceeași influență a factorului M, asociată cu absența de contagiune afectivă, îi face mai sugestionabili și mai ușor de convins decât pe supra-Plastici sau pe Nervoși. Ei sunt capabili, de asemenea, de un anumit curaj; în sfârșit, ca și Sangvinii, sunt oportuniști și atașați realizării anumitor scopuri egoiste.

O observație concretă poate ilustra acest caz. Este vorba de un caracter cu indicele 35.746.454.36.

Domnișoara P.F., studentă, 20 ani, talie 1,67 m, greutate 60 kg. În plan morfologic, domnișoara P.F. este de o frumusețe rece și proporționată. Tenul este mai degrabă lăptos, fața armonios ovală, cu partea mai ascuțită la etajul inferior, puțin mobilă în ansamblu.

Etajul superior. Frunte mijlocie, netedă, convexă, ușor scobită la tâmpole. Ochi mari, cam întunecați, albaștri, de ecartament mediu.

Etajul mijlociu. Fără reliefuri neobișnuite. Nasul este fin și uscat, foarte regulat, drept; aripile nasului sunt destul de marcate.

Etajul inferior. Diametru bigonic mai puțin mare decât celelalte. Unghiul maxilarului este normal, gura e mare și cărnosă; gâtul este subțire. Ansamblul corpului pare mai degrabă aerian.

Când primele două cifre ale formulei sunt amândouă sub 5, trebuie de regulă să nu considerăm celelalte cifre de 5 din formulă drept indicii unui echilibru al impulsurilor contrare și nici al unui conflict, ci expresia indiferenței subiectului față de tendințele vizate. Absența „tensiunii interioare“ nervează (în sensul etimologic al termenului) toate aspectele Plasticității-Sejunctivității.

Domnișoara P.F. scrie despre ea însăși aceste cuvinte edificatoare:

„Recunosc perfect lenea mea considerabilă, dar ea nu este atât de excesivă pe cât spuneți. Din fericire subzistă în mine câteva veleități și tendințe la acțiune. Lenea mea este mai curând un refuz al lucrurilor care mă plictisesc. Dacă «neglijez» și «amân», nu o fac din oroarea sistematică de acțiune, ci, cu totul dimpotrivă, prin recul în fața efortului necesitat de îndeplinirea lucrului inoportun în chestiune. / Nu cred că sunt lipsită de perseverență, în orice caz sigur nu în domeniile care mă interesează. În plus, îmi este groază să încep mai multe

lucruri deodată. Nu sunt indiferentă la viitor. Cât privește trecutul, mi se pare, evident, mai puțin interesant, întrucât este irevocabil... În fond, cred că am un caracter dominat de refuzul de a face ceea ce mă plictisește. Este totuși exactă afirmația că sunt cu greu interesată și afectată de un lucru. Am o preferință foarte specială pentru tot ceea ce este manual, pentru desen și pictură mai ales. Mi-ar fi plăcut mult să fac Bele-Arte sau Școala de la Luvru...”

4. nEnAP mijlociu

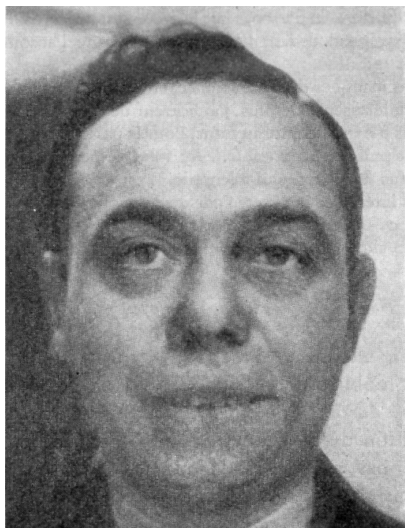
Cumulând flegma și inerția, substructura nEnA tinde să restrângă mobilurile acțiunii. Fatigabilitatea, pasivitatea explică facilitatea descurajării. Orice structură se va găsi într-o poziție de spectator, dar cum trebuința de schimbări nu rămâne mică, dependența de ceilalți este extremă. Individul evoluează cu o nonșalanță naturală, împotriva căreia anturajul este neputincios.

Datorită Primarității, are o mare ușurință de adaptare sau, mai exact, o mare maleabilitate, căci procesul este pasiv, decurgând dintr-o absență de adeziune durabilă la un lucru sau altul (nEP).

Este un om slab, care nu știe să refuze, așa cum nu știe să obțină nimic în mod activ de la mediu. Structura nu ar fi viabilă dacă inerția, fatigabilitatea, lentoarea recuperării nu ar fi ancorat într-un cortegiu de inhibiții și de defense pasive, care reduc Amorful la o viață pur vegetativă atunci când este atins pragul de epuizare.

Prin nEP, el are spiritul clar al Sangvinului, dar în plus o lentoare specifică tipurilor nEnA. Din postul său de observator (nEnA), atent la clipa care trece (P), nu se poate simți trăind decât prin desfătarea oferită de varietatea lucrurilor și ființelor și reînnoirea calităților sensibile sau senzoriale. În consecință, aprehensiunea intuitivă a nuanțelor lumii, reveria vagă și oarecum „digestivă” a senzațiilor valorizează, transmută în trebuință cea mai mică aptitudine a câmpului de conștiință larg și a intereselor senzoriale.

Nu este realmente optimist, dinamismul este prea slab, dar nepăsarea îi permite să ia viața pe latura ei bună. Amintirea a ceea ce a fost urât se șterge rapid (P).

5. Femeia nEnAP mijlocie

Femeia cu această structură este în toate asemănătoare bărbatului de același tip, dar cu o accentuare a pasivității și a lipsei de serviabilitate. Condiția sa feminină face în general mai bine acceptată astenia, iar dacă aceasta are efect, comportamentul ei seamănă mult cu acela al unui copil răsfățat. La această ființă maleabilă, influența mediului are un rol determinant, iar adesea chiar vom vedea că astenia și inconstanța fac loc unei activități îndârjite și eficiente în cazul în care această femeie este bine integrată într-un grup social. Sintonia sa (P) trezește resursele de adaptare (care sunt mari – nEP).

Teama de a-și pierde liniștea este cealaltă motivație capabilă s-o dinamizeze, dar aici trezirea nu durează decât pe timpul amenințării și nu este o soluție. Dezvoltarea înfloritoare nu poate avea loc decât în dublul climat de echipă și de fermitate.

6. OBSERVAȚIE. INDICE 33.882.264.89

Iată textul (sinteză a caracterului) trimis subiectului în vederea unui comentariu critic: „Domnului A.G. — sunteți o ființă căreia trebuie să i se străpungă carapacea superficială de inerție și de solitudine pentru a găsi mulțimea de senzații și de cunoștințe ascunse. Păreți a fi — și sunteți — inamicul oricărui efort, chiar și fizic, lipsindu-vă o mare energie morală. Sunteți conștient de renunțările dumneavoastră, de incertitudinile trăite. Ați luat în considerare o sută de profesii. Nici una nu este pe măsura dumneavoastră. Sunteți, de altfel, total lipsit de ambiție. V-ați închis în sinea dumneavoastră, liniștit, conciliant, din indiferență. Vă place o viață de boem, fără disciplină și fără program. V-ar plăcea, de asemenea, să participați la o altă viață, colectivă, unde ambianța generală v-ar fi antrenat cu repeziciune. Sunteți anticonformist și puțin egoist. / Sunteți, pe de altă parte, curajos, dar vă lipsește simțul practic și simțul oportunității. Sunteți chelțuitor. / Sub aspectul de bonomie indiferentă, *ascundeți* multă sensibilitate și curiozitate intelectuală. Sunteți senzual, dar fără pasiune și rămânând perfect calm și lucid. Sunteți critic și adesea caustic, dar nu faceți marele public să beneficieze de criticile dumneavoastră acerbe. Cel mai adesea păreți foarte absorbit de vreo problemă./ Aveți, în sfârșit, un talent muzical sau dramatic cert“.

Iată răspunsul subiectului:

„Să spunem mai întâi că tabloul astfel trasat este, în forma sa globală, remarcabil de just. / Sursa de erori posibile pare să rămână în cercetarea gradului de emotivitate. Totalul atins (40) pare-mi-se a fi de fapt prea slab și totuși destul de semnificativ. Un asemenea total diagnostichează o emotivitate inițial epidermică, puțin câte puțin desființată în manifestările sale superficiale și care ar fi fost mult mai ridicată, presupun, dacă mai multe întrebări ar fi privit domeniul emotivității «profunde», acela, în definitiv, al sensibilității³. Noțiunile de emotivitate și de sensibilitate, cu toate că sunt înrudite, mi se par imposibil de confundat. / Ultima frază exprimă un adevăr. Ea dezvăluie, într-adevăr, un gust, o tendință la creația de ordin artistic, net afirmate“.

Să ne apropiem, acum, de grupul „Apatıcılor“.

7. INDICE 22.222.888.88

Pe plan psihologic, iată-l pe subiectul nostru în întregime rupt de lumea prezentă. El trăiește în amintirile, în obișnuințele și visurile sale. Îndărătnicia sa e considerabilă, deoarece este sporită de forța de inerție. Are opinii și principii solid înrădăcinate, care nu sunt niciodată puse sub semnul întrebării și din care el deduce, printr-un raționament a cărui rigoare îl încântă, judecăți asupra a ceea ce i se propune sau asupra situațiilor trăite. Primul rezultat este că în mod hotărât este lipsit de bun-simț, chiar dacă este foarte inteligent. Bunul-simț, de fapt, așa cum foarte bine a spus Bergson, este făcut înainte de toate din grijă de adaptare a conduitei la circumstanțele contingente ale momentului, din permanenta punere sub semnul întrebării a principiilor și motivelor în numele experienței particulare și al exigențelor ei imprevizibile. Caracterul despre care vorbim nu compensează acest recul și această abstracție determinate de închiderea la lumea sensibilă, printr-o activitate care, fie ea intelectuală, l-ar împinge la realizare. Frapantă la el este disocierea bun-simț-inteligență. Este un rezonator, un chițibușar, un deductiv. Cei mai bine dotați sunt matematicienii în specialitățile pur analitice ale acestei științe, a căror rigoare și abstracție le plac în mod deosebit. Dimpotrivă, aplicațiile fizice nu-i interesează.

Această „închidere“ la real și la concret provoacă importante consecințe în celelalte zone ale individualității. Deschiderea lor față de semen, care persistă, în virtutea ipotezei noastre ca atare, nu mai are nimic din expansiunea liberă, din jovialitatea Amorfilor. Cercul confienței lor, al complezenței, al tandreții lor este acela din copilărie și din familia apropiată. Ei sunt indiferenți față de toți ceilalți, de o indiferență politicoasă; distanți prin absența de contact și nu prin trufie, dar foarte conciliați. Judecățile la adresa membrilor acestui mic cerc sunt la fel de fixe ca sentimentele lor; sunt foarte mândri de numele lor de familie. Unii dintre ei sunt

entuziaști ai arborelui genealogic. Căsătoria va fi proiectată prin această prismă, iar prezumptiva soție va trebui să demonstreze în primul rând calități recunoscute în toată regula, a căror listă este întocmită cu mult înainte și este ratificată de familie. Aici se etalează egoismul lor.

Dorințele, senzualitatea, spiritul lor de dominație caută prea puțin să se realizeze *in concreto*. Le este suficient să le conștientizeze. Anturajului lor/ei li se pare a fi oameni rezervați și prea puțin turmentați de simțuri. În realitate, aceste tendințe sunt derivate spre imaginar: au visuri ambițioase, de lux și de luxură. Aceste visuri reușesc uneori să-i lanseze în câte o întreprindere de mare anvergură, dar obstacolul inactivității constituie o povară grea, pe care ei o aruncă repede, de îndată ce-o pot face, spre a se refugia din nou în vis.

8. INDICE 22.222.288.88

Pe plan morfologic, fața își pierde rotunjimile infantile, care topeau între ele liniile maxilarului și acelea ale obrajilor. Retracția pune stăpânire pe etajul mijlociu și marchează această regiune de scobituri și unghiuri. Etajul inferior este și el atins de aceste inegalități; bărbia se desenează și mai mult. Nasul ascuțit devine acvilin sau se îndreaptă direct înainte. Nările au un pic de vivacitate. Obrajii sunt destul de proeminenți, iar gura este carnoasă. Ansamblul păstrează, în mod evident, caracterul astenic.

În plan psihologic. Încăpățânarea acestor indivizi apare acum accentuată și capătă o formă uneori brutală. Se spune că au un caracter rău, deși cel mai adesea ei pot să rămână impasibili. De fapt non-Emotivitatea și non-Activitatea îi protejează contra impulsiei sub toate formele sale, iar proasta lor dispoziție nu este niciodată agresivă. Ea este mai degrabă permanentă și oarecum latentă; sunt morocănoși, niciodată mulțumiți. Devin bătărași chiar și cu privilegiații din micul lor cerc, fiind totuși, în fond, foarte atașați față de cei care le sunt familiari. Această dispoziție are ecou asupra ansamblului trăsăturilor deja menționate: raționamentele și subtilitățile lor logice devin critice; principiile și obișnuințele lor, în loc să fie extrem de conformiste, devin foarte personale. Ei se cred originali, iar faptul acesta îi face greu de suportat. Acest spirit critic și de contradicție, nesuținut de forțe pozitive venite din altă parte, sterilizează și mai mult veleitățile lor de a întreprinde sau de a acționa. Căsătoria devine improbabilă. Îngustimea lor îi opune câteodată însăși familiei, pe care o acuză de lipsă de continuitate, de lipsă de logică și chiar de fidelitate față de nume.

Față de familie ei sunt într-o stare permanentă de dezechilibru și divizați cu ei înșiși: pe de o parte dispun încă de multă tandrețe profundă pentru cei care îi înconjoară, părinții în special, și sunt mereu înclinați să se refugieze, cu alintări de copii, sub protecția părintească, dar, pe de altă parte, caracterul lor de opoziție

sistematică, de critică și de intransigență, îi face să fie iritați cu predilecție împotriva celor pe care îi iubesc cel mai mult. De aici mișcări diverse, alternante, certuri domestice și tandrețe, iar, în interiorul însuși al acestor mișcări, o dizarmonie care le viciază: ei nu se pot certa fără a fi nemulțumiți de necazul pe care-l provoacă, după cum nu se pot reconcilia fără a-și presăra cu reproșuri săruturile. Insensibilitatea lor superficială îi face să comită greșeli de judecată grosolane cu privire la suferințele pe care le pot provoca semenului. Ei sunt deci răutăcioși fără să-și dea seama și sunt indignați când li se spune că n-au inimă. Într-un fel au dreptate, căci acea „inimă“, adică deschiderea către semen în încredere, în simpatie reprezintă aproape tot ce le-a rămas pozitiv, în afară de forța trebuințelor lor organice. Dar ei se înțeleg atât de rău cu o mulțime de oameni încât toți se îndoiesc de dăni.

Visurile lor ambițioase devin visuri de înavuțire; egoismul lor se repliază asupra lor înșiși și nu mai așteaptă nimic de la ceilalți. În acest sens ei par mai puțin egoiști decât Amorfi; lăcomia lor, de exemplu, mereu vie, este cumva specializată. Nu le place decât cutare sau cutare fel de mâncare, în timp ce pentru Amorfi totul este bun de înfulecat. Această lăcomie culinară specializată poartă ea însăși marca individualității lor: savurându-și felul de mâncare preferat, ei nu se pot împiedica să facă comparații defavorabile, să evoce aceleași preparate degustate în trecut, ceea ce strică plăcerea celorlalți, fără a o știrbi prin aceasta pe a lor.

9. Să suprimăm încrederea. Sociabilitatea diminuează până la dispariție. Indicele caracterial este în acest caz 22.222.228.88.

Pe plan morfologic, Retractiva etajului mijlociu se accentuează. Nasul rămâne proeminent, dar cadrul osos se retrage și schițează o Retractivă latero-nazală.

Pe plan psihologic, gelozia, invidia, aviditatea sporesc în intensitate. Sentimentul Eului se însuflețește în izolare. Forța Tandreții devine un element dezechilibrant. Acest dezzechilibru se produce între forța sentimentelor sale față de anumite persoane și dificultățile crescânde de adaptare la mediul social. Chiar și în interiorul micului cerc social în care el se cantonează, individul respectiv este în permanență lovit. El însuși practică opoziția, cu atât mai mult cu cât îl iubește mai mult. Din arțăgos, personajul nostru devine insociabil și luptă contra Afectivității sale, pe care o consideră un element de tulburare. El rămâne fidel cercului său îngust, casei sale, celor care l-au înconjurat dintotdeauna, dar se izolează în acest cerc. Are nevoie de el, dar nu poate face una cu el; nu se simte în stare nici să plece, nici să rămână. Destinat singurătății, el meditează asupra forțelor instinctive care îi rămân și care alimentează pasiunile sale egoiste. El își va contabiliza și recontabiliza avuția, va nutri visuri de posesiune și de lux, dar nu va asocia pe nimeni la acestea. Chiar și măruntele plăceri senzuale vor fi satisfăcute pe ascuns. Va avea dulciuri bine ascunse

sau o carafă într-un sertar secret. În camera sa adună toate lucrurile la care ține; bătrân înainte de vreme, el va pierde noțiunea de perioadă de timp și de probleme personale, noțiunea de viață cu solicitările ei. Și totuși, în această singurătate baricadată, făurită chiar de el, va simți singurătatea și poate că va suferi din cauza ei. Toate obiectele sale reprezintă pentru dânsul o valoare afectivă. El trăiește în tovărășia lor. Prezentul a încetat să mai existe, iar viitorul nu va aduce nimic.

10. INDICE 22.222.222.22

Acesta este, după La Senne „Apaticul“, iar el îl descrie în felul următor:

„Obișnuințele constituie pentru Apatic o fațadă de regularitate și de demnitate; ele îi dau un ritm al vieții care îl susține atunci când ele sunt sprijinite de cutumele mediului social. Când este privat de ele, cade într-o delăsare primejdioasă pentru dânsul. Melancolici, sumbri, Apaticii, lipsiți de vulnerabilitatea Sentimentalilor, sunt de fapt lipsiți de aceasta într-un mod cu totul superficial. Este mai mult o atitudine decât un sentiment; este o melancolie seacă și sterilă. Ea determină o schizotimie fără intimitate fremătătoare. Apaticul este «închis», nu râde, aproape că nu vorbește, făcând-o doar sub presiunea interpelării. Ceea ce ascunde această atitudine, este meditația rece, detașată de orice problemă. Îndărătnici, ireconciliabili, atașați de principii, ei se scufundă în Sejunctivitate. Economii, conservatori în politică, ei manifestă în cel mai înalt grad tendința la «Retracția săracă» definită de Corman. O singură calitate, făcută toată de atitudine și fără nimic profund, domină și permite să nu confundăm aceste tipuri, din punct de vedere psihologic, cu Amorfi: este vorba de onorabilitatea relativă a conduitei. S-a văzut că aceasta constă dintr-o rețea de obișnuințe. Dincolo de această mască, nu există nici serviabilitate, nici simpatie, nici bunătate“.

Acestei schițe reduse, morfologia ne permite să-i dăm o deducție psihologică complementară importantă. O vom lua de la Corman, care descrie acest caracter sub numele de «Retractat extrem astenic», având grija de a evita orice implicație a Sensibilității, care ar risca aici să falsifice descrierea.

„Ei toți — scrie Corman — au defectele celor slabi; la prima dificultate, iată-i doborâți și abandonându-se pesimismului. În loc să-și impute lor înșiși eșecurile, ei sunt înclinați să acuze soarta sau pe ceilalți. Incapabili să lupte, ei sunt totuși nemulțumiți și își schimbă frecvent meseria. Se tem atât de responsabilități, cât și de efort. Nu sunt ambițioși, dar devin lesne invidioși și geloși pe succesul altora. Singura lor formă de energie este încăpățânarea și li se întâmplă să țină piept unei constrângeri dezagreabile. Toate acestea sunt legate de imposibilitatea de a face un minim efort de adaptare; de aceea ei se închid în ei înșiși, refugiindu-se într-un mediu

de protecție, în cercul îngust și egoist al obișnuințelor. Dar pentru a menține în jurul lor mediul de protecție, ar avea nevoie de voință, de continuitate, iar dacă soarta nu le furnizează acest mediu, ei vor fi nefericiți și le va lipsi forța de a rezista presiunii circumstanțelor. Primul mediu de protecție este familia. În consecință, Retractații extremi astenici nu vor în ruptul capului să-și părăsească familia. Ei nu doresc să întemeieze un alt cămin și nu cunosc dragostea. Dacă întâmplător se căsătoresc, va fi pentru a găsi în căsătorie o protecție. Se vor simți bine într-o viață claustrată, în atmosfera închisă a unei biblioteci sau a unui laborator. Nici un elan spre viitor, nici o atracție pentru noutăți. Ei nu pot asimila decât vechiul, lucrurile familiare. Bagajul lor intelectual este de aceea foarte redus: ideile, opiniile lor sunt repede «împietrite» și rămân închise într-un cerc îngust. Le lipsește orice simț practic. Ceea ce domină la ei este imaginația, dar aceasta este incapabilă să alimenteze o viață interioară. Ea le poate da doar acel aer de a fi «în lună»./ Este dificil să le fixezi o profesie. Există de fapt în ei o inadaptare funciară și o slăbire de vitalitate care fac din ei niște neputincioși și leneși.“

*
*   *

Pentru a varia puțin lista tipurilor nEnA istorice, care rămâne în mod lamentabil redusă la Ludovic al XV-lea și Ludovic al XVI-lea⁴, noi vom lua drept ilustrare (discutabilă) a acestui capitol pe unul dintre poeții noștri, cel mai boem și cel mai iubit: La Fontaine. La drept vorbind, La Fontaine nu este în mod strict un nEnA. Din cauza Emotivității sale aproape medii, a sensibilității sale vii (cf. p. 60) și a factorului Sa, structura sa caracterologică îi dă trăsături extrem de complexe, care vin de la Nervoși, Sentimentali și Amorfi. Geniul său operează integrarea tuturor acestor structuri.

LA FONTAINE

Vom remarca în primul rând atonia relativă a fizionomiei și ochilor, nasul mare tombant, alungirea feței.

Etajul superior. Fruntea este rotundă, sprâncenele sunt înalte, ochii mari, clari, destul de proeminenți și ecartați. Tâmpilele sunt convexe, iar sprâncenele sunt foarte depărtate una de alta. Fruntea este totuși înaltă, dezvoltată mai ales în partea sa superioară; partea inferioară, sau bosele supraorbitare, este redusă la zero. Cifrele etajului: 8, 8, 2.

Etajul mijlociu. Liniiile feței sunt mai degrabă rotunde; cu toate acestea, convexitatea nasului, oblicitatea frunții, proeminența bărbiei se împotrivesc blândeții anumitor

(După Boissonas, Genève)

curbe. Stenia etajului mijlociu este mai ales vizibilă dacă ascundem celelalte etaje. Retracția latero-nazală este netă. Nasul pare și mai mare din cauza acestei turtiri a pomeliilor. Buza superioară suferă o Retracție la rândul ei, iar colțurile gurii sunt și ele coborâte, ca efect al Retracției latero-nazale. Diametrul bimalar este predominant în raport cu celelalte două; nasul este cărnos. Cifrele etajului: 2, 2,9.

Etajul inferior. Diametru bigoniac mijlociu. Unghi al maxilarului marcat; bărbie destul de înaltă. Gât subțire. Gură mare și cărnoasă. Buza inferioară mai dezvoltată. Fie: 4, 2.

Stenie. Semnele de astenie sunt numeroase, iar efectul Marte, care de obicei face mai vii trăsăturile și mimica, nu reușește să le mascheze. Trăsăturile sunt destul de grosolane, fața e prea puțin mobilă. Emotivitate = 4.

Activitate. Privirea este atonă, pleoapa superioară este tombantă. Nasul este și el tombant; mușchiul moțul bărbiei în contracție naturală. Pe de altă parte, cele 3 etaje

nu sunt echilibrate; carnația, mai ales în partea superioară a feței, este lipsită de fermitate; tenul este palid. O singură trăsătură de stenie: gura bine închisă și cu comisura dreaptă. A = 2.

Indice total: 42.882.229.18.

„El cedează tuturor impulsurilor — scrie G. Berger —, nimic nu-l afectează profund; o decepție amoroasă este numaiedecât ștersă printr-o nouă aventură, chiar dacă de o calitate mediocră. Ne-a lăsat în *Stejarul și trestia*, fabulă preferată de el dintre toate celelalte, un fel de apologie în care Plasticitatea se revelează a fi adevărata putere.“⁵

Privindu-i buzele senzuale — spune Taine — ghicim că el nu a luat nimic în tragic⁶. La Fontaine o mărturisește atunci când invită Voluptatea să vină să locuiască la el, spunându-i că va avea ce să facă acolo, că el „iubește jocul, versurile, cărțile, muzica, orașul, viața de la țară, în sfârșit, totul“. „Nu există nimic care să nu mă facă să mă simt bine în cel mai înalt grad, fie ele și plăcerile sumbre ale unei inimi melancolice.“ Îi place mult să bea și să cineze într-o atmosferă de veselie: „C'est folie de compter sur dix ans de vie, soyons bien buvants, bien mangeants“⁷. Îi place compania atunci când este vorba de un zaiafet vesel.

Poate părea curios că morfologia feței ne semnalează o îndepărtare de concret (ultima cifră a etajului superior) la această ființă atât de ocupată cu observarea animalelor și a insectelor, mai în apele sale în păduri, unde, în principiu, este paznic de vânatoare, decât în biblioteca sa (pe care, de altfel, n-o are). Trebuie totuși să recunoaștem extraordinara lui imaginație, geniul său de a inventa fabule și gustul lui pentru discuțiile filosofice (*Discours à Madame de La Sablière* este, în acest sens, un ecou).

Vom vedea că ceea ce iubește el în natură nu este nicidecum posibilitatea observației concrete, ci calmul, pacea, singurătatea, pe când tandrețea îl face să iubească animalele și arborii, în măsura în care aspectul lui saturnian îl face să fugă de oameni. Este, de asemenea, în largul său în saloane, din timp în timp, și participă la schimbul de vorbe de duh, mâncând dulciuri.

Nu-i place nimic din ceea ce este grosolan, clovnerie sau grotesc. Este, mai ales în plăcerile intelectuale, fin; cât privește celelalte plăceri, factorul M determină un spirit de cucerire sub imboldul Senzualității, iar forța acesteia îl face mult mai puțin calculat. Dovadă sunt ale sale *Contes*. El ne spune că la prietenul său Maucroix, la Reims, se găseau vinuri bune și galeze drăguțe, destul de ispititoare pentru gura unui rege. A avut întotdeauna daraveri cu damele. „O stareță tânără s-a refugiat în casa sa; soția lui i-a surprins împreună; fără a-și pierde cumpătul, el a făcut o reverență și s-a retras.“⁸

El îi scrie soției, cu toată inocența, că prima sa grijă la sosirea într-o țară este să caute fete drăguțe. Căsătoria i se părea o robie insuportabilă: „D'hymens, point

de nouvelle; celle que je prendrais voudrait qu'à sa façon je vécusse, et non à la mienne"⁹; acest boem șarmant, uitând că s-a căsătorit cu Marie Héricart, scrie de asemenea: „Am văzut multe himene, dar nici unul nu mă tentează“. Este adevărat și că el a uitat că are un fiu.

Îi este groază să-și complice viața și extinde această groază la cei care duc o existență lipsită de simplitate: el pune în același sac pe cusurgii, pe ipocriți, pe curtezani, pe alchimiști și astrologi.

Nu este ambițios („Trebuie să ne astupăm urechea la sfaturile ambiției“, IV, 2), nici avar („Mă gândesc la acei oameni a căror pasiune este să acumuleze... Ce avantaje au ei pe care să nu le aibă altcarea? Diogene, în butoiul lui, era la fel de bogat ca ei“, IV, 20).

Există totuși un bun la care el ține, — prietenia: „Qu'un ami véritable est une douce chose“¹⁰; „entre amis il ne faut jamais s'abandonner aux traits d'un courroux sérieux“¹¹. Atașamentul său față de doamna de La Sablière era atât de delicat încât, într-adevăr, îi răsplătea toate serviciile; sărmanul om nu-i putea aduce servicii prea utile, dar sentimentul său era suficient ca să se achite: „Nu arătați aceste versuri nimănui — îi scria el lui Racine —, pentru că doamna de La Sablière încă nu le-a văzut“. „El îi dăruia astfel — spune Taine — singurul lucru pe care i-l putea dărui: debuturile sale.“ Ca supremă laudă adusă unui om de caracter, el îi spune: „Vous que l'on aime à l'égal de soi-même“. Le-a dat prietenilor săi, lui Pintrel, lui Maucroix, tot ce i-a stat în putință să le dea, punând numele său alături de al lor, pentru ca să le fie citite lucrările.

Când, într-un târziu, s-a convertit la credința religioasă, el nu înțelegea deloc eternitatea pedepselor iadului, acestea neputându-se împăca cu bunătatea lui Dumnezeu, după părerea sa. Imaginându-și un Dumnezeu după chipul său, el spunea că „Dumnezeu n-ar fi avut niciodată curajul să-l condamne“. Taine spune despre La Fontaine: „Nu este niciodată egoist, nici dur; nu există om mai blând, mai amabil, mai incapabil de ranchiună; zeflemeaua, pe care el o practică mult, nu este niciodată răutate; nu vrea decât să se amuze și nicidecum să vatăme“¹².

Fondul caracterului său este acela de visător, de inamic al zarvei. Iată de ce, în acel secol al poezilor citadini, rafinați și raționali, el știe să cânte natura și singurătatea. Melancolia sa este cu totul diferită de aceea a Sentimentalilor, cel puțin prin aceea că dispare rapid: „Sur les ailes du Temps, ma tristesse s'envole, le Temps ramène les plaisirs“¹³.

Lenea sa era proverbială; niciodată n-a luat în serios vreo meserie sau vreo disciplină. Genul fabulei l-a atras, fără îndoială, pentru că era singurul care nu avea un statut și reguli (*Arta poetică* a lui Boileau ignoră fabula). I s-a dat într-o zi de scris un poem despre castelul Vaux, punându-i-se la dispoziție memorii pline de detalii asupra acestuia, pentru ca el să se instruiască; la capătul a trei ani, a reușit

să scrie 50 de pagini; nu uita însă să meargă să ridice rentele pentru această lucrare de la doamna administratoare a castelului, făcându-i complimente.

La Fontaine s-a zugrăvit foarte bine în epitaful său:

*Jean s'en alla comme il était venu,
Mangea le fonds avec le revenu,
Tint les trésors chose peu nécessaire.
Quant à son temps, bien sut le dispenser
Deux parts en fit dont il voulait passer
L'une à dormir, et l'autre à ne rien faire.*

NOTE

¹ Cf. *Diagnostic du tempérament*, pp. 84–102; *Manuel de morpho-psychologie*, pp. 96–109.

² Această „lene“ a tipurilor nEnA, naturală la ele, deoarece nici E și nici A nu le împinge la acțiune, iar, pe de altă parte, ansamblul nEnA „amortizează“ toți/toate ceilalți/celelalte factori și tendințe, nu are nimic de-a face cu lenea datorită unei slăbiri a forțelor sau unei „puneri la adăpost“ reacționale, după un surmenaj.

³ Se cuvine să constatăm aici ceea ce a fost subliniat anterior cu privire la emotivitate, anume că factorul E este diferit de ceea ce simțul comun numește Sensibilitate. Tipurile nEnAP și toate nE sunt sau pot fi extrem de „sensibile“. Emotivitatea reprezintă o energie și este, deci, cu totul altceva.

⁴ La aceștia, Corman propune să se adauge cel puțin Carol al X-lea.

⁵ Berger, *Traité pratique d'analyse du caractère*, p. 36.

⁶ Taine, *La Fontaine et ses fables*, p. 24.

⁷ *Fables*, VI, 19.

⁸ Baugier, *Historie de la Champagne*, citat de Taine, *op. cit.*, p. 20.

⁹ *Fables*, I, 17.

¹⁰ *Fables*, VII, 2.

¹¹ *Fables*, XII, 2.

¹² Taine, *op. cit.*, p. 29.

¹³ *Fables*, VI, 21.

APENDICE

CHESTIONAR

EMOTIVITATE

1. Vă tulburați din te miri ce? De exemplu, tresăriți (cel puțin interior) la auzul unui zgomot neașteptat?
— Sau sunteți greu de tulburat?
2. În cursul unei discuții vă „încălziți“ ușor și vi se întâmplă să exprimați prin intonații mai marcate sentimentele puternice pe care le trăiți?
— Sau păstrați în general tonul măsurat, fără a face pentru aceasta efort?
3. Aveți o dispoziție variabilă?
— Sau aveți o dispoziție mereu aceeași?
4. Când sunteți provocat, simțiți numaidecât „fierbând“ în dumneavoastră răspunsurile și reacțiile (chiar dacă știți să vă controlați)?
— Sau rămâneți în mod spontan calm și numai cu greu vă poate cineva stârni furia?
5. Vă simțiți rănit de remarci nepoliticoase sau de critici mai ascuțite ce vi se aduc chiar și fără rea-voință?
— Sau rareori dați importanță unor astfel de remarci și numai în anumite împrejurări?
6. Vă entuziasmați ușor?
— Sau rar?
7. Vă indignați ușor?
— Sau rar?
8. Vi s-a întâmplat să vă pasioneze vreun lucru, o idee, o muncă, un proiect?
— Sau lucrul acesta nu vi s-a întâmplat decât rareori?
9. Vi s-a întâmplat să vă emoționeze puternic o atmosferă „dramatică“ la teatru sau la cinema?
— Sau sunteți insensibil la acest gen de spectacole?
10. Simpla amintire a unui moment care, într-un fel sau altul, a avut pentru dumneavoastră o încălzătură emoțională sau a fost trăit cu efervescență reanimă în dumneavoastră emoțiile din trecut?
— Sau nu evaluați decât cu obiectivitate și fără palpații cele petrecute odinioară?

ACTIVITATE

11. În afară de ocupațiile obișnuite, aveți resursele fizice necesare spre a rezerva timp unor lucrări pe care vi le impuneți singur (acțiune socială, politică, sindicală, sportivă, grădinarit etc.)?
  - Sau socotiți că ocupațiile dumneavoastră obișnuite vă sunt îndeajuns spre a vă absorbi timpul?
12. Obosiți greu din punct de vedere fizic?
  - Sau obosiți ușor?
13. Vă achitați de sarcinile care vă agasează fără a le amâna (vizite, scrisori de condoleanțe sau felicitări de trimis, mari orânduiele de făcut)?
  - Sau amânați pe mâine acest gen de sarcini?
14. Faceți întotdeauna proiecte precise în vederea unei realizări viitoare?
  - Sau vă place să visați la proiecte ce nu vor fi realizate poate niciodată?
15. Lucrați în mod continuu și regulat (chiar dacă nu vă schimbați felul muncii)?
  - Sau lucrați neregulat, în momente de efort, cu intervaluri de reverie sau hoinăreală?
16. Reușiți să țineți cu regularitate, la zi, lucrările în curs de execuție?
  - Sau vi se întâmplă să le lăsați să se adune în așa fel încât să nu mai știți unde vă e capul?
17. Perseverați în întreprinderile dumneavoastră, în pofida dificultăților și eșecurilor?
  - Sau sunteți brusc descurajat, cel puțin pe moment, de decepții, obstacole, dificultăți?
18. Sunteți necăjit atunci când împrejurările vă constrâng la inacțiune?
  - Sau mai degrabă sunteți necăjit atunci când împrejurările vă obligă să acționați?
19. Aveți nevoie de exerciții fizice pentru simpla satisfacție de a vă pune în funcțiune mușchii?
  - Sau nu simțiți de obicei trebuința unui exercițiu muscular gratuit?
20. Când vă revine rezolvarea unei situații neașteptate grave, o rezolvați singur, fără a sta la îndoială și într-un mod definitiv?
  - Sau sunteți timp îndelungat pradă incertitudinii, dezbaterii interioare, gata să repuneți sub semnul întrebării prima idee de soluționare?

PLASTICITATE – SECUNDARITATE

I. Cu privire la real

A)

21. Vă interesează îndeosebi rezultatele imediate ale acțiunilor dumneavoastră?
  - Sau sunteți călăuzit de ideea viitorului îndepărtat (bătrânețe, lucrare de mare anvergură etc.)?
22. Știți să vă bucurați de prezent pentru el însuși?
  - Sau prezentul vă este în mod natural impregnat (în afara oricărei situații personale istorice) de impresii din trecut sau de reflecții asupra viitorului?
23. Preferați, în acțiunile dumneavoastră, să vă supuneți împrejurărilor și să țineți seama de ele?
  - Sau invocați bucuos, în momentul acțiunii, principii tradiționale la care țineți?
24. Preferați să vă improvizați acțiunile și să hotărâți pe loc ce veți face?
  - Sau vă place să vă organizați acțiunile sau munca, făcându-vă planuri, programe, orare?

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

---

25. Vă place schimbarea (schimbarea de locuri, de idei, varietatea de distracții, de metode de muncă)?
— Sau preferați obișnuitul și întoarcerea regulată a anumitor fapte?

B)

26. Când vă dedicați unei munci, vă stingheresc prea puțin zgomotele din jur (radio, zgomotele străzii, conversații etc.)?
— Sau, spre a vă duce la îndeplinire cum se cuvine sarcina, eliminați tot ceea ce îi este exterior?
27. Sunteți înțelegător în fața diversunilor și distracțiilor provocate de alte persoane?
— Sau sunteți nemulțumit (chiar dacă, din anumite motive, nu o arătați) atunci când vin să vă deranjeze în ocupația căreia v-ați consacrat?
28. Vă este de ajuns ca lucrurile să fie făcute „în linii mari” și în „esența lor“?
— Sau le urmăriți cu meticulozitate, în toate detaliile?
29. Acceptați cu ușurință să fiți în întârziere la întâlniri sau la locul de muncă?
— Sau acordați o mare importanță punctualității (chiar dacă, din alte motive, nu o puteți realiza după voință)?
30. Vă interesați de numeroase lucruri, din domenii variate, căutând să aveți o oarecare viziune asupra întregului?
— Sau vă cantonați bucuos în cutare domeniu specializat, pe care căutați să-l stăpâniți în profunzime?

C)

31. Dacă cineva caută să vă convingă, sunteți mai sensibil la probele prin fapte și experiență decât la probele prin raționament?
— Sau vă arătați mai sensibil la argumentații și la probe prin rațiune?
32. Vă interesează în primul rând rezultatele practice ale unei idei sau ale unei mașini?
— Sau apreciați ideea în ea însăși sau mașina pentru ingeniozitatea mecanismului ei?
33. Căutați în primul rând ceea ce este util?
— Sau vi s-a întâmplat să căutați să rezolvați o problemă lipsită de orice utilitate?
34. Aveți nevoie să vedeți, să atingeți, să palpați sau cel puțin să vă imaginați, ca să înțelegeți?
— Sau puteți înțelege în absența oricărei reprezentări concrete?
35. Dacă vreți să învățați o știință, trebuie să vă bazați în permanență pe experimentare și verificarea practică a tot ce studiați?
— Sau credeți că veți ajunge la aceasta mai ușor începând cu studiul teoretic, aplicațiile nefiind în acest caz decât ilustrări accesorii?

II. Cu privire la semen

A)

36. Atunci când un conflict sau o discuție prea vie este pe punctul de a izbucni, preferați să cedați (fie și în aparentă) spre a-l/o evita?
— Sau îl/o înfrunțați?

37. Atunci când un adversar are cuvântul, sunteți sensibil mai ales la punctele asupra cărora sunteți de aceeași părere cu el?
  - Sau asupra celor în care opiniile dumneavoastră sunt în divergență?
38. La capătul unei discuții, acceptați fără supărare concesii chiar și într-o chestiune la care țineți mult?
  - Sau rămâneți tranșant și categoric la punctul dumneavoastră de vedere, evitând orice compromis?
39. Reușiți, fără a vă forța, să aduceți complimente cuiva pe care nu-l iubiți, în cazul în care acesta are un eveniment fericit sau posedă ceva frumos?
  - Sau, într-un asemenea caz, trebuie să faceți mari eforturi spre a-l felicita?
40. Vă acomodați în mod spontan cu obișnuințele celorlalți?
  - Sau vă păstrați, în toate mediile, obișnuințele personale?

B)

41. Vă plac reuniunile, viața în grup?
  - Sau preferați singurătatea până și în distracțiile dumneavoastră?
42. Participați cu ușurință la veselia unui grup care nu vă este cu totul familiar?
  - Sau, într-un astfel de caz, sunteți destul de greu de „dezghețat” și rămâneți un anumit timp indispus?
43. Dintre persoanele care vă înconjoară, vă faceți repede confidenți, cel puțin pentru anumite lucruri?
  - Sau nu schimbați cu ele decât fraze superficiale, rezervând confidențele doar pentru un prieten?
44. Căutați să vă aveți „bine” cu toată lumea?
  - Sau această căutare nu are pentru dumneavoastră nici un sens?
45. Vă exprimați cu ușurință în fața semenului opiniile, impresiile personale, sentimentele?
  - Sau evitați să vă confesați trăirile în fața celor ce vă înconjoară?

C)

46. Sunteți repede invadat de milă?
  - Sau rămâneți rece și obiectiv chiar și atunci când căutați să-i ajutați în mod eficace pe ceilalți?
47. Vă place să vă înconjurați de animale domestice?
  - Sau vi se pare că prezența lor nu v-ar aduce nimic decât necazul de a vă ocupa de ele?
48. Vă amestecați cu simpatie în jocul copiilor?
  - Sau strigătele lor, agitația lor vă fac rapid să căutați să-i îndepărtați?
49. Vă „atașați” de prieteni, de colaboratori, de superiori sau de servitori?
  - Sau sunteți dintre cei care nu se „atașează”?
50. Simpatizați din capul locului cu acela care vă povestește nenorocirile sau bucuriile sale, iar povestirea sa vă mișcă afectiv?
  - Sau nu puteți să-i împărtășiți necazul sau bucuria decât făcând efortul de a vi le reprezenta în plan intelectual?

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

III. Față de sine

A)

51. Vă place să fiți distins printre ceilalți și vă șochează cu ușurință faptul că ceilalți primesc sau obțin ceva ce încă nu aveți?
  - Sau sunteți înclinat să vă faceți în mod spontan neluat în seamă de ceilalți și nu acordați decât o importanță secundară reușitei dumneavoastră în societate?
52. Doriți să vă sporitiți averea și titlurile?
  - Sau sunteți înclinat să vă declarați satisfăcuți cu ceea ce deja ați dobândit?
53. Sunteți în mod firesc înclinat să revendicați ceea ce vi se datorează, să vă puneți în valoare drepturile (chiar dacă, din alte motive, nu acționați în acest sens)?
  - Sau detestați să reclamați, abandonând cu ușurință ceea ce ați putea revendica, și fără a suferi din cauza aceasta?
54. Sunteți preocupat de performanțele dumneavoastră și urmăriți îndeaproape optimizarea lor?
  - Sau această preocupare vă este străină?
55. Aveți dorința (chiar dacă, din alte motive, nu faceți nimic în acest sens) de a realiza ceva care să poarte pecetea dumneavoastră în această lume, o operă de pe urma căreia să vă bucurați de o binemeritată glorie?
  - Sau nu ați avut niciodată o idee de felul acesta?

B)

56. Contactul cu mătasea, blănurile, catifeaua este pentru dumneavoastră sursă de senzații vii (agreabile sau dezagreabile, puțin interesează aici)?
  - Sau aceste senzații tactile nu prezintă nici un interes pentru dumneavoastră?
57. Sunteți un gurmand bucuos atunci când bucatele vă plac?
  - Sau rămâneți în mod spontan sobru în aceste ocazii?
58. Vă plac parfumurile? Sunteți foarte sensibil la mirosuri?
  - Sau nu aveți nici un interes deosebit pentru aceste senzații?
59. Vă place să vă înconjurați cu lucruri frumoase, cu mobile, tablouri, covoare frumoase, fără a amesteca aici nici o idee de lux, ci exclusiv din plăcerile senzoriale pe care le trăiți?
  - Sau sunteți indiferent la acestea?
60. Sunteți interesat de forme, de sunete în ele însele? De exemplu, dați în mod spontan atenție elegantei siluetei, timbrului vocii?
  - Sau nu v-ați gândit să remarcați aceste lucruri decât în rare ocazii?

STABILIREA INDICELUI PRIN CHESTIONAR

1. *Ce trebuie să i se spună „subiectului“.* — Iată o listă de 60 de întrebări simple. Este necesar să răspundeți prin da sau nu. În caz de incertitudine, puneți un semn la întrebării. Puteți, de asemenea, sublinia răspunsul *da sau nu* spre a vă accentua răspunsul. Acest test are nevoie

de toată sinceritatea, exactitatea diagnosticului caracterologic depinzând, evident, de franchetea răspunsurilor dumneavoastră. Fiți atenți la forma întrebărilor, la modul în care ele sunt puse.

Fiecare întrebare are două forme contrare. A doua are mai ales rostul de a o preciza pe prima. Este inutil să se răspundă la amândouă dacă răspunsurile sunt contrare. În anumite cazuri, dacă cele două forme vi se pare că se exclud, răspundeți la amândouă. Nu răspundeți în funcție de ceea ce ați dori să fiți, ci răspundeți ceea ce oricine vă cunoaște bine ar putea să răspundă în locul dumneavoastră.

2. *Fixarea decilei reprezentative a Emotivității* (10 întrebări): cotați 1 decilă orice răspuns pozitiv sincer la prima formă a fiecărei întrebări (ceea ce implică un răspuns negativ la forma a doua).

Cotați 0 (zero) cazul contrar (*nu* la prima formă, de unde *da* la a doua).

Cotați 1/2 decilă răspunsurile care comportă de două ori da, de două ori nu, sau semnul întrebării. Este ușor să vă autoapreciați în toate celelalte cazuri.

3. *Fixarea decilei reprezentative a Activității* (10 întrebări): același procedeu ca pentru Emotivitate.

4. Pentru fiecare din cele 8 grupe de întrebări care urmează (fiecare grupă cuprinzând 5 întrebări), procedați astfel: cotați 2 decile orice răspuns pozitiv sincer la prima formă; sau pentru orice răspuns negativ sincer la forma a doua a întrebării. Dați 1 decilă la doi de „da” sau la doi de „nu” la aceste două forme, ca și la semnele de întrebare.

5. Decilele să fie grupate așa cum s-a indicat:

În primul rând decila Emotivității, urmată de aceea a Activității. Amândouă reprezintă indicele Steniei. După o liniuță, cele 3 decile ale deschiderii la real, apoi cele 3 decile ale deschiderii față de semen și, în sfârșit, cele 2 decile ale afirmării de sine.

*
*   *   *

Să se confrunte cu semnele morfologice din tablourile care urmează. Noncorespondența trebuie să ne facă în primul rând să presupunem un refuz din partea subiectului, refuz conștient sau inconștient. Noncorespondența ne poate face, de asemenea, să ne gândim la un viciu de formă în stabilirea indicelui, la o proastă alegere a întrebărilor, la o corespondență morfologică discutabilă. Autorul va recepta cu amabilitate observațiile privind aceste două din urmă cusruri.

TABLOURI DE CORESPONDENȚE

EMOTIVITATE – ACTIVITATE

Emotivitate	Non-Emotivitate
<ul style="list-style-type: none"> – Finețe a trăsăturilor feței în desenul lor singular. – Delicatesțe a învelișului cutanat. Pliuri ușoare ale pielii, dacă ele există. – Vibratilitate a trăsăturilor. – Mobilitate a feței și vivacitate a mimicii, fie și discretă. – Privire vie și caldă. – Ten colorat și cald. 	<ul style="list-style-type: none"> – Îngroșare a trăsăturilor feței în desenul lor singular. – Aspect mai grosier al texturii pielii. Pliuri mai grosolane și lipsă de finețe în inserția mușchilor pieloși. – Imobilitate spontană a feței și inerție naturală a mimicii. – Privire atonă. – Ten palid, mat sau lăptos.
Activitate	Non-Activitate
<ul style="list-style-type: none"> – Echilibru al celor trei etaje. – Față scurtă, tinzând spre pătrat. – Consistență și fermitate a carnației. – Con tracție a mușchiului pătrat al bărbiei (stare obișnuită). 	<ul style="list-style-type: none"> – Neechilibru al celor trei etaje. – Lungime relativă a feței, în pofida compensațiilor. – Moliciune a carnației; flaciditate a unor curbe ale feței. – Con tracție a mușchiului moțul bărbiei (stare obișnuită).
<p>Stenie a vesti- bulu- rilor</p>	<p>Astenie a vesti- bulu- rilor</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Oblicitate a fantei ochilor în afară și în sus. – Relief al mușchiului pre-tarsal pe marginea pleoapei inferioare. – Nas ferm reliefat. – Gură stenică, cu buze ferme și strânse. – Acțiune a orbicularului intern și a mușchiului risorius. – Comisură dreaptă. 	<ul style="list-style-type: none"> – Înclinare a ochilor în jos și în afară. – Relief al mușchiului preseptal sub ochi. – Nas tombant. – Coborâre a cloazonului. – Gură moale, cu buze întredeschise. – Colțuri ale comisurii îndoite. Acțiune a triunghiularului și pielosului.

PLASTICITATE-SEJUNCTIVITATE FAȚĂ DE REAL

Etaj Superior	Plasticitate	Sejunctivitate
Primaritate- Secundaritate	<p>Frunte uniformă, în general, convexă.</p> <p>Sprâncene normal situate sau situate prea sus. Acțiune a frontalului.</p> <p>Ochi mari, luminoși, cel mai adesea destul de reliefați.</p>	<p>Frunte mai curând plată. Zonă retractată în mijlocul frunții. „Bară de reflecție“.</p> <p>Sprâncene situate jos, atârând peste orbite.</p> <p>Ochi mai de grabă mici, de culoare închisă, înfundați în orbite.</p> <p>Clipit frecvent.</p>
Lărgime- Îngustime a câmpului de conștiință	<p>Sprâncene îndepărtate una de cealaltă</p> <p>Ochi distanțați. Cadru mic important.</p> <p>Tâmples convexe.</p> <p>Fără creste temporale vizibile.</p>	<p>Sprâncene apropiate. Acțiune a sprâncenosului.</p> <p>Ochi apropiați.</p> <p>Clipit frecvent.</p> <p>Tâmples scobite sau creste temporale reliefate pe laturile frunții, cu atât mai apropiate cu cât Îngustimea este mai accentuată.</p>
Orientare spre concret sau abstract	<p>Frunte proporțional mai lată decât înaltă.</p> <p>Bombare supraorbitară, înaltă și în relief.</p>	<p>Frunte proporțional mai înaltă decât lată.</p> <p>„Bară de reflecție“ joasă, când există, și zonă a boselor frontale (partea superioară a frunții) dezvoltată în înălțime (Sejunctivitate excesivă, poate dezechilibrată).</p>

PLASTICITATE-SEJUNCTIVITATE FAȚĂ DE SEMEN

Etaj mijlociu	Plasticitate	Sejunctivitate
<p>I. Opoziție Conciliere</p>	<p><i>Polaritate V:</i> — Convexitate ușoară sau redresare a liniilor profilului ca urmare a dilatării laterale. — Linii rotunde și plăcute pe toată fața. — Maxilar și bărbie rotunde. — Nas concav.</p>	<p><i>Polaritate M:</i> — Oblicitate a frunții și proeminență a etajului mijlociu. — Linii anguloase pe toată fața. — Maxilar coborât. Bărbie proeminentă. — Nas proeminent sau convex.</p>
<p>II. Sociabilitate Inadaptare la viața socială</p>	<p><i>Factor J:</i> — Plenitudine și rotunjime a obrajilor văzuți din profil. — Acțiune a zigomaticului și buccinatorului. — Proeminență a planului subnazal. — Buză superioară atârânădă. Buccinator.</p>	<p><i>Factor Sa:</i> — Retracție latero-nazală. Aplatizare a obrajilor de o parte și de alta a nasului. — Retragere a planului subnazal. — Eventual, coborâre a comisurilor labiale.</p>
<p>III Capacitate sau incapacitate de simpatie</p>	<p><i>Tandrețe:</i> — Dilatare a diametrului bimarlar. — Nas cârnos.</p>	<p><i>Răceală afectivă:</i> — Scurtime a diametrului bimarlar. — Nas uscat și mic.</p>

PLASTICITATE-SEJUNCTIVITATE FAȚĂ DE „SINE“

Etaj inferior	Plasticitate	Sejunctivitate
Dorință de expansiune	<ul style="list-style-type: none"> – Dilatare a etajului inferior. – Masivitate a gâtului. – Creștere a diametrului bigoniac. – Dezvoltare a mușchilor masticatori. 	<ul style="list-style-type: none"> – Retracție a etajului inferior. – Gracilitate a gâtului + orbicularul buzelor. – Diminuare a diametrului bigoniac. – Hipotrofie a masticatorilor.
Dorință de senzație	<ul style="list-style-type: none"> – Dezvoltare a gurii. – Acțiune a incisivului. – Buze cărnoase, colorate. – Buza inferioară în general mai dezvoltată. – Dezvoltare a lobului urechii. – Acțiune a dilatorului nărilor. 	<ul style="list-style-type: none"> – Micime a orificiului bucal. – Buze fine, fără culoare. – Înfundare a orificiului bucal la adăpostul cadrului osos al maxilarelor. – Subțiere a lobului urechii.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- LAVATER, *Essais physiognomoniques*, 1772–1884.
- CABANIS Dr., *Les rapports du physique et du moral*, J.-B. Baillière, 1891.
- PEREZ (B.), *Le caractère de l'enfant à l'homme*, Paris, 1892.
- RIBOT, *Sur les diverses formes du caractère*, 1894.
- LEDOS, *Traité de la physionomie humaine*, 1896.
- THORNDIKE, *The original nature of Man*, New York, 1902.
- GROSS (O.), *Exposé des bases neurologiques d'une distinction reprise par Heymans entre une supposée fonction primaire et une fonction secondaire du cerveau*, Vienne et Leipzig, Braumuller, 1902.
- QUEYRAT, *Les caractères et l'éducation morale*, 1903.
- LEDOS, *Les types physiologiques associés et les phénomènes psychiques*, 1903.
- DELMAS (A.) et BOLL (Marcel), *La personnalité humaine*, Flammarion, 1910.
- BESSONNET-FAVRE, *La typologie, Méthode d'observation des types humains*, Paris, 1910.
- FEDOROFF (N.), *Le visage, son expression et sa culture esthétique*, G. Doin & Fils, 1913.
- SIGAUD (Dr. Claude), *La forme humaine, sa signification*, Maloine, 1914.
- ALLENDYA (Dr.), *Les tempéraments*, Paris, 1922.
- CHAILLOU et MAC AULIFFE, *Morphologie médicale*, Paris, Vigot, 1922.
- LHERMITTE (Jean), *Les fondements biologiques de la psychologie*, Gauthier-Villars & Cie, Paris, 1925.
- DUBREUIL-CHAMBARDEL (L.), *Les variations du corps humain*, Flammarion, 1925.
- MAC AULIFFE (Dr. L.), *Les tempéraments*, N.R.F., 1926.
- GELERA, *Biochimica. Delle costituzioni*, Lodi, 1926.
- KRETSCHMER, *Manuel théorique et pratique de psychologie médicale*, Payot, 1927.

- CAPONE (Giovani), L'évaluation psychologique de la constitution individuelle (*Biotypologie*, t. V, n°s 3–4), 1927.
- ROBACK, *The Psychology of character*, London, Kegan, 1928.
- GARRET (H.E.), The relation of physical constitution to general intelligence (*S. Exp. Psychol*, II, Amérique), 1928.
- KRETSCHMER, *La structure du corps et le caractère*, Payot, 1930.
- KLAGES, *Principes de la caractérologie*, Alcan, Paris, 1930.
- BOUTS (Paul et Camille), *La physiognomonie*, Éd. J. Depuis Fils & Cie, 1931.
- LE SENNE (R.), *Mensonge et caractère*, Alcan, Paris, 1931.
- BOVEN (W.), *La science du caractère* (Essai de caractérologie générale), Éd. Delachaux & Niestlé, Paris et Neuchâtel, 1931.
- CORMAN (Dr. Louis), *Visages et caractères*, Plon, 1932.
- *La constitution physique des paralytiques généraux*, contenant un Essai sur le tempérament, Paris, 1932.
- *Initiation à la morphopsychologie*, 1932.
- NICOLLE (CHARLES), *Biologie de l'invention*, Paris, 1932.
- VIOLA (A.), *La Costituzione individuale*, L. Cappelli, vol. I, et II, Bologne, 1932.
- ABRAHAM (P.), *Figures*, Paris, 1933.
- BOLL (Marcel), Les anomalies émotives (*Mercur de France*, 15 avril 1933, pp. 359–367), 1933.
- THOORIS, *Morphologie humaine*, Lavandier, Lyon et Paris, 1934.
- CARTON (Dr. Paul), *Diagnostic et conduite des tempéraments*, 2e éd. Librairie Le François, Paris, 1936.
- SPEARMAN (C.), *Personnalité volontaire et intellectuelle*, Hermann, 1936.
- FAY (H.M.), L'intelligence et le caractère. Leurs anomalies chez les enfants, *Riv. di Psychologia*, XXXII), 1936.
- CORMAN (Dr. Louis), *Quinze leçons de morphopsychologie*, Stock, 1937.
- VIGNES-ROUGES (Jean des), *Les révélations du visage*, Oliven, 1937.
- GEMELLI (A.), *Les méthodes de diagnostic du caractère* (Biotypologie), 1937.
- KRETSCHMER (E.), Konstitution und Rasse (*Munch. Med. Wechnschr*, n° 84), 1937.
- ACHILLE-DELMAS (Dr.) et Marcel BOLL, *La personnalité humaine, son analyse*, Paris, 1938.
- VERDUN (M.), *Caractères et tempéraments*, Colmar, chez l'auteur, Imp. Lechleiter, 1939.
- PENDE (N.), *Trattadodi Biotipologia umana*, Milano, 1939.
- CUPCEA (S.), Profesiunea academică și constituția morfologică (*Bull. eugen. biopl.*, 1o), 1939.
- JUST, Die erbbiologischen. Grundlagen der Leistung (*Naturwiss*, 10), 1939.

- JUST (G.), et KARAMASCHKE, Arbiturienleistung und Konstitutionstyp (*Q. menschl. Konst. u. Vererbung.*, 24), 1940.
- DAUVILLIER et DESGUIN, *La genèse de la vie*, Paris, 1942.
- FOUGERAT (E.), *Le visage, miroir de l'âme*, Éd. Colbert, 1944.
- VERDUN (M.), Une méthode nouvelle d'évaluation, clinico-anthropométrique, des grands segments biotypologiques des corps humain (*Bull. Acad. Nat. Méd.*, 8-2-44, t. CXXVIII, p. 64), 1944.
- CORMAN (Dr. Louis), *L'éducation dans la confiance*, 1944.
- ALISPACH (W.), *Visage et caractère*, Éd. Helioda, Zürich, 1946.
- KUPFER (A.), *Le langage des yeux*, traduction de W. ALISPACH, Éd. Helioda, Zürich, 1946.
- CATTEL, *The description and measurement of Personality*, World Book Company, New York, 1946.
- LE SENNE (R.), *Traité de caractérologie*, Paris, Presses Universitaires de France, 1946.
- SIMECEK (F.), *Masque et visage*, Les Éditions nouvelles, 1947.
- CORMAN (Dr. Louis), *Quinze leçons de morphopsychologie*, Paris, 1947.
- MOUNIER (E.), *Traité du caractère*, Éd. du Seuil, 1947.
- TAUZIN (G.), Bases caractérielles de quelques architectures poétiques (*Les études philosophiques*), 1947.
- MESNARD (P.), La caractérologie de R. Le Senne (*Revue de la Méditerranée*), 1947.
- BINET (A.), *Morphologie médico-artistique. Les formes de la Femme*, Paris, Vigot, 1947.
- CORMAN (Dr. Louis), *Manuel de morphopsychologie*, Stock, 1948.
- FOUGERAT (E.), *Dictionnaire des visages*, Société d'Éditions Techniques et Artistiques, 1948.
- GASTIN (Louis), *Éléments de psycho-diagnostic*, 2e éd., Dangles, 1948.
- MARTINY (Dr. Marcel), *Essai de biotypologie humaine*, J. Peyronnet & Cie, 1948.
- MAISTRIAUX (R.) *Questionnaire caractérologique*, Bruxelles, Centre de Caractérologie, 1948.
- MESNARD (P.), Le Traité du caractère d'E. Mounier (*Revue de la Méditerranée*), 1948.
- BIZE (P.-R.), *Le problème des fondements biologiques de la caractérologie* (Soc. de Morphophysiologie humaine. Le facteur «besoins biologiques fondamentaux» dans la constitution de la personnalité), 1948.
- PALMADE (G.), *La caractérologie*, Presses Universitaires de France, 1949.
- DECOURT (J.), Étude psychologique, morphologique et hormonale d'un homosexuel passif (*Sem. Hôp*, Paris), 1949.
- GIRARDET (Philippe), *La connaissance des Hommes*, Éd. Gamma, 1950.

- JUNG (C.G.), *Types psychologiques*, Librairie de l'Université Georg & Cie, Genève, 1950.
- VERDUN (Dr. M.), *Le caractère et ses corrélations*, J.-B. Baillière & Fils, 1950.
- CATTEL (R.B.), *Personality*, McFraw-Hill, 1950.
- THOMSON (G.), *L'analyse factorielle des aptitudes humaines*, Presses Universitaires de France, 1950.
- MAISTRIAUX, *L'étude des caractères*, Casterman, 1950.
- BERGER (G.), *Traité pratique d'analyse du caractère*, Presses Universitaires de France, 1950.
- LE GALL (A.), *Caractérologie des enfants et des adolescents à l'usage des parents et des éducateurs*, Presses Universitaires de France, 1950.
- GRIEGER (P.), *L'intelligence et l'éducation intellectuelle*, Presses Universitaires de France, 1950.
- MESNARD (P.), Bilan de la caractérologie (*Revue thomiste*), 1950.
- SHELDON, *Les variétés de la constitution physique de l'homme*, Paris, 1950.
- BOYD (W.C.), *Genetics and the races of men*, Boston, 1950.
- TURPIN (R.), *L'hérédité des prédispositions morbides*, N.R.F., 1951.
- SHELDON (W.H.), *Les variétés de la constitution physique de l'homme*, Presses Universitaires de France, 1951.
- *Les variétés du tempérament*, 1951.
- KHERUMIAN (R.), *Généétique et anthropologie des groupes sanguins*, I, vol., Paris, Vigot Frères, 1951.
- LE SENNE (R.), *La destinée personnelle*, Flammarion, 1951.
- JUDET (G.), *La timidité*, Presses Universitaires de France, 1951.
- LE SENNE (R.), Ce que la caractérologie apprend aux parents et aux éducateurs (*L'École des Parents*), 1951.
- FREY (L.), Enquête sur la population d'établissements d'instruction (*Les Études philosophiques*), 1951.
- RESTEN (Dr.), Morphopsychologie des états fonctionnels — Les enfants difficiles (*L'Ouest médical*), 1951.
- HELLPACH (W.), *Funktionelle Differenz der psychischen Stimulantien. D.M.W. Der Farbpapierpyramiden test*, 1951.
- KRETSCHMER (E.), *Körperbau und character*, Springer, XX, 1951.
- PENDE (N.), Les idées directrices de la biotypologie. Science de la personne humaine dans sa totalité, unité et individualité somatopsychique (*End. Pat. Cost.*, 20-I), 1951.
- DUGAST-ROUILLE (Dr.), *Prosopologie et myopsychotérapie faciale*, G. Doin & Cie, Paris, 1952.
- SZONDI (Dr.L.), *Le diagnostic expérimental des pulsions*, Presses Universitaires de France, 1952.

- GRIEGER (P.), *Le diagnostic caractérologique*, Paris, Ligel, 1952.
- GAILLAT (R.), *Analyse caractérielle des élèves d'une classe par leur maître*, Presses Universitaires de France, 1952.
- FORTI (E.), *L'émotion, la volonté et le courage*, Presses Universitaires de France, 1952.
- LELEU (M.), *Les journaux intimes*, Presses Universitaires de France, 1952.
- MESNARD (P.), *Le cas Diderot*, Presses Universitaires de France, 1952.
- STEINWACHS (Fr.), Konstitutionelle Grundkursen des Schreih. u. Gruffdrucksi. psychomotorischen Schreihetest (Z. Vererh. u. Konst. lehre, 31), 1952.
- VIARD (Dr. Marcel), *Le voeu suprême de Socrate ou la connaissance de soi-même et des autres*, Vigot Frères, 1953.
- VERDUN, *Le péril mental*, Éd. Emmanuel Vitte, 1953.
- GEX (M.), *Test caractériel pour un diagnostic rapide*, Presses Universitaires de France, 1953.
- MESNARD (P.) *Éducation et caractère*, Presses Universitaires de France, 1953.
- RESTEN, *Psychologie clinique et thérapeutique*, Paris, Maloine, 1953.
- RESTEN (Dr. René), *Le diagnostic du caractère*, Paris (L'Arche), 1953.
- TORRIS (Dr G.), *L'acte médical et le caractère du malade*, Presses Universitaires de France, 1953.
- MUCCHIELLI (R.), Introversion et extraversion selon Kretschmer, Jung et Rorschach (*Les Études philosophiques*), 1953.
- RESTEN (Dr.), Recherches statistiques sur la répartition des types caractérologiques chez les enfants (*L'Ouest médical*), 1953.
- MESNARD (P.), La caractérologie (*Vie enseignante*) (53–54), 1953.
- MIROMOVITCH (V.), L'influence du temps sur l'homme (*Bionaturisme*, I, mai-juin), 1953.
- DECOURT (J.), *Biotypologie sexuelle*, Rapp. présenté à la IIe réunion des endocrinologistes de langue française, Masson éd., 1953.
- MUCCHIELLI (Dr. Roger), *Caractère et visages*, Presses Universitaires de France, 1954 (Ire éd.).
- ROUVIÈRE (Dr. H.), *Anatomie humaine descriptive et topographique*, Masson & Cie, 1954.
- WALTER (W.-Grey), *La cerveau vivant*, Delachaux & Niestlé, 1954.
- WEBER (Fred), *Votre caractère*, Éd. Médicis, 1954.
- NEEL (J.V), SHULL (W.J.), *Human Heredity*, Chicago, Univ. Chicago Press, 1954.
- BERGER (G.), *Caractère et personnalité*, Presses Universitaires de France, 1954.
- RESTEN (Dr.), *Recherches statistiques sur la répartition des types caractérologiques chez les enfants, dans les états fonctionnels et dans l'armée* (Anthropologie différentielle et science des types constitutionnels.), Genève, 1954.

LE GALL, *Les insuccès scolaires*, Presses Universitaires de France, 1954.
BOUTINAUD (A.), *Bulletin d'études et recherches caractérologiques*, Vignieu, Isère, 1954.

Revue: *Connaissance de l'homme*:

LE SENNE (R.), Pour la convergence des disciplines anthropologiques, 1954.
ERMIANE (Dr.), La prosopologie myologique, 1954.
PENDE (N), Introduction à la science de la constitution humaine, 1954.
CORMAN (Dr.), Les types primaires et les types secondaires en caractérologie, 1954.
MUNTZIGER, Quelques images de prosopologie, 1954.

GAL (R.), Quelques types de caractère du maître et leurs effets sur ses relations avec l'élève (*L'École des Parents*), 1954.
DIATKINE (Dr.), L'irritabilité du caractère (*L'École des Parents*), 1954.
BOVARD (R.), *Les connaissances du caractère et ses applications pédagogiques*, Paris, Bourrelier, 1955.
CAILLE (E.), *Caractères et écritures*, Presses Universitaires de France, 1955.
PANNENBORG (W.A.), *Écrivains satiriques*, Presses Universitaires de France, 1955.

Revue: *Connaissance de l'homme*:

RESTEN (Dr), La connaissance de l'homme en médecine du travail, 1955.
GAILLAT (R.), Notions d'intercaractérologie, 1955.
MARTINY (Dr.), Hormones et caractère, 1955.
ERMIANE (Dr.), Prosopologie et comportement, 1955.
MUCCHIELLI (R.), Caractère et personnalité, 1955.
GRIEG (R.P.), Fondement psychobiologique de l'ethnotype, 1955.

École des Parents:

LE GALL (E.), Les parents devant certains tempéraments d'enfants, 1955.
LE GALL (A.), La formation de la conduite morale, 1955.
ROBIN (Dr.) Les conflits du respect et de l'obéissance, 1955.

Les Études philosophiques: Numéro spécial consacré à René Le Senne, 1955.

GAILLAT (R.), Caractérologie de l'enfant (*Vie enseignante*, 54–55), 1955.
WILLIAMS (R.J.), *Biochemical Individuality*, New York, John Wiley & Sons, 1956.
LE GALL (A.), *L'éducation sexuelle selon les caractères*, Paris, Neret, 1956.

LE GALL (A.), *Psycho-sociologie des entreprises*, Paris, Les Éditions Sociales Françaises, 1956.

Connaissance de l'homme:

GAILLAT (R.), *L'étude psychologique des documents scolaires*, 1956.

MARTINY (Dr.), *Quelques réflexions sur la physiologie de l'émotivité*, 1956.

CAILLE (E.), *Une synthèse des typologies caractérologiques. Est-elle possible?*, 1956.

DENIS (R.) et TORKOMIAN (S.), *Une tentative d'approche sémantique du caractère*, 1956.

Sauvegarde de l'enfance: Numéro special mai-juin. La caractérologie infantile, 1956.

MUCCHIELLI (Dr. Roger) et Rose VINCENT, *Comment connaître votre enfant*, Hachette, 1957.

VERDIER (R.), *La caractérologie dans l'enseignement secondaire*, Presses Universitaires de France, 1957.

LE GALL (A.), *Le caractère des parents et son influence sur la maturation de l'enfant*, 1957.

GAUDEMAR (P. de), *Aperçus et réflexions sur le développement des études caractérologiques (Journal de Psychologie normale et pathologique)*, Presses Universitaires de France, 1957.

LE SENNE, *Traité de caractérologie*, Presses Universitaires de France (nlle éd.), 1958.

BOLL (M.) et BAUD (F.), *La personnalité*, Masson, 1958.

DENIS (R.), *Le jugement premier (Essai de diagnostic rapide de la Personnalité)*, S.A.B.R.I., Paris.

CORMAN (Dr.Louis), *La synthèse des caractères*, Paris, Stock, 1958.

Cahiers Montaigne:

TORKOMIAN (S.), *Application de la caractérologie par la méthode d'analyse fondamentale du caractère*, 1958.

DENIS (R.), *Une enquête caractérologique dans une usine de la Région parisienne*, 1958.

MUCCHIELLI (Dr. Roger), *Psychologie pratique des élèves de 7 à 12 ans*, Paris, Bordas, 1958.

MAISTRIAUX, *L'intelligence et le caractère*, Coll. „Caractères“, Presses Universitaires de France, 1959.

Cahiers Montaigne:

- STOCKER (Dr.), La personnalité et les phases de son développement, 1959.
- DUBLINEAU, Le concept typo-évolutif et les phases du développement individuel, 1959.
- GAILLAT (R.), Initiation à la morphopsychologie (*Vie enseignante*, 58–59), 1959.
- CHAUCHARD (Dr. Paul), *Le cerveau et la conscience*, Éd. du Seuil, 1960.
- ERMIANE (Dr Roger), *Psychoprosopologie*, Éd. Connaître et Savoir, 1960.
- MUCCHIELLI (Dr. R.), *La caractérologie à l'âge scientifique*, Éd. du Griffon, diffusion Dunod, 1961.
- POYER (Georges), *La psychologie des caractères*, Presses Universitaires de France.
- BOWEN (W.), *La science du caractère*, Delachaux & Niestlé.
- TOULEMONDE (Jean), *La caractérologie*, Payot, Paris.
- PAULHAN (F.), *Les caractères*, Presses Universitaires de France.
- MALAPERT (P.), *Les éléments du caractère et leurs lois de constitution*, Presses Universitaires de France.
- BURLOUD (A.), *Le caractère*, Presses Universitaires de France.
- DENIS (R.) et TORKOMIAN (S.), *Caractérologie appliquée*.
- DENIS (R.), *Le visage de l'homme* (S.A.B.R.I., 1960).
- KLAGES (Ludwig), *Principes de caractérologie*, Paris.
- BOURJADE (J.), *Principes de caractérologie*, Éd. de la Baconnière à Neuchâtel (Suisse).
- HEYMANS, *La psychologie des femmes*, Paris, Alcan.
- LE SENNE, La caractérologie (in *Cahiers d'actualité et de synthèse de l'Encyclopédie française*, Larousse).
- BAUD (F.), *Les relations humaines*, Presses Universitaires de France.
- GEX (M.), Chroniques de caractérologie n^{os} I, 2, 3, 4 (*Dialectica*, Éd. du Griffon, La Neuveville, Suisse).
- GODIN (A.) et. SIMONEAUX (H.), Direction spirituelle et caractère (*Nouvelle revue théologique*).
- VANDERVAEL, *Biométrie humaine*, Masson.
- SCHREIVER, *Les types humains*.
- PILLSBURY, *Body form and success in studies* (S. Soc. Psychol. Am.).
- VIARD (Marcel), Caractères (in *Concours médical*).
- ABRAHAM (P.), L'interprétation de la figure humaine, *La vie mentale, Encycl. Française*, VIII.

INDICE DE NUME

A

ABRAHAM, Pierre: 154, 158
ABRANTÈS: 222
ALKMEON: 72
ALLENDY: 64, 65, 68
ANTINOUS: 76
ARDOINO: 33
AUPICK: 193

B

BABINSKI: 114
BALZAC: 6, 13, 55, 57, 216, 218–221
BARRAS, Paul: 244, 249
BAUD, Francis: 126, 141
BAUDELAIRE: 6, 13, 184, 187 188,
190–194, 195
BAUGIER: 264
BAUMANN: 64
BENJAMIN, R.: 220
BERARDINELLI: 158
BERGER, G.: 7, 10, 17, 23, 28, 29, 32,
37, 38, 39, 43, 47, 48, 51, 60, 135,
140, 262, 264
BERGSON: 37
BĚKOV, K.M.: 65

BLEULER, E.: 82

BOILEAU: 263

BOLL, Marcel: 38

BONAPARTE: 55, 56, 217

BORODIN: 184

BOVEN: 62, 73

BRAHMA: 69

BURLOUD, A.: 35, 59, 60, 62

BYRON: 170

C

CAILLE, E.: 31, 62, 67, 103, 189

CALVIN: 86, 88

CARTON, Paul: 64

CEAUȘESCU, Nicolae: 222

CELSUS: 65, 68

CHATEAUBRIAND: 244

CHOPIN, Fr.: 150

CHRISTI, Aura: 194

COMTE, A.: 247

CORMAN, L.: 5, 9, 12, 15, 16, 29, 32,
40, 41, 42, 49, 51, 58, 59, 66, 69, 77,
81, 82, 89, 95, 98, 103–106, 107,
109, 114, 121, 122, 126, 128, 129,
130, 131, 140, 160, 161, 169, 171,

- 174, 187, 192, 194, 198, 201, 207,
208, 209, 211, 212, 215, 222, 224,
238, 243, 248, 249, 250, 259, 264
COSQUER: 2
- D**
- D'ANGERS, David: 218
DARWIN: 247
DELMAS, A.: 38
D'ENGHIEN, Ducele: 243
DENIS, Robert: 19, 45, 46
DESCARTES: 37, 114
DESCURET: 241
DE STAËL, Mme.: 244
DIDEROT: 114
DINO, Dorothée: 244
DIOGENE: 263
DUBRETON, L.: 217
DUGAST-ROUILLÉ: 95, 131, 141
DUMA, Georges: 62
DURANT, Will: 248, 249
DYMOND, J.: 247
- E**
- ERMIANE, Roger: 11, 33, 60, 113, 138,
140, 146, 151, 158
EWALD: 60
- F**
- FOUCHÉ, Suzanne: 201, 222
FRAISSE, P.: 194
FREUD, S.: 19, 20, 141
- G**
- GAILLAT: 28
GALEN: 5, 64, 65, 67, 68
GALTON, F.: 157
- GARY DE LACROZE: 67
GASTIN, Louis: 65
GAUCHET, F.: 52
GAUTIER, T.: 192, 218, 219, 220
GAVRILIU, L.: 10, 23
GEX, M.: 28, 33, 95, 119
GRANGER, G.-G.: 23
GRAUVOGL: 69
GREUZE: 150, 158
GRIEGER: 28, 29, 52
GRONINGEN (Școala de Ia): 34, 39, 67,
86, 107, 197
GROSS, Otto: 36, 40, 51, 52
- H**
- HEAD, Henry: 156
HÉRICART, Marie: 263
HEYMANS: 17, 28, 35, 46, 50, 69, 179
HIPOCRATE: 5, 64, 65, 67, 68, 149
HUME, D.: 247
HUTER: 95
HUXLEY: 248
- I**
- IBSEN, H.: 184
IVANOV-SMOLENSKI: 65
- J**
- JAMES, W.:
JANET, P.: 55
JOUBERT, Doamna de: 190
JUNG, C.G.: 5, 20, 40, 51, 82, 98–103,
108, 173, 187, 194, 230, 232
- K**
- KANT, I.: 247
KATZ, David: 157
KIEKEGAARD: 248

FAȚA OMULUI ȘI CARACTERUL

- KLAGES, L.: 60
 KRAEPELIN: 82
 KRETSCHMER, E.: 5, 9, 82–89, 107,
 114, 131, 140, 156
- L**
- LACOUR-GAYET: 249
 LA FONTAINE: 6, 13, 260–263
 LAMARTINE: 218
 LAMBERT, R.: 52
 LA SABLIERE, Dna de: 262, 263
 LA TOUR DU PIN: 245
 LAVATER: 64, 106
 LE BRETON: 221
 LE GALL: 51, 177, 192
 LE SENNE: 9, 15, 17, 18, 21, 28, 30, 32,
 33, 35, 36, 37, 40, 43, 46, 47, 50, 51,
 52, 55, 58, 59, 61, 62, 64, 67, 69, 86,
 89, 95, 97, 98, 99, 100, 107, 108,
 114, 115, 116, 128, 134, 145, 148,
 157, 158, 160, 169, 173, 174, 176,
 186, 187, 197, 198, 207, 208, 211,
 212, 214, 215, 221, 222, 223, 224,
 227, 233, 235, 238, 241, 248, 249,
 250, 252, 259
 LÉVI-STRAUSS, C.: 21
 LEWIN, K.: 248
 LOCKE, J.: 42
 LUTHER, Martin: 86, 87
- M**
- MAISTRIAUX, R.: 28, 29, 46
 MALAPERT: 60
 MALLARMÉ: 184
 MALCINSCHI, M.-B.: 23, 51
 MANSEL: 247
 MARAÑON: 156
- MARTINY, Marcel: 5, 11, 19, 23, 72,
 75, 80, 98, 140
 MAUCROIX: 262
 MAUROIS, A.: 189
 MESNARD: 187
 MILL, J. St.: 247
 MIRABEAU: 218
 MOROT-SIR, Ed.: 22
 MOUNIER, Em.: 48, 52, 53, 185, 194,
 222
 MUCCHIELLI, Roger: 9, 10, 11, 12, 13,
 33, 52, 53, 157
 MURAT, J.: 6, 13, 216–218
 MUSSET, Alfred de: 6, 13, 187,
 188–190, 195
- N**
- NAPOLEON I.: 55, 57, 218, 243, 249
 NEY: 218
 NIȘCOV, Viorica: 108
- P**
- PALTİ, G.: 67
 PARACELSIUS: 69
 PAVLOV, I.P.: 20, 21, 23, 56, 65
 PENDE, N.: 2, 5, 9, 72–75, 107, 158
 PINTREL: 263
 POE, Edgar Allan: 170, 193
 POLTI: 67
 POMMEREUL, Baroana de: 219
 POROT, A.: 140
 PROTOPAZZI: 2, 16, 157, 160
- R**
- RACINE: 263
 REID: 247
 RIBOT, Th.: 60, 63
 ROUSSEAU: 107

ROGER MUCCHIELLI

S

SAND, George: 189, 220
SHELDON: 5, 9, 59, 82, 90–98, 206,
207, 222, 223, 230, 248, 249, 250
SIGAUD: 103
SIMECEK: 156
SOCRATE: 107
SPENCER, H.: 6, 13, 241, 245–248, 249
STRAGNER: 140
SURVILLE, L. de: 218, 222

T.

TAINÉ, H.: 263, 264
TALLEYRAND: 6, 13, 241–245
THIBAUDET, Albert: 195
TYLOR: 247

V

VANNIER: 69, 107
VERDUN, M.: 83
VERLAINE, Paul: 37
VIARD, Marcel: 67
VIGNY, Alfred de: 187
VIOLA: 72, 86
VOLTAIRE: 249

W

WALLON, H.: 21, 22
WERDET: 220
WIERSMA: 17, 46, 50
WILDE, Oscar: 170
WORLEE, Catherine: 244
WUNDT, W. 63